

KORTE BESCHRYVINGE VAN EENIGE VERGETENE EN VERBORGENE

ANTIQUITETEN

Johan Picardt

KORTE BESCHRYVINGE
Van eenige Vergetene en Verborgene
ANTIQUITETEN

KORTE BESCHRYVINGE
Van eenige Vergetene en Verborgene
ANTIQUITETEN

J O H A N P I C A R D T

Met een inleiding van Wijnand A.B. van der Sanden

Korte Beschryvinge Van eenige Vergetene en Verborgene Antiquiteten

© 2008 Sidestone Press, Leiden

Facsimile op basis van een origineel exemplaar, beschikbaar gesteld door L.P. Louwe Kooijmans

Eerste druk: Amsterdam, 1660

Initiatief en realisatie: Sidestone Press, Leiden / www.sidestone.nl

Vormgeving en digitale bewerking: K. Wentink / P.C. van Woerdekom

Omslagontwerp: E.A.L. Pop / K. Wentink

ISBN 978-90-8890-005-1

Sidestone bestelnummer: SSP27550001

Woord vooraf

Het moet in het begin van de jaren zeventig zijn geweest - ik was nog maar net conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden - dat ik een exemplaar van Johan Picardts 'Antiquiteten' wist te bemachtigen. Heel prozaïsch van een antiquariaat, via de post en voor een aanzienlijk bedrag. Het was een onverantwoorde uitgave, die het opknappen van het huis een flinke stap terugzette, maar het had de toestemming van mijn vrouw en ik heb het nooit betreurd. Wat is dat toch, zoiets heel bijzonders te bezitten, een historische getuigenis, een originele 'Picardt'? Het is niet alleen de waarde die ik er zelf, als prehistoricus, aan hecht, want ook voor mijn kinderen is het altijd een bijzonder bezit geweest, een van de weinige boeken die zij kennen uit mijn vrij omvangrijke bibliotheek.

Al in het begin van mijn studie kwamen de platen van Picardt in de colleges van Pieter Modderman aan de orde. Ja, zonder die platen zou het boek bij lange na niet de huidige populariteit hebben verworven. Zij maken op aandoenlijke wijze het betoog van de dominee aanschouwelijk. Het zijn de beeld geworden volksverhalen, die moeten wortelen in de Middeleeuwen, of mogelijk nog oudere tijden, en die nog enkele generaties geleden door de bewoners van het traditionele platteland van Drenthe werden verteld. De intrigerende getuigenissen van een onbegrijpelijk ver verleden werden verklaard met reuzen, witte wieven en spoken. Johan Picardt, met een Leidse universitaire scholing en beroepen in het verre buitengewest van Drenthe, hoort die verhalen aan, kijkt om zich heen en ziet dat het 'best wel' klopt. Inderdaad, de 'bergjes' moeten vroeger van binnen hol zijn geweest, want ze zijn van boven ingedeukt; de hunebedstenen zijn zó groot dat geen primitieve mensenhand ze had kunnen beroeren; in de walletjes van de 'legerplaatsen' zijn de doorgangen nog duidelijk te zien. Hoe komt hij zo geïntrigeerd door die getuigenissen van zijn verre voorouders? Natuurlijk, verder zal in Drenthe in die tijd niet zoveel te beleven zijn geweest voor iemand met zijn intellectuele bagage. Misschien dat hij bij zijn studie in Lugduno Batavorum (zoals Leiden toen ten onrechte in academische kring werd genoemd) met de Romeinse overblijfselen in ons land was geconfronteerd, zoals de ruïnes van de Brittenburg die een eeuw tevoren aan het strand van Katwijk waren blootgespoeld. Mogelijk was ook het bericht van de

spectaculaire vondst van de Nehalennia-altaren aan het strand van Domburg in 1647 helemaal tot Coevorden doorgedrongen en is het niet toevallig dat hij kort daarna zijn bevindingen over die ándere, inheemse voorouders publiek maakt door ze op papier te zetten. Het boek blijkt immers al tien jaar vóór de druk te zijn geschreven. In elk geval zijn we hem er dankbaar voor. Van der Sanden betoogt in zijn levensschets dat hij - ook in het licht van zijn eigen tijd gezien - geen moderne wetenschapper genoemd mag worden. Dat is ook nauwelijks te verwachten van een orthodoxe predikant die maar kort aan de Academie heeft vertoefd en daarna ‘in de provincie’ woonde. Daardoor is het wél een unieke getuigenis van de rol die het landschap, gestoffeerd met prehistorische monumenten, in het gedachteleven van de mensen speelde.

In onze tijd is Picardt uitgegroeid tot een icoon, tot de *founding father* van de Nederlandse prehistorische archeologie. Het Leidse prehistorische studentendispuut, opgericht in 1962, kort na de vestiging van de leerstoel in Leiden, draagt zijn naam. Ik gaf mijn oratie in Leiden de titel ‘De Autheuren der Antiquiteten’, een uitdrukking die Picardt gebruikte bij de motivering van zijn boek: *En soo ... sal hij gewaer werden, dat men in dese verborgene en vergetene Antiquiteten, van welcken men geen schriftelick bewijs der oude Scribenten heeft, Characteren vindt; letteren segh ick, Vestigia en verborgene Merck-teyckenen, die den ondersoecker leyden sullen tot de Autheuren deser Antiquiteten.* Ja, daar gaat het allemaal om: wie zijn dat wel geweest, wat voor een mensen waren dat, hoe leefden en woonden zij? Het is deze vraag die ons met hem verbindt, maar het grote verschil is natuurlijk, dat wij daarvoor over een uitgebreid onderzoeksinstrumentarium beschikken en dat hij, Johan Picardt, als eerste de stap op deze weg heeft gezet. Hij stelt daarbij - heel modern - zelfs zijn eigen conclusies ter discussie en stimuleert tot verder onderzoek, maar dan wel met een overvloedig gebruik van geleerde woorden: *... ick wil gaerne bekennen, dat men in 't dignosceren van de eene of andere Antiquiteit, somtijds wel kan impingeren, principalick alwaer men niet en heeft het allerminste behulp van eenighe Historien of nae-richtinge; doch in sulcken gevalle moet men gedenken, dat 'et geene Articulen des Geloofs zyn aen welcken de eeuwige Saligheyt hanght. Ten minsten sullen eenighe wackere Geesten, door dit geringe Beginsel opgeweckt werden, omme dese, en meer andere Antiquiteten deser Landen, die niet aengeroert werden, te doorsnuffelen, wat meer in consideratie te nemen, en dit geringe en ruyge werk te amplieren en te expolieren.* Voorwaar een paar fraaie volzinnen!

Door deze mooie facsimilé-uitgave komt het klassieke boek van Johan Picardt nu binnen het bereik van iedereen, zonder dat het gezinsbudget in gevaar komt, of verbouwingsplannen moeten worden getemporeerd. Dat is een verrijking voor iedereen die de prehistorie in zijn hart heeft gesloten.

Leendert P. Louwe Kooijmans

Johan Picardt (1600-1670) - dominee, ontginner, medicus en oudheidkundige

Wijnand A.B. van der Sanden

In 1660 verscheen, in een oplage van 125 stuks, het bekendste werk van dominee Johan Picardt. Het boek heeft een weinig handzame titel: *Korte Beschryvinge Van eenige Vergetene en Verborgene ANTIQUITETEN Der Provintien en Landen Gelegen tusschen de Noord-Zee, de Yssel, Emse en Lippe. Waer by gevoeght zijn ANNALES DRENTHIAE, dat zijn Eenige Aenteyckeninghen en Memorien, van sommige gedenckwaerdige Geschiedenissen, gepasseert in het Antiquiteit-rijcke Landschap Drenth, van de Geboorte Christi af, op tot desen tijdt. Mitsgaders een korte Beschrijvinge der Stadt, des Casteels, en der Heerlickheit Covorden.* In overzichtswerken van de geschiedenis van de Nederlandse archeologie wordt het boek vaak aangehaald en steevast is de hoofdrol weggelegd voor de hunebedbouwende reuzen, omdat niets verder af staat van onze huidige inzichten over de bouwers van de stenen grafkelders dan deze wrede fantasiewezens. Wie was dominee Johan Picardt, waar kwam hij vandaan, wat was zijn achtergrond, hoe kwam hij aan zijn kennis en vooral: wat heeft hij betekend voor de ontwikkeling van de archeologie? In het onderstaande zal naar een antwoord op deze en andere vragen gezocht worden.

Johan Picardt, een korte biografische schets

Johan Picardt¹ - er is geen reden om de naam op zijn Frans, met lange i en a, uit te spreken - werd op 5 februari 1600 geboren in het graafschap Bentheim.² Zijn vader Johan Picardt sr. was toen al tien jaar hofprediker van de graaf (die in het kasteel in Bentheim zetelde). Hij en zijn vrouw Elsebe Kemner³ kregen vijf kinderen, waarvan Johan jr. de derde in de rij was.

Toen Johan jr. zeven jaar oud was, stierf zijn moeder aan de pest. Zijn vader hertrouwde binnen twee jaar met de later door Johan als ‘redelijk bedaagde weduwe’ aangeduide Adelheid Meinhardts. Van zijn tiende tot zijn twintigste bezocht Johan het Arnoldinum te Steinfurt. Deze *schola classica* verenigde basis- onderwijs, voortgezet onderwijs en hoger onderwijs. In de hoogste klas werd op academisch niveau onderwezen, maar een academische graad kon er niet behaald worden omdat het Arnoldinum niet beschikte over het *ius promovendi*.

Picardt kreeg in Steinfurt een opleiding die we als orthodox-gereformeerd kunnen omschrijven, vergelijkbaar met de rechtzinnige leer die Gomarus in De Republiek verkondigde en die zegevierde bij de Synode van Dordrecht in 1618/19. *Cum laude* geslaagd en gevormd als een echte Calvinist vertrok Picardt op zijn twintigste naar de academie van Franeker om daar theologie te gaan studeren. Hij bleef daar relatief lang, ca. twee jaar. Het studentenleven hield daar meer in dan louter bijbelstudie, zo mogen we uit de fulminerende woorden van rector Anama afleiden. Drankmisbruik, beestachtig gedrag en een voorkeur voor het voeren van twistgesprekken karakteriseerden volgens professor Anama de theologiestudent. Of Picardt zichzelf hierin zou herkennen, weten we niet. Hoe dan ook, in 1622 ging hij naar Leiden om daar in 1623 zijn studie theologie af te ronden. Nog datzelfde jaar werd Johan predikant in Egmond aan Zee, 23 jaar oud. Voor predikanten die recht in de leer waren was er, na de veroordeling van Arminiaanse (Remonstrantse) dominees, volop plaats.

Picardts jaren in Egmond (1623-1642) kunnen we kort samenvatten. Hij trouwde er in 1625 met de niet onbemiddelde Rocha van Brederode,⁴ promoveerde in 1628 aan de Leidse universiteit tot doctor in de medicijnen (toentertijd nog een zuiver theoretische studie, Picardt zal beslist niet in een lijk gesneden hebben!), kreeg acht kinderen (waarvan er één bij de geboorte overleed), bewoonde vanaf 1630 het fraaie herenhuis ‘T Huis Tijd Verdrijf’ in Egmond aan den Hoef,⁵ hield zich daar bezig met landbouwkundige experimenten, predikte vaak voor een halfe kerk en functioneerde tussendoor als geneesheer. Dat laatste bracht hem uiteindelijk in de problemen, want nevenfuncties waren niet toegestaan. Picardt kreeg van de synode in Enkhuizen te horen dat hij zijn medische praktijk moest neerleggen (ook al deed hij dat niet om enig geldelijk gewin, zoals hij zelf had aangegeven). Picardts aankondiging dat hij in dat geval mogelijk zijn ambt zou neerleggen, bleek geen loze mededeling. In 1642 vroeg hij toestemming voor een langdurige reis naar ‘Groningerland’, met de belofte voor een plaatsvervanger te zullen zorgen. De toestemming werd hem verleend. Het tijdelijk afscheid werd een definitief afscheid. Op 19 april 1643 hield Picardt zijn laatste preek in Egmond aan Zee. Hij woonde toen al lang en breed in Drenthe.

De verhuizing naar het noorden had in april 1642 plaatsgevonden. Het gezin Picardt betrok een grote boerderij in Rhee, niet ver van Vries. De man die vóór de Picardts de boerderij bewoonde, conventsmeier Arent Tijmens,

werd ervan beticht een weerwolf te zijn.⁶ De boerderij - die nog steeds bestaat⁷ - behoorde toe aan De Landschap Drenthe.⁸ Het is op minst opmerkelijk te noemen dat Picardt op het moment dat hij het nieuwe onderkomen betrok, nog geen benoeming in het noorden op zak had. Sterker nog, hij had zelfs nog geen proefpredikbeurt gehouden. Uiteindelijk werd hij in het najaar van 1643 in Rolde beroepen, maar niet als eerste keus van de kerkelijke gemeente. Groenhuis noemt hem een opgedrongen zielenherder.⁹ Over een eventuele sturende rol van Drost en Gedeputeerden in dezen is het nodige gespeculeerd.¹⁰

Zijn jaren in Rhee en Rolde (1642-1648) waren ongetwijfeld niet de meest gelukkige van zijn leven. Zijn jongste zoontje overleed (kort na zijn geboorte) op weg naar het noorden en zijn 14-jarige dochter Maria stierf in 1644; het jongetje is begraven in het koor van de kerk van Vries, het meisje nabij de preekstoel in de kerk van Rolde. Picardts tractement was niet ruim en hij moest reizen tussen Rhee en Rolde omdat zijn kerkdorp niet over een pastorie beschikte. De situatie was wel vruchtbaar voor zijn kwaliteiten als onderzoeker en schrijver. Op zijn voetreizen tussen Rhee en Rolde - een afstand van ca. 9 km - heeft hij de monumenten gezien en bestudeerd die later zo'n prominente rol zouden spelen in zijn boek: de hunebedden, Celtic fields, grafheuvels en niet te vergeten de Ballerkuil. In zijn studeerkamer in Rhee schreef hij het 100 pagina's tellend boekje over het ambt van predikant (dat pas na zijn vertrek naar Coevorden in druk verscheen): *Den Prediger, dat is: Grondige verklaringe en Bewijs, genomen uyt Goddelijcke, Kerckelijckce ende Prophane Schriften van de Authoriteyt, Waerdicheyt ende Uytinementheyt des H.Predig. Ampts boven alle Hoogheden, Digniteyten en Officiën dezzer Werelt*. In het boekje uit hij zijn teleurstelling over de maatschappelijke waardering van het ambt van dominee en beklagt hij zich over de wanverhouding tussen enerzijds de intellectuele en anderzijds de economische positie van deze kerkelijke functionaris. Uit de tekst komt naar voren dat Picardt medici en advocaten lager aanslaat dan predikanten.

In 1648 maakte hij zijn laatste overstap: hij werd beroepen in Coevorden, waar hij eerste dominee¹¹ werd. Picardt kwam toen in wat rustiger vaarwater terecht. Zijn inkomen ging omhoog en zijn huisvesting lag nu vlak bij de kerk (de boerderij in Rhee hield hij overigens nog zes jaar aan, tot 1654). Hij gaf nu ook minder medische bijstand maar daar kwamen ontginningsexperimenten voor in de plaats. Hij kreeg die kans van graaf Ernst Wilhelm van Bentheim en Steinfurt, die ca. 1000 ha woeste grond ten noordoosten van Neuenhaus

Aquarel van de hoeve in Rhee die Johan Picardt tussen 1642 en 1654 bewoond heeft. De aquarel is gemaakt door Sybolt Berghuis, tussen 1860 en 1870, en in 1911 door het Drents Museum verworven. Foto Drents Museum.

ter beschikking stelde (enkele jaren later kreeg de ontginningskolonie de naam Picardie¹²). Hij publiceerde een acht pagina's tellend boekje over zijn inzichten op ontginningsgebied met de (alweer lange) titel: *Profitabelen, Geëxperimenteerden en gefondeerden RAEDT, Aengaende De Cultuyre en Verbeteringe van alle woeste / wilde en onvruchtbare Landen / gelegen in Overyssel en Drenth*. Picardt blijkt in zijn geschriften over dit onderwerp een groot tegenstander van het gebruik van *Mis* (mest); als God gewild had dat wij mest zouden gebruiken, zou hij er wel voor gezorgd hebben dat die niet zo stonk. De roerige tijden, bestuurlijke desinteresse en de dood van zijn vrouw Rocha (1666) maakten dat hij plannen voor een uitgebreidere studie niet meer gerealiseerd heeft. Picardt overleed op 21 mei 1670, 70 jaar oud. Op 29 mei werd hij nabij de preekstoel in de hervormde kerk in Coevorden begraven, naast Rocha. Een grafsteen van Picardt of zijn echtgenote is niet bekend.

De Picardthoeve vandaag de dag. Foto R. Vanderveen.

De ‘Korte Beschryvinge Van eenige Vergetene en Verborgene Antiquiteten’

Picardt heeft, zoals gezegd, zijn bekendheid niet te danken aan *Den Prediger* of *Profitabelen* maar aan zijn *Korte Beschryvinge*. Voordat het in druk verscheen, had het tien jaar op de plank gelegen. Al in 1650, tijdens zijn Coevorder predikantschap, legde de auteur het ter goedkeuring voor aan het college van Ridderschap en Eigenerfden (de Staten van Drenthe), zodat hij het officieel aan de Staten zou kunnen opdragen en daarvoor een honorarium zou ontvangen. Hoe deze lange tussenperiode verklaard moet worden, is onduidelijk. Mogelijk heeft het definitieve antwoord van de Staten tien jaar op zich laten wachten, maar ook is wel geopperd dat het feit dat zijn zoon Johan niet in Groningen ging studeren maar in militaire dienst ging, hem zozeer teleurstelde dat hij met publicatie besloot te wachten.¹³

In november 1660 verscheen het manuscript dan eindelijk in druk.¹⁴ De titelpagina geeft aan dat het boek in Amsterdam gedrukt is, door Tymon Houthaak, en dat Gerrit van Goedesbergh, boekverkoper, de uitgever is. Uit correspondentie is bekend dat Goedesbergh anderhalf jaar later nog geen cent gezien had en zich daarover bij het stadsbestuur van Coevorden beklaagde (Coevorden had zich namelijk borg gesteld voor de financiering van de drukkosten, een bedrag ter grootte van 100 rijksdaalders).¹⁵

Het boek bestaat uit drie delen, voorafgegaan door een voorwerk. Het voorwerk wordt gevormd door een portret van Picardt,¹⁶ een dedicatie van de *Antiquiteten*, een register van bronnen die de auteur geraadpleegd heeft, een inhoudsopgave en een kaart van Noordoost-Nederland en het stroomgebied van de E(e)ms met plaatsen en wateren *waervan in dit Tractaet gewach wert gemaect*. Dan volgen drie grote hoofdstukken, die ik verkort aanduid als *Antiquiteten* (p. 1-117), *Annales* (p. 121-174) en *Chronyxken* (p. 275-302).¹⁷ Deze drie delen bevatten acht portretten en acht andere prenten, waaronder zes uitvouwbare, van pre- en protohistorische situaties. Vermoedelijk zijn die situaties ontworpen door Picardt en in het net getekend door de man die ook de koperplaten vervaardigd heeft, Pieter Holsteijn.¹⁸

Dan de inhoud van de drie delen. *Antiquiteten* is min of meer chronologisch van opzet en behandelt in 30 hoofdstukken de (voor)geschiedenis van het gebied dat in de titel omschreven wordt. De eerste mensen, de oorsprong van de Friezen, het ontstaan van de venen, hunebedden, grafheuvels, Celtic fields, de Romeinen, de ouderdom van de steden Groningen, Stavoren, Deventer en Zwolle, de kerstening, de functies van Drost en Schulte, al deze onderwerpen passeren de revue. De *Annales*, eveneens chronologisch van opzet, bestrijkt de periode van het begin van de jaartelling tot aan het jaar 1658, gevolgd door een register van Drentse bestuurders, de staat van de kerk en een samenvatting. *Chronyxken*, tenslotte, gaat over het kasteel, de stad en de Heerlijkheid Coevorden; Picardt sluit het kortste van de drie delen af met een lijst van vestingcommandanten.

Van de drie delen is het eerste het vaakst aangehaald, niet in de laatste plaats vanwege de reuzen en witte wijven die er in rondspoken. Dat hoofdstuk is ook het rijkst geïllustreerd. Reden genoeg om daar dieper op in te gaan dan op de beide andere delen.

De ‘Antiquiteten’

Vanuit archeologisch perspectief is *Antiquiteten* het meest intrigerende deel, omdat we hier voor het eerst iemand uitvoerig aan het woord horen over prehistorische overblijfselen als hunebedden, grafheuvels en omwalde akkercomplexen. Maar ook beschrijft Picardt vondsten die in de venen gedaan werden - delen van schepen, scheepsgereedschap, leer, aardewerk, hazelnoten, ijzer en tanden van zeemonsters.¹⁹ Hoe het allemaal begon is voor hem geen vraag,

want de Bijbel is zijn richtsnoer. Na de door God veroorzaakte zondvloed bevolkten de nazaten van Noach de aarde. De bewoners van Azië en Europa, en dus ook de Nederlanders, stammen uiteindelijk af van Noachs belangrijkste zoon, Jafeth.²⁰

Als Picardt over de hunebedden komt te spreken - in zijn hoofdstuk *Van de groote Steen-hoopen, die meestendeels in de Vriesche Drenth, en ook in eenighe naest-gelegene Landen gesien werde'* - komen er reuzen in het spel.²¹ Want alleen zulke onmenssen kunnen de onmenselijk grote en zware stenen opeengestapeld hebben tot bouwsels. De theorie dat het toevallige configuraties zijn, door de zondvloed ontstaan, verwerpt hij, net als de opvatting dat de duivel er de hand in gehad heeft. Nee, reuzen afkomstig uit Scandinavië (en uiteindelijk uit Kanaän), hebben de *steen-hoopen* als graven voor hun eigen ras gebouwd. Deze reuzen zag hij als de eerste inwoners van het gewest.²² Het grafritueel van die wrede, barbaarse, incest-plegende en mensenetende creaturen beschreef Picardt als heel divers. Ze verbrandden veel van hun doden op brandstapels, deden de verbrande resten in een pot en begroeven die. Daarboven bouwden zij van stenen een herdenkingsmonument. Andere reuzen werden onverbrand in kisten gelegd en in gewelven en tomben begraven; weer andere reuzen kwamen gewoon in de *bloote aerde* terecht. Sommige reuzen kregen zwaarden of knotsen mee, anderen moesten het zonder deze wapens stellen. Picardts opvatting dat de hunebedden door reuzen gebouwd zijn, past in een lange traditie. De laat-12de-/vroeg-13de-eeuwse Deense geschiedschrijver Saxo Grammaticus ging hem voor,²³ net als de Zweedse bisschop Olaus Magnus. Deze stelt in zijn boek over de geschiedenis, geografie en etnografie van Scandinavië uit 1555 dat reuzen de oorspronkelijke bewoners van het gebied waren.²⁴ Hij brengt ze in verband met de megalithische bouwsels. Olaus Magnus staat keurig in het lijstje van door Picardt geraadpleegde bronnen. Dat ook de Bijbel reuzen noemt - in de boeken Genesis en Deuteronomium - zal Picardt in zijn opvattingen gesterkt hebben.

Niet minder dan drie uitvouwplaten zijn aan de reuzen, hun bouwwerken en grafgebruiken gewijd. Op een ervan is te zien hoe een mannelijke reus op een brandstapel wordt gecremeerd en hoe zijn heengaan wordt betreurd door andere reuzen, zowel mannen, vrouwen als kinderen; een enkele gewone sterveling, een knots onder de rechterarm, staat er wat verloren bij. Op een andere

prent peuzelt een reus voor een hunebed een bebaarde man op, en op de derde ziet men de reuzen grote stenen aandragen en het hunebed bouwen; ook hier staan gewone mensen in het beeld.

Elders maakte Picardt ook een schatting van de ouderdom van de hunebedden: de reuzengraven zijn *ouder (...) voor de Geboorte Christi, als der Romeynen Gebouwen zijn van de Geboorte Christi tot op desen tijdt.*²⁵ Dat betekent dus dat ze zeker uit 1600 voor Chr. dateren. Pas daarna breekt de tijd van de mensen van *onse ordinarische statuer* aan.²⁶ Die gewone mensen kregen vervolgens te maken met een zondvloed, door Picardt aangeduid als *Cimbrische Diluvie.*²⁷ De venen zag hij als een overblijfsel van deze zondvloed. In die venen werden grote eiken en dennen gevonden en hun aanwezigheid kon alleen maar door een *perniciouse Water-vloedt* verklaard worden. Deze tweede zondvloed zou zich enkele eeuwen voor Chr. hebben afgespeeld.

Interessant zijn Picardts opmerkingen over wat we heden ten dage Celtic fields noemen, uitgestrekte akkercomplexen bestaande uit vele tientallen omwalde veldjes, daterend uit de periode 1100 voor Chr. - 200 na Chr.²⁸ In zijn hoofdstuk *Van eenige oude Heydensche Leger-plaetsen en Walle*²⁹ beschrijft hij de structuur van een dergelijk akkercomplex als volgt: *hebbende de ghedaente van een Cosijn / waer in gebecht is een vierkant Glase-venster / bestaende nyt tien-mael tien ruyten / met loodt tusschen beyden.*³⁰ Op een kopergravure kijken we vanaf een hoog standpunt op zo'n heidense 'legerplaats' neer. We zien een complex van 5 x 8 perkjes, waarvan de buitenwal geheel gesloten is, maar de binnenwallen onderbrekingen vertonen, zodat ze met elkaar in verbinding staan. Binnen de perkjes zijn talrijke menselijke gestalten druk doende. In de meeste perkjes staat wel een tweewielige kar, en overall kringelt rook omhoog. We zien kinderen kruipen, mannen met knotsen over de schouder, runderen en hier en daar een grote hut. De 'legerplaats' is overvol. Op de achtergrond jagen menselijke figuurtjes in de heuvels op een edelhert. Op de voorgrond rechts staan enkele volwassenen, een kind en een hond naast een soort huifkar met twee spaakwielen. De mannen, die gehuld zijn in bontkleding - een lendendoek en cape met 'capuchon' waarop horens bevestigd zijn - dragen knotsen; de enige vrouw die zichtbaar is, heeft ook een lendendoek en een cape (maar geen capuchon) en het kind is geheel naakt. Wat al die huifkarren betekenen, wordt duidelijk als we verder lezen. Picardt komt al redenerende tot de conclusie dat het bij de 'legerplaatsen' gaat om de *logementen / rust-plaetsen en schuyt-boecken der oude vermaerde Sueven*. Deze Sueven kwamen volgens Picardt uit het oosten,

uit streken die nu Brandenburg en Mecklenburg heten.³¹ Ze trokken naar het westen en woonden er alsof het hun vaderland was. Ze vestigden zich met 20, 50, 80 of 100 families in legerplaatsen die 2000, 3000 of 4000 *trede*n van elkaar af lagen. Elke familie legde een vierkante wal rondom zijn *werf* aan, *om daer te logeren met menschen en vee*. Wanneer het voedsel op raakte en er geen vis meer in de wateren was, geen fruit meer aan de bomen, geen wild meer in de bossen en geen koren meer op de akkers, brak men op en vertrok naar elders. Picardt zag de Celtic fields dus als de overblijfselen van voorchristelijke nederzettingen van een nomadische samenleving die oorspronkelijk uit oostelijke streken afkomstig was. Het woord 'legerplaats' gebruikte hij dus in de betekenis van woonplaats en niet die van militaire versterking.

Aan de grafheuvels wijdt Picardt twee hoofdstukken: *Van de ronde Berghjes of Heuveltjes*³² en *Van de woonplaatsen der Witte Wijven*.³³ De grafheuvels die in het eerste hoofdstuk ter sprake komen, schrijft hij toe aan reuzen (een kleine minderheid, en interessant is dat hij vermeldt dat ze vanouds *Hune-bedden* en *Hune-Bergen* genoemd worden) maar vooral aan de Romeinen. Die hebben immers vier eeuwen lang deze streken bewoond. De *ingebooren Italianen* die zich in deze streken vestigden, stierven omdat ze niet aan de kou gewend waren of werden in oorlogen verslagen of *bier en daer in 't heymelijck capot gemaect*. Daar waar een grote grafheuvel omgeven is door talrijke kleinere moeten we volgens Picardt denken aan een belangrijk Romeins leider vergezeld door zonen, broers of onderofficieren. De prent tegenover pagina 45 toont zo'n Romeins funerair tafereel: een groep mensen werpt een aarden heuvel op in de directe omgeving van twee bestaande (en wel erg steile) tumuli. Een groot leger bevindt zich achter het grafmonument-in-wording.

En dan zijn er nog de ingevallen heuvels, die vroeger hol moeten zijn geweest. Dat zijn de heuvels waarin vroeger witte wijven huisden. Het zijn doorgaans ook de grootste heuvels. De bevolking wist Picardt te vertellen dat het er gruwelijk heeft gespookt, dat er dikwijls een deerlijk gekrijs, gekerm en gewee-klaag te horen was van zowel mannen, vrouwen als kinderen. Sommigen die wel eens in zo'n heuvel geweest waren, hadden daar *ongelooflijke dingen gesien en gheboort / maer hadden / op perijckel van haer leven / niet een woort mogen spreken: datse snelder waren geweest als eenige creatuyren: dat zy altijd in 't wit waren gekleedt geweest / en wierden daerom niet witte Wijven, maar simpliciter de Witten genaemt / Etc*. Volgens Picardt betoverden en verblindden deze witte wijven de heidense bewoners met hun bedriegerijen. De Witten waren de spreekbuis van de duivel. Op de

bijbehorende prent zijn twee holle heuvels te zien. De heuvel op de voorgrond heeft een opening in de bovenste helft, bij de andere heuvel bevindt deze zich in de onderste helft. Bij de dichtstbijzijnde heuvel, waar planken bovenop liggen en staken staan met daarop menselijke schedels, gebeurt het meest. Een vrouw staat in de opening en gebaart alsof ze orakelt; ze heeft alle aandacht van de knielende en biddende mensen aan de voet van de heuvel, waar verder nog wat menselijke en dierlijke schedels rondslingeren. Dat de gebarende vrouw in de heuvel woont - en dus een wit wijf moet zijn - blijkt zonneklaar uit de schoorsteen waar rook uit kringelt.

De voorstelling die Picardt zich maakte van de oudste bewoners van deze streken³⁴ leunt sterk op het werk van Tacitus; deze klassieke auteur ontbreekt dan ook niet in zijn register van gebruikte bronnen. Wat Picardt schrijft over hun oorlogszuchtigheid, haardracht, opvattingen over het huwelijk en overspel, liefde voor dobbelen en drinken (*vol-suppen*), het interpreteren van voortekenen, het vergaderen bij nieuwe of volle maan, etc., hij heeft het allemaal ontleend aan Tacitus' *Germania*. Picardt schuwde overigens niet om daar zelf zaken aan toe te voegen. Zo staat in hoofdstuk 27 van de *Germania* dat de Germanen belangrijke doden cremeerden met bepaalde soorten hout; bij Picardt wordt dat opeens *Genever- / of ander wel-ruyckend' houdt*.³⁵ Af en toe houdt Picardt zijn lezers het verleden als een spiegel voor. *Maer / ó Landt! ó Landt hoe zijt ghy nu gedegeneert! Onse Voor-ouders / die alleen de wet der Natuere gebadt hebben / die hebben in veel stucken een eerlijcker leven geleydt / als wy doen / die de Wet Christi hebben. Onse Voor-ouders / die Heydenen geweest zijn / maken beschaemt ons / wy die Christenen zijn*.³⁶ Daar staan echter passages tegenover waarin hij de voorouders veroordeelt vanwege hun geloof. In het hoofdstuk *Van den ouden Heydenschen Godtsdienst en Religie deser Landen*³⁷ noemt hij de namen van zieneeressen en goden en godinnen en barst dan in woede uit: *Doch ick krijg een walge in het roeren van dat stinckende privaet aller deser verdhyvelder Af-goden; en met een woort gesecht / zy zijn al te samen geweest Hoeren en Boeven / Toveners / Tyrannen / Dootslagers / Moordenaers en Bloetschenders*.³⁸ Dat boosaardige pantheon kan alleen maar bedacht zijn door de duivel, die liefhebber van *schelm-stucken / en sulcken hater van vroomigheyt*. Hier overstemt de dominee de rationele historicus...

De ‘Annales’ en het ‘Chronyxken’

De *Annales* behandelt de geschiedenis van De Landschap Drenthe tot kort na het midden van de 17de eeuw. In de aparte Dedicatie (gericht aan de Ridderschap en Eigenerfden) geeft Picardt aan dat er weliswaar door anderen aandacht is besteed aan de geschiedenis van dit gewest, maar die informatie is of verspreid over een groot aantal studies, of geschreven in het Latijn of anderszins slecht toegankelijk. Andere provincies, bisdommen, graafschappen etc. hebben hun geschiedenis geboekstaafd, alleen het gewest Drenthe niet. En dat is nodig, want de mensen zijn dat verleden vergeten, sterker nog: hebben niet de neiging om het belangrijk te vinden. *Die oude Geschiedenissen zijn nyt deser Ingesetenen meestendeels al nytgenischt: en die oude graeuwe Hoofden, die dese laetste Oorlogen gesien en beleeft hebben, zijn meestendeels vergadert tot haren Vaderen: maer nu leeft een nieuw Geslachte, 't welck met zijne Naerkomelingen alle oude Geschiedenissen t'eenemaal vergeten sal, en sulcx volgens den aerdt en natuer van meest alle menschen, welcker oogen meer sien op het tegenwoordige als op 't gepasseerde, meer op 't nieuwe als op 't oude.*³⁹ Deze hartenkreet klinkt ons bekend in de oren, want is de discussie over nationale en regionale canons niet ontstaan omdat het drieëneenhalve eeuw na Picardt niet veel anders met de kennis van en de belangstelling voor het verleden gesteld is?

Picardt begint met te herhalen - hij bracht het ook in de *Antiquiteten* ter sprake - dat Drenthe ooit deel uitmaakte, ja zelfs het hart vormde, van *Vriesland*. Ook hier valt hij terug op Tacitus, want die schreef dat het gerucht ging dat de Zuilen van Hercules in het land van de Friezen te vinden zijn, en, aldus Picardt, met die zuilen werden de grote *steen-boopen* bedoeld die we voorname-lijk in Drenthe vinden.⁴⁰ De Drenten zijn dus Friezen en alle grootste daden die aan de Friezen worden toegeschreven, moeten dus ook op het conto van de Drenten geschreven worden.

De eerste bewoners hier te lande waren de reuzen; ze kwamen uit het noorden en lieten ons hun stenen graven na. Na een zondvloed - die leidde tot de vorming van de grote venen - kwamen er emigranten uit het Scandinavische Schonen. Het zijn Firæsen en Dronthers, die behoorden tot de Gotthen of Noormannen. In hun nieuwe woongebied werden het Friezen en Drenten.⁴¹ De volgende groep immigranten - deze keer uit het oosten afkomstig - waren de Sweven,⁴² het volk dat de zogeheten heidense legerplaatsen (lees: de Celtic fields) heeft aangelegd. De Drenten werden door hen verjaagd en keerden pas weer terug toen het nomadische volk het veld geruimd had.⁴³

Hierna kan Picardt de geschiedenis ophangen aan jaartallen. Hij behandelt achtereenvolgens de Romeinse tijd (ruim 400 jaar), het Frankische Rijk (ongeveer 500 jaar), het Duitse Keizerrijk (ca. 102 jaar), de bisschoppelijke heerschappij (500 jaar), het Hertogdom Gelre (14 jaar), het Bourgondische Rijk (57 jaar) en tenslotte de Vrije Staten Regering, waarmee Picardt De Republiek van de Zeven Verenigde Provinciën bedoelt (67 jaar). Vanuit Drents perspectief zijn interessant de Ballerkuil, die bij de Romeinse tijd behandeld wordt, de ooit door reuzen bewoonde en later door de Denen verwoeste stad Hunso en het verhaal van de in 1227 geleverde slag bij Ane, waar de Drenten de bisschop van Utrecht verslagen hebben.⁴⁴ Beschrijvingen van veldslagen, veldtochten, belegeringen, koningen, prinses, bisschoppen, graven en legeraanvoerders domineren het tweede gedeelte van Picardts relaas, dat negen jaar na de Vrede van Munster (1648) eindigt.

In het derde deel van het boek, dat over de geschiedenis van Coevorden handelt, staan belegeringen en edelen opnieuw centraal. Zijn theorie over de oorsprong van de stad illustreert hoe vrij hij aan naamsverklaren doet. Picardt was er vast van overtuigd dat de Romeinen in Coevorden een vesting opgetrokken hadden. Het was immers een strategische plek, een pas door de grote moerassen, de toegang naar het noorden.⁴⁵ Hij brengt de locatie in verband met een door Tacitus beschreven gebeurtenis in het jaar 28 na Chr.⁴⁶ De auteur beschrijft een confrontatie tussen de Friezen en de Romeinen, waarbij de Friezen 900 Romeinen afslachtten en 400 Romeinen elkaar om het leven brachten omdat ze verraad vreesden. Tacitus situeert de slachting bij het huis van Cruptorix in een woud genaamd Baduhenna. Volgens Picardt hebben de Romeinen de inheemse naam Covorden of Kuffort verbasterd tot Cruptorix en Baduhenna is niets anders dan een verbastering van Wanneperveen (de Romeinen gebruiken een 'b' in plaats van een 'w', aldus de dominee).⁴⁷ Het is maar één voorbeeld uit een zee van naamkundige 'analyses' die toen heel gewoon waren, maar nu al lang niet meer acceptabel zijn.

Picardt als eerste veldarcheoloog

Uit diverse passages in *Antiquiteten* en *Annales* blijkt dat Picardt zich niet tot bespiegelingen vanuit zijn studeerkamer beperkt heeft maar dat hij waarnemingen verrichtte in het veld. Waterbolk heeft in zijn studie *Tussen Rhee en Rolde - verslag van een archeologische zoektocht* duidelijk gemaakt dat Picardt veel van

wat hij beschrijft gezien moet hebben op zijn voettochten⁴⁸ tussen beide locaties in de periode 1643-1648. Deze woon-werkreizen leidden langs de dorpen Peelo, Loon en Balloo. Daar kwam hij langs of in de buurt van de hunebedden van Loon (D15), Balloo (D16) en Rolde (D17 en D18), de Celtic fields van Messchenveld, Peelo-Kleuvenveld en Loon-Stoepveld en talrijke grafheuvels en langbedden, onder meer die van de grote, later op verzoek van Reuvens in kaart gebrachte groep te Balloo. Hij zal menigmaal gestopt zijn om details te bekijken en afmetingen vast te stellen of omgelopen zijn om afstanden te bepalen. Over de hunebedden schrijft hij bijvoorbeeld *Dese Steen-hopen zijn mees-tendeels langh sesthien treden: sommige oock wel twintigh / en meer; zijn vier / vijf / of ses treden breedt; legghen al te samen Oost en West (...). Ront-om dese langhworpige Steen-hopen, omtrent drie treden daer van / staet eenen anderen regel steenen / in de aerde geset / elck 4 / 5 / 6 voeten hoogh / die de principale Steen-hopen omsingelen / doorgaens twee treden van malkanderen / en staen al t'samen recht op.*⁴⁹ Deze laatste observatie zou op het hunebed van Loon kunnen slaan.⁵⁰ En even verderop: *My is gherefereert / dat op eenighe van dese steenen letteren en vreemde Characteren souden gevonden werden: ick hebber met groote naerstigheydt na gesocht / maer hebbe niet het minste lit-teycken daer van konnen vinden.*⁵¹

In zijn Rolder periode (1643-1648) zal Johan Picardt menigmaal de beide hunebedden op de Noordes bezocht hebben. Ansichtkaart uit 1925.

Bij zijn empirisch onderzoek beperkte Picardt zich niet tot de hunebedden. Zo laat hij zich uit over de gemiddelde omtrek van grafheuvels (*meestendeels 70 / 80 / 90 / 100 / en 130 treden in de rontte*),⁵² merkte op dat veel grafheuvelgroepen in de buurt van grote *dobben* liggen⁵³ - waarmee hij veentjes bedoeld zal hebben - en ontdekte de zeer lange, 8 voet brede en nauwelijks 1 voet hoge *platte Begrafenissen*⁵⁴ die wij vandaag de dag aanduiden met de term 'lange bedden van het type Weerdinge': lage, oorspronkelijk door een langwerpige greppel met ronde uiteinden omgeven heuveltjes die crematiegraven uit de late bronstijd bedekken.⁵⁵ Dat Picardt deze heuveltjes herkende, betekent dat hij zijn ogen goed de kost gegeven heeft in het veld. En over de Celtic fields schreef hij: *Sommige leggen een / sommige twee / drie / vier duysent treden van malkanderen. Daer zijn eenige / die ick om-getreden hebbe / die wel vier duysent treden in den omme-gancke hebben.*⁵⁶ Picardt heeft niet alleen gekeken en afgepast, hij heeft ook de schop ter hand laten nemen om wat over de betekenis van deze aarden monumenten te weten te komen: *In een van dese heb ick een reys hier en daer in de aerde laten graven / om t'ondersoecken of men yet in de grondt soude vinden / en hebbe in 't midden van een dezer perckjes gevonden een plaets / soo groot al een wagen-radt / bestræet en geplaveyt met keyne keselingen; waer nyt ick gepresumeert heb / dat 'et een vyer-stede of haert geweest sy / waer op vyer gestooct is geworden: waerom gelooflijk is / dat in een yegelijck perckjen voortijts een soodanigen haert-stede geweest sy / leggende binnen een hutjen.*⁵⁷

Ook in het Celtic field tussen Exloo en Valthe lijkt Picardt actief geweest te zijn. Hij is de eerste die deze plaats ter sprake brengt en denkt dat er een stad heeft gelegen, Hunso genaamd. Hij schildert het verhaal van deze legendarische stad op de Hondsrug, niet al te ver van de oorsprong van de Hunze, die in 808 of 809 door de Denen in de as zou zijn gelegd. Op de in zijn boek opgenomen kaart is Hunso ten oosten van Emmen gesitueerd. De oorspronkelijke bewoners waren reuzen - de bouwers van de hunebedden moesten toch ergens gewoond hebben - maar later, toen de reuzen definitief verjaagd waren, woonden er gewone mensen en het waren deze mensen die in het begin van de 9de eeuw met de Deense furie te maken kregen. *Tegenweer is 'er ghenoegh ghedaen / maer was alles te vergeefs.*⁵⁸ Hunso was nog goed herkenbaar in het veld. Picardt identificeerde geplaveide straten, sommige recht, andere krom, en pleinen waar huizen of hutten gestaan hadden. De wens was hier de vader van de gedachte.

Picardts opmerkingen over Hunso hebben anderen in later eeuwen aangezet tot nader (gravend) onderzoek. Eenzelfde stimulans vormde Picardts opmerking over de Ballerkuil, die hij beschrijft als een *vreemde rariteit*: *Ront-om dese staen seer oude sit-plaetsen / van aerde gemaect / alsoo dat men sien kan dat aldaer niet alleen in ouden tijden groote vergaderingen der Landsaten gehouden zijn geworden / maer dat 'er oock eenige sonderlinge Solemniteten zijn gepleeght / om welcke te verrichten / niet alleen dese vreemde Kuyt, maer oock de verscheyde aerde sit-bancken / van onderscheydelijcke formen / zijn verordineert geworden. (...). Daerom meen ick dat die Kuyt een soodanige plaats geweest is / alwaer den Duyvel de Heydensche menschen tael en antwoordt gegeven heeft (...). Hierom hebben die Ballers seer wel gedaan / dat zy van dit oude helsche Heyligdom een Schinderkuyt gemaect hebben / waer zy hare doode krenge laten slepen / om van de honden en ravens verslonden te werden.*⁵⁹ Picardts beschrijving heeft de Drentse gemoederen in de eeuwen daarna beziggehouden. De zoektocht naar de Ballerkuil is anno 2008 nog steeds niet afgesloten. Waterbolks studie eindigde met een hypothese over de locatie van de legendarische kuil, maar een enkele jaren later op de door hem aangewezen plek uitgevoerd archeologisch onderzoek leverde vooralsnog geen bevestiging van Picardts observatie op.⁶⁰

Picardt in de ogen van anderen

Hoe moeten we Johan Picardts boek en de betekenis daarvan voor de Noord-Nederlandse archeologie en geschiedenis beoordelen? Het is goed om te beseffen dat het boek slechts in een zeer kleine oplage verschenen is. De oorspronkelijke uitgave bestond uit slechts 125 exemplaren. Picardt zal zelf exemplaren verstuurd hebben naar diverse bestuurders, maar waar het leeuwendeel uiteindelijk terechtgekomen is, is niet bekend. In de 18de eeuw verschenen er twee herdrukken, respectievelijk in 1731 en in 1745. Hoe groot de oplagen waren, is onbekend, maar ook toen zal het om relatief kleine aantallen gehandeld hebben. Picardts werk zal al met al in relatief kleine kring bekend zijn geweest.

Tot het midden van de 19de eeuw wordt er weinig inkt verspild aan Picardt. Zijn reuzen hebben hem naar de *lunatic fringe* gedreven. Iemand die in reuzen gelooft, kan maar beter doodgezwegen worden. Johannes Van Lier (1760) serveerde Picardt af als een beuzelende, lichtgelovige geest⁶¹ en ook Nicolaus Westendorp (1822) meldt naar aanleiding van Picardts opvattingen alleen dat het geloof in reuzen onder verstandigen opgehouden is.⁶²

Vanaf 1842 komt Picardt regelmatig en uitvoeriger in beeld. Pan geeft een levensschets in de *Drentsche Volkssalmanak* en wijst op de positieve en negatieve kanten van de 17de-eeuwse auteur. Positief was dat hij als eerste de geschiedenis van Drenthe boekstaafde. Tot de negatieve punten worden gerekend zijn lichtgelovigheid (legenden gelijkstellen aan geschiedenis), zijn zonderlinge taalkundige analyses en zijn stijl, die getypeerd wordt als *ongelijke, verwaarloosd en doorzwaaid met bastaardwoorden*.⁶³ Dat laatste aspect - Picardts liefde voor neologismen - komt ook bij veel anderen terug. Niet bij Lesturgeon, die voornamelijk Picardts activiteiten als ontginning onder de aandacht van zijn lezers wil brengen en nogal hard over diens inzichten oordeelt (*onder die nuttelooze asch sluimert misschien hier en daar nog wel een vonk*⁶⁴), wel bij Knappert. Knappert⁶⁵ hekelt zijn talrijke germanismen en op het Frans geënte woorden, het feit dat hij geen onderscheid in geslachten maakt en de grammatica niet beheerst, maar is wel geamuseerd door de nieuwe zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden en de uitdrukkingen die Picardt bedenkt: *kromtongen* (woorden radbraken), *buitganger* (stroper), *menschloos* (onbevolkt), *onduur* (niet duur), *de snof in den neus hebben* (verstandig zijn), *in de voorbaat zijn* (een voorsprong hebben), etc, etc. Ronduit ergerlijk vindt hij Picardts naamsverklaringen, en dat niet ten onrechte. Amazone zou afgeleid zijn van *A-Mätsen* = *Maeisjes*, de Sueven zijn genoemd naar hun *swerven en sweven* en de naam Drenthe zou afgeleid zijn van de Noorse landstreek *Dronten*.⁶⁶ Het rijtje kan moeiteloos uitgebreid worden met tientallen andere en even onzinnige voorbeelden. Knapperts eindoordeel is overigens zeker niet negatief: hij acht Picardt een talentvol, oorspronkelijk en geestig Nederlander.⁶⁷

In het in 1985 verschenen overzichtswerk *De geschiedenis van Drenthe* worden de historische betekenis van Picardt en zijn *Korte Beschryvinge* in een halve zin samengevat: (...) *een eenvoudige compilatie in een nogal ongelukkige stijl, waarin men over land en volk van zijn tijd niets vindt dat voor de huidige historicus van betekenis is*.⁶⁸ Dat zijn harde woorden. In de biografie die Gerding in 1997 aan Johan Picardt wijdde, neemt de schrijver terecht stelling tegen deze weinig genuanceerde uitspraak van de vroegere rijksarchivaris in Drenthe.⁶⁹ Picardt schrijft over het (verre) verleden, niet over zijn eigen tijd. En al mogen zijn historische hoofdstukken nogal traditioneel van opzet zijn, met veel nadruk op heersers en strijdgewoel, daar staan veel originele zaken tegenover, zoals de talrijke archeologische waarnemingen in het veld, observaties die niet eerder door anderen op schrift zijn gezet.

Picardt en de wijdere wereld

Welbeschouwd weten we maar weinig van Johan Picardt. Waarom vertrok hij met zijn gezin naar Drenthe (nog afgezien van het feit dat hij op dat moment niet eens zeker wist of hij daar het ambt van predikant zou kunnen vervullen)? Was het zijn liefde voor ontginningsexperimenten? In dat geval had hij ook voor Bentheim kunnen kiezen. Was zijn liefde voor oudheden dan doorslaggevend? Ook dat weten we niet. We weten zelfs niet of hij in zijn Drentse jaren oudheden verzamelde en thuis een ‘rariteitenkabinet’ hield. Onwaarschijnlijk is dat niet. De boeren in Rolde zullen bij het bewerken van het land stenen bijlen en urnen hebben aangetroffen en ook in Coevorden zullen werkzaamheden zijn uitgevoerd waarbij bodemvondsten aan het licht kwamen. Werden zulke vondsten aan hem voorgelegd omdat zijn historische en archeologische belangstelling algemeen bekend zullen zijn geweest? Als Picardt inderdaad zelf een verzameling heeft aangelegd, dan is van de omvang, de samenstelling en het uiteindelijke lot helemaal niets bekend.

Ook de inhoud van zijn boekenkast is ons niet bekend. Hoeveel boeken bezat hij naast de Bijbel en welke waren dat?⁷⁰ Correspondeerde hij met andere onderzoekers en bezocht hij wel eens verwante geesten in binnen- en buitenland? Groenhuis schrijft dat hij zich in de jaren dertig langdurige reizen naar het buitenland kon veroorloven.⁷¹ Uit enkele passages in zijn boek valt inderdaad op te maken dat hij gereisd heeft. In het hoofdstuk over de grafheuvels schrijft hij bijvoorbeeld: *Door gantsch Westphalen / in Gelderlandt / Over-IJssel / en meer andere Landen / vint men dese ronde / en met handen gemaecte Berghjes. Eenige / maer weynigh / heb ick in Vranckrijck ghesien / (...)*.⁷² De eerste zin van zijn hoofdstuk over de *Steen-hoopen* lijkt aan te geven dat hij in de daar opgesomde landen - Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Engeland - geweest is. Een pagina verder wijdt hij uit over stenen grafkamers in de Hümmling en de graafschappen Bentheim en Tecklenburg; uit de toevoeging *maer meestendeel geraseert*⁷³ mogen we opmaken dat hij de monumenten persoonlijk gezien heeft. Of de *antiquarius* Picardt op al die plaatsen ook andere oudheidkundigen⁷⁴ gesproken heeft, is een vraag waarop we het antwoord schuldig moeten blijven. Uit zijn lijst van bronnen valt dat in ieder geval niet af te leiden.

Op dit punt aangekomen, moeten we ook de vraag opwerpen hoe Picardt afsteekt ten opzichte van contemporaine oudheidkundigen, met andere woorden: telde hij (inter)nationaal mee? Waterbolk geeft aan dat het werk van Picardt vergeleken mag worden met dat van tijdgenoten als William Camden,

John Aubrey, Ole Worm en Johan Bure, omdat hun werk ook aan het begin stond van de wetenschappelijke beoefening van de prehistorische archeologie.⁷⁵ Dat laatste is ontegenzegglijk waar, maar daarmee houdt de vergelijking dan ook op. De vier buitenlandse geleerden waren mannen van een heel ander kaliber dan Picardt. Ze verkeerden in hoge kringen en hadden levendige contacten met andere geleerden. William Camden (1551-1623) studeerde in Oxford, werd uiteindelijk *Headmaster* van *Westminster School* en publiceerde, aangemoedigd door de Zuid-Nederlandse geograaf Abraham Ortelius, het invloedrijke en innovatieve *Britannia*, een topografisch en historisch overzicht van heel Groot-Brittannië. Dit leverde het eerste samenhangende beeld van Romeins Engeland op. Hij reisde veel om zelf documenten, artefacten en vindplaatsen te kunnen bestuderen en daar conclusies uit te trekken. *Britannia* beleefde in 1607 zijn zevende, bijgewerkte druk. In 1622 riep Camden een leerstoel Geschiedenis in Oxford in het leven die tot op de dag van vandaag functioneert (*Camden Chair in Ancient History*). Camden wist zich omringd door oudheidkundigen als Sir Robert Cotton, John Spelman en anderen.⁷⁶

John Aubrey (1626-1697) stond in het centrum van het Britse intellectuele leven. Hij was actief lid van de *Royal Society* en bevriend met Thomas Hobbes en William Harvey. Hij was een getalenteerd waarnemer en een uitstekend tekenaar, zo blijkt uit zijn belangrijkste werk *Monumenta Britannica* (1670). Het werk, dat nooit is uitgegeven, bevat beschrijvingen van monumenten uit de prehistorie, de Romeinse tijd en de middeleeuwen; in het eerste deel beschrijft hij onder meer megalithische monumenten als Stonehenge en Avebury. Aubrey was een methodisch man, geïnteresseerd in typologie en classificatie, maar wel ten dienste van het verklaren van het verleden.⁷⁷

De Zweed Johan Bure (1568-1652) was een zeer geleerd man en tevens een goed tekenaar. Zijn interesse in runenstenen en zijn systematische analyse daarvan mondde uit in *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* (1624) en *Monumenta Runica* (ongepubliceerd). Bure verkeerde in hofkringen en dat was van belang omdat de Zweedse koning een meer dan gemiddelde belangstelling voor het verleden had. De vorst richtte zelfs een *Riksantikvariat* op, dat de taak kreeg om licht te werpen op het verleden van het vaderland. Bure was een van de oudheidkundigen die alle uithoeken van Zweden bezocht om schriftelijke bronnen, monumenten en artefacten te bestuderen en te beschrijven om de kennis van het verleden te vergroten. De tekeningen die hij maakte, zijn zeer natuurgetrouw.⁷⁸

De Deen Ole Worm (1588-1654), tenslotte, was een internationaal geleerde. Hij bezocht onder meer Rome, Napels, Heidelberg, Amsterdam en Londen, was achtereenvolgens hoogleraar Pedagogie, Grieks en Medicijnen en verschillende malen rector van de Universiteit van Kopenhagen. Hij werd zelfs de lijfarts van de koning. Worm correspondeerde uitvoerig met andere geleerden, ook in het buitenland. Hij liet een koninklijke circulaire uitgaan die alle geestelijken opriep om informatie over runenstenen en andere (pre)historische overblijfselen aan te melden, zoals grafheuvels, megalithische graven, etc. Dit resulteerde in 1643 in het zesdelige *Danicorum Monumentorum*. Worm was daarnaast ook nog een gepassioneerde verzamelaar. In 1655 verscheen de catalogus van zijn *Museum Wormianum*.⁷⁹

Wanneer we Picardt in deze internationale context plaatsen, wordt duidelijk dat hij in alles hun mindere was. Zijn belangstelling voor monumenten in het veld deelde hij met de genoemde onderzoekers, maar op alle fronten - de omvang van hun werk, het systematische karakter daarvan, de documentatie in de vorm van tekeningen, etc. - laten de Engelsen en Scandinaviërs de Drentse dominee ver achter zich. Eerlijkheidshalve is het goed om aan te geven dat ook deze grote mannen hun eigenaardigheden hadden. Aubrey had een fascinatie voor druïden en bracht ze in verband met megalithische monumenten (sommigen doen dat helaas nog steeds) en Worm liet zijn objectiviteit wel eens varen daar waar de voorchristelijke religie in beeld kwam ('de goden die op deze sinistere plaatsen vereerd werden, verdienen alleen onze verachting').⁸⁰

Johan Picardt anno 2008

We zijn nu op het punt gekomen dat we de balans kunnen opmaken. Dat Picardt geen internationale speler was, moge uit het voorgaande duidelijk geworden zijn. Ook op 'nationaal' niveau lijkt hij geen netwerk van gelijkgestemden gekend te hebben, laat staan dat hij zich in de hoogste kringen bewoog.⁸¹ Met Gerding ben ik van mening dat hij in een geïsoleerd geestelijk klimaat moet hebben verkeerd.⁸² Mogelijk was dat een zelfgekozen isolement. Wat is dan de betekenis van zijn werk?

Het is gemakkelijk om Picardt te beoordelen naar de wetenschappelijke maatstaven van onze tijd en hem af te serveren als een fantast. Zeker, hij komt met een stroom aan naamsverklaringen die kant noch wal raken. En ja, behalve een lichtgelovig was hij ook een gelovig man, waardoor bepaalde verklaringen

al voorgegeven waren. Maar dat is geenszins reden om hem als onbetekenend terzijde te schuiven. Grotere geleerden dan hij hebben zich bezondigd aan de exegetische van namen. En dat hij in reuzen geloofde zegt niet meer dan dat hij een kind van zijn tijd was. In de 17de eeuw was een dergelijke verklaring geen absurditeit, zo benadrukt Van der Woud in zijn studie over verschuivingen in het beeld van de geschiedenis in de periode 1750 - 1850.⁸³

Op het gebied van de archeologie zou ik, in navolging van Waterbolk, Picardt 'voorlijk' willen noemen. De Drentse dominee begreep dat we archeologische overblijfselen in het terrein moeten 'lezen' om iets over de mens daarachter te kunnen zeggen. We hebben immers niets anders van deze gemeenschappen dan hun materiële nalatenschap. Hij zei het zelf erg beeldend in de Dedicatie voor de *Antiquiteten. En soo, wanneer een goed Historicus, en Ondersoecker der Antiquiteten, zijn verstandt daer op scherpt, sal hy gewaer werden dat men in dese verborgene en vergetene Antiquiteten, van welcken men geen schriftelick bewijs der oude Scribenten heeft, Characteren vindt; letteren, segh ick, Vestigia en verborgene Merck-teykenen, die den ondersoecker leyden sullen tot de Autheuren deser Antiquiteten. Even verderop geeft hij aan dat zijn observaties in de *Antiquiteten* er hier en daar ook wel eens naast zouden kunnen zitten, *doch in sulcken gevalle moet men gedencken, dat 'et geene Articulen des Geloofs zijn aen welcken de eeuwige Saligheyt hanght.* Hij hoopt dat anderen zijn onderzoek zullen oppakken en voortzetten; als dat tot andere inzichten leidt, heeft hij daar geen problemen mee: *Ick, beter onderricht zijnde, wil in eeghe stucken het mijne gaerne om een beter geven.* Picardt had niet alleen *gequalificeerde ooggen* voor het veldwerk dat hij uitvoerde, hij had ook de juiste instelling voor wat de interpretatie van waarnemingen betreft. Verklaringen hebben geen eeuwigheidswaarde maar moeten aangepast worden op grond van nieuwe gegevens.*

Dominee Johan Picardt is van groot belang geweest in de aanloopfase van de Nederlandse archeologie. Hij heeft het eerste geschiedenisboek over Drenthe geschreven. Daarnaast was hij, zover we weten, de eerste in Europa die Celtic fields opgemerkt lijkt te hebben. Ten slotte is het aannemelijk dat zijn opmerkingen over de Drentse hunebedden hebben bijgedragen tot het behoud van deze grafkelders, zoals ook Bakker van oordeel is.⁸⁴ Wellicht hebben uitdrukkingen en zinnen als *Antiquiteten aller Antiquiteten*⁸⁵ en *In Nederlandt / Duytschlandt / Switserlandt / Vranckrijck / Savoyen en Engelandt / weet ich niet gesien te hebben eenige Antiquiteten / die waerdiger zijn dat een Antiquarius zijn verstant daer op scherpe / als dese Grootte Steen-hopen, op malkanderen gestapelt en gepackt van*

*grote Keselingen en Vlinten*⁸⁶ het bestuur van De Landschap Drenthe geïnspireerd bij het uitvaardigen van de resolutie van 1734, die het vernielen van de hunebedden expliciet verbood. Bij het beoordelen van Picardt mogen we nooit vergeten dat hij aan het begin van een lange ontwikkeling stond. Hij had niet, zoals wij, een met regionale studies gevulde boekenkast tot zijn beschikking die hij kon raadplegen om inspiratie op te doen, verbanden te leggen en eigen ideeën te toetsen. Hij mag dan wel reuzen gezien hebben, hij stond zeker nog niet op hun schouders.⁸⁷

Literatuur

- Bakker, J.A., 1979: Lit. J.A. Bakker, Protection, Aquisition, Restoration, and Maintenance of the Dutch Hunebeds since 1734: an active and often exemplary policy in Drenthe (1), *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 29, 143-183.
- Bakker, J.A., 2002: Hunebed de Duvelskut bij Rolde - een literatuurstudie, *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 119, 62-94.
- Bakker, J.A., in voorbereiding: Megalithic Research in The Netherlands, 1547-1911: from Giants and a Devil's Cunt to Accurate Recording.
- Bechluft, H.H., 1992: Johan Picardt (1600-1670): Ein Moorkolonisator ohne Grenzen, in: U. Eissing, S. Remme en P. Thoben (red.), *Emsländische Geschichte* 2, 138-144.
- Gerding, M.A.W., 1997: *Johan Picardt (1600-1670) Drenthe's eerste geschiedschrijver*, Assen (Drentse Historische Reeks, 6).
- Gerding, M.A.W., P. Brood, M. Hillenga en H. Nijkeuter (red.) 2003: *Encyclopedie van Drenthe*, Assen.
- Groenhuis, G., 1989: Dr. Johan Picardt (1600-1670) als medicus, *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 106, 87-97.
- Heringa, J., 1985: Zelfstandig geweest in de Republiek 1603-1748, in: J. Heringa, D.P. Blok, M.G. Buist en H.T. Waterbolk (red.), *Geschiedenis van Drenthe*, Meppel/Amsterdam, 373-442.
- Klindt-Jensen, O., 1975: *A history of Scandinavian archaeology*, Londen.

- Knappert, L., 1900: Dr. Joh. Picardt, zijne taal en zijne bronnen, *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 18, 21-68.
- Knappert, L., 1904: Een weinig bekend boekje van Picardt, *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 22, 36-56.
- Lier, J. van, 1760: *Oudbeidkundige brieven, bevattende eene verhandeling over de manier van Begraven, en over de Lykbuschen, Wapenen, Veld- en Eertekens, der Oude germanen, en in het byzonder de beschrijving van eenen alouden steenen Grafkelder, met daarin gevondene Lykbuschen, Donderkeilen en Donderbylen, enz. by het Boerschap Eext, in het landschap Drenthe, ontdekt, in welke beschryvinge zekere Brief, over byzondere Nederlandsche Oudheden, zo opgebelderd als wederlegd word*, Den Haag.
- Luning, H.M., 2004: Kerk en volksgeloof, *Kloetschap* 7 (4), 2-11.
- Pan, J., 1842: Johan Picardt, *Drentsche Volksalmanak* 6, 3-38.
- Sanden, W.A.B. van der, 2001: Archeologische kroniek van Drenthe 1998-2000, *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 118, 169-193.
- Sanden, W.A.B. van der, 2008: Celtic fields in Drenthe: een overzicht van 350 jaar onderzoek, in: T. Spek *et al.* (red.), *Naar een waarderingsystematiek van Celtic fields: een pilot study in Drenthe*.
- Schnapp, A., 1997: *The discovery of the past*, New York.
- Piggott, S., 1976: *Ruins in a landscape. Essays in antiquarianism*, Edinburgh.
- Waterbolk, H.T., 1985: Archeologie, in: J. Heringa, D.P. Blok, M.G. Buist en H.T. Waterbolk (red.), *Geschiedenis van Drenthe*, Meppel/Amsterdam, 15-90.
- Waterbolk, H.T., 1996: Tussen Rhee en Rolde: verslag van een archeologische zoektocht, *Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, Nieuwe reeks* 59 (2), 65-107.
- Westendorp, N., 1822: *Verhandeling ter beantwoording der vrage: welke volkeren hebben de zoogenoemde hunebedden gesticht? In welke tijden kan men onderstellen dat zij deze oorden hebben bewoond?*, Groningen.
- Woud, A. van der, 1990: *De Bataafse hut. Verschuivingen in het beeld van de geschiedenis (1750-1850)*, Amsterdam.
- Wurzbach, A. von, 1963: *Niederländisches Künstler-Lexikon*, Amsterdam.

Noten

1. Het merendeel van de gegevens in deze paragraaf heb ik ontleend aan Gerding 1997; Gerding baseert zich op archiefonderzoek dat is uitgevoerd door dr. G. Groenhuis, destijds Meppel.
2. Gerding (1997, 3) vermeldt 5 december 1600 als Picardts geboortedatum, alle andere bronnen noemen 5 februari.
3. Ik kwam ook de schrijfwijze Elzebe Kemmener tegen (Pan 1842, 5).
4. Elders vond ik Roeka Brederode van Egmond (Pan 1842, 6).
5. Het huis is afgebeeld op een tekening die Willem van de Velde maakte van de spiegel van Michiel de Ruyters vlaggenschip 'T Huis Tijd Verdrijf' (Groenhuis 1989, 93). Deze tekening bevindt zich in de collectie van Museum Boymans van Beuningen, Rotterdam (zie Groenhuis 1989, 93 en Gerding 1997, 24 voor een afbeelding). Het schip op de betreffende afbeelding draagt de tekst 'T SCHIP TIJ(D)T VERDRIJF'.
6. Luning 2004, 7.
7. Vermoedelijk is de boerderij in de eerste helft van de 17de eeuw gebouwd; in 1947 kreeg hij de naam Picardthoeve.
8. Rhee was een buurtschap van zeer beperkte omvang. Gerding (1997, 31-32) geeft aan dat Picardts boerderij de enige boerderij was. Na Picardt zou er vaak sprake zijn geweest van een gesplitst erf (met andere woorden: er zaten dan twee huurders in die ene boerderij).
9. Groenhuis 1989, 94.
10. Zie Gerding 1997, 34-35.
11. De eerste dominee bediende de stad, de tweede het garnizoen (Gerding 1997, 45).
12. Deze naam bestaat sinds 1655 (Bechtluft 1992, 142). Thans is het gemeente Alte Piccardie. De latere uitbreiding Neue Piccardie heet sinds 1862 Georgsdorf.
13. Met het te ontvangen honorarium zou hij de studiekosten betaald hebben. Deze theorie is van de schrijfster van *Silhouetten* (Amsterdam, 1906). Wie achter de initialen L.E. schuilgaat, is niet bekend; zie Gerding 1997, 65.
14. Picardts opdrachten aan GS van Drenthe en aan de Drost en andere autoriteiten te Coevorden zijn gedagtekend 19 april 1659.
15. Picardt was geen snelle betaler. Zijn huis in Rhee viel in 1654 weer terug aan De Landschap Drenthe omdat hij al een paar jaar de erfpacht niet betaald had; zie Gerding 1997, 32.
16. Dit portret is gemaakt naar een schilderij van H. Nijhoff .
17. Ik wijk hierin enigszins af van Gerding (1997, 65), die de verkortingen *Antiquiteten*, *Annales Drentiae* en *Beschrijvinge* gebruikt. Gerding geeft verder aan dat het boek door Picardt zelf met de titel *Cronijck* werd aangeduid. Deze informatie trof Gerding aan in een brief (gedateerd 24 juli 1663) van Picardt aan J. Struyk, secretaris van De Landschap Drenthe (Drents Archief toegangsnr. 0584, collectie Ellents/Hofstede nr. 39; de tekst luidt: *ICK seinde hier enige blaedjes van een extractjen van de Drentse Cronijck 't welke onder de perse is*; Gerding 1997, 68). Omdat deze aanduiding nergens anders terugkomt, gebruik ik het conventionele *Korte Beschrijvinge*. Dat er verwarring bestaat over de titel(s) is overigens niet verwonderlijk. Deel 1 heeft als kopregel *Vreemde, en vergetene Antiquiteten van 't Oude Vrieslandt*; de op p. 121 weergegeven titel van deel 2 wijkt af van die welke op de titelpagina is weergegeven, namelijk: *ANNALLES DRENTHE: ofte Een provisioneel Ontwerp en Beginsel van seeckere Antiquiteten, en Beschrijvinghe sommigher Ghedenckwaerdige Gheschiedenissen, die in de Landtschap DRENTHE gepasseert zyn / van de Geboorte Christi af / tot op desen tijdt*. De kopregel luidt weer anders: *Chronijck der Landtschap Drenth*. Bij deel 3 is het al niet anders. Op p. 275 heet het *CHRONYXKEN VAN COVORDEN*. Dat is: *Een korte Beschrijvinge, van de Oudtheydt, menighvuldige Destructien, Herbouwingen, en tegenwoordigen staet der vermaerde Frontier-Stadt, ende des ouden Burghs COVORDEN* en de kopregel luidt *Chronijckken der Stadt en Heerlicheydt Covorden*.

18. Zekerheid hierover bestaat niet. Alleen bij de kaart in het begin van het boek staat dat Picardt deze voorgeschetst heeft. Voor de historische voorstellingen is het echter aannemelijk dat Picardt schetsen gemaakt heeft, want Van Goedesbergh noch Holsteijn zal geweten hebben hoe een Celtic field of een hunebed eruitzag. Bij P. Holsteijn gaat het ongetwijfeld om de in Haarlem geboren Pieter Holsteijn II, 1614-1687 (zie Bakker in voorbereiding en Von Wurzbach 1963, 702).
19. *Korte Beschryvinge*, 35.
20. *Korte Beschryvinge*, 2.
21. *Korte Beschryvinge*, 22 en verder.
22. *Korte Beschryvinge*, 30-31. Picardt stelt zichzelf daarbij de vraag of dat niet automatisch betekent dat de zonen van Noach ook reuzen geweest moeten zijn.
23. *Gesta Danorum*.
24. *Historia de gentibus septentrionalibus*.
25. *Korte Beschryvinge*, 131.
26. *Korte Beschryvinge*, 30.
27. *Korte Beschryvinge*, 34 en verder.
28. Een Celtic field kan een omvang van tientallen hectaren bereiken. Het karakteristieke patroon van aaneengeschakelde vierkante en rechthoekige veldjes heeft in ons land geleid tot de introductie van de term 'raatakkers', maar die aanduiding is nooit erg populair geworden. De Nederlandse archeologen blijven de betreffende akkercomplexen liever aanduiden met de weinig toepasselijke maar inmiddels al 85 jaar in gebruik zijnde term Celtic fields.
29. *Korte Beschryvinge*, 41 en verder.
30. Cosijn is een mooie beeldspraak. Een 17de-eeuws venster bestond uit tientallen kleine ruitjes in houten vattingen, want grote vensterglazen kon men toen nog niet maken.
31. De Sueben worden door verschillende klassieke auteurs genoemd: door Caesar in zijn *De bello Gallico*, boek I, en door Tacitus in hoofdstuk 38 van zijn *Germania*.
32. *Korte Beschryvinge*, 43 en verder.
33. *Korte Beschryvinge*, 46 en verder.
34. *Korte Beschryvinge*, 50 en verder.
35. *Korte Beschryvinge*, 56.
36. *Korte Beschryvinge*, 57.
37. *Korte Beschryvinge*, 65 en verder.
38. *Korte Beschryvinge*, 68-69.
39. *Korte Beschryvinge*, 124.
40. *Korte Beschryvinge*, 128.
41. *Korte Beschryvinge*, 133-134.
42. Opvallend is dat Picardt in zijn *Antiquiteten* spreekt over Sueven, en in de *Annales* over Sweven. Het illustreert de slordigheid van de schrijver.
43. *Korte Beschryvinge*, 137.
44. Picardt heeft het niet over Ane maar over de Mommerijten, gelegen nabij Gramsbergen.
45. *Korte Beschryvinge*, 139.
46. *Annales* IV, hoofdstuk 73.
47. *Korte Beschryvinge*, 283. Wanneperveen ligt overigens niet in de directe omgeving van Coevorden maar ten westen van Meppel. Thans wordt algemeen aangenomen dat dit dramatische incident zich afspeelde in Noord-Holland.
48. Dat hij te voet ging, is een aanname. Langere afstanden - naar Groningen, Coevorden en Bentheim en omgeving - zal hij ongetwijfeld per paard of koets afgelegd hebben.
49. *Korte Beschryvinge*, 22-23.
50. Wanneer we uitgaan van een 'trede' van ca. 70 cm (Bakker, in voorbereiding) dan zijn de door Picardt genoemde afmetingen respectievelijk ca. 11 en 14 m (lengte) en 2,8, 3,5 en 4,2 m (breedte). De hunebedden D15-18 vallen in deze orde van grootte.

51. *Korte Beschryvinge*, 23.
52. *Korte Beschryvinge*, 44. Wanneer we de door Picardt vermelde afmetingen omrekenen (vgl. ook noot 50), komen we uit op grafheuvels met een omtrek van ca. 50-90 m, d.w.z. een diameter van ca. 15-29 m.
53. *Korte Beschryvinge*, 46.
54. *Korte Beschryvinge*, 48-50.
55. Zie bijvoorbeeld Waterbolk 1985, 54-55.
56. *Korte Beschryvinge*, 41. 4000 treden betekent omgerekend (vgl. noot 50) ruim 2800 m.
57. *Korte Beschryvinge*, 42.
58. *Korte Beschryvinge*, 165.
59. *Korte Beschryvinge*, 143.
60. Zie Van der Sanden 2001, 174.
61. Van Lier 1760, 21 en 23.
62. Westendorp 1822, 166.
63. Pan 1842, 21 en verder.
64. Lesturgeon 1846, 37.
65. Knappert 1900 en 1904.
66. *Korte Beschryvinge*, resp. 70, 42 en 134.
67. Knappert 1904, 56.
68. Heringa 1985, 439.
69. Gerding 1997, 84-89.
70. De lijst van auteurs die Picardt noemt (na de Dedicatie voor de *Antiquiteten*) omvat een groot aantal klassieke auteurs, zoals Caesar, Paterculus, Plinius, Plutarchus, Polybius, Suetonius en Tacitus. Daarnaast komen onder meer voor Buxhornius, Cluverius en Lipsius. Eerstgenoemde publiceerde *Bediening van de tot noch toe onbekende afgodinne Nebalennia* (Leiden 1647), de tweede *Germaniae antiquae libri tres* (Leiden 1616) en laatstgenoemde *Batavia* (Leiden 1588).
71. Groenhuis 1989, 92.
72. *Korte Beschryvinge*, 43.
73. *Korte Beschryvinge*, 23.
74. Ik gebruik de term 'oudheidkundige' hier voor het type geleerde dat in het Engels met 'antiquarian' wordt aangeduid, d.w.z. een onderzoeker uit de vroegmoderne tijd met belangstelling voor archeologie, geschiedenis en topografie. De door Picardt zelf gebruikte aanduiding 'antiquarius' (*Korte Beschryvinge*, 22) komt niet voor in het *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal* (wel: antiquaar: handelaar in oude boeken, handschriften, prenten en kaarten).
75. Waterbolk 1996, 79.
76. Schnapp 1997, 139-142; Piggott 1976, 33-53.
77. Schnapp 1997, 188-196; Piggott 1976, 16-17.
78. Klindt-Jensen 1975, 16-18; Schnapp 1997, 157-159.
79. Klindt-Jensen 1975, 18-22; Schnapp 1997, 160-165. Worm's catalogus *Musei Wormiani Historia* werd in Leiden uitgegeven.
80. Klindt-Jensen 1975, 22.
81. Drenthe was geen provincie van De Republiek maar een min of meer zelfstandig gewest (Landschap), zonder stem in de Staten Generaal en met aan het hoofd een Drost.
82. Gerding 1997, 95-96. Er zijn bijvoorbeeld geen aanwijzingen dat hij oudheidkundigen als J. Smetius sr. (1590-1651) of J. Oudaen (1628-1692) persoonlijk kende; hun namen ontbreken in ieder geval in zijn lijst van bronnen.
83. Van der Woud 1990, 17-18. Verschillende 17de-eeuwse auteurs in binnen- en buitenland geloofden destijds nog in reuzen (Bakker, in voorbereiding). Een van hen was A. van Slichtenhorst, de auteur van *XIV boeken van de Gelderse geschiedenissen* (1654) (zie Bakker 2002, 81).
84. Bakker 1979, 143 en Bakker in voorbereiding.

85. *Korte Beschryvinge*, 24.
86. *Korte Beschryvinge*, 22.
87. De auteur dankt dr. M.A.W. Gerding (Drents Plateau), prof. dr. H.T. Waterbolk (Haren) en in het bijzonder dr. J.A. Bakker (Baarn) voor hun kritische commentaar en waardevolle aanvullingen op de conceptversie van deze inleiding.

KORTE BESCHRYVINGE
Van eenige Vergetene en Verborgene
ANTIQUITETEN

Der Provintien en Landen
Gelegen tusschen de Noord-Zee, de
Yffel, Emse en Lippe.

Maer by geboeght zijn
ANNALES DRENTHIÆ,

Dat zijn
Eenige Aenteyckeninghen en Memorien, van
sommige gedenckwaerdige Geschiedenissen, gepasseert
in het Antiquiteit-rijcke Landschap DRENTH,
van de Geboorte CHRISTI af, tot
op desen tijdt.

Witsgaders een korte Beschryvinge der Stadt,
des Casteels, en der Heerlickheyt COVORDEN.

t'Samen vergadert, en aen 't licht gebracht, door
J O H A N P I C A R D T,
Theologum, Pastorem Covordiensem primum, & Doctorem Medicum.

Met koopere Platen verçiert.

t'Amsterdam, Gedrukt by Tymon Houthaak,

**Dooz Gerrit van Goedesbergh, Boeckverkooper op 't Water/
aen de Nieuwe-brugh / in de Delfse Wybel / Anno 1660.**

IOHAN PICARDT, THEOLOGUS,
Ecclesiae Covordiensis Pastor primus,
et Doctor Medicus.

Groedesberg Excudit.

P. Halsteyn schulp.

H. Nijhoff. Pin.

Aen de Illuystre, Edele-Mogende
Heeren, mijn Heeren, de

GEDEPUTEERDE

Der

S T A T E N

Der respectie Provincien,

Van

VRIESLANDT,
OVER-YSSEL,
STAD GRONINGEN

En

OM-LANDEN.

Illuystre Edel-Mogende Heeren,

Uwe Gebiedende Heeren:

Ick brenghe alhier op 't Toon-
neel, die van Godt ghezegende
Japheten, onse voor-Ouderen,
van welcken wy, en onse Voor-
faten, onsen oorspronck en af-
komst hebben:

D E D I C A T I E.

Defgelijcks de wreede Barbarifche , en Monftreufe *Reuzen* , die defe Landen voor onverdencklike eeuwen bewoont, beheerfcht, en door-ftroopt, en die de oogenfchijnlike Reliquien van hare Begraefniffen , en van de ftarckheydt hunner krachten , en de grootheydt hunner lighamen, ons naer-gelaten hebben.

Ick introducere alhier de machtighe ftrydtbare *Vriefen* , die met haere victorieufe Gottifche wapenen defe Landen onder den Scepter van hunne regeeringe ghebracht , haere Wapenen, haer Bloedt, haer Gebiedt, en Name wijdt en zydt hebben met groote reputatie verfpreydt.

Hier graef ick uyt de Aerde der vergetenheydt de memorie van de oude grafferende en fwevende *Sweven*, of *Swaben*, die als een Hagel-buy alle defe Landen over-valen, bedeckt, en verteert; die de Ingefetenen hebben verflonden, en die felf den onfterflicken Goden geacht werden te ftarck te zijn; Die ons de mueren en wanden, uyt de Aerde gegraven, van haere Fortificatien hebben naer-ghelaten, in welcken zy, in weynigh uuren tijds, Steden van Wagens, Karren en Sleeden ghebouwt, ons tot haere gedachteniffe naer-gelaten hebben.

Ick maecke alhier gewagh van de Victorieufe *Romeynen*, die onfe gemeyne Vaderlandt, met de fcherpte des fwaerds, hebben over-wonnen, onfe ftrytbare voor-Ouders getemt, en daer door fich eenen wegh gebaent tot de opperfte Heerfchappije defter Landen, op dat zy fouden Meesters zijn, van de eene Zee tot de ander. In de Aerde, Stenen, Velden, Steden, Dorpen, Boffchen en Rivieren, van onfe algemeyne Vaderlandt, hebben zy gegraveert haere eeuwige gedachteniffen.

Hier wert ververfcht de memorie der Victorieufe *Francken*, nugaemt *Franchoyfen*, onfe oude Broeders, Verwanten en Affetfels, die uyt defe Landen zijn ont-
fpro-

D E D I C A T I E.

sproten, en uyt de lenden van onse voor-Ouderen gheprocreert, die gantsch *Galliam* hebben onder haere Kroone gebracht: Het Roomsche ondraeghlicke jock met voeten ghetragt, en het gemeyne Vaderlandt in vryheydt ghestelt.

Ick beschrijf alhier den oorspronck der *Venen* en *Moren*, die voortyds een vloeck, maer nuter tijdt, door Godts zegenende handt, in eenen rijcken zegen Godts verandert zijn: Desgelijcks onser voor-Ouderen menighvuldighe verhuysinghe en vertreckinghe uyt 'et eene Landt in 't ander: Haren ouden Edeldom: Vreemde Superstitien: Wonderlicke Zeden: Oorspronckelicke Spraecke: En eyndelick hare bekeeringe tot 'et heylighe Christen Ge loof.

In het onderfoecken deser Antiquiteten onses Vaderlands, en vindt ick onse Landtsaten niet seer curieus. Sy bekommeren haer doorgaens meer met vreemde, en uytlandtsche, als eygene en In-landtsche geschiedenissen. Nochtans en kan ick niet sien of bemercken dat wy iet raers of bysonders hebben in uytlandtsche geschiedenissen, 't welck wy oock niet en souden hebben binnen onse eygen Vaderlandt. Godt, die buyten's Landts geregeert heeft, die heeft oock hier geregeert: Die menschen, die voortijts hier geleeft hebben, zijn van die selvighe stof opgeleydt, als de menschen die in vreemde Landen verkeert hebben. Onse voor-Ouders en hebben geen pennen, inkt of pampier gekent, haddense daer van wetenschap gehadt, wy souden vreemde saecken gewaer werden: en nochtans hebbense ons schriften genoegh naergelaten, kosten wy die selvige maer lesen.

Met groote verwonderinge beschouwen wy dickwijls de *Stupendas antiquitates* van de hooge en ondraeglicke Stenen, hier en daer in de Velden liggende, met eene
seer

D E D I C A T I E.

feer wonderlicke ordre op malkanderen gheftapelt zijnde:

Wy varen menighmael te Scheepe, daer voortijts huysen geweest, menfchen gewoont, tamme en wilde beeften geweydt hebben:

Wy sien hedenten daghe Koeyen, Offen, Paerden en Schapen weyden, daer voortijds de Vifch gefwommen, en de Zee-monsters gedomineert hebben:

Wy warmen ons dagelijcks, en koken onfe fpijfe by den Turf, die uyt de Venen gegraven wert, welke voortijds gheweest zijn *Maria*, *Meeren*, genaemt *Moren*: Reliquien van eene sekere Diluvie, en pernicieufe water-vloedt, die alle defe Landen, wegen haere grouwelen, voortijds over-ftolpt heeft:

Men klimt fomtijts op de hooge ronde Berghjes: Men fpeculeert om verde: Men weydet zijne oogen in de om-liggende Velden, Heyden en Boffchagien: en men gedenckt niet, wat in de Berghjes, onder de voeten, verborgen en begraven light:

Wy horen dickmaels noemen eenighe Heydensche namen, van Steden, Dorpen, Buerten, Velden, Boffchagien, Rivieren, die niet en fmaecken naer de hierlandtsche fpraecke: Desgelijcks namen van Coningen, Vorften, Krijghs-Overften, &c. Maer niemant fcherpt zijn verftandt daer op.

Soodanighe faecken hooren wy daeghlijcks met onfe ooren: Wy sienfe met onfe oogen: Wy verwonderen ons daer over, maer wy blijven in de verwonderinghe fteken. Ick wil gefwijgen dat fommige, die oock anders in de kenniffe der Historien wel geoeffent zijn, niet een reys willen aen't lijntjen trecken van defe Antiquiteten, menende dat die felve alfoo obfcuyr en doncker zijn te verftaen en t'onderfoecken, als de onbegrijpelicke woorden en characteren waren, die door de vingeren Gods gefchreven

D E D I C A T I E.

ven aen de wandt, op de Saal des Konings *Balthasars* tot Babel, die self de Chaldeen, de wijsfen van de werelt, niet en koften uyt-leggen.

Immers, dese Antiquiteten en zijn geene wercken der natuur: Uyt den Hemel en zijnse oock niet gevallen; noch uyt de Wolcken geregent; noch van den Windt aldaer gewaeyt; maer van menschen handen verordineert. En soo wanneer een goedt Historicus, en Onderfoecker der Antiquiteten, zijn verstandt daer op scherpt, sal hy gewaer werden, dat men in dese verborgene en vergetene Antiquiteten, van welcken men geen schriftelick bewijs der oude Scribenten heeft, Characteren vindt; letteren, seghick, Vestigia en verborgene Merck-teycken, die den onderfoecker leyden sullen tot de Authouren deser Antiquiteten.

Eenige van mijne Bedenckingen over sommige Antiquiteten deser Landen, heb ick alhier op 't pampier ghebracht, omme eenighe Lief-hebbers hier mede te dienen; doch ick wil gaerne bekennen, dat men in 't dignosceren van de eene of andere Antiquiteit, somtijds wel kan impingeren, principalick alwaer men niet en heeft het alderminste behulp van eenighe Historien of nae-richtinge; doch in sulcken gevalle moet men gedencken, dat 'et geene Articulen des Geloofs zijn aen welcken de eeuwige Saligheyt hanght. Ten minsten sullen eenighe wackere Geesten, door dit geringe Beginfel, opgeweckt werden, omme dese, en meer andere Antiquiteten deser Landen, die niet aengeroert werden, te doorsnuffelen, wat meer in consideratie te nemen, en dit geringe en ruycge werck te amplieren en te expolieren. Ick, beter onderricht zijnde, wil in eenighe stucken het mijne gaerne om een beter geven.

Overmidts nu, dat 'et Godt den Heere beliest heeft, U. Ed. Mog. te setten op den Throon der Regeringhe
* * over

D E D I C A T I E.

over eenighe Provintien, van welcker Antiquiteten ick in dit Schrift gewach maecke: Soo heb ick my met eerbiedigheydt onderwonden, desen mynen arbeeydt Uw' Ed. Mog. op te offeren en te Dediceren: Met ootmoedigh en onderdanigh verfoeck, dat fulcks met genadighe ooghen mach aengesien, met een gheneyght herte ontfangen, en voor een aengenaem geschenck aengevaerdet en geaccepteert werden.

Immiddels bidde ick den Heere onsen Godt, dat sijne Aller-Heylighste Majesteydt U. Ed. Mog. Perfoonen wille nemen onder de vleugelen van zijne Bescherminge: en der selviger Regeeringe alsoo te gezegene, dat wy in vrede en welvaren, onder onsen Wijnstock en Vygenboom, mogen wonen, en sien den vrede Jerusalems, en de welvaert van Zion.

*Covorden, desen 19. April,
Anno 1659.*

U. Illuystr. Ed. Mog.

Onderdanige Dienaer

JOHAN PICARDT.

R E-

R E G I S T E R,

Van de Namen eeniger Scribenten, uyt welken den Authoure enige ſtucken en bewijsredenen genomen heeft.

<i>A</i> <i>Costa.</i>	<i>Crantzius.</i>	<i>Julius Cæſar.</i>
<i>Alfredius.</i>	<i>Crispinus.</i>	<i>Junius.</i>
<i>B. Aitingius.</i>		<i>Justinus.</i>
<i>Augustinus.</i>	<i>Danckardus.</i>	<i>Joſephus.</i>
<i>Bapt. Egnatius.</i>	<i>Eginartus.</i>	<i>Latius.</i>
<i>Beatus Rhenanus.</i>	<i>Emmius.</i>	<i>Laxius.</i>
<i>Beroſus.</i>	<i>Eraſmus.</i>	<i>Livius.</i>
<i>Beka.</i>		<i>Lipſius.</i>
<i>Bertius.</i>	<i>Fenakolius.</i>	<i>Lindſchoten.</i>
<i>Bibel.</i>	<i>Florus.</i>	
<i>Bokenbergius.</i>	<i>Franck.</i>	<i>Manethon.</i>
<i>Buxhornius.</i>	<i>Fabius Piſtor.</i>	<i>Marcellinus.</i>
<i>Busbekius.</i>	<i>Furmerius.</i>	<i>Mayolus.</i>
<i>Buchelius.</i>		<i>Meyerus.</i>
	<i>Gaffarus.</i>	<i>Methaſtenes.</i>
<i>Camertes.</i>	<i>Grotius.</i>	<i>Mercator.</i>
<i>Carion.</i>		<i>Melanthon.</i>
<i>Caffanio.</i>	<i>Hamconius.</i>	<i>Meteranus.</i>
<i>Chron. Holland.</i>	<i>Hamelmannus.</i>	<i>Munſterus.</i>
<i>Chron. Friſ.</i>	<i>Herodotus.</i>	
<i>Chron. Ultraj.</i>	<i>Herodianus.</i>	<i>Naucclerus.</i>
<i>Chron. Monaſt.</i>	<i>Hortenfius.</i>	<i>Niewenarius.</i>
<i>Cluverius.</i>	<i>Hondius.</i>	<i>Niewhuſius.</i>

R E G I S T E R.

<i>Olaus Magnus.</i>	<i>Plinius.</i>	<i>Tacitus.</i>
<i>Olearius.</i>	<i>Philo.</i>	<i>Teschemaker.</i>
<i>Oppius.</i>	<i>Pyrckhaimerus.</i>	
<i>Ortelius.</i>		
<i>Paterculus.</i>	<i>Rheidanus.</i>	<i>Vadianus.</i>
<i>Peucerus.</i>		<i>Vives.</i>
<i>Plutarchus.</i>		<i>Viterbius.</i>
<i>Polybius.</i>	<i>Simlerus.</i>	
<i>Pontanus.</i>	<i>Scriverius.</i>	
<i>Plate.</i>	<i>Stangfolius.</i>	<i>Wassenarius.</i>
	<i>Suetonius.</i>	<i>Winsheimius.</i>

R E-

REGISTER

Van de deelen deses

BOECKS,

Der selver

DISTINCTIEN,

En verscheydene saken, die hier in verhandelt werden.

I. DEEL.

- I. Distinctie*, Van de eerste afkomst en oorspronck deser onser Natic. pag. 1
- II. Dist.* Welcke d'oorsake zy van de wonderlijcke vruchtbaerheyten en zegeninge der Nakomelingen Japhets, en waerom de selve meest Christenen zijn; maer de Nakomelingen Sems en Hams meest ongeloovigh. 7
- III. Distinctie*, Van de menighvuldighe verhuysinghe en verreckinghe der oude Natien uyt 'et eene Landt in 't ander. 10
- IV. Distinctie*, Van den eersten oorspronck en afkomst der Vriesen. 14
- V. Dist.* Van de groote Steenhoopen, die meestendeels in de Vriesche Drenth, en oock in eenige naest-gelegene Landen gesien werden. 22

R E G I S T E R.

<i>V I.</i> <i>Dist.</i> Van den oorspronck der Veenen en Moeren in dese Landen.	34
<i>V II.</i> <i>Distinctie</i> , Van eenige Oude Heydensche Leger-plaetsen en Wallen.	41
<i>V III.</i> <i>Dist.</i> Van de ronde Berghjes of Heuveltjes.	43
<i>I X.</i> <i>Dist.</i> Van de woonplaetsen der Witte Wijven.	46
<i>X.</i> <i>Dist.</i> Vannoch eenige andere lange, smalle en platte Begraffenissen.	48
<i>X I.</i> <i>Dist.</i> Van de Natuur, Leven en Zeden der Inwoonders deser Landen.	50
<i>X II.</i> <i>Dist.</i> Van de oude Gebouwen en Woonplaetsen der Ingezetenen deser Landen.	57
<i>X III.</i> <i>Dist.</i> Van de oude Koningen, Princen en Edelen deser Landen.	60
<i>X IV.</i> <i>Dist.</i> Van den ouden Heydenschen Godts-dienst en Religie deser Landen.	65
<i>X V.</i> <i>Dist.</i> Van de oude Spraecke deser Landen.	68
<i>X VI.</i> <i>Dist.</i> Van de eerste aenkomste der Romeynen in dese Landen, en haer bedrijf alhier.	72
<i>X VII.</i> <i>Dist.</i> Van het beginsel, voortgangh en einde der Opperheerschappye der Francken of Françoysen in dese Landen.	76
<i>X V III.</i> <i>Dist.</i> Van het eynde der Franckse Heerschappye, over dese Landen, en van een algemeyne veranderinge.	84
<i>X I X.</i> <i>Dist.</i> Van dat seer Oudfrencksche Tecklenburgh.	86
<i>X X.</i> <i>Dist.</i>	

R E G I S T E R.

<i>XX. Dist.</i> Van de oudtheyt der Stadt Groningen.	90
<i>XXI. Dist.</i> Van de oudtheyt van Stavoren.	93
<i>XXII. Distinctie</i> , Van den Fundateur des ouden Huyfes Ben- them.	94
<i>XXIII. Distinctie</i> , Van den oorspronck der Stadt Deven- ter.	98
<i>XXIV. Dist.</i> Van de oudtheyt der Stadt Campen.	100
<i>XXV. Distinctie</i> , Van den oorspronck der Stad Swolle.	103
<i>XXVI. Distinctie</i> , Van den oorspronck van eenige minde- re Steden, gelegen in het oude hierlandtsche Francke- landt.	105
<i>XXVII. Dist.</i> Van eenige Dorpen, Boerschappen en Gestich- ten deses Creitzes, die hare namen hebben van eenighe vermaerde Mannen.	107
<i>XXVIII. Dist.</i> Van den oorspronck en voortgangh der Chri- stelicke Religie in dese Landen.	110
<i>XXIX. Distinctie</i> , Van Drosten, Grietmannen, Baljuwen, Richteren, Schulden, Vooghden, en Gerichtsple- gingen.	113
<i>XXX. Distinctie</i> , Van eenige seer Oudfrencksche Woorden, die noch by ons in swangh gaen, en van der selviger beduy- dinge.	115

R E G I S T E R.

I I. D E E L.

Annales Drenthiæ, of Chronijck der Landschap Drenthe, &c. 121

I I I. D E E L.

Chronijcksken der Stadt en Heerlickheyf Covorden. 275

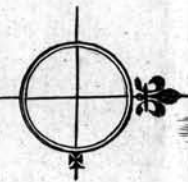
Korte

BATAVIA.

FRISII MINORES

Fleuum Castellum
Vhielandt

Noord

Zee

CAERTIEN.
der
Landen, Steeden, Dor-
pen, Wateren en Rivie-
ren, en derselviger ou-
de en Nieuwe Namens,
waervan in dit Tractaet
gewach wert gemaect.

Gerret van Goedesberg excud.

Int Ruijge geteyckent van Doctor I. Picard.

Korte Beschryvinge van eenige ver-
getene en verborgene

ANTIQUITETEN

Der

*Provincien en Landen, gelegen
tusschen de Noord-Zee, de Yssel, Emse,
en Lippe.*

I. D I S T I N C T I E.

Van de eerste af-komst en oorspronck deser
onser Natie.

NOAH, Ogyges, Xifutrus, Ogygisa Saga, dat is/
Doozlichtige Hooge-Priester: Janus Bifrons, dat
is / Janus met twee aengesichten (siende in de eerste
en in de tweede wereldt /) den ersten Stam en
Doozplanter des gantschen menschelijcken ghe-
slachts / na de Dilubie / heeft upt zijn wijf / die men
Tytea noemt / geprocreert drie Sonen / SEM, HAM,
en JAPHET: Welcher wijben de oudste Chal-
deische Scribenten seggen genaemt te zijn geweest Pandora, Noëla,
Noëgla.

Hi is 't immers seker / en buypen eenigh dispuyt / top-luyden moe-
ten upt eene van dese drie Noahs sonen / dooz hare descendenten / ge-
procreert zijn. Doch / niet van Sem, als van welken doozt-gheko-
men zijn de Hebreen / of kinderen Israëls / de Spriers / Assyriers /
Mesopotamiers / Chaldeen / &c. Niet oock van den godloosen Cham,
als van welken geprocreert zijn de Cananiten / Philistijnen / Ara-
biers / Egiptenaren / Libiers / Numidiers / en alle Mooren in
Africa. Ergo / van Japhet.

Japhet, beneffens ses andere Soons / heeft eenen Soon ghehadt / genaemt Gomer, Comer, Kimber, Cimber: wiens Soon gheweest is Afchenas, Askenas; welcken men meent / in de Babylonische verwerringe / den toenaem gekregen te hebben van Celta: En desen Askenas heeft eenen Soon gehad / genaemt Twisko, Tuisto, die eyndelijck door de varietept der spraken ghenaeamt is gheweest Teusko, Tuytzo, Theuts, Duyts, en contracte / Dis Ditis.

Ghelijck nu de Descendenten van Sem hun verspreydt hebben na het Zuyden / Oosten en Zuydt-westen: En de kinderen Chams in 't Zuyden / &c. Soo hebben de Descendenten Japhets haer uytgebreydt in 't Oosten / Noorden en Nooydt-westen / en hebben bewoont gantsch kleyn Asiam / en een seer groot gedeelte van Groot Asia / en gantsch Europam: Also dat van desen Japhet afkomstigh zijn / de machtige Perffen / de Parthen / de Meden / de Tartaren / de Grieken / de Romeynen / de Illpriers / Sclaboniers / Moscovyten / Polen / Sweden / Nooytwegers / Deenen / Duytschen / Franschen / Spaenschen / Engelschen / en alle Nederlander.

En hoewel veel van dese Koninckrijcken / Landen en Natien / de namen van hunne eerste Stichter / als zijnde Japhets kinderen / Peben / en descendenten / verloren hebben; vermits deselbige soo dickmaels door malkanderen zijn gehutselt en vermengt: nochtans zijnder / tot op den dagh van heden / groote Natien en Landen / die als noch de namen van hunne eerste Doort-teelers en Planter behouden.

De name van hunnen algemeynen Beste-vader Gomer, Comer, Kimber, hebben behouden de machtige Natien / gewoont hebbende in Asia / aen dat groote Mey ghenaemt Pontus Euxinus, Palus Meotis, &c. En dese zijn genaemt geweest Cimmery, Cimbers, Kimbers, Combers: welke name noch op den dagh van heden overgebleven is in Gutchlandt / Dithmarschen / Holsteyn / welke natien genaemt werden de Cimabri.

De name van Twisko, Teudtso, hebben in 't gemeen behouden alle Duytschen: en hier komt van daen den naem van Duytslandt / dat is / Teutso-landt: desghelijcks Ceutenburgh / Coutenburgh / Ceutobochus / Dupys by Keulen; het welke eene Echte Antiquitept is / misseken van Twisko selfs / wegen zijne groote Commoditeten / gefundeert en gebouwt.

Den naem van Afchenas bindtmen allenthalben: en is dat selve / dat andere Ascanius noemen. Die seer oude Dorsten van Anhalt werden genaemt Princen van Ascanien / die sonder twijffel haren oorspronck van Ascanio hebben. In kleyn Asia is een Landtschap / genaemt

genaemt *Ascania*. *Aencæ Soon* / qui *Vescebatur aura*, werde genaemt *Ascanius*. Een oudt *Prince van Vrieslandt* is ghenaeamt gheweest *Afinga Afcon*. Hier van daen komt den naem van *Esken*, *Afcheburgh*, *Afcherleben*, &c. En overmits dat seer groote halbe *Eplandt Scandzia*, dat nu betwoont werdt van *Deenen* / *Sweden* / *Poozwoegers* / *Finnen* en *Lappen* / voortijds genaemt is gheweest *Sckania*, en is ongetwijffelt gepeupleert van *Japhets nakomelingen* / en is een van de alder-oudste *Rijcken* van de werelt: soo ben ick gantschelijck in dat geboelen / dat dat selve zijnen naem heeft van *Ascanio*, een *Soons Soon* van *Japhet*: des te meer / vermits men in dat selvige oude *Landt* veel meer diergelijcke namen vindt / die gantschelijck smaken na *Ascanius*: Als *Askefondt*, *Askers*, *Affen*, *Afs*, *Asbesio*, *Askero*, &c. *Ascanes* wert oock een *Priester* genaemt / misschien hierom / vermits desen *Ascanius*, volgens der *Patriarchen* costumme / het *Priesterlijcke Ampt* / ober zijne machtige en populense *Familie* / betreden heeft. Gelijck dan oock het woort *Aifchack*, in de oude *Japhet-Schytische* sprake beduydt een *Richter* / overmits in die seer oude tijden de *Hoofden* van de groote *familien* / soo wel *Priesters* als *Richters* waren ober haer gantsche *gestachte*.

Het is verwonderens waerdigh / dat men in oude tijden in *Duytslandt* / *Franchrijk* / *Hispanien* / *Dalmatien* / *Sclabonien* / *Ongeren* / *Bohemen* / *Polen* / *Muscobien* / *Sweden* / *Poozwoegen* / *Denemarcken* / *Schorlandt* / *Engelandt* / &c. een gemeene sprake ghesproken heeft / namelijk de oude *Duytsche* / hoewel se in woorden ende *uytsprake* merkelijck verscheelde. Een onsepfbaer teyken / dat alle dese *nationen* een *alghemeyne afkomst* en *oorspronck* hebben.

Daer zijn vermaerde *Scribenten* / die het daer voorsz houden / dat *Noah*, door *Godts* bevel en ingeben / alle zijne kinderen hare *vertreckinge* en *verspreydinge* in alle *Landen* aengeraden en beholen hebbe: op dat die ledige werelt / die nu noch meest van wilde *Dieren* betwoont werde / met *menschen* soude gepeupleert werden: jae dat hy / als een *Hoofd* en *opperste Regent* / en oock als een *Propheet* en *man Godts* / zijne drie *Soons* aengelwesen soude hebben / naer wat *Landt* een pegelijck met zijne *familien* / *kinderen* / en alle *descendenten* *vertrecken* soude: Op dat een pegelijck / als tot een *Erf-deel* / *soodanigen* *hoeck* des *werelts* soude mogen bekomen / als hem *Godt* *verordineert* hadde.

Dat die *menschen* oock de *snof* al in de *neus* hadden / en wisten wel dat zy niet als *Haringen* op *malkanderen* moften gepackt blijven /

liggen / en zijn malkanderen in den weegh: maer datse mosten de rupme wereldt kiesē. Sulcks is hier upt bekendt / datse booz het houtven van Babel seyden / te wilken eenen Toozn en Stadt houtven / op datse ober den Aerdtbodem niet en mochten verstroyt werden. Het wert oock daer booz gehouden / dat in 't jaer hondert en vier-enderdertigh / naer de Sundtbloedt / het volck sich heeft begost te reppen / van malkanderen te scheyden / en sich / als Wyen-swarmen / herwaerts en derwaerts begeben hebben.

Van desen Japhet nu / en zijne descendēten / zijn eenige getwoest / die haer ter neder gheslagen hebben by den Bosphorum Cimmerium, en hebben aldaer seer machrige Koninckrijcken gefundeert: en zijn met eenen gemeynen naem genaemt de SCHITIERS, die booz tijds betwoont hebben deselbige Landen / die nu ten deele betwoont werden van de Turcken / maer meerendeels van de Tartaren / als welcke der Schitiers descendēten zijn / en besitten heden ten daghe grooter landt als Italien / Hispanien / Byzantckijck / Engelandt / Duytslandt / &c.

Desē Schitiers zijn geweest een oude / machrige en strijtbare Natie. Al booz Abrahams tijden hebbense al gheformeert gehadt een machrichtigh Koninckrijck. Sy hebben de Duytsche sprake meestendeels gesproken. Tot desē Schitiers hebben gehoort de strijtbare / vermaerde / en Oozlogende wijben / genaemt Amazones, dat zijn Matzen, Meysjes, die de ongehoorzte dingen verricht hebben / die men opt gehoort heeft. De machrige Koninckrijcken der Parthen en Bactrianen / hebben sy ghesticht: en hebben deselbige maniere van leben gelepdt / die als noch leyden de Tartaren / hare nasaten.

Desē Natien hebben bevolcht de groote Landen van Crimea / Muscobia / Ruslandt / Polen / Prupffen / Pomeren / Mecklenburgh / Brandenburgh / en den gantschen Oever der Baltischer Zee: Van welcken booz tijds eenige genaemt zijn Vandalen, die groote exployten gedaen hebben.

Van desē boozschrybe Natien / zijn andere ober-gebaren in dat groote en rupme half Eylant Scandtzia, ten deele genaemt Gothia, en hebben aldaer gesticht dat seer oude Koninckrijck der Gotthen. Want de Gottische Historien vermelden / dat dat Rijck aengevangen sy van Magog, een Soons Soon van Noah, omtrent hondert en veertigh jaer na de algemeyne Dilubie. Boozts en weet ick niet datter een Koninckrijck of Landt onder de Sonne gebonden werdt / waer upt r'elken reyse meer volcks is uptgegaen / om andere te overweldigen / Oozlogēn buytens-Landts te vōeren / en de wereldt in
byper

lyper en bloedt te stellen / als dese Natie : Alsoo / datse altijd getweest is een geessel van Europa.

En ander gedeelte is upt Asia uptgegaen / genaemt de Chauci of Caucones , en hebben haer neder-geset in de Landen / die nu genaemt werden het Hertoghdom Bremen / Graeffscha p Oldenburgh / Dorstendom Embden / &c. en hebben sich genaemt na haren ouden naem de Cauchos : En de Emse hebbense eenen Vaderlandtschen Asiatische naem gegeven / namelijk Amasum : En van dese Natie schryben de Roomsche Historie-Schrybers seer loffelijck / en schryben haer toe uptnemende dapperhepdt.

Noch isser een volck van de Schitiens upt Asia uptgegaen / en heeft sich ter neder-gheslagen omtrent Stade / en in de ommeliggende gewesten / en zijn genaemt de Saren : zijnde te boren / als sy noch in Asia woonden / genaemt Sacæ of Saci , een strijtbare en trotzige Natie / die den Groot-machtigen en broodt-dronckenen Koninck Xerxi gediend heeft / in de ongehoorde / sware / maer ongeluckige expeditie tegens de Grieken.

Van dese Asiatische Schijtische Natie / haren oorspronck hebben de van Japhet , hebben wy / en alle ommeliggende Landen / onsen oorspronck en afkomst : Doch niet op eenen en den selven tijdt / noch oock teffens / noch oock op eenerley maniere / is dese Natie / upt de Oost-Landen / naer dese Landen afgesackt / en heeft sich herwaerts en derwaerts versprept. Sonder twijffel zijn de eerste Inwoonders herwaerts ghekomen upt het Oosten en Nooydt-Oosten / te boete / ober Landt / met haer Dee : die haer dan al West-waerts / wijdt in 't ronde / tot aen de Zee / versprepdt en upt-ghebrepdt hebben. Andere zijn daer na ghevolght / upt het Nooyden / te Scheep met groote Blooten / en hebben de ledige plaetsen ingenomen en bevolckt / of de eerste Inwoonders verjaeght / en haer Landt geincorporeert. In summa / de eerste Landtsaten in 't Westen van ons gewoont hebben de / zijn affetfels van dese en ommeliggende Landen : Wy van de Landen die in 't Oosten en Nooydt-Oosten van ons gelegen zijn : en dese wederom zijn al te samen gekomen upt Asia / alwaer het nest is waer in alle menschen zijn uptgebroept. Hierom sepdt den incomparabelen Scribent Lipsius : Ick erkenne de Duytsche Westphalingen voor onse Nooy-ouderg / bermidts ick weet / dat wy Nederlanderg van haer onse afkomste hebben : En of wy schoon wegen onse woonplaetsen Walsche ghenaemt werden / soo is doch onsen oorspronck en gebloedt van den ouden Saren / (dat zijn Westphalingen) en dat hebben en hooren wy gaerne.

Maer / is het niet smaedelijck booz onse Patie / dat wy onsen oorzpronck hebben van soodanige Barbarische en wyrede Patie / als de Schitiers geschreven werden gheweest te zijn? Des te meer / vermits selfs Paulus seer smadelijck van deselvige is sprekende / Col. 3. Antwoort / onse Booz-ouders de Schitiers zijn Heydens geweest / en dien volgens van naturen kinderen des toorns / in alle boosheydt versoopen. Maer dat zy soo bypl en swart souden geweest zijn / als zy van hare byanden gemaectt werden / sulcks is een abusys : want zy in vele stucken redelijcker waren / als die / die haer Barbaren noemden. Ja dat meer is / eenige stucken die haer van hunne byanden ge-imputeert werden booz abominabele grouwelijcke lasteren / die waren hare lofwaerdighe deughden. Tot een exempel : Sy en wilden geene Tempelen toelaten / veel min selfs boutwen ; achtende dat de Goddelijcke Majestejt tusschen geene wanden of mueren koste bestoten werden. Doorts / zy verfoeyden de Grieken / die by haren Godts-dienst alderhande soorte van vleeschelijcke wellusten en loutere lichtvaerdigheden pleegghden : daerom sustineerden zy / dat Godt niet wilde ge-eert en gediend zijn met danssen / springen / brassen / maer met eerbiedighedyt. Meer heerlijcke deughden soude men van dese Patie konnen verhalen wyt Herodoto en Justino : maer wy sullen boozt gaen.

Als nu de eerste Antwoonders in dese Landen ghekomen zijn / is lichtelijck af te nemen / datse sich met eenige families en ghehuichten wat dicke by malkanderen ghehouden hebben / om sich onderlinge te assisteren tegens de wilde Dieren / die men ghedencken kan dat in dese woeste en menschloose Landen in groote menichte gheweest zijn : Des te meer / vermits in die tijdt het meeste Landt geweest is een dicke Bosschagie en Woudt / en dat nochtans dese Dozpies sich wat van malkanderen hebben moeten verspreyden / op dat den eenen den anderen niet en soude hinderlijck zijn in zijn onderhoudt. Want / overmits zy in die tijden geen werck maecten van zepen en mapen / soo hebbense haer onderhouden van jagen / visschen / vogelbanghst / eper / &c.

Doch dit is seker / datse gaerne haer ter neder geset hebben by de Rivieren en Wateren / daer zy die hebben konnen bekomen : Hierom salmen altijd bevinden / dat soodanige plaetsen altijd van menschen alder-eerst zijn betwoont geweest / wegen der selviger onderschepdelijcke profjten en commoditeten : maer soo wanneer zy de selvige niet hebben konnen bekomen / hebbense verkoosen Berghen of Sandtgronden / weghen der selver ghesontheydt en aenghenaeem prospect.

Doch

Doch de laechten / al warense vruchtbaer / hebbense doorgaens niet geacht ; want ghelijck zy de wertenſchap niet en hadden om de laege Landen tot vruchtbare Weyden te maken / ſoo en wilden zy oock niet arbeypden : wilden haer ſweet niet rupcken / als kommende met een lichter en geneuchlijcker maniere / namelijk met Jagen en Dogelſchieten / aen de koſt komen. En dit is haer van hare Voorouders / de Schitiers , aen-geërft / en gelijck als in den pap te eten gegeven / die beroemt zijn geweest voor uptnemende Schutten : Daerom zijnder / die meenen dat de woorden Schutte en Schotte van Schyta haren oorspronck hebben.

II. D I S T I N C T I E.

Welcke d'oorsake zy , van de wonderlijcke vruchtbaerheydt en zegheninge der naerkomelingen *Japhets* , en waerom de selvighe meest Christenen zijn : maer de naerkomelingen *Sems* en *Hams* meest ongheloovigh.

DAt Japhet in zijne kinderen en descendenten veel vruchtbaerer zy / en oock rijckelijcker aen ziel en lichaem gezegent / als Sem en Ham in de hare / en sal niemant konnen versaken.

Alle Ingeſetenen van gantsch Europa / behalven de Joden / zijn Japhets kinderen. En wat is Europa ghestopt en gepopt vol menschen / te vergelijcken by Asia en Africa ! Daerenboven / ſoo is dat ghedeelte van Asia / dat van Japhets naerkomelingen bewoont wert / wel ſoo groot als gantsch Europa. En wat zijnder voor onberdenkelijcke tijden en eeuwen / ſoo nu / ſoo dan / vele Europers / als spruyten van Japhet , upgegaen / en gevallen in Asiam en Africam ! En voorwaer / daer zijn groote en pregnante redenen / om te gelooven dat de Inwoonders van de nieuwe Werelt America / die men ghemeenlijck West-Indien noemt / of ten minsten het Noorder ghedeelte daer van / mede haren afkomst en oorspronck hebben van Japhets naerkomelingen. Want het Noorderlijckste gedeelte van America / is immers ſoo na-by gelegen aen de Landen van den Grooten Mongul en Tenduck , dat die strobende Schytsche of Tartariſche Natie / de Strate met klepne moeyte heeft konnen passeren. Sonder oock te verswijgen / dat de Americanen selfs geruppen / datse hunnen oorspronck upt 't Noorden hebben.

Beneffens dit noch / wat is het eenen heyligen Nautvriër-kranſ op 't hooft van Europa / Japhets patrimonie en erf-deel / dat dat ſelbe in 't geheel / met 'et Chriſten geloof / en de erkenteniſſe des eenighen waren Godts is be-genadicht! Dat dat ſelbe met ſoodanige heylſame en wel-gefondeerde Wetten wert geregeert! dat 'et kriet en overbloeyt van gefeerde Mannen / in alle wijshepdt en kenniſſen ge-oeffent: deſghelijcks van Conſtaeners / ſubtile Geeften / ſtabige Inwoonders / &c. dat 'et voorzgebracht heeft ſoo veel dappere Helden en ſtrijdtbare Mannen / welker luſter ſich verſpreyt heeft tot aen het eynde der aerde! dat een Europa meer gedomineert heeft ober Aſiam / Africam en Americam / als alle deſe drie geheerſcht hebben ober een Europam! dat Europa doozgaens bezaept is met ſchoone / groote / volckrijcke en gefortificeerde Steden / Doopen / Plecken en Caſteelen / die groote Hepr-leghers ſouden konnen afkeeren! In ſumma / Europa is een Coninginne ober Aſiam / Africam en Americam.

Dooz dien nu alle dinghen dooz de al-beſtierende boozſienighepdt Godts geregeert werden / ſoo moet gewiſſelijck in dit werck verbozghen zijn een heymelijcke oorſake / waerom in ſoo veel ſtukken Iaphet geluckſaliger is als Sem en Ham. Ich ben van dat gheboelen / dat men geene andere binden ſal / als de oude ſolemnele Benedictie / die Noah uptgeſproken heeft / als een man Godts / ober Iaphet. Gen. 9.

Den ouden Noah drinckt wat hertelijck van de vrucht des Wijnſtocks / dien hy ſelfs geplant heeft: Hy en kent de kracht des Wijnſ niet / wert droncken / leght ſich ter neder / en ontdeckt zijn lichaem / en ontbloodt zijn naeckthepdt. Dit wert Cham gelwaer / die gekit en beſpot zijnen ouden ber-abuſeerden Vader. Dit werden Sem en Iaphet gelwaer / die nemen een kleeedt op hunne ſchouderen / treden van aſteren toe / en bedecken haren ouden ber-abuſeerden Vader. Noah ontwaecht / hy ſiet het kleeedt en wert gelwaer watter gepaſſeert is / de Geest Godts komt ober hem: Hy zegent Sem en Iaphet, hy verbloecht Cham, ſeggende: Godt brezpe Iaphet upt / en hy woone in Sems Tenten. Dooz deſe uptbrezpedinge wert verſtaen de wonderlijcke vermienichbuldinge der deſcendenten Iaphets. Dooz Sems Hutte of Centre wert verſtaen de kercke Godts / die het volck Iſraëls / als Sems kinderen / ſoo lange in ghehadt hebben. De ſumma is / Cham en zijne nakomelingen ſullen doozgaens knechten en ſlaven zijn: Sem en zijne nazaten ſullen upt het Heplighdom Godts verſtoten werden: Iaphets kinderen ſullen / boven de anderen / niet alleen wonderlijck vermienighbuldicht / en in veele andere ſaecten ghezegent / maer oock

ooch eindelijk tot de Kercke en Gemeynte Godts vergadert werden. Dan alle dese Prophetische woorden en isser immers niet eene op de aerde gheballen. Letten wy op Cham en zijne nakomelingen / al zijne machtige Ratten gheworden / hoe seer heeft eventwel de slavernije by haer geheerscht ! zijn niet de meeste Africanen doorgaens gewoest slaven hunner Koningen ? een groot gedeelte der selbiger zijne niet noch heden slaven der Turcken ? De Intwoonderen van Congo, Angola, Guinea, Monomotapa, Bagamidri, &c. zijn het niet der slaven nesten / waer upt soo veel herwaerts en derwaerts gestiept / verkocht / en tot alle slaef-achtige wercken gebuycht werden ? Dese menschen zijn alsoo genaturaliseert / soo wanneer zy in vyfheidt ghestelt / of liefstalligh gekoestert werden / soo en willen zy niet deugen / en weten haer selfs niet te gouberneren : maer by aldien men geduerigh met rottungen in hare lenden woont / en dat men de selbige t'elckens sonder genade bastoneert / soo heeft men goede diensten van de selbe te verwachten : alsoo dat hare welbaert bestaat in slavernije.

Geben wy nu ooch achtinge op Sem en Japhet, boorzaer het gaet haer op den dagh van heden naer de Prophetische wensch hare's Vaders. Sem heeft Godts Tente lange ingehadt : Sem heeft zijnen eygenen Zoon ghedaadt ; want de Joden hebben haren eygenen Messiam gekrupst : Sem is upt zijn Tente verstoten ; want de Joden zijn van Christo met swepen upt den Tempel gejaeght : omtrent sefthienhondert jaren zijn de Joden Ballingen en Dagebonden gheweest / verstoten upt 'et Huys Godts : En wy Japheten zijn wederom in Sems Tente gheplant / en wy ghelooben in Godt Vader / Soon / en Heplighen Geest / en adoreren den Christum, in wiens Bloedt de Semjten hare moorddadige handen geplenght hebben.

Maer och ! dat wy Japheten Sems Tente maer inhielden. Boorzaer / Japhets Patrimonie / de gantsche Christenheydt / stinckt boorz Godt. Wy hebben den naem van Christenen / maer niet de daedt. De Christenen / Japhets kinderen / krupfigen alsoo wel Jesum Christum, als hem Sems kinderen gekrupfight hebben : waerom zy van Godt tot noch toe zijn verstoten. Wat hebben wy dan te verwachten ? eben 't gene de Joden wederbaren is. Heeft Godt de natuerlijke tacken niet ghespaert / hy en sal ooch ons Heydensche Christenen niet verschoonen. Swarte duytere wolcken hangen gansch Christenryck boven 't hooft. En daer sal eene volheydt der Heydenen komen / en als dan sal gansch Israël saligh werden / spreekt de Heere / Heere. Rom. II : 25. Wie ooren heeft te hooren / die hoore.

III. D I S T I N C T I E.

Van de menichvuldige verhuysinge en vertreckinghe der oude Natien, uyt het eene Landt in 't ander.

Hoevel de menschen na de Babylonische verwerringe / wijdt en berde verstroyt zijnde / haer hier en daer / door ordre hunner Hoofden / hebben ter neder-geslagen: nochtans en hebbense haer niet lange in hunne ingenomene plaetsen gerustelijck konnen onthouden / zijn derhalven nimmer geweest op 't berste / maer hebben altijd het oogh gehad op andere Landen: hebben soch menige reyse / ja somtijts om geringe oorzaken / haer eerste woon-steden verlaten / en zijn in andere Landen gevallen / jagende de Inwoonderen daer upt.

De selbige nu die alsoo verdreven wierden / bielen andere wederom op 't lijf / en handelden daer mede ghelijck met haer gehandelt was. Hier door is 't menighe reys gebeurt / dat een Natie sich reppende om te vertrecken / alles wijdt en zijdt in roer gesielt heeft: en dat oock de Landen / upt welcken de oude Landsaten waren vertrocken / dateelijck van andere wederom zijn ingenomen en bevolckt. In summa / op 't Cooneel van Europa werde een geduerige Comedie ghespeelt / geheeten Veteres migrate Coloni. De magerste Landen spoegen hare Inwoonders upt: de gezegenste moestense wederom ontfangen: Waer door het gebeurt is dat die / die gheluckigh waren datse sulcke vruchtbare Landeryen besaten / hierom des te ongeluckiger waren / hermidts zy daerom soo veel aenstooten moesten uptstaen. Hadde de Mexicanen en Peruvianen sulcke rijke Goudt- en Silber-Mijnen niet gehad / hare Koninkrijcken soude misschien geduert hebben tot op den dagh van heden. Eenighe weynigh exempelen sullen ons dienen tot een bewijs.

Omtrent twaelf hondert jaer booz de geboorte Christi, is een ontalijcke menichte volcks / woonende omtrent den Ghijn / opgezoken / en gevallen in kleyn Asia / bouwende aldaer een Stadt genaemt Galathia, welckers Ingesetenen genaemt zijn geweest Galathers, Gelders, Gelders: en hebben noch eenighe hondert jaer na de gheboorte Christi behouden haer oude Vaderlandtsche Duytsche sprake.

Omtrent vier hondert jaer booz de gheboorte Christi, heeft sich een groote menichte menschen / woonende omtrent de Nooyt-zee / omtrent dese gewesten / opgemaect / wandelende door gantsch Duytslandt /

landt / onder twee Hoofden Ambigat en Bruno , en vallende in Ita-
lien / verdryvende al wat hun tegenstont / bouwende aldaer verschey-
dene Steden / en noemden die met Duytsche namen / namelijk /
Trent , Veroon (of Beren) Mylandt , Bergum , Brixen , Comum , Vin-
cents. Soudt vreemdt zijn dat sich by dit volck een parthye uyt dese
Landen verhoeght souden hebben ?

De Wilten , Sclaven , Sweven , Alanen , en andere Oostersehe Pa-
tien / omtrent de Oost-zee woonende / zijn dickwils als Hagelbuyen
in alle dese Landen gheballen / alles verheert en verdooven / en heb-
ben hier altijd wat van haer volck gelaten.

Anno 441. zijn een groote menichte Driese / Westphalen en En-
gerschen / geballen in Engelandt / en hebben een goet ghedeelte daer
van bevolckt / en verscheydene Landtschappen / Steden en Dorpen /
hare Vaderlandtsche namen gegeven.

Wat bloedige en wreede aensooten dat Driesslandt soo dickwils ge-
leden hebbe / van de Barbarische Poozmannen / daer van sal hier na
getwach gemaect werden. In summa / hier is nergens eenigh Landt
dat niet aenballen op andere Landen gedaen / en zijne afzetsels der-
waerts afgebaerdicht heeft / of dat niet aenballen van andere Patien
heeft moeten uytstaen / en vreemde ongenoodighde gasten ontfangen.

Doch / onder dese on-eyndelijke swevende menschen / meen ick
noyt eenighe gheweest zijn / die daer kaler zijn af-gelooopen met haer
swermen en verhuysen / als de strijdtbare Switzers. Ten tijden
Iulius Cæzar , den eersten Roomschen Keeser / kregghen de Switzers
de glorie in 't hooft / en wilden Galliam , nu genaemt Franckryck /
afloopen / en daer in gaen wonen. Sy verkieesen een Hooft : zy beramen
den dagh van bertreck / zacken en packen : zy steken alle Steden /
Dorpen / Casteelen / huysen / en al het resterende koozn in den brandt /
en vernielen alles / om eenen pegelijcken alle hoope van wederkeeren
afte snijden. En daer mede begint de marsch. De Keeser Iulius dit
vernemende / krijght eenen hopen volck in der haest op de been / en
laet in aller haest een Muer metzelen / van het Genever Meer / tot
aen 't geberghte Iura , sestiien boeten hoogh / en thien duysent treden
lanck. De reliquien daer van heb ick met verwonderinge gesien. De
Switzers soecken een andere passagie / maer de Keeser sit haer op de
hielen : zy werden ten deele gheslagen / geven den moedt verloren /
komen met den hoedt in de handt bidden om genade / en geven den
Keeser een Register ober / hoe starch zy waren van huys ghegaen /
namelijck / driemael hondert en acht-en-tsestigh duysent menschen.
En alsoo wandelen zy met de kouffe op 't hooft wederom naer haer

Vaderlandt / datse zelfs in de grondt verwoest en verdozven hadden.
Dat heet Vrankrijck afooopen.

Maer wat een ongerustige sterbende Geest heeft doch de menschen beseten / en wat heeft haer beweeght dat zy noyt gheweest zijn op 't berste / maer hebben altydt het oogh gehad op andere Landen? Hier van zijn menscheijcke en Goddelijcke redenen. Sy zijn somtijds gedzongen dooz hongers-noodt en dieren-tijdt: somtijts dooz Pest: oock dooz onderlinge twist en on-reenighepdt / en Inlandtsche Oozlogen: desgelijcks dooz grooten overbloedt van menschen / waer dooz hare woonplaetsen haer te naeuw wierden / alsoo datse in de selbige haer niet langer kosten generen. Doch meestendeels zynse dooz gierighepdt / begeerlijckhepdt en lichtbaerdighepdt aengeprikelt / om in andere Landen te vallen. Sy gingen meest ledigh / en wilden niet arbejden: Sy hielden 't daer vooz / dat 'et veel lichter was met rooven / berjagen en doodtslaen yet te verkrijgen / als met geduerigh arbejden; want wat men met rooven en aenpacken kan bekomen / dat heeft men datelijck: maer naer de vrucht des arbejds moet men lange vertoeven.

Doch in alle grouwelijcke tumulten / verwerringen / offensibe en deffensibe aanballen / moet men de straffende Handt en de rechtbaerdighepdt Godts erkennen / die sich onder dese woeste Heydensche menschen niet onbetuyghet ghelaten heeft. Want dooz dit middel heeft Godt de vloten zijnes Coornz soo dickmaels uptghehozt / nu ober dese en dan ober een andere Natie / om hare grouvelen en enozme misdaden te straffen: alsoo dat 'et menigh reys gebeurt is / of dat groote Natien / die andere bestozmden / in de haerste zijn gheblagen: of dat die / die bestozmt wierden / in de grondt zijn verdelght en uptgeroep.

Dit vertrecken en verhuysen en viel den invallenden Natien niet moepelijck. Treffelijcke huysen van steen of behouwen hout en lieten se niet nae / Hupsraedt / Inboel / Beddetwerck / Klederen / Cinne / Coper / Kassen en hadden zy niet: Vaddense wat kroon / dat namense mede: alle haren Rijckdom bestondt in kroepen / Ossen / Paerden / Schapen en Verckens. Wanneerse nu het Wilt by de beenen kregghen / setteden zy hare wijben en kinderen op Karren / met ruyge vellen van wilde Dieren bedeckt / spanden kroepen / Ossen en Paerden daer vooz / en wandelden alsoo naer een ander Landt / aenpackende onderwoeghs al wat nagel-los was. En dese op-tochten kosteden bloedt: want of zy gaben slagen / of zy ontfingen slagen.

Maer welck is doch d'oorzake / dat men heden ten dage soo veel wiet

niet meer en hoozt van dit sweben / vertrecken / inballen / berjagen en verhuysen van gantsche Natien? De lieden sitten nu te vast: zy hebben hare kostelijcke huysen / eygene Landen / kostelijck huysraedt / fraeue kleederen / uptstaende schulden / duere Waren en koopmanschappen / Landen en Ackers vol kroon / oock Goudt / Silber en kleynodien: hier aen zijn de menschen gespijckert en vast-genagelt / want waer des menschen Schat is daer is oock zijn hert. En wie soude soo geck willen zijn / en verlaten dit sekere / dat men alreede heeft / op hope van een onsekere / dat men noch niet en heeft?

Hier-beneffens soo zijn de menschen nu ter tijdt wijser / woosichtiger / en oock rijcker / om 't gene zy besitten alsoo te bewaren / dat 't concept van andere Landen af te loopen niet anders en is / als eenen roof voor de Helle van daen te halen. De Landen / Steden en Passagien / zijn nu ter tijdt alsoo versien / dat men niet konssen en schoenen daer niet kan in-loopen. Men bindt nu ober-al den Waerdt t'huys. Landen en Steden en zijn in dese tijden met naechte / beropde / swebende menschen niet te winnen: daer moeten gheoeffende Krijghs-lieden zijn / Geldt / Ammonitie / Proviande / &c. en noch en kan men daer mede somtijts niet oprichten. De Turcksche Kijseren en heeft 't in ouden tijden soo veel volck en gelt niet gekost / om gantsche Koninckrijcken te winnen / als nu kost een Candia of Creta. En noch en hebbense het niet.

Hier by komt noch de Christelijcke Religie / namelijk / de Wet Christi, door welcke allen Christenen scherpeijck verboden wert te begeeren het goet des naesten / of te maepen daer men niet gezeeyt en heeft. Daerom heeft men oock bevonden dat vele Natien / die te voren waren niet anders als Leeuwen / Tygers / Wolven / Rabens / Giers en Adderen / sedert dat zy het Euangelium hebben aengenomen / soo seer zijn berandert en bedaert / dat zy in Schapen / Lammeren en Dupben zijn getransformeert geworden. Waerom oock dit sweben / vertrecken / moorden en doodtslaen by de meeste Christen Natien / sedert de aenneminge des H. Euangelij / geceffeert is. En dese zijn de vruchten des Kijcks Jesu Christi, waer op gesien heeft de Konincklijcke Propheet Elaias, cap. 2. De Wolf sal met het Lam berkeren / en den Luppaert sal by den Septenbock leggen / &c. De Koe en Beerinne sullen t'samen weyden / hare jonghen sullen t'samen neder-liggen / de Leeuw sal stroo eten gelijk een Osse / &c.

Christenen zijn 't dan alleen met den naem / maer Heydenen en Barbaren metter daedt / die geen conscientie daer van maken / sonder manifeeste rechtvaardige redenen en oorzaken in andere Koninckrijcken

en Landen te vallen / de selbe in byer en bloedt te stellen / duysenden arme menschen / Weduwen en Weesen te maken ; alleen hierom / om hare Landen en Onderdanen te vermeerderen. Hoe bitter is den tyrannischen Achab op-gebroken den Wijn-bergh des onschuldigen Naboths, dien hy in-gezwolgen hadde !

IV. D I S T I N C T I E.

Van den eersten oorspronck en af-komst der Vriesen.

VErmits de Vriesen een oude / groote / strijtbare en illustre Patie gheweest zijn / bekent en vermaert by veele soo Inlandsche als Oytlandsche / soo oude als nieuwe Scribenten ; soo moet ick den Leser eenighe bedenckingen van my / aengaende den oorspronck deser vermaerde Patie / mede deelen : Des te meer / vermits het meeste ghedeelte deser Landen / welcker Antiquiteten ick alhier verhael / voortijts mede onder de Vriesen behoort hebben.

Dat de Provincie van Hollandt / in den jare Christi 863. den naem van Hollandt noch niet gehad / maer daer na ontfangen hebbe / sulcks is manifest uyt den Donatie-brief van Carolo Calvo, in welcken den naem van Hollandt niet ghebonden wert. Maer daer na heeft Hollandt desen naem bekomen van de Hallanders, die uyt dat Noordsche half Eylant Skania zijn ghevallen in Hollandt / en hebben dat bevolckt / en hebben 't naer haer Vaderlandt Hallant, oock genaemt Hal, of Hollandt. Dit getuygen Heda, Nannius, Junius, Scriverius, en andere meer : Gelyck het dan oock met veele redenen bewesen kan werden die ontwedderlegghelyck zijn.

Dat oock den naem van Zeelandt niet ouder zy / is oock ontwedersprekelyck. Want dese Provincie heeft daer na haren naem ontfangen van de Deenen / die in het Deensche Eylant Zeelandt woonen / van welcken een gedeelte volcks is uytgetrocken en gevallen in onse hierslantsche Zeelandt / en heeft dat bevolckt / en met dijcken versien / en naer zijn Vaderlandt genaemt Zeelandt.

Gelyck nu dese twee Provincien / in de Zee / en aen de Zee gelegen / en aen Vrieslandt voortijts palende / soo wel een vzeemt volck als een vzeemde naem bekomen hebben van de Noordsche volcken / die men altijd in oude tijden / in dese Landen / met eenen ghemeenen naem Noozmannen genaemt heeft / al quamen se uyt verde-van-malkanderen gelegene plaetsen in 't Noorden van daen : soo ben ick t'eenemaal van

van dat geboelen / dat oock insgelijcks Vrieslandt / (als veel naerder aen der Noozmannen Landen ghelegen) soo wel een vreemde Patie / als eenen vreemden naem upt dese Nooztsche Landen ontfanghen hebbe. Doch dit onderscheyt is daer onder / dat Hollandt en Zee-landt dese Patien en namen booz het jaer Christi 863. niet gehadt hebben : maer Vrieslandt heeftse beyde al gehadt / veel jaren booz de geboorte Christi : aengesien de Vriesen wel ruim seben hondert jaren te voren in de Historien zijn besaemt geweest / eer den naem van Hollandt geboren was.

Nu isser een Landt gelegen in Wester-Gothia , behorende onder dat groote Koninckrijck Sweden / welckers ingesetenen al lange booz Christi geboorte genaemt zijn geweest FIRÆSI, gelijk zp genaemt werden van Ptolomeo, die dit booz vijftien-hondert jaren geschreven en ghetuyghet heeft. Cluverius den Edelen Scribent seyd / dat dit Landt nu ter tijdt genaemt werdt Fieringe : Doch 't is ghelegen in de boozschrebe Probintie of Koninckrijck / niet verde van dat vermaerde Naec of Meyz gheenaemt Wener. Hoewel eenighe Landzaten in dat groote Landt haer woonplaetsen dickwils verandert hebben / alsoo datse nu woonen daerse booztijds niet ghewoont hebben.

't Is derhalven geloofwaerdigh dat dese Firæsi, bergesellschaft met eenen ontallicken hoop menschen / vergadert upt dat gantsche om-liggende Landt / een groot corpus van mannen / vrouwen / gesellen / meysjes en kinderen upt-gemaecht hebben / om dit Landt in te nemen en te bewoonen. Het soude konnen waer zijn dat onder de Hoofden en Regenten deses volcks eenen Friso kan gheweest zijn : maer dat van den selven dese gantsche Patie haren naem soude ontfangen hebben / en meriteert geen credijt ; want sp zijn genaemt gheweest Firæsi of Fræsen, als zp noch in Gothia woonden / en noch gheen Hoofden op desen tocht hadden.

Dat zp boozders te Scheep herwaerts obergekomen zijn / sal daer naer bewezen werden. En alsoo kan men oock upt den inbal in dit Landt oordeelen / dat dese Patie Heydens / Barbaris / en wreede was ; de Inwoonderen / volgens der Noozmannen wijze / wreedelijck hebben getraceert / om-gebracht en verjaeght / om bepligh het Landt in te houden en te besitten. Doch de Patie die dese Noozmannen alhier gebonden en t'onder-gebracht hebben / is upt het Oosten / en omtrent van de Zee-kusten der Oost-zee herwaerts gekomen / die oock al te voren / eer dese Vriesche Noozmannen hier in 't Landt ghevallen zijn / groote aenstooten van de Alanen , Sweven , en andere stoben.

flwebende Natien uyt-ghestaen hadden / van welcken men als noch notoire reliquien bindt in dese Landen.

Doortz en moet niemant sich inbeelden / dat dit groote Landt / dat boortzitzs Vrie-landt genaemt is geworden / gepopuleert en met menschen beplant zy / gekomen al t'samen uyt Gothia of Sweden: aengesien de Firæsen, volgens de vermaerde Gotische stryftbaerheyt / alles in 't ronde onder den Scepter harer Kegeeringe hebben gebzacht: waer dooz gebeurt is dat alle de selvige / die onder de bleugelen deser Natie gheschuypt hebben / of die van dese Natie zijn verheert en t'onder-gebzacht / woonende in 't Oosten / Zuyden / en Westen van dese Firæsen, en zijnde wettelijke Ingeboornen en Landt-zaten deser Landen / en gheen geborene Firæsen, nochtans haer selfs genaemt hebben / en zijn oock van anderen genaemt ghevoerden Vriesen, alsoo dat den naem der Vriesen sich seer wijdt ront-om verspreyt heeft.

De rebenen nu / die my bewegen om te statueren dat de Vriesen zijn rechte Gothen, en uyt Gothia herwaertz ghekomen / en hebben dese machtige Natie alhier gefondeert / zijn dese naerbolgende:

I. De ghelijckheyt der namen van Firæsen en Friesen of Friesen betwijft sulcks: Gelyck oock sulcks doen de namen van Hollandt en Zeelandt / bewijfende uyt wat landt de eerste vreemdelingen zijn van daen gekomen. Met hondert exempelen kan men bewijfen / dat die Natien / die in andere Landen verrocken om die te betwoonen / altijt eenige Landtschappen / Steden / Dozpen of Kibieren namen gaben van haer Vaderlantische plaetsen of Natien.

II. In het huyden-daeghsche genaemde Vrieslandt / als mede in de Landen die boortzitzs onder Vrieslandt behoort hebben / bindt men een seer groot ghetal namen van Steden / Dozpen en Plecken / die eben oock alsoo genaemt werden in Gothia en des selfs om-leggende Landen / uyt welke de Vriesche Natie eerst is van daen ghekomen. Waer komt anders van daen den naem van Vries, zijnde een seer oudt Dozp / gelegen in 't Landtschap Drenth / die immerz sonder eenigh tegen-spreken boortzitzs een ghedeelte / ja het eerste en oudtste gedeelte van Vrieslandt gheweest is? Waer komt anders van daen den naem van dat vermaerde Groningen / als van dat groote bleck Grengre of Grönge, gelegen in Gothia, Noort-vest van Stockholm? Waer komt / segg ick / van daen den naem van Norch of Norge, mede ghelegen in Drenth? want Noortwegen is boortzitzs anders niet genaemt als Norch en Norge. Dorders de namen van Drenth / Gieten, Anloo, Affen, Ruynen, Dalen, bindt men oock in 't boortzschreven Noortderlandt. Inshelijckz Molqueren, Harlingen, Waxem, Nes, Hoorn,

Horn, Swaeg, Berkoop, Smallingerlandt, Upsterlandt, Wiringen, &c. Als mede de namen der Driescbe Eplanden / en sommiger Dorpen in die Eplanden ghelegghen / als Rottum, Noderny, Baltum, Baltrum, &c. In summa / daer en is niet een Gzietenpe in Driescblandt / in welcke men niet en bindt namen van Gottische Steden / Dorpen / &c.

III. Considereert eenen grooten hoop menschen namen / soo van mannen als vrouwen / die heden ten daghe in swangh gaen / en zijn oock in seer oude tijden in ghebruyck geweest in Driescblandt: men sal bevinden dat dese namen in geen Landt van de werelt in ghebruyck zijn / als in Gothia en Vrieslandt: een ghelovisse teycken dat dese namen / met de menschen / uyt de Noorder Landen zijn van daen gekomen. Dese namen zijn Watzo, Uffo, Ubbo, Udo, Hako, Harcko, Seger, Siewart, Abel, Laes, &c. Vrowa, Hetta, Iiska, Hilla, &c.

IV. Doozts sal men bevinden dat tusschen Noorderwegen of Norg, en West-Gothia, eenen grooten rest Vlecken en Dorpen ghevonden werden / die uytgaen op Koch of Koog; zijnde een Gottis woort. Dese naem nu bindt men met menichte in West-Driescblandt / nu genaemt Noort-Hollandt / zijnde boozrijdts geweest een gedeelte van het Oude Driescblandt: en sulcks principaelijck in de Dorpen en Vlecken / welcker namen t'eenemael eenen Noormannischen smaech hebben / als daer zijn de Skagerkoog, Twiskerkoog, Valckoog, &c. En alsoo luyden oock de Eplanden onder Driescblandt gelegen / als Schiermenkog, Langerkog, Koggendiep.

V. Gelijck in 't Ooster- en West-Gothia eenen ontalijcken hoop namen ghevonden werden van Steden / Dorpen en Familien / uytgaende op een A, en op INCK: soo salmen dat selve oock alsoo bevinden / soo wel in het hedens daeghsche Driescblandt / als mede in der Vriescn nagebueren Landen / die onder Driescblandt geresorteert hebben: want ghelijck de oude gheslacht-namen der Vriescn termineren op een A: soo termineren de Geslacht-namen der Driescche nagebueren op INCK.

En hoewel dit A en Inck geene gemeynschap met malkanderen schijnen te hebben / soo hebbense nochtans beyde een en de selve bediedinge. Want dit A komt nergens van daen / als van dat Orietaelsche woort Ga, Gae, Gæ, Go, Gow, dat is soo veel geseydt / als Landt of Gzont: en daer komen van daen de namen van Oostergae, Westergae, Augustinusga, Camminga, Horringa, Ockinga, Schellinga: dat is / Oosterlandt / Westerlandt / Augustinus-landt / Camming-landt / &c. De namen nu die uytgaen op Inck, hebben haren oorzpronck

ſpronck van dat Gottiſche woordt Brinck, 't welck oock een ſtuck gronts of Landts beteykent dat groen is / en niet bezaept wert : Alsoo dat 'et een seer oude Nants-wijſe in dese Driſche Landen geweest is / dat de Familien haer toenamen boerden van de gronden / Hof-steden en Erben / op welcke zy woonden.

VI. Laet hier nu bykomen de rechte oude Driſche ſpraecke : men ſal bevinden / dat de ſelbe ghelijck als een Magneetſteen treckt naer 't Noorden / wegen de groote gemeynſchap en ghelijckenisse die de ſelbe heeft met de oude Duytsche Gottiſche ſprake.

VII. Geeft oock achtinge op de namen van de eerste Driſche Princen / die / ypt 'et Noorden herwaerts ghekomen zijnde / Hoofden en Regenten deser Schare gheweest zijn : men ſal ghelwaer werden / datse bykans al te ſamen de ſelbe namen gedragen hebben als de Koningen / die in dat groote Landt regeerden.

VIII. En dit mijn ſuſtenu is mede gefundeert op de meeste houtwelijken / die de Driſche Princen en Hertogen van Driſlandt ingegaen hebben met de Dochters / geprocreert van de Noorſche Koningen. Want indien haer herte niet meer haer ghetrocken hadt naer 't Noorden / als haer oude Vaderlandt / zy hadden alsoo wel hare partueren konnen bekomen ypt Engelandt / Dancrkrijck / en Duytslandt / als ypt de Noorder Landen.

IX. Doch by aldien onse Driſen niet en waren van daen gekomen ypt de voorsz. Noorder Landen ; van waer souden zy doch dan haren oorspronck hebben / vermits ontwedersprekelyck is / dat de eerste Driſen niet en zijn Ingeboozene / maer Dytlanderſ : niet ypt Engelandt : niet ypt Dancrkrijck : niet ypt Duytslandt : niet ypt Hispanien / Italien / Ec. veel min ypt Indien. Reden hier van zijn hier te langh om te verhalen. Ergo / sy zijn gekomen ypt dat Landt / 't welck in die tijdt was het vruchtbaerste van menschen / het vruchtbaerste van Helden en dappere mannen / en aller-bequaemst gelegen om haer colonien in dese gewesten te planten.

X. Epndelijck ſal ick dese mijn meeninge beſuyten / met 'et ghetuygenisse des Edelen en vermaerden Heers / Joachimi Hopperi, die geweest is een geboozen Driſ / en Secretarius van den Koninck van Hispanien / die rondt ypt verklaert / dat de Driſen van den hoogh-Noorſchen volcken haren oorspronck hebben.

Maer geeft dit al behoorlijck respect en authoziteyt aen de Oude dappere Driſche Natie / dat men de ſelbige haren oorspronck aenwijst in Gothia, Sweden / en d'om-leggende Landen der Noorzymanen ? Maer ick antwoorde / oock wederom byzgende : Geeft het den Driſen

Wiefen oock respect en luster / dat men de selve deduceren wil van de Indianen? Geeft het de machtige / en door de gantsche werelt vermaerde Hollandtsche Natie oock respect en luster / dat men haren oorspronck deduceert upt Hallandt, een Provintie gelegen in 't selfde Landt waer in Gothia ghelegen is? Geeft het de Zeelanders oock respect en autoriteyt / dat men den selven haren oorspronck oock aentwijst in dese Noortfche Landen / namelijk in Zeelandt, gelegen in Denemarcken? In geballe dat 'er doentlijck en mooghlijck waer sich selfs Dooz-ouders te verkiesen naer zijn lust en wille / soo en sie ick niet dat men in die tijdt een Natie / van glorie en dapperhepdt vermaert / soude hebben konnen / om de selve tot Dooz-ouders te verkiesen / als dese boorsz. vermaerde Natie. Want dese Gotthen en Noormannen zijn 't die de Stadt Roomen, die on-obertwinlijck gheacht werde / hebben verheert : die Asiam hebben doen beben : die in Duytslandt / Franckrijck / Italien / Hispanien / en Africa / Trophæa ghestelt hebben hunner Victorien / en hebben in sommige deser Landen haer Konincklijke Thronen opgericht / en als Koningen geheerscht / en haer Gottische bloedt wydt en zijdt verspreyt. Alsoo datter niet eene Natie in Europa gevonden wert / uptgenomen de Romeynen, die grooter saken verricht heeft / als de Gottische.

Is derhalven te verwonderen / datter boozname geslachten ghebonden werden / die het haer belghen / dat hare Dooz-ouders upt Gothia souden haren afkomst hebben / hoewel het seer ghelooffelijck is dat onderschepdelijcke der selvige / upt Konincklijcken bloede geprocreert zijnde / met de Scharen herwaerts zijn ober-gesonden / om ober dit groote volck te commanderen / en te ghelijck haer fortun te soecken / gelijck altijdt de manier geweest is van dese Natie.

Wozders soo zijnder groote redenen om te vermoeden / als dese Gottische Vriefen eerst hier te Lande aengelandt zijn met haer Scheepsbloedt / datse niet en zijn gelandt in dat heden-genaemde Vrieslandt, bermits dat selve wildt en woest was / by hooge Vloeden het Zee-water onderwozpen / onbedijckt / en dien volgens onbequaem om menschen te ontfanghen en te boeden : Niet oock in de Ommelanden, welcke meerendeels dit selve onderwozpen waren : Niet oock / segh ick / in de Emse, obermits een gedeelte dier Landen oock de Waterbloedt onderwozpen was : benessens noch / dat de Oost-landen van de Emse, hooger aen / soo wel beset waren van den Chaucis, volckeren upt Asia gekomen / dat 'et den Vriefen onmogelijck soude geweest zijn daer in te booren : maer datse daer toe uptgesien en verhooren hebben eenen hoock Landts / versien met alle commoditeten / van nooden

en bequaem om sulcken hoop menschen te bergen en te voeden / tot dat men met Dijken en Dammen de laege waterige Landen sal ghevapent hebben tegen den aenstoot der Zee / om daer in sich als dan ruymmer upt te bryeden.

De Gotthen zijn van oudts geweest groote Jagers / meesterlyjcke Schutten / liefhebbers van Wouden en Bosschagien / menschen die haer van de jacht meestendeels geneerden. Het vleesch der wilde Dieren was haer beste spijs: de bellen waren hare kleederen; meer begeerden zy niet. De Landen / die haer dese dingen konnen uptreycken / die zijn haer Paradijs. Maer waer sullen zy die bekomen? In 't Oude Vrielandt? In de laeghe onbedijckte Ommelanden? In geene van beyden: want daer geene Wouden / noch Bosschagien / noch Wildt te vinden zijn. De Cimberfche Diluvie heeftse alle gebelt / en ter neder ghespoelt. Geen beter Landt en geen bequaemer als de Drenth hoor dese Partie: Een Landt dat ront-om met een Raec / of staende Mey is gefortificeert: Een Landt dat doorgaens is als een Bosschagie / Woudt en dunstere Broeck: Een Landt dat doorgaens is zandigh / hoogh en droogh: Een Landt 't welck krielt van wilde / als Beeren / Wolven / wilde Swijnen / Elanden / Harten / Hinden / Keen / Hasen / Dossen / Dassen / en ontallijcke menichte van allerhande Gebogelte: Een Landt dat geweest is vol Meyzen en Morassen (die nu zijn Moeren en Deenen) kriellende van wilde Swanen / Gansen / Eyndt-bogels / Dupckers / Petoors / en andere waterbogels. Soodanigh is in der waerhepdt de Drenth in ouden tijden geweest.

Houde 't derhalven gantschelijck daer hoor / dat dese Vriesen met haer Schepen de Tribiere Hunefus zijn op-gezept / omtrent Groningen gelandt / en aldaer de eerste Colonie gesticht / en van hare Partie genaemt Greng of Gronge: Een ander tot Vries, genaemt naer haer Opper-hoofst Friso, of eerste Vaderlandt: een ander tot Norg, genaemt naer het oude Koninckrijk Noorwegen / dat oock den naem gehadt heeft van Norch, Norge, Nor-rige, dat is / het Noordt-rijcke: een ander tot Geten, zijnde een ghedachtenisse der Gotthen, die oock anders genaemt zijn geweest Geten: een ander tot Ruynen, genaemt naer een vermaert Gothic Eplandt / gelegen onder Smallandt: noch een ander tot Anloo, alsoo genaemt naer dat Anlo in Noorwegen / alwaer een Hof van Justitie is: behoudende ondertusschen de gemeyne Lantschap den naem van Dront, Dronthen, (gelegen in Noorwegen) dat zijn Drenth, Drenthen.

De reden die my oock beweeght te gelooven / dat dese eerste Vriesen dese

dese Kibier Hunefus zijn opgekomen / is dese / dat men iteratibelijck bevonden heeft / dat dese Noordse roobende Natien / met haer Scheeps-bloten / dese Kibier zijn opgekomen / en zijn omtrent Groningen en Gronenburgh gelandt / en sulcks dickwils naer dese af-loopinge van Vrielandt.

Had ick meer bewijs-redenen van nooden ick soude te boorschijn brengen / om daer mede te bewijfen dat dese Gottische Vriese haer eerst neder-gelaten hebben in de Drenth, en hebben daer in gesticht haer eerste Colonien : alsoo dat ick de Drenth achte en houde voor het eerste en oudste gedeelte van Vrielandt : datse boorders met gemak West-waerts zijn af-gesackt / bevolckende het huidige Vrielandt, en dat selve met Dijcken versiene / en den gezegenden grondt dagelijcks hanterende / tot dattet in sulcken volck-rijcke Probinctie is verandert. Doch overmits dat 'er niet wel moghelijck is / dat met een Scheeps-bloot / in een reys / sulcken macht van menschen souden herwaerts over-gekomen zijn / om soo veel Colonien te planten / en soo veel menschen alhier te zaepen : soo isser apparentlijck en seer waerschijnlijck dat de selvige / die in de Noordtische Landen zijn gebleven / en verstaende dat haer Lants-lieden wel waren varende / en het Landt alhier haer onderdanigh makende / haer hebben gesecondeert / en meer volcks toe-gesonden. En dese acht ick te zijn de boornaemste reden en oorsake / dewelcke beweeght heeft de Noordtische Partie / dat zy van dien tijdt af nimmer op-ghehouden hebben Vrielandt met groote blooten te bestormen / op hoope dattet haer ghelucken soude / ghelijck het haer oude Landts-lieden een reys geluckt was.

Zijnde dan nu met genoeghsame redenen bewesen / dat de Vriese haren oorspronck hebben uyt de Noordtische Landen / als daer zijn Ooster-Gothia, Wester-Gothia, Sweden, Noorwegen, &c. Soo isser oock te gelijk bewesen / dat zy niet te Lande / niet te voet / niet met wagens / karren / en te paerde zijn herwaerts gekomen / maer te Scheep. 't Eerste was haer onmooghlijck / en t' eenemael ondoenlijck. 't Ander was haer geen moeyte / aengesien dat Landt altydt uyt de natuer overgebloept heeft van alles dat tot uptrustinge van Scheeps-blooten van nooden geacht wert. Hierom verhalen oock de oude Gottische Historien / dat de Koningen vier Landen / met malkanderen in oude tijden Oorlogende / somtijts eenighe duysent be-mande en ghewapende Schepen by malkanderen ghebracht hebben.

Soo hebben dan de Vriese onweersprekelijck haren oorspronck van den Gotthen en om-liggende Natien / die gewoont hebben in dat

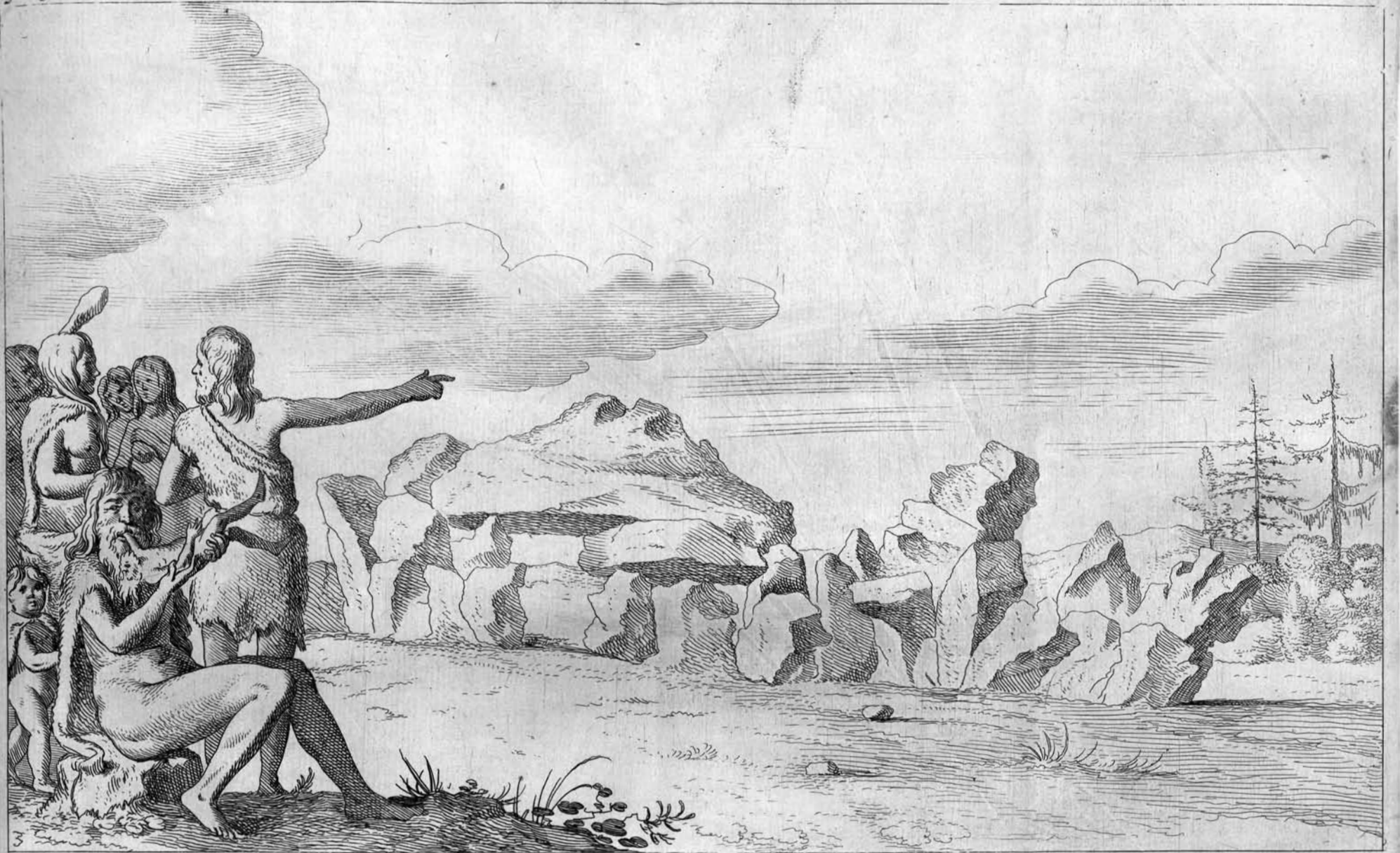
feer groote half-Eplandt Schania, Scanzia, Scania, Skanzia, welck Landt ick gantschelyck daer voor houde / zynen naem ontfangen te hebben van Ascanio, die een Soon geweest is van Gomer, en Gomer een Soon van Japhet. En van desen Ascanio hebben ongetwyffelt eenige van de eerste Driescche Princen / als Atinga Alcon, en Alconius, hare namen geerft. 't Is oock seker / dat dit Gottische Rijck een is van de aller-oudste Rijcken van de werelt / aenghebangen omtrent acht en tachtentigh jaer naer de Dilubie / welckers eerste koninck geweest is Magog, een Soon van Japhet, en Soons Soon van Noah, en desen Magog zijn in de regeeringe gebolght Suevus, Gethar, Ubbo, Siggo, Eric, Uddo, Ale, Ofen, &c. In summa / ick en kan niet sien dat elders omtrent eenige Patie gebonden wert / welckers oorspronck up den Geslachte van Japhet met klaerder bewijs-redenen kan aenghewesen werden / als der Vriesccher Patie / en der gener die echte Vriescen zijn / al dzagense nu eenen anderen naem / ghelijck daer zijn de Groningers en Drenthen.

Doch dat men precijs den tijdt soude willen definieren / wanneer dese Patie haer hier te Lande eerst neder-gheset heeft / sulcks meen ick te hergeefs te zijn ge-arbept. Altoos is dit seker / dat sulcks eenige hondert jaren voor de gheboorte Christi is geschiet. Wanneer men alles / wat dese materie aengaet / wel considereert / men sal bebinden / dat de Driescche Patie ouder is / als de Driescche Historien selfs daer van schrijben: want die de Driescche Historien eerst op 't pampier gebraght hebben / die en hebben de behulp-middelen doen ter tijdt niet gehad / die men nu heeft.

V. D I S T I N C T I E.

Van de groote Steen-hoopen, die meestendeels in de Vriescche Drenth, en oock in eenighe naeft-gelegene Landen gesien werden.

In Nederlandt / Duytschlandt / Switserlandt / Franckrijk / Saxonien en Engelandt / weet ick niet gesien te hebben eenige Antiquiteten / die waerdiger zijn dat een Antiquarius zijn verstant daer op scherpe / als dese Groote Steen-hoopen, op malkanderen gestapelt en gepackt van groote Kieselingen en Wintten. Dese Steen-hoopen zijn meestendeels langh seshien treden: sommige oock wel twintigh / en meer; zijn vier / vyf / of ses treden breedt; legghen al te samen Oost en West: aengaende de langhte / de kleynste leggen onder / geplanc in

in de aerde/en dienen voor Pillaren en Grondt-steenen; de grootste leggen hoven / onder welcke sommighe zijn die negen mans bademen in haren ombanck hebben : sommighe zijn veertigh voet houdt-mate groot in hare circumferentie; andere $36/30/25/20/$ &c. En gelijk my een eerwaerdigh Heer verhaelt heeft / soo soude op den Hummelinck, in 't Stift Munster, eenen soo grooten steen / op andere steenen ghepakt zijn / datmen onder den selben / in tijden van storm en regen/hondert Schapen soude gesien hebben by malkanderen ghekropen te zijn / om daer onder te schuplen.

In de meeste en grootste Steen-hopen bevint men in het Westen drie steenen / alsoo ghedisponeert te zijn / datse de ghedaente hebben omtrent als een roosjn of deur / alsoo datter pemant / sich wat bugende / kan intreden en daer onder schuplen : ghelijck ick dan meenigen Schaep-harder / in tijden van storm en ontveder / gesien hebbe daer in te kruppen / en sich aldaer te salberen. Dit en is sonder mercklijcke insicht alsoo niet geordonneert ; want die daer in kruppt / moet sich noodtsakelijck bugen : bugen nu / is altijt gelveest een tepcken van eerbiedighejdt. Ergo / die daer in wil kruppen die moet sich bugen / en / bugende / eerbiedighejdt betoonen / het zy tegen het geene dat onder dese steenen verborzen licht / of tegen het Oosten / upt 'et welke dat selve oorspronckelijck gekomen is dat onder dese steenen verborzen licht. Bepde hebbense hare beduydingen.

Trent-om dese langhwozpighe Steen-hopen, omtrent drie treden daer van/staet eenen anderen regel steenen/in de aerde geset/elck $4/5/6$ voetten hoogh/ die de principale Steen-hopen omsingelen / doozgaens twee treden van malkanderen / en staen al t'samen recht op.

Dese Steen-hopen en vint men in geen Landt meer / als in de Landtschap Drenth, die de oudste en eerste Probintie is van het Oude Vrielandt, alsoo dat men daer upt oogenschijnelijck kan af-nemen / dat die menschen / die dese groote Steen-hopen t'samen gezagen hebben/voortijts in groot getal in dit Landtschap / meer als in andere / moeten gehupst en geneffelt hebben. Sy werden oock gebonden op den Hummeling, desgelijcks tot Emsbuyren, (voortijts genaemt Ansbury) en Saltsbergen, t'samen gelegen in 't Stift Munster. Zijn oock te sien in de Graeffschap Tecklenburg ; oock eenige in de Graeffschap Benthem, in 't Rijk-ampt Ulsen : maer meestendeel gerafeert.

My is gherefereert / dat op eenighe van dese steenen letteren en bzeemde Characteren souden gebonden werden : ick hebber met groote naerstighejdt na gesocht / maer hebbe niet het minste lit-tepcken daer van konnen vinden. Indien eenige letteren daer op gestaen hebben/

ben / of als noch souden mogen gebonden werden / soo sal men bebinden dat 'er zijn Gottische letteren. Dat 'er op sommige eenige letteren gestaen hebben / daer aen dzaegh ick gansch geen twijffel / maer de hagel / regen / wint en lucht selfs / heeftse verteert / want die steenen eenige duysent jaren aldaer gelegen hebben. Ick weet wel meer steenen / in welcken men vooz eenighe eentwen oock vreemde Characteren ghesien heeft / maer nu en siet men in de selve niet het geringhste vestigium.

Daer zijn eenige van dese steenen die in de aerde ghesoncken zijn / alsoo dat men van de ondersten wepnigh siet. Doch overmits den grondt deser Landtschap Drenth extreem hart / oorigh en stribbigh is / niet anders als of hy steenachtigh waer / alsoo dat hy niet wjcken en soude al waer eenen hoogen swaren Coorn daer op geboutot : soo acht ick dat onder eenige van dese Steen-hopen vooztijts ghewelfsels en holligheden getweest zijn / die wegen den hoogen onderdom zijn ingeballen : gelijk men in andere Landen diergelijke onder-aerdsche gewelfsels dickmaels ghebonden heeft / met seer rare Antiquiteten daer in verhoogen. Ick geloove men souden hier oock vinden.

Sommige van dese Steen-hopen legghen op rupme wilde velden / daer geene verkeerige van menschen is : andere in de Eschen en Ackers : sommige in de Bosschen : eenighe aen de publijcke wegghen. Doch die naest aen de Dorpen legghen zijn meest gerafeert / overmits een groot ghedeelte der Steenen van de Steen-hopen zijn afgehaelt / en daer mede de Kerck-hoben behepnt en heset / en vele zijn dooz-gezaeght / en in Mueren van Kercken en Torens ghemetfelt : veel oock zijn onder de fundamenten van huysen geleght. De grootsten / die sich niet hebben willen hanteren laten / heeft men leggen laten : maer de kleynsten zijn merckelijck verstoffen / waer dooz dan de oozspronckelijcke struuctur deser pzeienfer Antiquiteten gheschendt wert.

Het aenschoutwen van dese Steen-hopen heeft meenigen mensche / die met opmerkinge de selve aenschoutot / in verwonderinge ghebracht : een Antiquarius behoozde een groot stuck-weeghs daerom te reysen / om zijne oogen in dese Antiquiteten aller Antiquiteten te weyden. 't Is gebeurt dat zijn Excell. Prins Maurits , in de Drenth gekomen zijnde / en dese rariteten siende / een stuck van dese Steenen liet af-slaen / latende dat dzagen naer den Haegh / en doende hier en daer by Geleerden inquireren / wat men van dese Steen-hopen oozdeelen soude / maer niemant heeft 'et konnen seggen. Daer zijn geene Scribenten die eygentlijck daer van geschreven hebben / hoetwel die Antiquite-

Antiquiteten wel een eyghen Tractaet meriteerden. Daer zijn wel Scribenten die met een woordt of twee daer van gewach maken/ maer zy dwaalen al te samen/ en hebben het rechte wit niet getroffen/ alsoo dat oock selfs de Driesehe Scribenten/ dese/ als de outste en grootste Antiquiteten hare's Vaderlands/ niet gekent en hebben/ hoe- wel de Landts-Historien van Vrieslandt niet veel minder als twee duysent jaren begriypen.

Obermits nu dese Steen-hopen geene wercken zijn der Alanen, noch der Sweven, noch Romeynen, Francken, Duytschen, veel min der Landzaten; soo heb ick meenich oudt bedaeght man gebraecht/ offer niet eenigh oudt Erf-geruchte in de memorien der ouden soude overgebleven zijn van dese Antiquiteten? Maer wat heb ick meenich breekt en absurd bericht bekomen! Eenige opinien/ soo van geleerde als ongeleerde/ moet ick hier verhalen.

Daer zijn eenige van gevoelen/ datse van de wateren der Diluvie der eerste werelt alsoo op malkanderen souden gedreven zijn. Wanneer dat waer was/ soo soudet alsoo grooten miracul zijn/ als de behoudenisse selfs van Noach, en zijner Familie in de Arcke.

Andere zijn in de opinie/ dat dese Steen-hopen zijn Reliquien en overblijffels van de eerste werelt/ om redenen alhier te lange om te verhalen. En dat dit oock een mis-slagh zy kan men daer mede bewijzen/ dat diergelijcke Steen-hopen, als hier leggen/ oock met meeniche gebonden werden in Scandia, welcke meestendeels inscriptien gehad hebben/ en noch hebben/ van Gottische letteren. Nu isst immers seker/ dat 'er in de eerste werelt geen Gottische spraecke/ maer anders geen als de Hebreeusche in gebuyck geweest zy.

Sommige meenen dat 'et zijn Structuren van de Dupbel selfs/ tot dien eynde op malkanderen van hem gestapelt/ om op die selve/ onder den naem van Hercules, met Offerhanden geëert en gediend te werden. Heeft men oyt gehoozt/ dat de Dupbel het ambacht van een Metselaer en Steen-packer ge-oeffent heeft? En nochtans zijnder Scribenten die dit geschreven hebben/ en dit noch daer by doende/ dat Bonifacius de II, Bisschop tot Utrecht/ dese Offerhande der Dupbelen/ in dit Lantschap Drenth, soude af-geschapt hebben. Hoe wel weten wy beter. Anno 750. hadde dese Bonifacius in dit Lantschap niet een woordt te seggen: en oock soo waren de Hoofden van dese Landzaten soo fors/ trotsich/ en in de Heydensche Superstitien geconfijt/ dat zy liever alles souden geabantuuzt hebben/ als een Bisschops verbodt te pareren.

Noch zijnder die meenen dat 'et zijn de Columnæ Herculis. An-
dere

dere dat 'et zijn Trophæa, en gedenck-tepckenen der Victorien / die de Romeynen, tegens dese Ingesetenen / souden verkregen hebben. Sommige dat 'et zijn Sepultuyren en Begraffenissen van eenige oude Landts-Heeren.

Ten eersten soo is het seker / dat dese Steen-hopen niet en zijn wercken van soodanige statuer van menschen / alffer nu zijn ; en oock niet van Ingeboornen. Want die en hebben van oudts geen kennisse of practijck gehad / van pompeuse of prachtige Sepultuyren : En oock soo hebben se geene Machinas of instrumenten gehad / om soodanige sware steenen verde van daen te halen / door diepe wegghen te slepen / en eyndelijck op malkanderen te stapelen ; want die Steenen zijn te groot en swaer. 't Is gebeurt dat een Statistische Compagnie van hondert en vijftigh Soldaten / by geballe een van dese Steen-hopen booz-by marcherende / de resolutie nam / met gemeyne handt daer aen te vallen / en een versoeck te doen offse niet eenen van de hooghste Steenen souden mogghen versetten / of af-werpen : maer dese hondert en vijftigh mannen en kosten den Steen niet een reys verroeren.

Ten zijn oock geene Heydensche Autharen, gelijk ick weet dat sommige Geleerde mannen meenen / en oock gheschreven hebben : want zy en hebben gansch geen gelijckenisse / of fatsoen der Autharen. De Heydenen en Barbaren hebben voorzijds op hunne Autharen geoffert / niet alleen Schapen / Lammeren / Geypen / maer oock Werckens / Ossen / Koepen / Paerden / en oock menschen. Om nu dese / het zy in 't geheel / of ten deele te verbzanden / moesten zy gebuycken een goede meenichte hout : waer toe oock van nooden waren platte / en effen pleynen / ruim genoegh om dese Offerhanden daer op te verbzanden. Hierom maecten zy hare Autharen meest van aerde en groene zoden / in dicke duystere Bosschagien / met heggen / geboomten en struwellen rondt-om dicht beset. En dese Autharen waren gemeynlijck vijf / ses / of meer ellen lanc / breeft en hoogh naer adbenant. En dese wierden dan genaemt Altaria, dat is / Altæ aræ, hooge Pleynen. Dit hebben de Heydenen geleert van den Israëlieten / welcken van Godt door Mosen geboden was / eenen soodanigen Authaer van aerde of zoden te maken / Exod. 20. Die nu dese Steen-hopen gesien heeft / moet bekennen dat de selve gansch onbeguaem en ongefatsoneert zijn / om de allerminste Offerhande te konnen plaets geben.

Ten zijn oock geen Sepultuyren der Romeynen. Want beneffens datse de form en het fatsoen van de nette Roomsche Sepultuyren niet en heb-

hebben / soo zijn oock dese Steen-hopen alhier in twesfen getweest / eer dat de Romeynen in dese Landen gekomen zijn.

Maer souden 't niet Trophæa en ghedenck-teyckenen zijn van de Victorien die de Romeynen tegens dese Landen bevochten hebben / gelijk sommige Geleerden geschreven hebben? Neen. 't En is noyt der Romeynen manier getweest / soo veel Trophæa op te richten in een Landt / veel min soo dicht aen malkanderen / als sommige van dese Steen-hopen gelegen zijn. En by al dien de Romeynen den Ingesetenen van Drenth soo veel Velt-slagen af-getwonnen hadden / alffer wel Steen-hopen zijn / daer soude noch kadt noch hondt af-ghekomen zijn / en al het Drentse bloedt soude onder den Hemel uyt-geroept geworden zijn.

Maer en zijn 't niet de vermaerde Herculis Columnæ, Pilaren en Gedenck-teyckenen van den vermaerden Camp-bechter Hercules? Praetjes / ontwaerdigh om te wederleggen: en nochtans zijnder Geleerde mannen die sulchs geschreven hebben.

Wat salmen dan eyndelijck maken van dese oude / vzeemde / en monstreuse Antiquiteten? Het zijn al te samen begraffenissen van groutosame / Barbarische en wyerde REUSEN, Huynen, Giganten, kinderen Enakim, Emim, Nephilim, Rephaim, menschen van grouwelijcke statuer / groote krachten / en beestelijcke wyerhepdt / die noch Godt noch menschen gebreest hebben / maer geacht werden geboren te zijn tot verderf des menschelijcken geslachts. Dese monstreuse Reusen zijn in dese Landen ghekomen uyt Gothia, Sweden / Noortwegen / Helsingen / Finmarcken / Biarmia / Schrickfinnia / Denemarcken / &c. alle welke Landen in de aller-oudste tijden gekrielt hebben van Reusen, welke in de woeste Noortse Landen gekomen zijn uyt Asia, uyt het Landt Canaan / &c.

Wisschien dat 'er eenige sullen ghebonden werden / die mijn sustenu niet en sal smaken / die booz fabelen en praetjes houden al wat van de Reusen en haer ongelooelijcke wercken geschreven is / en geseght wert. Doch dese goede joolen dienen / wegen hare simpelhepdt / veel meer beklaeght / als in haer tegenspreken wederleght te werden.

Wel hoe! en zijnder niet / soo wel booz als naer de Diluvie, grouwelijcke Reusen getweest op aerden / van on-menschelijcke grootheyt / starckheyt / wyerhepdt / en overdadige tirannije? Datse booz de Diluvie getweest zijn / getuyghet Moses selfs / Gen. 6: 4. seggende: In die dagen waren daer Reusen op aerden. En Sap. 14: 6. Want oock in 't begin, als de hoovaerdige Reusen vergingen, &c. Datse oock naer de Diluvie getweest zijn / geprocreert van Noahs descendenten / in den Lande

van Canaan/getuygen de Verspieders des Lands Canaan/Num. 13. seggende / Wy hebben daer oock Reusen ghesien, de kinderen Enacks van den Reusen: En wy waren als sprinckhanen in onsen oogen, en soo waren wy oock in haren oogen.

Als Josua met de kinderen Israëls inbiel in het Landt van Canaan / zijn gantsche Bergen / Steden en Velden / bewoont geweest van Reusen: en om dese te vernielen / heeft Israëel groote moepte gedaen. En hoewel Josua de selve ten deele uytgeroeyt en verdelght heeft / nochtans isser een groote meenichte overgebleven / tot Gasa, Gad, Afdod; en van desen is ghespotten den grooten Reuse Goliath: Og, den Koninck tot Basan, slapende op een pferen bedde / wat is die geweest een grouwelijcke Reuse! Deut. 3: 11. Ahiman, Sefai, Thalmi, Soonen Enacks, wat zijn 't gheweest vermaerde Reusen! Num. 13: 22. Jesbi, Saph, Bethalachmi, en zijn Broeder / Sonen van Rapha, zijns niet geweest monstreuse Reusen? Alle oude Gottische en Deensche Scribenten spreken alle uyt eenen mont / namelijk / dat alle de Noortsche Landen ghelijck als bezaept zijn gheweest met Reusen. En al sepden zy het niet in hare Historien; soo ghetuygen 't doch hare wercken / begraffenissen / inscriptien en andere memorien / die zy in de Landen hebben naergelaten / en die wel dueren sullen tot sen 't eynde der werelt. En waer is doch eenen hoeck van de bekende gantsche werelt / in welcke boortijts geen Reusen gheweest en zijn? Reusen zijn geweest in Africa: Reusen in Arabia: Reusen in 't Landt Canaan: Reusen in Griekenlandt: Reusen in Italien: Reusen in Franckrijk / in Engelandt / in Schania / in Polen / in Duytslant / in Nederlandt. Dat groote Geberghte in Bohemen / genaemt dat Rijsen of Reusen-Geberghte, heeft boortijts ghewemelt van Reusen. Dat enorme gebeente / dat noch heeden ten dage in Hispanien en Portugal bewaert wert / derwaerts gebzaght uyt Peru en Mexico, geben getuygenissen van de groote Reusen die boortijts oock in America gedomineert hebben. Wat reliquien en merck-teyckens van Reusen dat booz eenige jaren onse Nederlantsche Matrosen gebonden hebben in Chili, is notoir.

Tot Romenburg by Leyden is boortijts een doodt lichaem eens grooten Reuse gebonden in een Graf / dat gewapent was / 't welck den Keyser Maximilianus met hem genomen heeft naer Duytslandt. Anno 1541. is drie mijlen van Anguleme in Franckrijk gebonden een Doodts-gebeente van eenen grooten Reuse, in een pferen-kist / met een bergulde plaet / waer in gegraveert waren seben-mael seben Greckse letters / die geen mensche heeft konnen uytleggen. Tot

Molijn in Borbon heb ick selfs eenigh Reufen-gebeente gezien / waer onder eenen Schinckel of Scheenebeen was / soo langh als ick selfs ; en noch wasser wel een spanne-lanck afgesaeght / om elders booz een raritept te vertoonen. Dooz eenige jaren is upt een ront Bergjen / genaemt den Topbergh, gelegen tot Wester-borgh in de Landtschap Drenth, een groot Reufen-gebeente upt-gehaelt / 't welck een tijdt lanck aldaer gelegen heeft ten huyse van den H. Schults aldaer Nifinck: Zijnder dan nu oock Reufen geweest / en zijn 't al te samen noch fabulen wat van den Reufen geschreven wert?

Doch ick ben van dat geboelen / dat 'er merckelijck onderschept geweest zy onder dese Reufen, alsoo dat sommige wel de helft zijn grooter geweest als andere. Den hepligen Augustinus seght in zijn 15. Boeck van de Stadt Godts, in 't 9. cap. dat hy / en andere met hem / aen den Oever hy Utica, eens Reufen Tandt gezien heeft / die wel soo groot geweest was / als hondert van onse Tandten. Wat een hooft / wat een lichaem moet dit Monster gehadt hebben ! Ende boozwaer / ick geloof eenen Augustino meer / als hondert ignorante Scribenten. Wat ongelooflijcke dingen werden geschreven van soo onderschepdelijcke geloofwaardige Scribenten / van dat ongelooflijck groote lichaem eens sekeren Reufe, gebonden in 't Eplandt Creta of Candia, naer de vermaerde Aerdt-bedinge ! De Gottische Historien verhalen / dat in dat Landt eenen Reufe gheweest zy / die op eenen dagh soo verde gegaen heeft / als een ordinaris mensche in twaelf dagen soude kunnen gaen.

Dese Reufen nu zijn doozgaens gheweest groutwelijcke / brutale / wzeede / onkupsche / en heploose menschen ; met hare epgene Moeders / Susters en Dochters hebbense / sonder eenige schaemte / bloetschande bedzeben. Met de verbloecte Sodomiterije zijns besmet geweest. Van Beesten hebbense haer niet onthouden : met Vrouwen / die maer van een ordinaris statuer waren / hebbense seer Barbaris geleest. Die een schoone Dochter hadde / daer zy d'overhandt hadden / die mocht breezen : alsoo dat sommige Hooge-stants-persoonen de ingangen tot de slaep-kamers harer Dochteren bewaren lieten dooz Beeren / en andere verscheurende wilde Beesten. Menschen die zy besetten kosten bingen zy / slachteden de selbe / en verstondense. Ja van lebende raenive menschen te eten en hebbense geen walge gehadt. Ongebooze kinderen hebbense upt hare Schupl-hoekjes geschewrt / en de selbe / als een sonderlinge delicateffe / met hupdt en hayz / soo warm als zy op de werelt quamen / opgeknappt. Trots en opgeblasen zijnde wegen hare groothept en starckhept / hebbense grouwsame

Tyrannije gepleeght / en waerse meester geweest zijn / alles verheert / of naer hunnen sin gestelt. Ende boozwaer / datse met extraordinaire hoofheden zijn besmet gheweest / kan men alleen hier upt afnemen / datse dooz de rechtbaerdige bestieringe Godts in alle hoecken van de werelt t'eenemael zijn upt-geroept en verdelght / alsoo dat men van haer seer woepnigh hoozt.

Wegen dese grouwelijcke wozedheden dan / hebben dese Reufen aller menschen haedt en vbandtschap op haer geladen / alsoo dat alle menschen gelijk als geconspireert hebben / om dit vuyl en hevloose gespuyt onder den Hemel te verdelgen. Hierom hebbense oock hare gemeyne handen t'samen geboeght / dese Reufen vervolghet / beset / en verdelght / waer zy hebben gekost. Doch bevindende dat zy / wegen haer klepne statuer / en oock weghen gebreck van behoortijcke wapenen / de groote Reufen quaetsch kosten bellen / soo hebbense meestendeels daer na getracht / om met sware knodsen der Reufen beenen te verpletteren / en in stukken te slaen / om de selve daer dooz onder de voeten te werpen. En hier dooz zijn de Reufen genootsaecht gelwozden hun by malkanderen te houden / in eensame plaetsen / op Eylanden / aen de Zee-kusten / by Sibieren / of in wildernissen ; desgelijcks op hooge Bergen daer geen toeganch van menschen was / of daer woepnigh menschen quamen haer ter neder te setten / om van den aenbal der anderen bezijdt te zijn.

Doozts soo schijnt het seer geloofwaardigh / dat dese Reufen de eerste Inwoonders deser Landen geweest zijn / eer eenige menschen van onse ordinairische statuer haer hier te Lande ter neder-geset hebben. De Scribenten van de Nooztsche Landen verhalen dit eendzachtelijck van hare Landen. Andere oock van Albion , dat is / van Engellant en Schotlandt. De oudste Hollandtsche Chronijcken verhalen t' oock van Hollandt. Andere meer van hare Landen. De Americanen betoonen insgelijcks daer van groote bewijs-redenen. Daer zijn eenige Patien/die eenige duysent jaren in hare respectibe Landen verkeert hebben / welcker Dooz-ouders beel reliquien van Reufen in de booztsche Landen ghebonden hebben / sonder te weten op wat manier datse daer gekomen zijn. Ergo / zy hebben daer gewoont booz aller menschen memorie ; en dese is de oorsake / om welke eenige Scribenten al dit verhael van de Reufen upt-kloppen en booz fabelen houden : Namelijck / de kennisse der oudthept manqueert haer / en zy sien niet haer aengesicht maer in de nieuwe en niet in de oude werelt ; meenede / gelijk nu de werelt is / dat oock soodanigh de oude werelt geweest zy/hoetwel die so veel van malkanderen verschillen als dagh en nacht.

Maer

Maer soude noodzakelijck daer uyt niet moeten volgen dat Noahs Soonen / of ten minsten eenige van haer souden moeten Reufen ghe-
weest zijn? Wat daer van zy is Godt bekend. Dit is getuig / dat den aller-oudsten Heydenschen Scribent Berofus, een Chaldeeisch
Priester / die geleest heeft hoort naer den tijdt van Gideon, in die opinie
is / dat Noah en alle zijn Soons souden Reufen gheweest zijn. De
Chaldeen nu hebben groote experientie gehad van oude geschiede-
nissen: oock zijnder Geleerden / die sustineren / dat alle menschen
boortijts souden grooter geweest zijn / als zy nu zijn. Doch 't is wel
meer gebeurt / dat Reufen gheprocreert zijn van menschen die maer
van onse ordinairische statuer geweest zijn.

Yu wert gebraeght / of men niet eenigh betwijfs soude kunnen uyt-
binden / uyt wat Landt of Landen dat onse Hierlandtsche Reufen zijn
van daen gekomen? Sal daer op dienen tot bericht / dat 'et wel soude
kunnen waer zijn dat eenighe Reufen, van Josua verjaeght uyt den
Lande van Canaan / herwaerts souden gheblucht zijn / om in dese
quartieren bepligh te leven: maer datse principelijck gekomen zijn
uyt de Noortsche Landen / blijkt uyt dit naervolgende.

Denemarcken, Sweden, Gothia, Noorwegen, Helfingen, Finmar-
ken, Biarmia, zijn in ouden tijden onseplbaer / en sonder tegen-spre-
ken gheweest Nesten van Reufen. Dit ghetuygen alle oude Landts-
Historien / oude vaersen en liedrjes / reliquien van geheente / oude
wapenen / grafschyften / &c. Dit getuygen de over-blijffels der na-
men van sommige Reufen, die hoben andere zijn beroemt gheweest/
als Starkuter, Arngrim, Arverod, Uffo, Rolvo, Ingolf, Hallten, Hart-
been, Hater, Hithiu, Tanna, &c. Dit ghetuygen de Sepulturen en
Graven / van extreme groote Steenen op malkanderen gestapelt / ver-
toonende als noch eenige reliquien van Gottische letteren en Charac-
teren: Item / groote opgerichte Pilaren / Piramiden van steenen
harder als Marmoz / met inscriptien daer in gehouden.

Doch dat alle verwonderinge te hoben gaet / men bindt aldaer af-
grijpslike hooge en steyle Steen-klippen en rotfen / soo steyl / dat men
seggen soude / dat 'et geenens mensche ter werelt mogelijk soude zijn
de selve te kunnen op-klimmen; alsoo datse eenen schick aenjagen
allen den selven die de selve maer aensiet. Dies niet tegenstaende/
siet men heden ten dage op dese steyle Steen-rotfen hoben-natuerlijc-
ke groote Steenen / van menschen handen op malkanderen gestapelt/
en t'samen gevoeght / soo hoogh / datse schijnen naer de wolcken te
repen: al te samen wercken der Reufen.

Hierom geef ick den verstandigen Leser te kennen / of het alles
boo?

booz fabulen te houden zo / 't geene de oude Poëten geschreeven hebben van de monstreuse Reufen, die gansche Bergen t'samen droeghen / stapelende groote Steenklippen op malkanderen / en sich aenstellende als of zo den Hemel wilden bestormen / en de Goden daer uyt drijven: tot dat zo door Donder en Blixem souden verplettert zijn? Doch ick wil gaerne bekennen / dat dit oock kan verstaen werden van de Bouwers der Stadt en des trotsighen Toorns van Babel: maer wie seght dat de Reufen niet gheweest en zijn de boornaemste Hoerbincken van dat opgeblasen werck?

Dozders is 't seker / dat de groote Steen-hopen, die in dese Landen / maer nergens so veel als in dit Landtschap Drenth gebonden werden / de selve structuur / langhte / breette / hooghte en fatsoen hebben / als der Reufen Sepulturen in de boorsz. Noortsche Landen: leggen oock al te samen Oost en West: hebben oock in 't Westen dat selve fatsoen van een vierkant gat / waer onder men kan schuflen: leggen oock op heubeltjes / of velden / die wat verheben zijn: zijn mede verspreyt door wilde Velden / aen publijcke wegen / in Bosschagien / op Saepackerz. Geloofwaardige mannen diese gesien hebben / soo in Scania als in Drenth, verklaren dat 'et een / en het selve werck zo. De prentjes die daer van gemaect zijn getuygen 't selve.

Hier uyt volghet dan onkwedersprekelyck / gelyck de Noozdse Steen-hopen van Reufen zijn t'samen gedragen / waer onder de levendige Reufen de dooden begraven hebben / die aldaer getwoont hebben; alsoo zijn oock de hierlandtsche Steen-hopen van Reufen t'samen gedragen / waer onder de levendige Reufen de dooden begraven hebben / die alhier getwoont hebben.

Doch daer hebben ongelijck meer Reufen in dese Landen getwoont / alffer hedens daeghs Steen-hopen gebonden werden. Want in sommige Landen en heeft men geene Steenen / daer men eventwel Reufen-Gebeente met langh hant uyt de aerde gegraven heeft. By Westerborg is een Reufen-Gebeente uyt een Berghjen ghegraven. Te Sneek in Vrieslandt is booz desen eens Reufen lichaem ghebonden sonder Steen-hopen, en dit en was noch niet berrot / niet tegenstaende 't selve soo meenige reulven aldaer gelegen hadde. Anno 1488. is aen 't Eplande Schellinck een doodt Reufinnen lichaem komen aendrijven / dat elders door 't water uyt zijn Graf is opgespoelt. Sommige zijn begraven op een effen grondt / en de levendige hebben ronde Berghjes t'samen ghedragen van aerde / op de graben / en die heeft men genaemt Hune-Bergen, dat zijn Reufen-Bergen. In Drenth vint men seer wepnigh Steenen / of zo zijn aen dese Hune-Bedden geimplotert.

plopeert. Ergo / daer zijn meer ghestorven en begraven / als zy met Steenen hebben konnen ver-eeren; of 't en waer dat men sustineren wilde / dat de groote Plinten en Reusen te ghelijck een eynde souden hebben: 't welck dan wat vreemts soude zijn.

De doode lichamen der Reusen en zijn niet op een en de selve wijze begraven. Veel lichamen zijn op groote Hout-hoopen gelept / en te ghelijck met 'et houdt verbrandt. Doch de reliquien van 't Gebeente wierden curieuselijck opgelesen / en in potten of kannen / van aerde gebacken / gewozpen / en in de aerde geset; en daer op wierden dan de groote Plinten of Kesselingen ghepackt / tot een gedachtenisse des overledenen. Doch of sy eenighe Machinas of instrumenten ghebruyckt hebben / met welcke sy de enozme groote Kesselingen hier en daer van daen gehaelt / en daer na op malkanderen gestapelt hebben; en of sy sulchs ghedaen hebben sonder eenighe instrumenten / alleen met haer ober-groote krachten / daer van en is niet sekens te seggen. De verbrandinge der dooden gingh in de oude tijden in swangh by meest alle Heydenen. Nochtans dat niet alle doode Reusen verbrant / maer veel met 'et volle lichaem in Kisten / in Gewelfsen / in Tomben / en oock sonder de selve in de bloote aerde / somtijds ghewapent / somtijds ongewapent begraven zijn / met groote swaerden / oock met knodsen / en andere wapenen / sulchs ghetuygen de menichvuldige reliquien / soo hier en daer / nu en dan / uyt de aerde gegraven.

By dese oude Heydensche Reusen-Begraffenissen en Steen-hoopen heeft 'et in ouden tijden schrickelijck gespoockt; en den Dupbel heeft omtrent de selve wonderlijck sijne personagie ghespeelt: alsoo dat vreemde en ongelooftijche saken omtrent de selve werden gesept ghehoort en gesien te zijn. Wepnige heeft men gebonden soo stout en onbersaeght / die het herte gehadt hebben de selve by nacht vooz-by te passeren. Doch hoe meer dat Jesus Christus hier gedomineert heeft / en hoe meer het Licht des H. Euangely dooz-ghebroken is / hoe min den Dupbel heeft te seggen gehadt / en hoe meer dese Egyptische dupsternisse verdwoenen is: alsoo dat men van dese pzacherije niet meer en weet te seggen.

Van dese voozsz. Steen-hoopen, moeten verstaen werden de voozden des Duyts-Romeynschen Historien-schrijvers Taciti, in zijn Boeck van het leven der Duytschen: in het welcke hy / van Vriesslant sprekende / verhaelt / Datter een geruchte liep, als souden de Columnæ Herculis, namelijk, de op-gerechte gedenck-steenen van den Reus Hercules, aldaer noch voor handen zijn: en dat Drusus Germanicus de couragie

gehadt hadde, om fulcks t'onderfoecken: maer dat hy door de Zee belet waer geweest. Die dese woorden wel insiet / sal klaerlijck daer upt ge- waert werden / dat de selve alleenlijck passen op dese Steen-hoopen, gelegen in Drenth, die de eerste en oudste Landschap is / die van oudts onder Vrielandt behoort heeft.

Daer is qualijck een Landt in Europa, of daer is eenen Hercules geweest. Scilicet, dese moet een wonderlijcken Abonturier geweest zijn: hy moet bleugelen gehad hebben / dat hy alle Landen heeft konnen dooz-bliegen: hy moet meer als menschelijke krachten ge- hadt hebben / want hy heeft 'et ober-al gewonnen. Reetwen / Dra- ken / Cygers / Luppaerden / Tyrannen heeft hy verdelghe / bekleet met een Reetwen-huyt / en gewapent met een sware knodse / en alsoo heeft hy al de werelt dooz-gewandelt / anders niet soekende als hant- gebaer om doot te slaen. En nochtans schuypt hier onder de naeckte waerheydt: want dooz dese Herculeffen werden verstaen de Reusen, die allenthalven geweest zijn / bekleet met vellen van wilde Dieren / gewapent met knodsen / die alle Landen hebben dooz-gestroopt / alle andere Tyrannen / die als Reetwen en Cygers verscheurden / ver- plettert hebben.

Maer wat hebben doch dese onguypre menschen gegeten / en waer meede hebbense hare groote Roe-penffen konnen builen? Met men- schen die zy hebben konnen besetten / al warense rauw; met Bepren / Wolven / Reetwen / Elanden / Paerden / wilde Swijnen / Hertzen / Reen / Dassen / Vossen / Hasen / Swanen / Rabens / Gansen / Dis / Et. Van welcke Dieren voortijts alle dese Landen oberbloeyt hebben / als zijnde meestendeels loutere Bosshagie: en hoetwel zy doozgaens wilde / rauwe en walgelijcke spijs gegeten hebben / soo zijnsse ebenwel ghetweest gesonde / frissche en starcke menschen / en sommige hebben drie menschen ouderdom beleest.

V I. D I S T I N C T I E.

Van den oorspronck der Veenen en Moeren in dese Landen.

Als 't sake dat de Veenen en Moeren van belen niet aengemerckt en werden / als zy behooren; soo zijnsse ebenwel groote Antiqui- teten: niet van menschen handen gemaect / maer dooz de straffende handt Godts ver-ordineert / tot een plaegh van die menschen die in oude tijden hier te Lande gewoont hebben / en tot een waerschouwinge van ons / als hare nakomelingen.

Veenen bint men doorgaens in Vlaenderen / Zabandt / Hollandt / Brist van Munster / Vrieslandt / Utrecht / Ober-Rffel / Ommelanden / Graeffchap Benthem / Embderlandt / Graeffchap Tecklenburgh / Oldenburgh / Breemen / Holsteyn / &c. In summa / langhs de Zee-kust van de Noordt-zee / en een goedt stuckt Kantwaerts in / voornamelyck daer sich de Rivieren in de Noordt-zee ontlasten.

Dat dese Veenen van het beginsel der Scheppinge des Werelts niet en zijn geweest / blyckt eidentlyck hier uyt : Men bint in sommige menichte van Boomen / ja Boom aen Boom / en op Boom / leggende meestendeels met de stam naer 't Noordt-westen / en met de kruppen of toppen in 't Zuidt-oosten ; en die en zijn daer niet gheswassen. Men bint onder de Veenen stucken van Schepen / Scheepsgereetschap / Leer / stucken van Nerde-werck / Yser / Krijt / Schotse-koolen / Hasel-neuten en tanden van Zee-monsters. Men heeft by experientie bevonden / dat eenige Veenen , die geen afwateringe hebben / jaerlijcks rijfen en hooger werden. Indien zy nu van 't begin der werelt geweest / en jaerlijcks alsoo geresen waren / sommige souden soo hoogh zijn als hooge Bergen. Doch is 't seker en gewis / dat alle Veenen noordtijts geweest zijn Meyren en Poelen : en hier by komt noch dat oude Erf-geruchte / van de voorszaten geërst op hare nasaten / namelijck / dat dese Veenen haren oorspronck souden hebben van de Diluvie of Sundtbloedt : maer zy verstaen daer door de Diluvie Noahs , en dat is gemist.

Doch dat de Veenen en Moeren herwaerts uyt Noordtoegen / ober Zee / door een Diluvie souden zijn komen drijben / als een seker Historicus seght / sulcks is te onnoosel omme wederleght te werden. 't Hadde een en de selve moeyte geweest / indien den Scribent daer by geset hadde / dat de eerste Vriesen met een op dese Moeren oock herwaerts waren gedreeben / als die uyt den selven hoeck Landts zijn van daen gekomen.

Die Veenen dan / of Moeren , of eygentlyck te spreken die plaetsen alwaer nu Veenen zijn / die zijn noordtijts ghescheest dicke Wouden / Bosschagien en Broecken / staende vol Dannen / Buchten / Epcken / Elfen / Willigen en andere Geboomten : Andere zijn geweest Hoy-Weyd- en Gzoenlanden / van klep of sandt-grondt / maer inpannigh en laegh : en dese zijn door een pernicieuse Water-bloedt en storm onder-geloopen / het geboomte ter neder-gheslagen / menschen en beest berdzoncken / alles vernielt / en de gantsche grondt met schadelijck water en dzift-goedt bedeckt.

Dit groufsame Tempeest is gekomen upt den Noort-westen/en dien volgens ober Schotlandt en een gedeelte van Engelandt. Gedenen daer van zijn/dat de neder-geslagen Boomen met haer toppen leggen naer 't Zuidt-oosten / en met de stammen naer 't Noort-westen: dat oock in veel plaetsen onder de Veenen ghebonden werden krijt en Schotse Steen-kolen/welcke beyde upt Schotlandt van daen komen.

Doch het boornaemste dat my in de consideratie der Veenen treckt/tot verwonderinge/ is dit / dat men in sommige Veenen vint Hout-koolen / en Assche / (lange en dicke Epcken en Dannen-boomen / die ront-om verbrant zijn / en zijn bekleet met dicke korsten van koolen.) Assche segg ick / in quantiteyt wijdt verspreet / drie / vier / vijf / ses vingeren dick. Koolen en Assche zijn manifeste overblijffels en teykenen van vyer en brandt: en overmits dese Boomen / Koolen / Assche / Doorscherven / en andere reliquien / by malkanderen gebonden werden / soo moeten oock die oorzaken t'samen vergeselschapt zijn geweest / die dese effecten getwoght hebben. Soo moet dan volgen / dat in dit schricklijcke tempeest / windt / storm / water en vyer zijn vergeselschapt gheweest / om alle dese Landen / met al het geene dat daer in was / te verdelgen. En soo is het met dese Landen eenighsins gegaen / gelijk als met Sodoma en Gomorrha, welcke eerst met vyer upt den Hemel zijn verdelght / en daer na met pernicious en pestilentiael water bedeckt.

Maer op wat tijdt heeft de vertoornde Godt dese Landen / en der selbiger ongeluckige Inwoonderen met dit tempeest t'hups gesocht? Daer zijn veele Landen / die sedert de generale Sundt-bloedt Noahs op verscheppene tijden / met seer schadelijcke Stormen en Water-bloeden van Godt zijn ghestraff / waer dooz veel vaste Landen zijn van malkanderen gescheurt / en in Eplanden verandert: Eplanden oock berdoncken / Rivieren ghestopt / &c. ghelijck men met veele in- en uplandtsche exempelen soude konnen betwijfen. Anno 860 / of als andere seggen Anno 700 / is een grouwelijck tempeest gegaen ober Hollandt / Wrecht / en andere nabuerige Landen / waer dooz den arm des Rhijns / loopende dooz Leyden / by Catwijck / in de Noort-Zee / toegestopt is gheworden. Hierom zijnder eenige die meynen / dat dooz desen selven storm alle de Boomen / die men in dese getoestien onder de Veenen vint / souden gebelt en ter neder-geslagen zijn: Doch dit is grootelijcks geseyt / aengesien de bellinge der Boomen / en de Veenen ,eenen gelijcken oorzpronck hebben: en vooz het jaer 700. zijnder immerx Veenen geweest in dese Landen.

Dooz de aenkomste der Romeynen in dese Landen zijn alle dese Lan-
den

den al geweest vol Moeren en Veenen. Dit getuygen Plinius en Tacitus, sprekende uyt eenen mondt. Na selfs Julius Cæsar, den eersten Roomschen Keyser / maecht gewach van den Morinis en Terroanis, gelegen in Vlaenderen. Die dese woorden wel considereert / sal verbinden / dat de selve Moeren en Veenen beteyckenen. Want wat is Morini anders te segghen als Moeren: En Terroani, Terrovani anders als Darch-veenen, Torf-veenen?

Enige hondert jaren vooz de Geboorte Jesu Christi heeft ober al dese Landen gegaen eene ongehoorde afgrijssijcke Sundt-bloedt en Tempeest / en wiert genaemt de Cimbrische Diluvie, onder-spoelende alle de Landen / te boven gespecificeert / in welcken men Veenen vint. Nu is dit seker / vooz en al-eer de Romeynen dese Landen onder hare heerschappije gebzacht / en van de respectibe Landen namens noch geen kennisse hadden / datse alle Landen en volcken / van de Elbe af / tot aen den Rhijn / aen de Noort-zee / en daer omtrent gelegen / met eenen gemeynen naem der Cimbren genaemt hebben / en de Noort-Zee hebbense genaemt de Cimberche Zee, vermits de Oostelijckste deelen van dese Landen na-gebuyren waren van de Cimbren, dat ziju de Wolfstepners en hare naest-gelegene volcken. Gelyck dan oock den vermaerden Driesthen Historp-schryber Winheimius seght / dat die Cimbren en Vriesen ziju door makhanderen berrnenght geweest. Waer uyt dan klaertijck is blyckende / dat door dese Cimberche Diluvie geene andere verstaen wert / als de selve / die alle dese Landen ober-spoelt en verzoncken heeft.

Nu houd ick daer vooz / dat dese perniciouse Water-bloedt alle dese irrepabile schade heeft beroozsaecht: dat hier door groote Wonden en Bosschagien ziju ter neder-ghetwoopen: ruppe groote en groene Velden / als men met oogen heeft konnen affien (die nu Veenen ziju) onder-gelooopen / en met Wier / Bladen / Hop / Gras / Stroo / Kriedt / Biesen / en tacken van Boomen bedeckt: en dat dit lichte en drijfrige goedt / met 'et op- en afloopen des waters / ghespoelt zijnde in alle laeghten en inpannige Landen (gelyck alle Gronden ziju onder de Veenen) met langhsaemheyt van tijdt berandert is in dese Veen- en Moerachtige natuy / als hebbende in oude tijden op 't water leggen drijben / welck water gheweest is bzachachtigh / als participerende van zijn eerste Woeder / nemelijck het Zee-water.

Die nu wel van de Veenen, en hare oude gestaltensse geïnformiert is / moet bekennen / dat die Veenen nu ter tijdt / nergents na / soodanigh ziju / als zy boortijds geweest ziju. Doortijds zijns gheweest Meyren, modderigh / boben met eenige rupghite hier en daer betwas-

fen / maer onder tweeck / dun / en t'eenemael impassabel booz sche-
pen / menschen en bee. Hierom zijse genaemt Moren : wat is nu
Moor anders geseght als Meer, Mare? en dit noemen de Afrikanen
More. Doch met langhsaemheyt van tijden zijn dese Meyren alsoo op-
gedrooght / en dooz de kracht der Sonne soo hart geworzen / dat som-
mige Winter en Somer passabel zijn / en sullen hoe langer hoe meer
passabeler werden / al werden zy oock niet begraven.

En obermits dese Veenen soo lange jaren in en op het zoute water
gedzeben hebben / t'welck upt de Zee Landt-waerts in gedzeben is ;
soo zijn oock de Veenen niet alleen onbequaem / soo lange zy niet ge-
hanteert werden / om gras of koozn te dragen ; maer zijn oock brack
en swabelachtigh / ghelijck blijkt upt de bleecke en doodtberwige
colour / die sommige turben / aenghesteken zijnde / vertoonen in de
aengesichten der omsitters.

Hoe veel ontallijcke menschen nu / dooz dese ongehoorde Waters-
noodt en Tempeest / verdelght zijn / sulcks kan men lichtelijck afne-
men upt de grootheydt des Landts / t'welck dese Water-bloedt ber-
droncken heeft ; en oock upt de menichte der Veenen , Moeren en Wa-
teren / die dit Tempeest veroorsaecht en naergelaten heeft : de rest nu /
die haer leven als een buyt daer van ghebracht hebben / hebben haer
hier te Lande niet konnen onderhouden / obermits alles in de grondt
berdorben was / waarom zy resolutie genomen hebben haer Vader-
landt te verlaten / en haer fortun in andere Landen te soecken.

Dese menschen dan nu van haer Vaderlandt uptgespogen zijn-
de / hebben daer na vreemde abonturen ghehad. Duytschlandt /
Franchrijck en Spangien hebbense dooz-wandelt / en alles ober-al
berheert en berdorben. Geen Patien hebben haer konnen buyten kee-
ren. Wanneer zy elders wel bekleben waren / soo kregen zy doch het
wildt wederom in de beenen / en wilden wederom ober der Heyden ;
alsoo dat dit volck nergens t'hups hoorde. Doch eyndelijck / naer dat
zy drie Roomsche Heyz legers in t'sandt geleyt hadden / zijse op de
frontieren van Italien / van den Burger-meester Mario , tot huts-
pot gehouwen / en t'eenemael verdelght ; en de Wijven / als despe-
raet zijnde / hebben haer selfs / met t'samen haer kinderen / verwozght
en verhangen : de wepnige / die ober-gebleven en van t'swaert ge-
spaert zijn / zijn t'samen gekropen / te rugh geroepst / en hebben haer
ter neder-geset by den Palts / behoudende haer ouden Vaderlandt-
schen naem / namelijk / de Inwoonders des Hertoghdoms van
Zimmeren. Maer / o ongeluckigh volck ! haer Dooz-ouders ver-smoo-
ren in de wateren der Dilubie : de ober-geblevene sweben achter
Landt /

Landt / en hebben nergens een blijvende plaets : haer na-zaten werden aen spieffen en swaerden geregen : de rest valt in desperaetheyt / en vertooght sich selfs.

Wat nu den tijdt belanght van dese Diluvie , en dien volgens van der Veenen oorspronck / soo sal de selve omtrent vallen op het jaer 340 / dooz de Geboorte Christi : want de nederlaegh der Cimbren is geschiet omtrent hondert jaren dooz de Geboorte Christi : omtrent twee-hondert en beertigh jaer heeft dit volck dan hier en daer ghetwoont / dan herwaerts en derwaerts geswerft.

Amiddels kan een pegelijck by sich selfs lichtelijck afnemen / wat schoonen rock alle dese Landen / dooz dese Sundt-bloedt / zo uptgedrooken. Groote Veenen , die wy nu sien / zijn gheweest Hoop-rijcke Landen : heel magere schzake Heyden zijn geweest plaspierige Wouden en dichte dypstere Bosschagien / krielende val Wildt en Gebogelte : en veel Landen hebben van dat pernicieuse en pestilentiael Water soodanige kribbige en hartneckige natuure ingeswoolgen / want neerse niet telckens met swaren arhepdt en mis swanger gemaecht werden / datse geen vruchten willen baren / maer bzingen Monsters te boozschijn / den mensche onprofytelijck.

Ghelijck nu de generale Diluvie van de eerste werelt een manifest teycken geweest is van de ongeneeslijke booshepdt der eerste werelt : soo is oock die Diluvie onses gemeynen Vaderlands een oogenschijnlijck bewijs van de desperate boosheyt en godtloosheyt aller ingesetenen deser Landen / om welke de Rechtvaerdige Godt Menschen / Dieren / Wouden / en alles / of t'eenemael berdelght / of jammerlijck berdozben heeft.

Doch men mach met recht seggen / dat den toorn Godts niet ewighlijck en duert : en dat zijn Barmhertigheyt alle mogens nieuwt ober ons is. Met de Veenen en Moeren heeft Godt onse Dooz-ouders notoirlijck gestraft en verbolghet / daer mede bedeckende soo veel gezegende en vruchtbare Landen / en de selve ontwaerdigh achtende om van de Sonne bescheenen te werden. Maer merckt doch / in een en 't selve waer in Godt onse Dooz-ouders gestraft heeft / daer in werden wy / haer naezaten / ghezegent en ghehoestert. Hoe souden wy leven / hadden wy gheen Veenen ? Hoe veel ontallijcke menschen souden van loutere koude vergaen / had men geen Veenen ? Wat schatten en rijckdommen werden jaerlijcks upt de Veenen gehaelt ! Daer zijn Turf-beenen / die jaerlijcks soo veel rijckdommen uptgeven / als sommige magere Venæ auri vel argenti. Wat ghezegende Kroon-landen / Hoop-landen / en Wep-landen siet men in Hollandt / Vries-

Drielandt / Over-ijssel en Drenth / uyt de Veenen ghemaect!
 Maer gesproken hebbende nu alhier van de reliquien en overblijfsels deser hierlandtsche Diluvie, soo wert gebraecht / of men noch wel eenige manifeste overblijfsels hier of daer soude vinden van de algemeene Diluvie Noahs? Sonder twijffel. Men houdt het daer voor / dat die heelerhande Eyclanden / gelegen in de Archipelago, voortijds vast Landt zijn geweest / en door Noahs Diluvie van malkanderen gescheurt / waer van veel blijkende redenen zijn. Sicilien wert ghehouden oock hier door geschepden te zijn van Italien: Engelandt van Franckrijk en Vlaenderen / waer van ick onderschepdelijcke teykenen geobserveert hebbe. Op een van de Alpes, zijnde de hooghste Bergen van Christenrijk / heeft men gevonden de reliquien van een Schip en Dooden-gebeente / met een fatsoen van een yseren Ancker. In 't aller-hooghste en drooghste van Africa heeft men in de grondt ghebonden stukken van Schepen / kinck-hoorentjes / Oester-schelpen / &c. Het selve oock in Egypten: Desgelijcks in Italien. Doch 't admirabelste van allen is dit / dat men in America, in de Nieuwe werelt / diep in de aerde gebonden heeft overblijfsels van seer groote klasteelen / gebouwt van loutere Marber-steenen / soo glat geslepen als een Spiegel / sonder eenige cement / kalck of klep; waer onder steenen geweest zijn van 18. voeten breedt / en 36. langh. Op al dien sulcks waerachtigh is / soo moeten 't zijn overblijfsels van Noahs Diluvie, en geben oock te kennen dat dese onbekende werelt / door dese Sontbloedt / van prachtige en machtige menschen is bewoont geweest: en hier door soude oock bevestight werden het sustenu van Aventino, namelijk / dat noyt meer menschen op aerden gheleest zijn / op eenen tijdt / als voor de Diluvie Noahs.

Aengaende borders de afscheuringe der Zeeuwsche Eyclanden van 't vaste Landt: desgelijcks der Drieseche Eyclanden van Vrielandt: als oock den oorspronck der Zuyder-zee / en der Drieseche Watten (die altesamen voortijds Landt geweest zijn) en meen ick niet dat de Diluvie Noahs, maer de Cimberische moet toe-geschreven werden. Want alle de Drieseche Eyclanden zijn voortijds aen Vrielandt vast geweest: en Vrielandt heeft alsoo wel zijn Dypnen binnen 's Landts gehad / als Hollandt de selve heeft: maer overmits dese Drieseche Dypnen met een bocht / Zeewaerts in / Noordt-west aen geloopen hebben / en dese Cimberische strom en Water-bloedt uyt den Noord-westen is van daen gekomen / soo heeft de kromme bocht eerst moeten aenhouden / die van dit gewelt niet heeft kunnen tegenstaen / maer is 't onder gespoelt / waer van die Watten ongetwijfelt haren oorspronck hebben.

Benef-

Benecessens dese reliquien van Dilubien / vint men noch eenige andere / die seer disputabel zijn / offe van Noahs of de Cimbersche bloedt zijn ober-gebleben. Ich weet dat in eenige Landen / ober welke die hierlandtsche Water-bloedt niet gegaen en heeft / gebonden zijn / diep in de aerde / Hertsh-hooyng / en sware Boomen / daer nergens omtrent Veenen zijn. 't Is onlanghs gebeurt dat 'er een diepe waterleyde ghegraven wierdt / in welke men / beerrhien voeten diep in 't Sandt / ghebonden heeft Boom aen Boom / alle groote Epcken / waer onder een was seer swaer / die onder aen de wortel / tot 'er midden toe / was dooz-gesaeght. Uyt een sodanige saeck / die men weet dat seker is / konnen onderschepdelijcke onsepbare conclusien ghemaeckt werden / smakende naer wonderlijcke oudtheyt / hier te langh om te verhalen.

VII. D I S T I N C T I E.

Van eenige oude Heydensche Leger-plaetsen en Wallen.

Ic geene Landen / die ich opt gesien hebbe / vint men meer Leger-plaetsen / oude ober-blijffels van Wallen / en nette begravingen / als in het Landtschap Drenth. Sy zijn sonder twijffel in alle omleggende Landen oock gelweest; maer / of van de Ingesetenen gesecht / of dooz grooten ouderdom van selfs bergaen: en dit en kan in ons doozsz. Landtschap soo licht niet gheschieden / obermidts ich geen Landt en kenne / dat uyt de natuy? soo hart / oozigh / scribbigh en bars is / als dat Landt doozgaens: waerom dan de Wallen en Sloten / die daer in gegraven werden / veel langer sullen in woesen blijven / als in de guile Sandt- Klep- of mulle Merdt-gronden.

Sommige van dese Leger-plaetsen zijn seer groot / andere kleyn: hoewel men wel sien kan dat eenige ongelijck grooter ghelweest zijn / als sy nu zijn. Sommige leggen een / sommige twee / drie / vier duysent treden van malkanderen. Daer zijn eenige / die ich om-getreden hebbe / die wel vier duysent treden in den omme-ganck hebben: zijnde het gantsche perck wederom verdeelt in tienmael tien quartieren; hebbende de ghedaente van een Cosijn / waer in gehecht is een vierkant Glase-benster / bestaende uyt tien-mael tien ruyten / met loodt tusschen heyden. De binnenste perckjes zijn al te samen eben groot / namelijk twee-hondert treden ront-om / en leggen binnen eenen gemeynen wal. Sy zijn al te samen gegraven soo regulier / als of se van Landt-meeters waren af-gesteken.

In een van dese heb ick een reys hier en daer in de aerde laten graben / om t'ondersoecken of men yet in de grondt soude vinden / en hebbe in 't midden van een deser perckjes gevonden een plaets / soo groot als een wagen-radt / bestraet en geplabept met klepne kesselingen ; waer upt ick gepresumeert heb / dat 'et een byer-stede of haert geweest zy / waer op byer gestookt is geworden : waerom gelooflijck is / dat in een pegelijck perckjen boortjts een soodanigen haert-stede geweest zy / leggende binnen een hutjen.

Souden 't niet missechien Neger-plaetsen der Romeynen zijn / als zy de Vrielsche Drenth hebben be-oorloght? Neen. Daer toe en zijnse niet groot genoeg : hebben oock gantsch geen gelijkenisse met den selven : en oock soo en hebben de Romeynen noyt soo veel Neger-plaetsen soo dicht by malkanderen gehad.

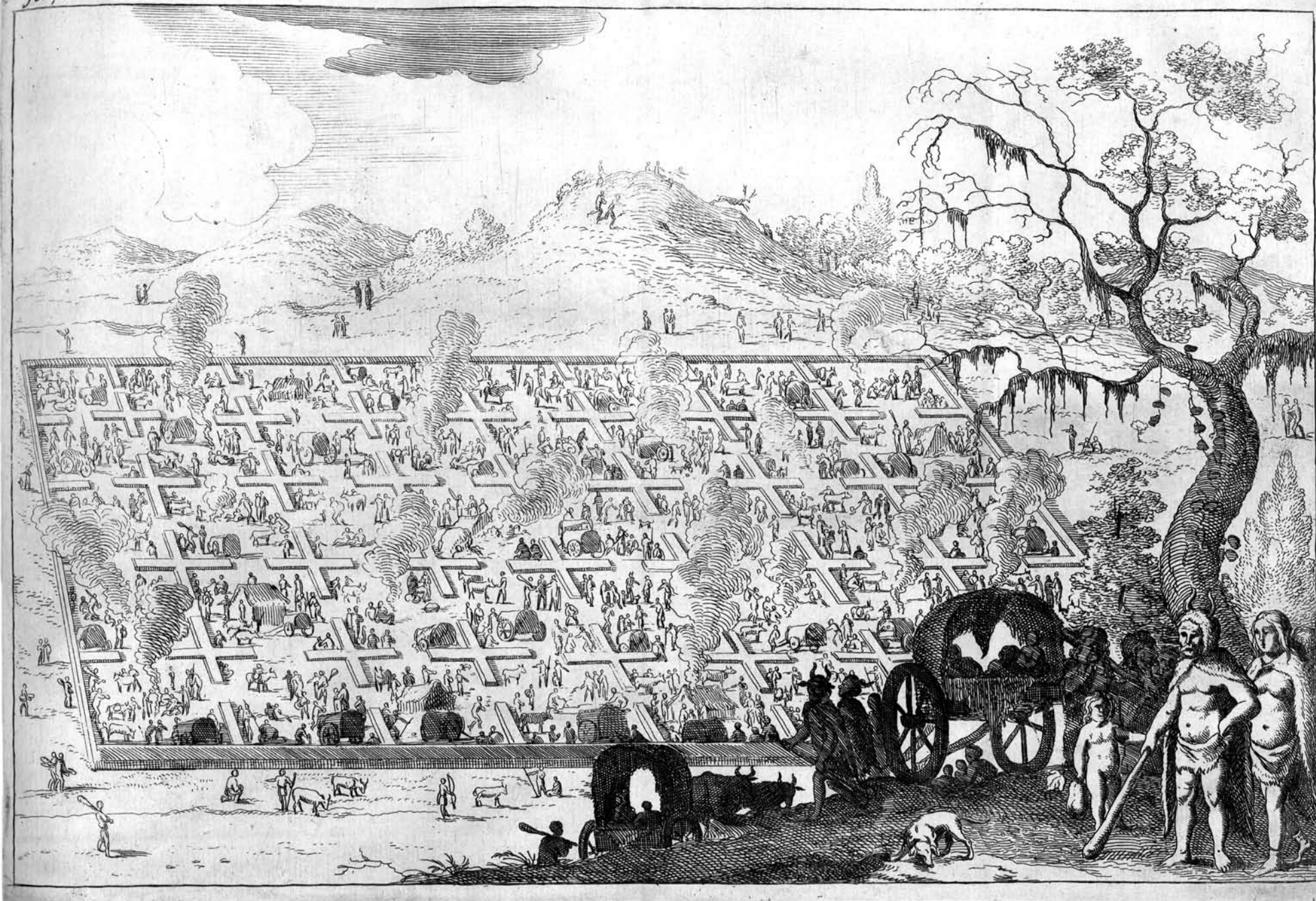
't En zijn oock geen Neger-plaetsen van Carolo Magno ver-ordneert / als hy de Vrielsen be-oorloghde om het Christen Geloof aen te nemen. Want / mijns wetens / Carolus Magnus noyt soo diep in Vrielandt gepenetrreert is : en oock soo en zijn dese quartieren niet gefatsoeneert om gewapende Heyz-legers met haren treyn te logeren / en daer in bepligh te zijn booz den aenstoot der byanden.

Maer wat zijn 't dan ? 't Zijn logementen / rust-plaetsen en schuyl-hoecken der oude vermaerde Sueven. Dese Sueven zijn inouden tijden geweest een seer machtige groote Natie / woonende by de Ribier / doen genaemt Suevus, maer nu de Sprew, en in alle de omleggende Landen / nu genaemt Brandenburg, Mecklenburgh, &c. Dese menschen zijn geweest wilde / woeste / maer strijtbare menschen : Steden / Hupsen / en Casteelen en hebbense niet gehad : wepnigh hebbense haer met den Meker-houtw bemoept / blammende alleen op den roofen byt : nergens hebbense gehad een blijvende plaets / maer moesten altijdt sterben en sweben : alsoo dat men van haer sepde / dat zy soo wel den naem als de daedt hadden van Sueven. In summa / sy hebben een sodanigh wildt leven gelept / als noch heden ten dage leyden de Tartaren in Asia, en de Alarben in Africa.

Dese Natien dan hebben alle dese Landen veel jaren booz de Geboozte Christi jammerlijck verheert / overtrocken en berooft : doch geen Landt meer als der Vrielsen, en die doen ter tijdt onder Vrielandt behoorden / welcke Landen zy lange jaren hebben in gehad / en dat selve bewoont als haer eppen Vaderlandt : en soo wanneer die bet en gemest waren / quamen noch altijdt andere / die mager / schrael / en verhongert waren / wederom op nieuws aen.

Daer ter plaetsen dan / en in wat Landen dat dese vreemdelingen
aen:

aenquamen / spreyden sich het gros hareſ Negerſ van malkanderen/ naer de gelegentheyt der velden/ weyden / wouden en ackerſ; twee/ drie / vier dupſent treden van malkanderen / om ruytſte te hebben : doch by 20/ 50/ 80/ 100 familien hielden ſy ſich by malkanderen/ grabende een pegelijcke familie eenen wal / in 't vierkant / ront-om zijne werf / om daer in te logeren met menſchen en bee : en dan wierde noch eenen gemeynen wal geleydt / ront-om alle binnen-quartieren ; hier in brachten zy dan haer karren / die meest van kroepen en Ossen ghetrocken wierden / bedekt met vellen van wilde Dieren/ waer op hare Wijben en kinderen waren / en dat hare huysen waren : en alſoo hadden ſy binnen een dagh of twee een heele Stadt verwaerdicht.

Soo wanneer nu alles was afgetwept en verteert / alſoo dat 'er niet meer ten beſten was / noch kroozn op 't Landt / noch Graſ in de Weyden / noch Ooft op de Boomen / noch Wildt in de Woſſchen / noch Vis in de Wateren / packten zy weder op / namen hare Stadt met haer / en legerden ſich dan met hare Horden op een andere plaets. Met dit graſſeeren en verwoeſten heeft dese Sueviſche Natie Duytſlandt ſoo lange geplaecht / tot dat den Keyſer Auguſtus de ſelbe een heen in den myl gewoopen heeft / om daer aen te knagen / haer gebende een groot ſtuck Landts / ghelegen in Hoogh-Duytſchlandt / aen bep de zyden des Rhyms / dat zy hebben ingenomen en met haer volck gepeupleert / gebende 't ſelbe den naem haerſ Vaderlandts / Swaben.

Deſer Swaben of Sueven reliquien en memorien dan / zijn dese voozſ. Neger-plaetsen. En vermits zy in groote menichte in de Drenth gebonden werden / ſoo is ſulckſ een klaer bewijs / dat zy aldaer groote commoditeren gebonden hebben / boven andere Landen / waerom ſy aldaer ſoo ſeer geneſfelt hebben.

VIII. D I S T I N C T I E.

Van de ronde Berghjes of Heuveltjes.

Door gantsch Weſtphalen / in Gelderlandt / Ober-Niſſel / en meer andere Landen / vindt men dese ronde / en met handen gemaecte Berghjes. Eenige / maer wepnigh / heb ick in Zanchrijck gheſien / maer die waren ſeer groot / vermits de ſelbe alſoo niet gebilt en werden als de hierlandtſche. Doch men ſalſe nergens meer vinden als in dat Antiquiteet-rijcke Landt van Drenth. Daer is nauwelijckſ een gehuchte van Huysen / veel min een Dorp / Boerſchap / Veldt of

Woudt / alwaer men de selve niet en bindt. Op sommige plaetsen leggense in groote menichte by malkanderen ; alsoo / by al dien zy de eerste grootte hadden / die zy ghehadt hebben als zy eerst zijn opgemaect / het van verde souden schijnen te zijn Dozpen van ronde Hupsen.

Sommige zijn kleyn / andere middelmatig / eenige groot. Sy hebben meestendeels 70/80/90/100/ en 130 treden in de rontte. 't Is apparentlijck datse voortijts eens soo groot geweest zijn / als zy nu zijn / vermits haer alle jaren de hupdt af-gebilt wert met plaggenmapen. Sy zijn soo rondt / als offse met passers waren af-gemeten. Uyt sommige zijn groote en sware Epcken Boomen uyt-gewassen. Daer zijnder die boben honderden uyt-munten/zijnde hoogh en groot / hebbende ront-om haer henen andere kleynder / die nochtans al te samen aen die eene grootte zijn aenwer ghemaect. Die de selve met brucht wil aenschouwen / moet gequalificeerde ooggen hebben.

Dat dese Berghjes niet en zijn uyt de natuyl / maer van menschen handen ghemaect ; dat 'et oock niet en zijn Wyterpen / als men in Zeelandt / Vrieslandt en Omme landen bindt ; noch oock Richte-stoelen / op welcken in ouden tijden de Gerichten zijn ghetwoeden / sulcks alles is onnoodigh om te betwijfen.

Dat dese Berghjes zijn / dat geruygen die dingen die daer in leggen / en daer uyt gegraven werden. Onder eenige leggen Reufen begraven : maer onder de meesten leggen Romeynen begraven.

Dat onder sommige / maer minst in getal / Reufen begraven leggen / sulcks heb ick betwefen in de V. Distinctie. Daerom isset gelooflijck dat in de Landen daerse geen steenen hebben / en hebben evenwel dese ronde Bergen / dat 'et getwis is / dat onder een gedeelte der selver Reufen begraven leggen / want hierom zijn eenige der selbiger van oudts genaemt Hune-Bedden, en Hune-Bergen.

Doch de meesten zijn onseplbaerlijcke Sepultuyzen der Romeynen. De Romeynen hebben / meer of min / vier hondert jaren in dese Landen gehuyft. Hoe veel ingebooren Italianen zijn in dese koude Landen / wegen groote ongewoonte / ghestorven ? Hoe veel zijnder in de Oorlogen verslagen ? Hoe veel zijn hier en daer in 't heymelijck capot gemaect ? Sy waren Romeynen, Rerum Domini, Heeren van alles / zy moesten oock op Romeyns van Romeynen begraven werden : daer moeste immers een onderschept zijn tusschen haer en ons / wy die van haer wierden genaemt Barbaren. Een pegelijck van haer moeste een eulwige gedachtenisse hebben naer zijnen doot.

Haer dooden nu begroevensse op dese maniere / namelijck die haren natuyl

naturplijcken doot stozben. De doode lichamen / met de wapens / leydense op eenen grooten hoop houdtz / en verbranden de selve. Waren 't lieden van staet / soo wierde daer toe gebuyckel wel-rupckend' houdt / dat hier te Lande niet menichte te bekomen was / als Generber / Dannen en Duchten. Het lichaem nu verbrant zijnde / wierden die reliquien van de Assche / en de stukjes van het over-geblebene Gebeente / vergadert in langhwozpighe krupcken of kannen / exprefelijck daer toe gebacken / en die wierden geset in de aerde. Daer op trat dan den Generael Krijghs-oberste toe / of een Oberste / of Capiteyn / of Alferos Aquilifer , en settede de eerste aerden soden op de krupck / genaemt Urna : den selven volghden alle Officieren : daer na het gantsche Regiment of Compagnie / waer onder veel waren die de aerde in haer Stormhoeden toe-droegen / terwijl de andere den Bergh of het Grafrondt maecten. En dit geschiede in weynigh tijdtz.

Doch die van aensien waren / der selviger Assch-kannen wierden rondt met Kieselingen beset (daer men de selve bekomen kost) en wel in malkanderen gheboeght / met supber sandt tusschen beyden / en boven op wierden noch een parthye Kieselingen gepackt / alsoo dat die Urna schijnen in de Kieselingen gemetselt te zijn. En daerom salmen veel assche / en principael het ghebeente / in dese Urnen leggende / soo versch bevinden / als of zy onlanghs aldaer geset waren.

Dat nu dese hierlandtsche Berghjes soodanige Roomsche begraffnissen zijn / waer in Romeynen begraven leggen / sulckz blijkt uyt de form en gedaente der selver / by den Romeynen altijd gebuyckelijck : blijkt oock uyt de Urnen met de reliquien / die dichtwilz daer uyt gegraven werden / zijnde sommige doncker-blaeuw / en andere doncker-roodt / maer grof en plomp gemaect : wert oock hier mede betwefen dat gelijcke Berghjes ghebonden werden in de Graeffchap Lippe, ter plaets daer den grooten Roomschen Heer-leger der Romeynen ghelegen heeft / als het selve / met t'samen den Generael Varo, van Hertogh Herman verflaghen werde : en dat oock ses jaer daer na Germanicus Caesar , ter gedachtenisse deses Vari, van de Roomsche Armeey eenen gelijcken Bergh heeft laten t'samen dzagen / die nochtans kortz daer na de Ingesetenen hebben ter neder-gewozpen en geslecht. En hier by komt dit oock / dat de oude Inwoonders deser Landen noyt de manier gehad hebben haer dooden op soodanige wijze te begraven / veel min eenighe pacht in naer-gelatene begraffnissen te betoonen.

Wozders / also in sommige Landen / maer bysonderlijck in de Landtschap Drenth , een groote menichte deser Berghjes , op een plaets dicht

by malkanderen leggen : so kan men daer uyt lichtelijck afnemen / dat op die plaetsen Roomsche Heerz-legers gelegen hebben / welcker dooden aldaer begraven zijn : en dit des te waerschijnlijcker / vermits men gemeynlyck by de plaetsen / daer soo veel Berghjes dicht by malkanderen leggen / groote dobben of dzencken sal binden / waer uyt de Legers haer water gehaelt hebben / en van haer tot dien eynde ghegraven zijn.

Nen de West-zijde van Rolde, een oudt Doorp in de Landtschap Drenth, legghen eenen heelen rest van dese Roomsche Sepultuyren. Doch een onder den selbigen is seer uyt-muntende boven alle de anderen / als zijnde niet alleen grooter en hooger als alle de anderen / maer hebbende eenige anderen rondt-om sich leggen / doch kleynder / aen de groote gehecht en vast gemaect / alsoo dat men oogenschynelijck sien kan / dat 'et geweest is een uytmuntende en boven ordinariesche Sepultuyr. Daer is sonder twiffel een groot Roomsche Heer begraven ; en die rondt-om hem leggen / en zijn graf roeren / mogen misschien zijn Soons / Broeders / of onder-Officieren zijn ; aldaer in den Heer een natuurlijcken doot gestorven / of van de Landtsaten berlagen.

IX. D I S T I N C T I E.

Van de woonplaetsen der Witte Wijven.

Onder de Berghjes, van welke in de voorgaende Distinctie is gelwach gemaect / bint men eenige die ingeballen zijn / en zijn boorzijts van binnen hol geweest : en dese zijn doozgaens de grootste. In wat Landt dat men komt / soo hoorz men alle menschen uyt eenen mondt spreken / dat die boorzijts geweest zijn woonplaetsen der witte Wijven, en de gedachtenisse eeniger harer wercken en septen is noch soo versch in de memorie van veel grijsse hoofden / als wanneer se noch onlanghs gebeurt waren.

In wat plaetsen dat men dese wooningen der witte Wijven bindt / sal men de Angesetenen eendzachtigh van haer in 't gemeyn hooren verklaren / namelijk : dat in sommige deser groote Bergen de witte Wijven hebben gewoont : dat 'et omtrent dese Berghjes grouwelijck heeft gespooct : dat men in den selben dickwijls een deerlijck gekrijt / gekerm en wecklagen van mannen / vrouwen en kinderen ghehoort heeft : datse by dagh en nacht dickwijls van barende en noodlijdende vrouwen zijn ghehaelt / en souden die gheholpen hebben / oock dat wanneer alles desperaet was : datse de superstieuse menschen sou-

den

den gewichelt / haer geluck en ongeluck booz-gesept hebben : datse gestoolen / verlooren en verbzeemde goederen wisten aen te wijsen waer die schupden : dat die Landtsaten de selve met groote eerbiedigheyt geëert hadden / als wat Goddelijchs in haer erkennende : dat eenige Ingesetenen / by sommige gelegentheden / in dese Berghjes geweest waren / en hadden aldaer ongelooflijke dingen gesien en ghehoort / maer hadden / op perijckel van haer leven / niet een woort mogen spreken : datse snelder waren geweest als eenige creaturen : dat zy altijd in 't wit waren gekleedt geweest / en wierden daerom niet witte Wijven , maer simpliciter de Witten genaemt / &c.

Daer leght een Boerschap in de Drenth , niet verde van Affen , alwaer veel van dese Berghjes ghesien werden / ghenaemt Witten , 't welck misschien van dese Witten zynen naem ontfangen heeft : hoewel dese Derckens met recht hadden behoort genaemt te zyn gheweest de Swarten. Doch ten is den Dupbel gisteren of eergisteren niet eerst aen-gekomen dat hy sich verschept in eenen Engel des Lichts / welke Engelen menigh repte haer in witte kleederen vertoont hebben.

Dese witte Wijven dan / zyn gheweest rechte Oreades , Nymphæ Montium , Bergh-dupbelen / Veldt-dupbelen / Dupbelsche Spokerijen / die dooz het rechtvaerdigh Oordeel en toelatinge Godts / in en omtrent dese Heydensche begraffenissen / bzeemde en onmenschlijke aenslagen aengesteld / en die Heydensche menschen met haer bedriegerijen jammerlijk betoobert en geblinthockt hebben. Dese Bergen dan zyn geweest die Antra en speloncken upt welchen den Dupbel hier te Lande / dooz dese ghepzetendeerde witte Wijven , zyn Dupbelsche Oraculen / en boozseggingen van toekomende dingen verkondight heeft : hoewel de Intwoonders deser Landen de selve waren achtende booz hierlandtsche Sibyllen.

Ik weet wel dat 'er menschen gebonden werden die dooz ignorantie van oude dingen / booz fabelties houden al wat van dese witte Wijven verhaelt wordt. Doch dese zyn alsoo wijs en scherpsinnigh / als andere zyn / welke spotten met alle Spokerijen / als of die oock al te samen fabulen waren. Dit is eenen compendieusen wegh tot de verbloekte Leer van David Joris , die eerst spotte met de Spokerijen / en hielt die al te samen booz fabulen / maer daer na leerde hy datter geen Dupbelen waren. Iffer wel eenen hoeck Landts in de gantsche werelt / alwaer niet de Dupbel / met zyn Oraculen / Inblasingen / Verschijnningen / Spokerijen / Gesichten / Droomen en Warben de Heydensche menschen betoobert heeft ? Die dese dingen versaken / die verloochenen de rechtvaerdige Oordeelen Godts / de

wert-

wercken Jesu Christi, die dese wercken des Dupbels ontdeckt en meestendeels verstoozt heeft; desgelijcks de weldaden Godts / dooz Christus aen ons Christenen betoefen / als die top van dese witte Wijven genadighlijck zijn bevizjt.

Maer waerom mach doch den Dupbel dese Heydensche begraffenissen daer toe verkoofen hebben / om die selve te gebruycken tot zijn Moozt-kuplen? Dat en is niet vzeemt. Wy lesen Matth. 8: 28. dat ter twee besetene menschen waren / in der Gergefenen Landt / die haer onthielden in de Szaben / en waren seer wreedt / alsoo dat niemant dooz den selven wegh doozte gaen. Hoe domineert den Dupbel menich reys omtrent die plaetsen / alwaer een doot lichaem heymelijck in de aerde gestopt is! Op sommige Kerck-hoven heeft den Dupbel soo gheraest / dat men geen mensche soude ghebonden hebben / die 's nachts soude hebben durben ober den Kerck hof gaen. Hier mede heeft den listigen Dupbel altijd gesocht de supersticien en vzeemde concepten ober de dooden te vermeerderen.

Ich heb dickwils van oude lieden hooren seggen / van hare booz-ouders verstaen te hebben / dat alle dese Dupbelerijen allenxkens verdwoenen waren / sedert dat S. Jans Euangelium in 't Landt gebrecht was. Doch 't is een groote onnooselheyt / te meenen dat dooz dit S. Jans Euangelium alleentlijck verstaen werde het beginsel des Euangely Johannis: In het beginsel was dat Woort, &c. Maer daer dooz wert verstaen de gantsche Christelijcke Religie / gelijk ons die selve van alle vier Euangelisten en de H. Apostelen is beschreven: want van dien tijdt af dat de Keer des H. Euangely zijnen voortganck heeft gehad in dese Landen / zijn dese wercken des Dupbels allenxkens verdwoenen / ghelijck de H. Geest getuyghet / 1 Joh. 3: 8. Hier toe is de Soone Godts geopenbaert, dat hy de wercken des Duyvels verstooren soude.

X. D I S T I N C T I E.

Van noch eenige andere lange, smalle, en platte Begraffenissen.

Beneffens dese booz-verhaelde begraeffnissen der Reusen en Romeynen, soo bint men oock / maer weynigh in getal / langhtwerpige / smalle en platte Bedden / leggende al te samen eben berde van makander / in een nette ordze: maer leggen niet Oost en West / gelijk die sepultuyzen der Reusen doen. Sy zijn nu ter tijdt naeutwelijcks een voet hoogh / en 8 voeten bzeedt / maer seer lanck. Jaer op jaer werdense

denſe laeger en platter / bermits de Dups-Heden de bovenſte ſoden of plaggen daer af maepen / alſoo dat men uyt alle om-ſtandigheden kan af-nemen / dat zy / eerſt gemaccht zijnde / ten minſten drie / vier / vijf boeten zijn hoogh getweeft / hebbende de gedaente van onſe Doot-graben / maer ſeer langh.

Dat 'er Doot-graben zijn / wert betweſen met den naem ; want Graven zijnſe genaemt getweeft booz veel eeuwen. Men weet oock dat 'er ſekere berrotte materie is uyt-gegraben getweeft / hebbende zynen oorzpionck van doode berrotte lichamen. Ick weet oock dat 'er elders een koperen plaet in Drenth is uyt-gegraben / die miſſchien onder de wapenen is gebuycht getweeft. Doch Dooden-gebeente en ſal men daer niet in binden / want die zijn al lange in de laege aerde berrot.

Ick ben van die meeninge (onder verbeteringe) dat 'et zijn Doot-graben van de Romeynen , die onſe Landſaten / ter tijdt als die Romeynen deſe Landen innamen / of quiteren moeſten / den ſelven in publiſche Veldt-ſlagen af-geſlagen en vernielt hebben. De Ingeſetenen deſer Landen en hebben noyt ſodanige maniere gehadt hare dooden te begraven / maer de Romeynen. De dooden / die by haer eenen natuerlijcken doot ſtoyen / wierden verbrandt / en de aſſche daer van in potten getwozen / en onder Bergghjes geſet. Maer daer haer nu eenige honderden of duypſenden in Veldt-ſlachten af-geſlagen wierden / alle de doode lichamen en koſten zy niet verbranden / en boven eenes pegelijcken Aſch-pot een Bergghjen t'samen dragen : maer daer booz hebbenſe deſe nette Doot-graben gemaccht / en hare dooden daer in begraven : en alſoo doende en koſt men hare dooden niet tellen / dat men anders hadde konnen doen / indien men booz eenen pegelijcken een Bergghjen geordineert hadde / 't welck de Roomſche hooghmoedt niet verdragen koſt.

In dit mijn gheboelen werd ick verſterckt / bermits men booz een jaer of vier / tot Ringe , een plapſterige Voerſchap in de Graeſſchap Benthem , gebonden heeft een parthye Silber gelt / in de aerde verbozen / van de eerſte Roomſche Keypers geſlagen : en niet berde van daer / in dat ſelbe Voerſchap / ſiet men deſe Dooden-graben. Ergo / daer zijn Romeynen getweeft / en daer is een Veldt-ſlagh geſchiet ; en het Roomſche gelt is wech-geſtopt.

En obermits men meer diergelijcke Doot-graben in deſe Landen heeft / die met notoire Roomſche teyckens berggeſelſchapt zijn ; ſoo kan men klaerlijck daer uyt afnemen / dat de Romeynen , als zy eerſt deſe Landen ingenomen hebben met ghewelt / en daer na wederom quiteren hebben moeten tegens haren ſin en wille / dat zy meer tegen-

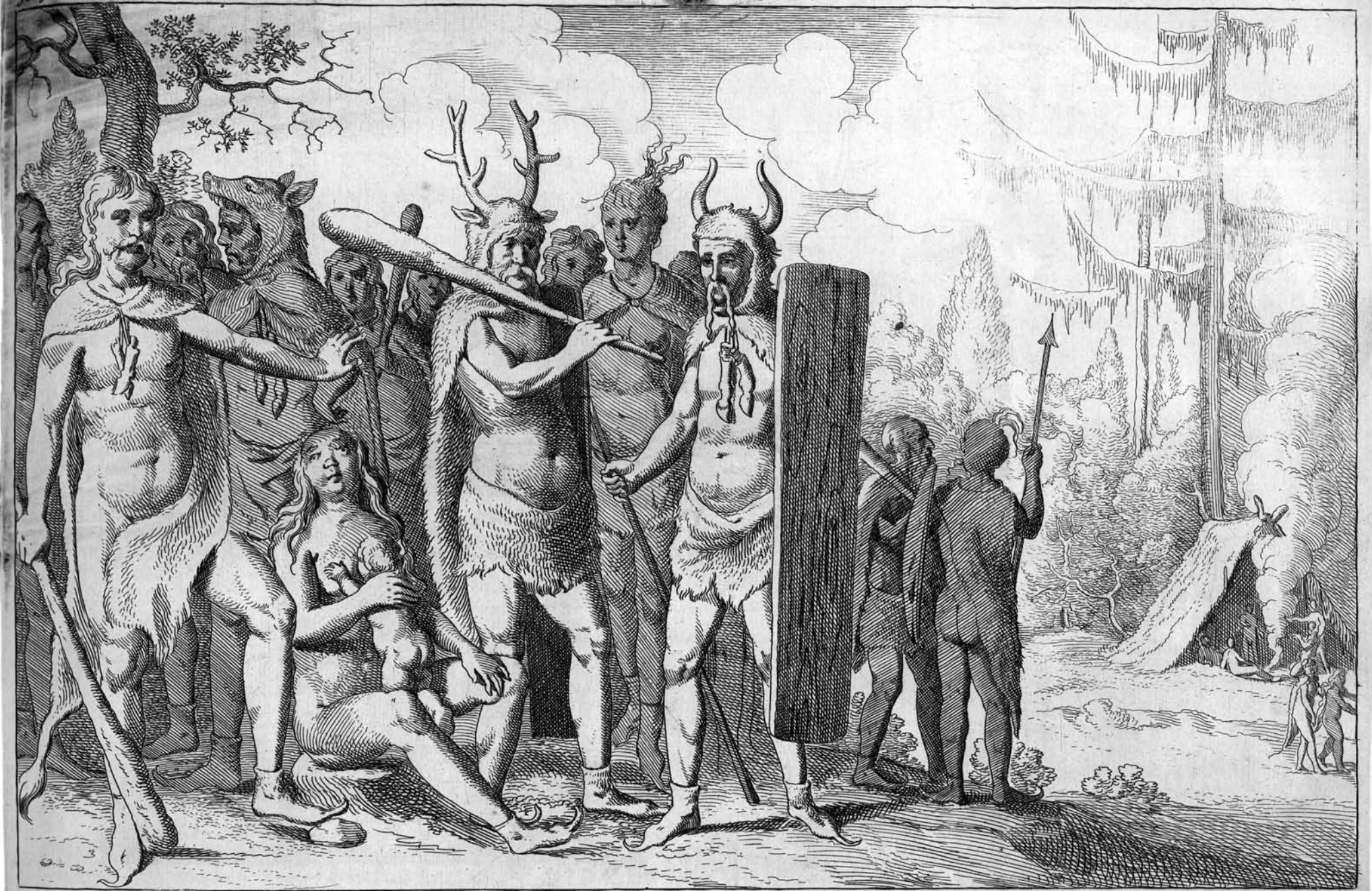
stant gebonden / meer Delt-flachten en holck verlooren / en veel meer verlies gehad hebben / als zy in hare Historien hebben naer-gelaten. Onse Dooz-ouders kostten niet lesen of schrijven. Die van eenige saken memorie hielden / waren Romeynen, byanden deser Landen en Ingesetenen; souden die dan in de Historien verbatten de saken die tot haer schande/en deser Landen eere streckten? Zy waren al te trots en soys: alle eer trockense aen haer: ober-al hadden zy het gewonnen: de heertijcke daden onser Dooz-ouderen verdupsterden zy waer zy kostten: de hooge Krijghs-Obersten / naer Roomen treckende/hadden dickmaels de glorie in 't hooft van publijcke Triumphen/wegen hare groote victorien / hier tegens de Landtsaten verkregen; en hier sach men menichte van Doot-graven vooz haer dooden / als teykenen van haer verlies en neder-lagen. Dat men den Bibliothecam Vaticanam tot Roomen mochte dooz-snuffelen / wie weet of men aldaer niet binden soude de resterende Boecken van Tacito en Plinio, die zy van onse oude Landtsaten ten deele geschreben hebben / die men seyt verlooren te zyn / gelyck de Italianen ons op de mouw spelden.

XI. D I S T I N C T I E.

Van de natuyr, leven en zeden der Inwoonders deser Landen.

Onse Dooz-ouders / de Inwoonders deser Landen / zyn van oudts geweest een strijthaer / gesont / starck / en wel-gedispooneert volck. Zy wierden van hare Ouderen / van kints-beenen af seer hardt en ruygh / sonder eenige hoefsteringe / opgeboedt / en tot hitte / koude / honger en doyst gewent; op dat zy / tot hare jaren gekomen zijnde / allerhande ongemacken souden konnen uyt-staen en verdragen. Dat wy menighmael in den Somer niet beter bekeet waren / als zy in den Winter / wy souden krimpen als natte honden. Dat wy maer een reys by ongeluck in 't lijf kregen 't geene zy daeghlijcks aten / wy souden meenen vergeben te zyn. Daerom zyn zy mannen geweest / en wy zyn een hoopen krimpers: onse Moeders hoefsteren ons al te veel van der jeught op / alsoo dat wy al verdruben zyn eer wy mannen werden.

In de III. Distinctie deses Boecks heb ick eenighsins gewach gemacht van het leven der Inwoonders deser Landen; doch met langhsaemhepdt van tijden zyn zy marker en bedaerder gheworden: Want de Romeynen hebben haer eerst mores geleert / en met diwanck van wapenen / met tribut / met conuersatie en onderwysinghe mach

mack en tamt gemaect / en eeniger maten tot een civiler leben aengelepd.

Doo? en al-eer zy onder 't Roomsche jock geraeckten / zijn zy van natuyzen soo seer tot den Oozlogh genepghyt geweest / dat zy sonder den selven qualijck leben kosten : soo wanneer haer dan geen redenen of oorzaken van nabuyzige Patien gegeven wierden / sochten zy die self / en terghden de selve soo langh / tot dat zy hant-gebaer met malkanderen wierden ; en dan waren zy in haer rechre element : doch dit cesceerde merckelijck van dien tijdt af dat zy de Romeynen op den hals kregen.

Wanneer een Oozlogh ontstont / soo verkoosen zy gemeynelijck eenen upt 'et midden van haer eygen volck / dien zy wisten een strengbaer / onbertsaeght en stout man te zijn / om te bekleeden de waerdighepd / en het ampt van haer Hoofst ; en desen noemden zy een Hertogh , een Heyr-togh , die een Hey? of Armev treckt of leydt. Maer den Oozlogh ge-eyndicht zijnde / leyde hy 't wederom ter neder / soo wel den naem als het ampt van een Hertogh , en begaf sich wederom tot zijn bozige private leven. Doch mer langhsaemhepd van tijden is desen naem van Hertogh , die eygentlijck een naem is van een Officie / verandert in een tytcl van Hooghepd / Edelhepd en waerdighepd / alsoo dat hedensdaeghs oock den eeren-tytcl van Hertogen dragen / die noyt een Armev geboert of gecommandeert hebben.

Gaende ten Oozlogh / hadden zy haer bedeckt met Bepzen-huyden / Clandts-bellen / met huyden van Harten / Ossen / Paerden / Wolben / Swijnen / en andere tamme en wilde Dieren. De bellen van de hoofden der gehooznde Beesten / met t'samen de hooznen / pasten zy op hare hoofden / op dat zy des te breeflijcker souden mogen schijnen / en hare byanden een breec en schrick aenjagen. Hier komt het van daen dat men op veelere Dozsten / Graven / en Edelen wapens en helmen/als noch siet hooznen van Harten en Ossen:hoofden van Bepzen / Wolben / &c. Zy droegen altijd booz haer eenen grooten bierkanten Schildt / upt hout gemaect / omtrent als een middelmatige deur / soo groot dat 'er een man kost after schuylen / om bepligh te zijn booz de spieffen en pijlen zijns byanders. Op dese Schilden hadden zy eenige beelden / met allerhande berwe gemaect / van Leeuwen / Wolben / Bepzen / Dossen / Adelaers / Rabens / Valcken / &c. 't welck dan van haer geerft is op hare kinderen en nakomelingen ; en hier van daen komen veel oude Erf-wapens / die noch op den dagh van heden geboert werden.

Met bequame Wapenen van yser en stael en waren zy niet wel

berstien; alsoo dat 'et te verwonderen is / hoe zy gantsche Armeeyen verplettert hebben: doch 't geene haer ontbrack in de wapenen / dat haddense des te meer in de krachten harer lichamen / en dat dede haer soo dickmaels triumpheren. Daer waren weynigh die swaerden hadden: maer die zy hadden die waren groot en swaer. Andere waren kort / en seer breedt / alsoo dat zy / by tijdt van noodt / de selve gebuychten in 't pioneren / daerom zyuse genaemt geweest Spaden, die by ons gebuycht werden om te graben: maer Spada beduydt in de Spaensche spraek een swaert. Voorts gebuychten zy boogen en pijlen: insgelycks sekerer lange pijlen / omtrent als een halve lantz' / die zy met de handt in den byandt woopen. Oock gebuychten zy sekerer soorte van spieffen / die zy Frameas noemden / of / als wy seggen / priemen / die seer scharp en vinnigh waren / en waer mede zy veel quaets deden.

Soo wanneer zy victorie bebochten tegen de Romeynen, soo gingen zy seer wyzedelyck te werck met de hooge Officieren / of die van staet waren. Hoe menigen Roomschen Colonel en Capiteyn hebbense op eenen groenen Ruthaer / van soden gemaect / Marti en Mercurio, hare Afgoden / opgeoffert! Hoe menigen Roomschen Edelman / Raets-heeren Soon / upt Doorzuchtigen Hupse ghebooren / hebbense ghevangen / en daer na achter haer kroepen / Derckens en Schapen laten gaen! Men sach daer menigh reys een Hoogh-gebooren Jongelingh te zyn een slaef / hutte-wachter en op-wachter van eenen armen bedelaer / die hem gebangen hadde / en die anders niet en hadde als 't gene hy alle dagen kost rooben of vangen.

Doorzuchtige en hooge-stants-persoonen waren gekleet met een dun licht kleet / soo naeuto om haer lichaem sluptende / als ons onse schoenen doen aen de voeten / gheweven van linnen en wol-garen / zijnde vol strepen van allerhande coleuren van boben naer beneden. De gemeyne lieden gingen meest naect / behalven datse gemeynelijck een bel van een wildt Dier om haer lichaem hadden geslagen. Andere hadden eenen groven deken op hare schouder's (gelyck de Heydens) en om haer bozst en buyck hangen / die zy met eenen doorn onder den kin hadden toe-gespelt / maer boozde rest gingen zy naect. Sy gingen 's Winters en Somers bloots-hoofst; doch somtijts setten zy op haer hoofden de bellen van Wolven / Weyen en wilde Sluijnen / en keeken dan door de ooggh-gaten. Wat tronien moeten dat gheveest zyn! Voorts droegen zy al te samen langh hayz / soo lange als het massen wilde / en in 't hayz haddense eenen knoop geknoopt / die hingh haer achter in de neck / op dat haer 't hayz niet soude om 't hoofst waeyen.

woepu. Maer de wijben lieren 't hay? hangen in 't wilde / also dat 'er niet te pas quam by de hedensdaeghsche Heydensche wijben.

Maer obermits het seker is / dat die oude Ingesetenen deser en om-leggende Landen / booz het grootste gedeelte harer lichamen hebben naecht gegaen / hoe hebbense doch de koude des winters konnen verdragen? Daer op antwoort ick / dat zy daer toe van kints-beenen op zyn gewent geweest / en daerom en isset haer niet hart geballen. Een mensche en heeft geen edeler lidt aen zyn lichaem als het hooft / want dat selbe is een resident-plaets van 't vernuft / verstandt / memorie / &c. en geen schoonder als het aengesicht; nochtans gaen wy den gantschen winter met onse bloote aengesichten in de koude / windt / hagel en sneeuw / en hoe langer dat 'et duert / hoe heeter ons de aengesichten werden / alsoo dat ons de ooren aen 't hooft soo roodt werden als roosen: hoe komt dit? Wy zijn daer toe gewent. De Boots-gesellen gaen den gantschen winter met de bloote en opene bozst: hoe menigen kouden wint ontfangen zy op haer herte! hoe menigen guls kout Zee-water ontfangen zy in haer bozst op 't herte / dat zy uyt haer broecken wederom uytshudden; en nochtans soo en schaet 'et haer niet / want zy zijn 't alsoo gewoon.

Munsterus verhaelt in zyn Cosmographie, dat men voortijs eenen wilden Man gebonden hadde in het Swarte Waldt / die Winter en Somer lange jaren aldaer naecht verkeert hadde onder de wilde Dieren / hem generende met gras en worteltjes / bledende booz alle menschen / en was noch epndelijck aen de pest gestorven. Het exempel van Nebucadnezar is yder een bekent. Onder dupsent menschen en wert niet een gebonden die de wonderlijcke natu? en epgenschap des menschelijcken lichaems verstaet; de kleederen / waer mede den mensche bedeckt is / hoe meer zy gebuyckt werden / hoe meer zy slijten en vergaen; ja / pferen en skale stormhoeden en bozst-harnassen / hoe meer zy ghebuyckt werden hoe meer zy verslijten en vergaen: maer het menschelijcke lichaem bloedt zijnde / hoe meer dat 'et te werck gestelt / gesleten en gebuyckt wert / hoe harder en robuster dat 'et wert / bequaem om alle koude en hitte te verdragen. Men considereert maer de handen der dagh-looners / die met reyt of swil betwassen zijn / wat die verdragen konnen.

Wonders soo en zijn de oude Ingesetenen deser Landen niet seer geneyghyt geweest tot arbeypden / achtende booz dwaeshepdt met sweect en supren arbeypdt te verkrijgen 't gene met bloedt te bekomen was. Want 't eene jaer te zaeyen / en 't andere jaer eerst wederom te maeyen / sulcks achteden zy al te lange gebeydt te zijn. 't Gene van

den roof van de vanden / van de buyt / of van de jacht kost verkregen werden / dat haddense datelijck in handen. Haer Zaep-landen gingen alle jaren om / en wierden verwisselt / want zy waren ghemeyn. De Landen te verbeteren / met graben / stoten / verhogen of verdiepen / sulchs was te veel moeyte. De groote pofjten die zy upt de jacht trocken / namelijk het vleesch der wilde Dieren tot spijs / en de vellen tot kleederen deden haer vergeten hare Saep- en Weyd-landen / Hoben en Gaerdens / alsoo dat zy op de selve niet veel achttinge gaben. Hierom waren zy oock soo seer versot op de jacht / datse daer upt hare booznaemste wellust schiepten : kosten oock rechtshapen hazen lust daer in koelen / overmits die meeste Landen loutere Boschagien waren / Woudt aen Woudt / krielende vol allerhande soorte van Wildt / waer van een pegelijck vangen en besetten mochte so veel by kost. Heele dagen zijnsse gewoon gheweest in hare hutjes / by het bier / in de asche te leggen / sonder bedde of bulster / verslijtende den meesten tijdt in ledigh-ganck.

Van leckere spijzen en hebbense gantsch geen kennisse ghehad. Hare meeste spijzen waren dicke Melck / Wap / wilde Appelen en Peeren / Wildt-bzaedt : zy slachteden weynigh beesten / sparende die selve om aen te focken : Doch die zy slachteden / waren doorzaeng oudt en onbequaem om langer te onderhouden. Soo menigh mensch / soo menigh tafeltjen of block gebuyckten zy om daer van te eten. Zy hebben oock somtijts eenigh bier gebrouwen van gerst of ander koozn. Tot den dronck zijnsse ten hooghsten geneyghst gheweest / alsoo datse dagen en nachten by malkanderen saten / niet anders doende / als vol-suppen en dobbelen / waer upt veel twisten en doot-slagen ontstonden.

Doch soo licht als zy des vorigen-daeghs / by het bier / in twist en tweedzacht waren geraecht ; soo wilbaerdigh waren zy 's anderen daeghs om met malkanderen wederom te versoenen. Zy zijn soo seer versot geweest op het dobbelen en speelen / datse oock dickwijls / alles wat zy hadden verlooren hebbende / gedobbelt hebben om haer eygen persoon / lichaem en bysheydt ; en verlooren hebbende / zijn goetwilligh des overwinnaers slaven geworden / om geloof en woort te houden / en lieten sich booz slaven verkoopen.

De eerbaerheyt en kuyshheyt der oude Inwoonderen deser Landen / al zijnsse Heydens geweest / en kan niet genoegh gepresen werden / soo wel in de getrouwde / als ongetrouwde. Tegen de gewoonte van veel andere Heydens / is een pegelijck man maer aen een vrouw getrouwt gheweest. De onbeblecktheyt van 't Echte-bedde hebben zy
reli-

religieuselijcker onderhouden / als by ons Christenen geschiet. Van Oerspel wierde weyniger als niet gehoozt : indiesder eenige gebeurden / soo stont de straffe daer van in 't believen van den man / als een Heer over zijn wijf. Geen minder kupsheyt vout men by den ongetrouwdten. Jonge ghesellen en jonge dochteren verkeerden met malkanderen in een naeutwe Hutte / en op 't Velt / zijnde het meeste gedeelte harer lichamen ongedeckt. Sy sliepen dicht aen malkanderen : zy badeden en wiesfchen haer t'samen in een water / sonder eenige aenprikkelinge der natuꝝ tot onkupsheyt. Trouwdten oock niet eer booz datse tot eenen aensienlijcken ouderdom gekomen waren : en hier door gebeurde dat die jonge mannen / in haer jonge jaren / in haer bigeur / kracht en brolijckheyt bleven / en die kinderen / die van haer geprocreert wierden / waren robust / groot en wel geschickt. Men Voeren en on-eerbare Vrouwen-perfoonen hadde een pegelijck foodanige walgge / dat niemant aen die selve begeerde te trouwen / hoe rijk / hoe schoon en aengenaem zy oock waren.

Doortz onderhielden zy haer daghvaerden of gemeyne Landts-dagen / op welcken Princen / Edellieden / gemeyne Onderfaten / ja oock selfs de wijben verschenen. In dese vergaderingen / die altydt geschiede onder den blaetvoen Hemel / in Bosschagien / wierde gehandelt van Vrede of Oorlogh / of andere algemeyne saken. Daer wierden oock altyt met gemeyne stemmen aensienlijke mannen verkoosen / die op 't stuck van Justitie souden letten / ten eynde alle onderlinge vershillen mochten gestift werden : en dese dan bekleeden de Ampten van Rechters en Schouten. Sy vergaderden op dese Landts-dagen altydt met de nieuwe of volle Maen. De Princen hadden weynigh macht om yet te ordineeren of te sluyten : maer met het gene dat de gantsche Gemeynte ordineerde / daer mede confoormeerden zy sich. En op dese vergaderingen verschenen zy altydt gewapent : ghelijck zy oock ghewapent gingen op Byploften / op Gastmalen / op publijcke Zeehen : ja gewapent tot haren Godts-Dienst.

Wat Heydensche afgoden zy geëert hebben / sal daer na aengelwesen werden. Doch den boornaemsten der selver achteden zy Mercurium, dien zy oock op sekere tijden lebendige menschen hebben op-geoffert. Marti en Herculi hebben zy gediend met de offerhande van allerhande Dieren ; doch zy en hebben niet gelweten dat door dese Herculeffen verstaen werden die Reufen, die selfs in dese Landen / in de outste tijden / gewoont hebben. Doch dit is meest te verwonderen in onse Heydensche Dooz-ouderen / dat zy geen Tempelen in haer gebiedt wilden toelaten /

reren / noch eenige Beelden toe-laten / achtende dat 'et was ontwaerdigh booz de Majesteit der Goden / te willen die selve tusschen Mueren en Wanden beslupten / of dooz menschelijcke Beelden af-contersepten. Dese heylsamen Erf-leere hebbense noch onthouden van hare Booz-ouders / descendanten van Japhet. Oock zijn sy al te samen geweest groote Michelaers en Waersegger's / die sich gantschelijck tot 'et Vogel-geschrey / en andere Heydensche superstitionen begeben hebben.

Dooz de aankomst der Romeynen en hebbense geen kennisse gehad van lesen en schrijven: maer daer na hebben eenige booznaeme personen wat geleert / en suicks seer spaersaem: nochtans hebbense eenige memorien gehad van eenige harer Vaderlandtsche Historien / verbat in sekere Liedjes en Gesangen / die zy in publijcke vergaderingen songen; en eenen soodanigen Sangh noemden zy Barditum: waerom Lipsius van dat geboelen is / dat hier van daen soude komen het woort Baren of Beren, dat is / roepen en schreyen. Die nu dese gesangen maecten / wierden genaemt Barden.

Oock zijns soo uptermaten hospitael en gast-byz geweest / dat zy booz een schande en on-eer achteden / eenigen passagier / bzeemdelingh of gast / bukten haer Hutten te sluyten: hare deuren / herten en armen / stonden altydt open booz eenen bzeemdelingh en gast: en wanneer hy wech ginck / gaf men hem noch wel wat mede op den wegh.

Ende boozwaer / al is 't sake dat zy / als Heydens / met verschepdene lasteren zijn besmet geweest / soo zijns nochtans in veel saken soo eerbaer en bzoem geweest / dat niemant om eenige buple stucken / tegen de eerbaerheyt strijdende / gelacchen heeft / als men nu wel doet: 't En was geen wijsse / wanneer eenigh quaedt feyt bedreben was / dat men seyde / Den tijdt brengt dat nu soo mede, 't is nu de wijsse alsoo.

Spndelijck / in de begravinge hunner dooden en gebuyckten zy geen pracht of ydelheyt / als de Romeynen. Alle doode lichamen wierden op eenen hoopen houdt geleght en verbrandt. Doch de lichamen van hooge stants-personoen wierden met Geneber- / of ander wel-ruykend' houdt / verbrandt. Hare wapenen / en haer lijf-paerdt wiert gemeynlijck mede op den houdt-hoop verbrandt. De asche wiert in een kuyl geworpen / en daer wiert boven opgehoopt / omtrent ghelijck by ons noch heden ten dage de wijsse is. Bergen t'samen te dragen op de Doden-graven / ghelijck de Romeynen deden / die de menichte van volck hadden / en was haer wijsse niet / als zijnde oock al te moepelijck. Oock soo droegen zy lange tijdt in haer herten rouw ober 't berlies harer vrienden.

Maer / o Landt! o Landt! hoe zijt ghy nu gedegeneert! Onse Dooz-ouders / die alleen de wet der Natuere gehadt hebben / die hebben in veel stukken een eerlijcker leven gelejdt / als wy doen / die de Wet Christi hebben. Onse Dooz-ouders / die Heydenen getweest zijn / maken beschaemt ons / wy die Christenen zijn. Sullen de mannen van Ninive, en de Coninginne wyt Morenlandt, die Heydenen waren / in het toekomende Oordeel opstaen / en veroordeelen de Joden, die heroemden datse de waerachtige kennisse Godts hadden / en datse Godts kinderen waren / maer waren snooder als die Heydenen selfs: wat hebben wy verbaesterde Christenen anders van onse eppen Heydensche Dooz-ouders te verwachten / in dat verschricklijcke toekomende Oordeel Godts?

XII. D I S T I N C T I E.

Van de oude Gebouwen en Woonplaetsen der Ingefetenen deser Landen.

De heplige Patriarchen des Ouden Testaments en hebben geen prachtige Gebouwen / Burgen of Casteelen gebouwt / al waren zy noch soo wel versien van hout / steen / landt / slaven / goudt en silber: maer zy woonden in Hutten / en betoonden daer mede dat zy maer Pelgrims en vreemdelingen waren op aerden / en hadden hier geen blijvende plaets / maer dat haer Vaderlandt boven in de Hemelen was / ja dat zy verwachtten de Stadt / die fundamenten hadde / wiens Timmermeester en Schepper Godt was / Hebr. 11.

Onse Dooz-ouders oock in dese Landen en hebben geen prachtige Gebouwen / Burgen of Casteelen gebouwt / al waren zy noch soo wel versien van alles / hier toe noodigh: maer hebben in Hutten gewoont / vermits zy oock wel wisten datse maer Pelgrims waren / en hadden geen blijvende plaets in haer eppen Vaderlandt. Sy blanden altydt op andere Landen / die zy beter achtten als haer eppen: of zy stonden altydt op de schop / vreesende te sullen van anderen wyt haer Landt herdzeben werden. Waerom souden zy dan Burgen en Casteelen bouwen / al hadden zy de kennisse al gehad?

Haer huysjes / waer in zy gewoont hebben / zijn gheweest slechte hutten / t'samen gestelt van tacken van boomen / onbehouwen / onbeschaeft / soo als Godt die selve liet wassen. Dese waren boven bedekt met stroo / met riedt / biesen en soden. Van buyten warense besmeert met klep en leem / seer stordigh / sonder eenige ordze. Doch die wat van staet waren / hadden de wanden bestreken met sekere

bertwen / op dat 'er eenige cieraagie aen de Hutten soude mogen zijn.

En dese hare Hutten en woldense niet dicht by malkanderen hebben / maer altijd een stuckt weeghs van malkanderen / niet anders als offe aldaer waren gezaept geweest. Dit deden zy daerom op dat zy des te bepliger souden zijn vooz den brandt: en dat een pegelijck een werf of bynck soude hebben rondt-om zijn hutte / waer op zijn Dee kost schuylen / sonder een ander te beschadigen. Men mocht in die tijden dese Hups-werven groot genoeg nemen / want men mat malkanderen doen ter tijdt het Landt niet toe met roeden / als men nu doet.

Doch met 'er tijdt hebben sich eenige Familien met malkanderen bergeselschapt / en hebben hare hupsen wat dichtter by malkanderen geset en ingerrocken / plantende rondt-om dese vergaderinge van hupsen een dichte en dicke plantagie of hegge van allerhande boomen / struwellen en doornen / blechtende de selve wel in malkanderen / op dat haer Dee daer dooz binnen dat perck soude betwaert en gestut / en wilde Dieren / en bzeemt Dee daer dooz souden mogen huyten gekeert werden : alsoo dat dese plantagie haer verstreckte vooz Stadt's-muren / staketsels en heyningen.

Dese vergaderinge der Hutten dan / ordineerden zy somtijds op effene gronden / alwaer omtrent eenige byzichtbare Landen naest by lagen : somtijts by Wateren en Rivieren / om der selbiger profijten te genieten : doch wanneer zy de electie hadden / sochten wy lieber de hooghten ; want de natuyp meest van alle menschen is genepghyt te woonen op redelijcke hooghten / of verhebene dzooge plaetsen / als in laege / buple en narre.

Die Natien nu / die in de Oostersehe en Zuydt-ooostersehe Landen woonden / noemden sodanige vergaderinge van Hutten / met een dicke plantagie gefortificeert / een Gaerdt, een Goordt, of als wy seggen / een Gaerden. En al is 't sake dat hare Hutten met langhsaemheyde van tijdt verandert zijn in steene Hupsen / en hare plantagien en heggen in steene mueren ; eventwel behouden zy noch op den dagh van heden den naem van Gaerdt of Goordt. Hier komen van daen de namen van Gart, Garts, Stargart, Belgardt, Stulgart, Monpelgart, Bremgart : Item / Novigroodt, alias Novogordia, Grats, Garts, Grets : insgeslijcks het Engelsche woort Court, dat is een Hof / of vergaderinge van Heeren.

Maer in dese Landen / van welke wy nu schryben / heeft men in oude tijden sodanige vergaderingen van Hupsen in een coypus genaemt Burgen, al wasser niet eenen steen / panne of tegel aen geimploereert /

plopeert / veel min met een muer of gracht versien : en die daer in woonden / wierden genaemt Burgers of Borgers , gelijk nu genaemt werden de Inwoonders van Steden. En dit is d'oorfake dat soo veel namen termineren en uytgaen op Burch , of Borch , daer noyt Bozgen of Casteelen geweest zijn / maer sodanige vergaderingen van Hutten. Ewentwel nochtans zijn veel van sodanige Stroo- en Leemborgen met 'er tijdt in steenen Borzen getransformeert / alsoo dat veel der selver / heden ten dage / met eeren wel mogen Burgen genaemt werden.

Wozders soo en hebben die oude Landsaten deser Landen gantsch geen kennisse of wetenschap gehad / van pannen / steen / of tegelen te backen / of hout te behouwen en beschaven / boozen al-eer de Romeynen dese Landen onder hare Heerschappije ghebracht / en haer woonplaetsen hier te Lande gestelt hebben : dese hebben eerst begost Casteelen te bouwten / om uyt de selve dese Natien in dwangh te houden : dese hebben eerst begost pannen / back-steenen / en tegelen te backen / en hout bequaem te maken / om daer mede ozzentlijck huysen te bouwten. Van Roomen zijn groote menichten van allerhande Werck-basen in dese Landen gesonden / om de Fabrijck-konst hier te Lande in treyn te brengen / want sy sich doch in-gebeelt hadden / dat hare heerschappije in dese Landen eeuwigelijck dueren soude.

Hoewel nu dan de Romeynen hier en daer wel eenige Casteelen en Burgen gebouwt hebben / tot dwangh der Ingesetenen / en hebben gesocht de Fabrijck-konst den Ingesetenen in te scherpen ; soo en kan men doch niet vermercken / dat de Landsaten haer sonderlinge daer aen hebben laten gelegen zijn. Men let op de oudste Edeellieden huysen van desen gantschen krepts / de aller-oudsten der selver / hoe weynigh hondert jaren hebbense gestaen ! Ick ben op plaetsen gheweest / daer men weet dat booz eenige hondert jaren hooge stants-persoonen getwoont / en groote heerschappije ghebruyckt hebben / maer ick en hebber niet het allerminste spelden-knoopjen konnen binden / of van tegelen / of back-steenen / of kalck ; zijnde een manifeste getuygenisse / dat aen de Huysen geene back-steenen / pannen / tegelen of kalck zijn geimplopeert / maer louter hout / leem en stroo / zijnde al te samen een licht-bergaende materie.

Dient oock aengemerckt te werden / dat ter eerster aenkomst der Romeynen in dese Landen / geene Steden geweest zijn / die eygentlijck Steden mochten genaemt werden : doch de Romeynen hadden de wijse / dat sy hare Winter-legers alrijt met grachten en bolwerkken wel versagen / en die selve van binnen met huysjes en hutten

betimmerden. Nu isfet dickmaels gebeurt / soo wanneer de Romeynen daer upt trocken / en de selve quiteerden / dat eenige Landtsaten quamen en gingen woonen in de verlatene Winter-legers / die dan met 'er tijd in Steden zijn verandert.

XIII. D I S T I N C T I E.

Van de oude Koningen, Princen, en Edelen deser Landen.

Dat lange voor de Geboorte Christi, in alle dese Landen en Provin- tien / geweest zijn / en geheerscht hebben / hooge-standts-persoonen / doozluchtige Koningen / machtige Dorsten / Landt-rijcke Edelen / sulchs en kan niemant versaken : de booznaemste Partie aller deser Landen / die hier te Lande boven alle geheerscht heeft / die is de Vrielsche, en die heeft eerst gehad hare Princen / Dorsten / daer na Koningen. De Batavijs hebben in oude tijden ghehadt Koningen. De Tubanten hebben gehadt Koningen. De Bruckeren insgelijchs : doch het Rijck der Sycambren, of Gelderschen, is een out Koninckrijck.

Doch dit dient alhier vermaent te werden / dat die Koningen en Koninckrijcken deser Landen / in die tijden / nergens na soo groot en machtrigh waren / als zy nu zijn die Koninckrijcken genaemt werden / als Hispanien / Franckrijck / Sweden / Polen / Denemarccken : aengesien nu wel Hertoghdommen gebonden werden / die grooter zijn als in die tijden sommige Koninckrijcken waren. En oock soo zijn de Koninckrijcken van Europa, die nu soo groot zijn / booztijts soo groot niet geweest / maer in verschepdene Koninckrijcken verdeelt geweest / die nu dooz sekere middelen getoaguleert zijn. En hierom moet niemant / die in de Historien ongeoeffent is / vzeemt boozkomen / of daer mede spotten / wanneer men seght / dat sommige kleyne Landtschappen booztijts Koningen gehadt hebben.

Benessens dese boozs. Koningen en Princen / zijn noch in dese Landen geweest verschepdene Erf-edelen / van groote authozitept en gesach / die veel Onderdanen / Meyers-lieden / Keuters en Dienstlieden gehadt / en ober veel Dozpen de heerschapppe gehadt hebben. Doch men kan wel gedencken / dat veele Adelijcke familien en Edele mannen / booz's Landts en hare eygene bypheydt tegen de Romeynen bechtende / upt-geroept en gesnenbelt zijn : en dat de ober-gebieve in hare authozitept / heerschapppe / en goederen / eenen mercklijcken

lijcken krack hebben gekregen / alsoo een jegelijck naer de Roomsche pijpe most danssen.

Noch zijnder andere Edelen geweest / die sich selfs edel / ontsachlijck en formidabel hebben gemaecht dooz hare tyrannije / wreethet / geweld / bloedozstigheid / en roof-gierigheid / waer dooz sy andere hebben overweldicht / onderduckt / en onder hare gehoozsaemheydt gebzacht.

Ahleeta is een Grieks woort / en beduydt een Schermer , Campvechter / een persoon die t'eenemael sijn werck daer van maecht om andere upt te dagen / om met die selve / of om goedt / of om bloet te bechten. Sodanige gesellen zijn in ouden tijden seer veel gheweest in alle Landen. Sy waren vermeten / stoudt / opgeblasen / hooseligh / onvertsaeght / wel ter handt / baerdigh in de wapenen / gekerft van wonden : booz haer doost niemant kicken / haer haen moest altydt koninck zijn : die haer yet seyde dat haer niet en smaecte / die hadse aen den hals / en moestet menigh reys met de doodt bekoopen.

Sommige van haer / hoorende datter elders in een ander Landt een stryctbaer Heldt was / reysden daer na toe / sonder eenige gegebene oorzake / daeghden hem upt / sloegen hem ter neder / of wierden selfs verflaghen. In Sweden leest men een schyft / met Gottische letters in een graf-steen upt-gehouden : Ick Uffo , voor het Vaderlandt vechtende , en twee-en-dartigh Campvechters doodt geslagen hebbende , en ten laetsten van Rolvone den Campvechter doodt geslagen zijnde , ruste alhier. Dese Ahleten dan / of Campvechters / deden alles wat sy wilden / sy hieuten / sy hozen / sy staken / sy sloegen / plonderden al wat haer diende / en dwongen andere datse haer mosten gehoozsaem zijn / en dienen : en hier dooz maekten sy sich selfs groot / edel en formidabel / en stelden hare kinderen in possessie van 't geene dat sy met bloet en tyrannije ingeslocht en t'samen-geschraept hadden.

Van dit Grieks woort Ahleta , is van daen gekomen dat seer oude woort Athel , Adel / Athelingen , Edelingen / en Edelen : alsoo dat dat woort / t'welck in seer oude tijden gegeven is geweest den Tyrannen / met 'et verloop van tijden gegeven is soodanige personen / die dooz loffelijcke deughden den trap van Eminentie zijn opgeklommen / en zijn oock genaemt Athelingen , Edelingen : gelijk ter contrarie / heden ten dage / het woort Tyran betepkent een wreedt en bloet-dozstigh mensche / maer booztijts is 'et een eerlijck woort geweest / dat wel en loffelijck-regeerende koningen en Dozsten gegeven worde. Latrones heeft men booztijts genaemt de Soldaten / maer nu noemt men alsoo de Moordenaers.

Daer zijn Edelen of Athelingen alhier getweest / die van de Romeynen tot dese digniteyt verheben zijn ghetweest / overmits sy waren Meesters van 't Landt. Sy hebben alle dese Landen eenige hondert jaren in gehad: de Inwoonders zijn half Roomsche / en de Romeynen-half Duytsche geworden: het Roomsche en Duytsche bloet krumpt t'samen / en wert met malkanderen ver-eenicht: hoe veel Roomsche Officieren hebben sich hier ter neder geset / en Adellijcke bygheden genooten! boben dat hebben de Romeynen veel aensienlijke en dappere mannen / hier te Lande woonende / met 'et Roomsche Burger-recht begaest / om het welcke te bekomen / veel groote sommen gelts hebben gespendeert / want dese genooten Adellijcke privilegien / en waren exempt van alle serbituyten / Act. 22: 25. Alsoo zijn twee Heeren upt Vriessandt, namelijk Malorichus en Verritus (Maldrich en Gerrit) Driesehe Ambassadeurs / binnen Roomen van den Keyser Nero met de selve eminentie verciert: insgelijcks Hertogh Herman, alias Arminius, die noch daer boben met de Roomsche Ridderlijke ordze begenadicht was. Dit deden de Romeynen daerom / om sodanige groote familien en geslachten aen haer te verobligeeren.

Oock hebben de Romeynen veel Krijghs-oversten / die haer ge-troutwe diensten in dese Landen gedaen hadden / met rijke Leen-goederen versien / tot een recompens harer dapperheyt. Waerom oock Constantinus Magnus een wet en Decreet gemaect heeft / dat sodanige Leen-goederen eeuwigelijck en erflijck op de descendentes der Leenmannen souden deholveren: hoewel nu daer na de Roomsche heerschappije hier te Lande upt-gejaeght is van de Francken of Landtsaten / soo hebbense eventwel een statuyt gemaect / dat dat Decreet der Roomsche Keyseren / in dit stuck / in zijn figeur soude blijven / en van de succederende Francken genooten werden. Hoe wel nu van desen ouden / soo Roomschen als Inlandtschen Edeldom / sonder twijfel verschepdene reliquien in dese Landen zijn overgebleven / die den ouden Edeldom behouden of verlooren hebben / soo zijn doch de selve meestendeels onbekent.

Paer dat nu de Romeynen upt dese Landen verjaeght / en de Koningen van onse Francken alhier wederom haren Thoon opgerecht en gestabileert hebben / soo zijn oock van den selven onderschepdelijcke Doozluchtige en Edele familien voort-gekomen / die upt het bloet der Fransche Koningen zijn geprocreeert / of wegen hare heerlijcke daden met desen Laurier-krans zijn gekroont. Van Pharamundo zijn gesproten die Warmonden: van Merovæo de Merovingen, Merwen: van Carolo de Carolingen, Cralingen, &c. En overmits den trefselijcken

Iſſchen Scribent / Graef Herman van Nieuwenaer, verhaelt / dat den grootſten deel des hoogen Eddoms in deſe Landen van de Franſche Koningen zynen oorzpronck heeft / en immerſ ſeker en onſepſbaer is / dat het Ryck der Francken zynen oorzpronck genomen heeft in deſe Landen / van welcke ick nu ſchrybe : ſoo kan men lichtelijck daer upt afnemen / dat 'er onder de illuſtre en Adelijcke oude familien eenige zyn / die van de Koningen der Francken haren oorzpronck hebben.

Voorders / overmits in ouden tijden de Gotthen en Noormannen alle deſe Landen hebben verheert / en ober die ſelbe gedomineert / en de Landſaten groutwelijck getiranniſeert / ſoo kan men lichtelijck oorzeelen / dat eenige van der ſelver Koningen kinderen en verwanten / die deſe ſcharen leyden en regeerden / hier te Lande zyn gebleven en bekleven / behoudende 't geene ſy met de wapenen hadden gewonnen. Men ſoude eenige van ſodanige oude Adelijcke familien wel konnen upt-binden / maer wert naer-gelaten om redenen / want men vint eenige / die daer mede niet beholpen zyn / dat men haer haren oorzpronck aentwiſe in de Noorder Landen / niet tegenſtaende ſulcke Doozlichtige / vermaerde en dappere mannen / van Konincklijcke geſlachten gehooren / upt die Landen herwaerts zyn ober-gekomen.

Beneffens deſe boozberhaelde Edele zyn der noch andere / die booztijts haer lieten gebuytchen in de Oozlogen / die de Chriſtenen geboort hebben tegen aller Chriſtenen Erf-lyant den Turck. Want ſommige hare dapperheyt in de rechtvaardige Oozlogen betoont hebbende / zyn aldaer / tot een recompens harer deughden / van Chriſtene Keſers en Koningen met Ridderlijcke en Adelijcke waerdigheden verciert.

Doch dit moet alhier aengemerckt werden / dat 'et heden ten dage een heele andere gelegentheyt heeft met den ſtaet der Doozlichtige Heeren / als in ouden tijden. Want Hertogen waren Generaels van groote Armeyen / die Oozlogh voerden : doch die Oozlogen gepyndicht zynde / epndighde oock te gelijck ſoo wel haren titel als haer ampt. Graven of Greven waren Opper-richters ober groote Steden of Landſchappen / adminiſtreerden de Juſtitie / en beſchermden de Onderſaten : doch nae haren doode en hadden hare kinderen / noch op de titel / noch op het ampt / pet te pretenderen. Landt-graven waren Opper-richters en beſchermers van heele Provincien. Palts-graven waren Gouverneurs van de Keſerlijcke Palteſen / en oock van Koninckrijcken / die geconqueſteert waren. En deſe ordze heeft ge-
duurt omtrent de tijden der Keſeren / die genaemt wierden Orthones / want doen ter tijt is alles verandert / en ſoo wel de titels als ampten zyn erffelijck gemaect. En ſedert dien tijdt is den ſtaet der Heeren ſtandts-

standts-persoonen merkelijck verhooght / het Rijck is daer door be-
ter bevestight / en ontallicke onheplen zijn daer door getweert. Doch
hier by en is niemant verhozt als de Barons of Baender-heeren/
want die in ouden tijden den hooghsten staet van Eeddom bekleeden/
naest de Koningen of machtige Dorsten: en deser Baronen Soonen
wierden genaemt Jonge-Heeren, of Jonckeren: want het woort Baro
komt van Pharao, en bediedt soo veel als een Opper-heerscher.

Soo zijn dan in dese Landen Koningen / Princen en Edelen ge-
tweest / booz de Geboozte Christi, en booz de heerschapppe der Romeyn-
nen: daer zijn Edelen gemaeckt van de Romeynen: Edelen van de
Francken: Edelen van de Gotthen en Noormannen: Edelen van de
Kieperen en Chyisten Koningen. Dat alle dese Edele familien noch
in haer figeur en staet waren / souden alle dese Landen niet krielen
van Edelen en hooge-standts-persoonen? Maer hoe veel hooge Ge-
slachten zijn t'eenemael uyt-gestorven? Hoe veel zijn in armoede ver-
ballen? Hoe veel zijn in andere Landen verbrocken? Hoe veel zijn
door de Oorzogen gesneubelt en uyt-geroept? Hoe veel hebben haer
bergeselt met Bozgers en Hupslieden / en zijn daer door van den iust-
ster hares Eeddoms berooft? In summa / ghelijck alles wat de
Sonne beschijnt de veranderinge onderwoopen is / soo is 'et oock ge-
schapen met de hooge Stammen der Doozuchtige / Hoogh-gebooren
en Edele Hupsen. Het eene geslacht vergaet / het ander komt weder/
sept den wijzen Man Salomon, Eccl. 1. Van Davids Doozuchtigh ge-
slacht heeft men descendenten gesien / die de bijle / de sage en de schaef
hanteerden / die achter den ploegh gingen / die dick eelt en stwil in hare
handen hadden. In Turckijen siet men Jongens en Mepsjes achter
de Gansen gaen / welker Dooz-ouderen Kiepers van Constantinopel
getweest zijn. Op andere plaetsen siet men sommige op hooge Chroo-
nen sitten / welker Dooz-ouderen achter de Swijnen gegaen heb-
ben. Maer siet men doch eenige geslachten of hupsen / zy zijn rijck of
arm / hoogh of laegh / in welcken men niet doozgaens een verande-
ringe bespeurt / in het derde of vierde geslachte / alsoo dat de hooge
bernedert / en de nederige verhooght werden? Het radt van Abon-
tupren staet nimmer stille / maer drijft altydt om. Den eenen sitter
boven op: den anderen hanghter onder aen: den derden klimter we-
der op: Sum: Fui: Ero: En die daer onder aen hanght / is dickwijls
geluckiger / als die boven daer op sit: want hem hanght boven 't hooft
zijne verhooginge / maer den anderen zijne bernederinge. Godtsa-
lighedyt en vroomigheyt verheffen: godtloosheyt en onrechtvaerdig-
heyt bernederen. Die snoode en buyle werelts-kinderen mogen seg-
gen

gen wat sy willen / Hemel en Aerde sullen vergaen / eer dit Woordt Godts vergaen sal / namelijk : Ick sal t'huys-soecken de misdædt der Vaderen aen de kinderen , tot in het derde en vierde gelidit der geener die my haten : maer ick wil barmhertigheyt doen aen veele duyfenden , die my lief hebben , en mijne Geboden houden , Exod. 20.

XIV. D I S T I N C T I E.

Van den ouden Heydenschen Godts-dienst en Religie deser Landen.

TEmpelen of Kercken en hebben onse Dooz-vaderen in dese quartieren niet gehad / en hebbense oock niet willen toelaten : niet upt kleyn-achtinge of versmadinge harer Goden / maer upt loutere eerbiedighejdt. Sy waren van dat geboelen / dat de Majestejt der Goden van soodanige glorie en heerlijkhejdt waer / dat die selve tusschen Wanden en Mupren niet en koste besloten / en veel min dooz Beelden en gelijkenissen upt-gebrucht of af-gebeeld werden. En in dit stuck hebben sy eenen en den selven sin gehad met den Perffen , die alstijt byanden geweest zijn van Tempelen en Beelden / die selve be-roovende en verstoorende waer sy hebben gekost. Eenem Tempel isser elders geweest by een volck genaemt de Marfen , welke van het Roomsche Heyz-leger t'eenmael is verdestruuert / welke Tempel genaemt werde Tanfana : en daer zijn pregnante redenen om te gelooben dat dooz dese Marfen verstaen werden de Wijdtmarschers , gelegen in 't Landt der Tubanten , of tot Oedtmarschen , gelegen in dat selve Landt ; ghelijck Tacitus dat selve in zijn eerste Boeck schijnt te willen seggen.

Dooz het gantsche Landt hebben sy Bosschen gehad / die seer dicht en dick met geboomte beplant waren / alsoo dat men naeuvelijcks den Hemel daer in aensien koste / en in dese Bosschen hebben sy gehad hare Autharen , en gereetschappen / die sy ghebruyckten by hare Offerhanden : en onder dese Bosschen zijn sommige van haer niet alleen geheplight tot desen haren Godts-dienst / maer oock geconsacreert ter eeren van hare Heydensche Af-goden / en met der selver namen genaemt : waerom ick meen / dat men wel eenige der selver soude konnen upt-binden / naer der selver Af-goden namen genaemt / obermits de meeste Wouden en Bosschen eygene namen hebben.

Hare Heydensche Af-goden / die sy geëert hebben / zijn ghelweest Gemeyne / die sy met andere uplandtsche Natien hebben gemeyn gehad :

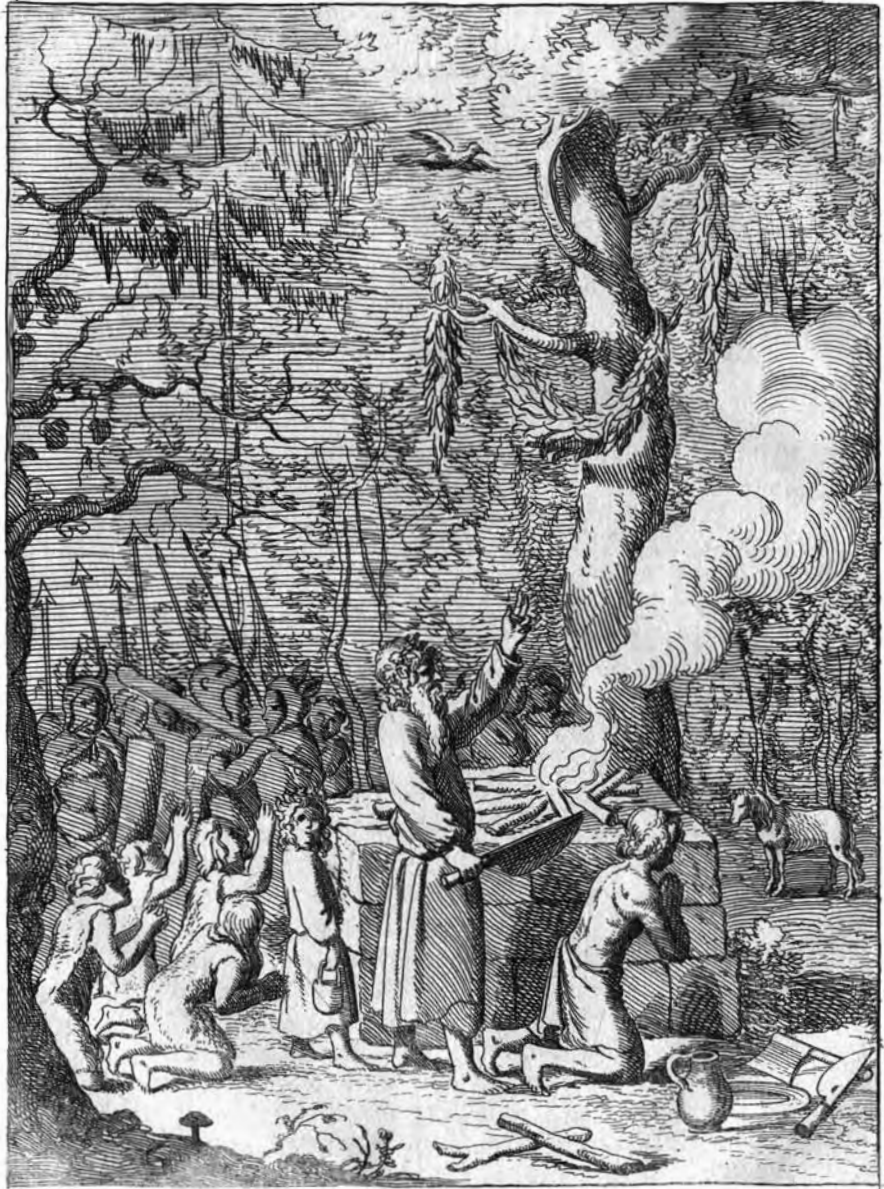
hadt: of Besondere / die zy alleen in dese Landen / als Landt-goden / ver-eert hebben.

De gemeyne Af-goden zijn geweest Mercurius, Mars, Hercules, en Isis. Immerz in dit werck heeft den Dupbel zijne personagie meesterlijck gespeelt / dat hy niet alleen den Heydensche Gyeckse / maer oock selfs den Africaensen Egyptischen Af-goden hier te Lande plaetsen ingerupmt heeft / die selve hertwaerts geboert / en op den Thoon der Landt-goden gestelt / om van de Ingesetenen gediect te werden.

Die Landt-goden en Godinnen zijn geweest veel / maer ten deele in 't vergeten-boeck gestelt. Nehallenia is een Af-goddinne geweest / in oude tijden ge-eert in Zeelandt, en misschien oock aen de Zee-kuste in Hollandt, en ick geloobe dat van dese Nehallenia van daen komt den naem van Hallen, dat nu genaemt wert Egmond, een van de eerste en oudste Gestichten van Hollandt. Worders zijn in dese Landen ge-eert Lahra, Welda, Aulrinia, Retto, Jecha, Siba, Hefus, Radigalt, Freja, Swanerift, Wodan of Wonda: een schoon geselschap. Hoe moet den Satan in sijn buyst gelacchen hebben / als hy dit vuple snoode gespups / hier en in de om-liggende Landen / heeft in-gedrongen / om als Hemelsche Goden en Godinnen / met aenbiddinge / offerhanden en eerbiedigheyt / ge-eert te werden. Sommige van dese quanten kent men wel / en men weet van wat stof sy zijn opgeleght geweest.

Welda, Velda, Velleda, is geweest die vermaerde Itol / die sich met Wicchelary / Waerseggen / Dupbels-besweeren / en andere swarte Konstten / eenen grooten naem gemaect heeft in der Bructeren Landt / in 't Stift Munster, by de Lippe, en die als een sonderlinge present naer Roomen is gebracht / en aldaer in een Triumph opentlijck hertoont. Aulrinia, Aunnia, alias Alruun, is een groote dicke Wortel / die dooz de Konst van snoode Landt-loopers en Quacksalbers ge-adapteert en gefatsoeneert wert in de gedaente van een kleyn kindt / van welcke de Landt-bedziegers bzeemde en wonderlijke kuuren wijs gemaect hebben / den selven die het hebben willen gelooven. Freja is de besaemde Patronesse van alle Wyvers en Wyfsters / van alle Boelen / Boelinnen / Wozdeel-bocken / Venus-kindertjes / welcker herten met Cupidoos pijlen verwondt zijn: en ter eeren van dese heeft men den seften dagh in de weecke / op welcken onse Heere Jesus Christus booz onse arme sondaers gestorven is / naer haren naem genaemt Frey-dagh. Doch ick krijgh een walge in het roeren van dat stinckende pivaet aller deser verdubelder Af-goden: en met een woorz gefeght / zy zijn al te samen geweest Hoeren en Boeben / Cobenaers /

venaers / Tyrannen / Dootslagers / Moordenaers en Bloetschenders. En overmits sy soodanige gheweest zijn / daerom heeftse den Dupbel op 't Cooneel der Goden gestelt : hadden sy wat gedocht / en waren sy eerlijcke lieden geweest / den Dupbel soude noyt gedroomt hebben om de selbe / van toegen hare deughden / den naem van Goddelijckheydt te doen hebben. Sulcken lief-hebber is desen gefelle van schelm-stucken / en sulcken hater van broomigheyt.

Doozts waren hare meeste Autharen gemaeckt van groene soden / volgens de wijze van andere Heydenen. Op den selben Offerden zy / op gesette tijden / niet alleen Schapen / Gepten / Swijnen / Ossen en Koeijen / maer oock levendige Menschen / die dooz het lot daer toe geroepen wierden / of die in de Oozlogen gebangen waren ; alsoo dat menigen Kroonschen Oversten en Capiteyn met sijn bloedt hare Autharen heeft moeten beblecken. En dese Offerhanden der Menschen hebben sy geleert en onthouden van hare Dooz-vaderen de Schytiers, die in de Offerhanden der Menschen gestelt hebben haren boornaemsten Godts-dienst.

Dit Dee / en dese levendige Menschen / offerden sy hare Af-goden niet alleen om daer dooz hare goust te verwerven / en om van haer gezegent te werden / maer oock op dat sy uyt de Ingelvanden der doode lichamen / als uyt het Harte / Leber / Mage / Milte / Nieren / Blase en Harssenen / toekomende dingen souden mogen getwaer werden. Een jegelijck lidt hadde zijn sonderlinge beduydinge : eens jegelijcken lidts gestaltenisse hadde / naer het seggen harer Priesteren / zijne betepckenisse : en niet tegenstaende sy t'elcke reyse jammerlijck bedrogen wierden / eventwel perforceerden zy in haer gevoelen / steunende op de groote authoziteyt harer Priesteren / die van de Dooz-luchtrighste en Edelste Stammen gebooren waren / en hadden seer groot ontsagh.

Doozts zijns seer genepghyt geweest tot 'et Vogel-geschrey en Lot-werpinge / om daer uyt toekomende dingen getwaer te werden. Hielden oock in de geheylighde Bosschen snee-witte Paerden / volgens de maniere der Perfen, die in geen ander werck mochten ghebruyckt werden / uyt welcker gaen / staen / draben en wrenschien / sy wonderlijcke toekomende secreeten presumeerden te weten.

Doch hoetwel alle dese Ceremonien onser Dooz-ouderen veel meer meriteerden eenen Dupbels- als Godts-dienst genaemt te werden ; eventwel soo sien en mercken wy / uyt de meeste stucken deser Ceremonien / verschedene manifeste Vestigia, en tepckenen van den rechten waren Godts-dienst / gelijk die booztijdts van de D. Patriarchen

is geoeffent gheweest. Wie heeft haer eerst geleert Offerhanden te slachten / die selve op aerdene Autharen op te Offeren / en haren Gods-dienst te oeffenen onder den blooten Hemel/ in Hagen en Bos-schen? Wie heeft haer geseyt / dat de Dieren die sy Offeren wilden/ moften fris en gesont zijn / sonder eenigh gebreck? Van waer hebben sy het / dat sy by hare Offerhanden maeltijden hielden / en sich niet malkanderen bzoelich maechten? Wie heeft haer verboden geen Prie-steren te hebben uyt het gemeyne volck / maer die uyt Konincklycken of Doctelijcken bloede geboren waren? Alle dese / en veel meer an-dere saken / hebben sy geleert en onthouden van hare Dooz-vaderen / en die hebbense geleert van de Schytiers, en dese van de descendanten en kinderen Noahs. Doch dat heploose wreede Menschen-offeren heeft alleen zynen oorspronck van Abrahams voozgenomene Offerhande: want obermits den selven sich selfs overtoon / en versaeckte / om het gebodt zynes Godis ghehoorsaem te zijn / en wilde zynen eenigen Soon niet zijne eygene handen slachten en op-offeren / en is daer dooz den Heere zynen Godt ten hooghsten waerd' en aengenaem geweest; soo is dit geruchte dooz de werelt versprept / en andere hebben 't na-gevolght / meenende dooz dese cruwelle Offerhanden de genade Gods te verwerben / in welke opinie de Satan die blinde menschen won-derlijck verstrickt heeft.

Noch zijnder eenige hupsen gheweest in dese Landen / in welcken men geloofde dat sekere Hups-goden woonden / die de hupsen be-schermden / werdende van de Romeynen genaemt Lares. In dese hupsen nu / daer haer dese Lares en Dupbels-spokerijen openbaer-den / hadde den Hups-vader een hoechjen afgeschut tot een vermeen-de woonplaets deser Hups-goden / en dat noemden sy een Laer, heb-bende zynen oorspronck van het Latijnsche woort Laranum, 't welck betepkent een woonplaets deser Hups-goden: en van dit woort ko-men van daen de namen van verschedene Dorpen en Boerschappen / die genaemt werden Laer, gelegen in dese Landen.

XV. D I S T I N C T I E.

Van de oude Sprake deser Landen.

Dat vooz de bouwinge des Toorns te Babel, al de werelt eene Hebreuschsche sprake heeft gesproken / sulcx is hupsen alle twijffel: en daer ter plaetsen is de verwerringe der spraken / en de vermenich-buldigheyt der selver aengebangen.

Hoewel nu de supberheydt der originele heplige Hebreuschsche sprake geble:

Heer MAURITS, Graeff tot Benthem, Tecklenburg,
 Steinwordt, en Limborg; Heere tot Rheda Wevelinck-
 hoven, Hoija, Aphen, en Helpensteen; Erfvoogt tot Ceulenaer.
 Waasberg excu. P. Walsteyn Sculp.

Hans Adolph, Graef tot Benthem, Tecklenburg, Steinvordt en Limburg, Heer tot Rheda, Wevelinckhoven, Hoya, Alphen en Helffersteen Erfvooght tot Coulen.

gebleven is op den stam en descendenten van Heber, en vervolgens op Abraham, Isaac en Jacob, en alsoo vervolgens op de kinderen Israëls / die soo wel dese heylige sprake / als de Schryften des Ouden Testaments / in dese sprake beschreven / altyt seer religieuselyck en curieuselyck hebben bewaert / niet tegenstaende sy in alle hoecken der werelt verstroyt zijn : nochtans en is de sprake der volckeren / die van Japhet en Cham boozgeteelt zijn / nimmer alsoo verwert / verbastert of veranderd / of daer zijn veel Hebreeuwtsche woorzen mede vergesetschap gebleven. Tetten wy op onse gemeyne Duytsche sprake / wy vinden in die selve verborzen verschedene Hebreeuwtsche woorzen / als oberblyffels van dese dibijne sprake / die den wyjsen en verstandigen / diese verstaet / leyt tot den eersten Autheur deser sprake / de welcke Godt selfs is. Eenige weynige Hebreeuwts-Duytsche woorzen sal ick alhier allegeeren : Arets, Aerde ; Bor, een Bozne ; Baar, handen ; Gamal, een Cameel ; Gur, een Surre / of slecht en veracht Dier ; Haar, een haer ; Sade, Zaedt / of Acker ; Par, een Darre / of Stier ; Sul, eenen sullis / of slechten bloet ; Schadad, schade doen ; Schakan, schaken / misdoen ; van waer komt een Schaccher, dat is een misdader.

Maer Griekse woorzen hebben wy soo veel in onse gemeyne Duytsche woorzen / dat men die selve alhier niet en kan opstellen / om niet al te prolix te zijn.

De selve nu / die een tijdt lanck in Perfen verkeert / en die selve sprake geleert hebben / verhalen / dat 'er onder alle breeemde en uytlandtsche spraken / geene gebonden wert / die grooter gemeynschap heeft met de gemeyne Duytsche sprake / als de Persische : gelijk dan oock der selber zeden en manieren wonderlijck met de Duytschen ober-een komt.

Dozders / die de Latijnsche spraek verstaet / moet bekennen / dat wy in onse Duytsche sprake eenen grooten hoop Latijnsche woorzen hebben / die ons soo familiaer zijn / als offe oorspronckelycke Duytsche woorzen waren. Ja een Latijnist / elck Duytsch woort wel considererende / sal bevinden / dat onse derde of vierde Duytsche woort Latijn is. Papyrus, papier ; Penna, een pen ; Scribo, ick schryff ; Lego, ick leese ; Caput, een kop ; Cutis, de huyt ; Pellis, vel ; Nafus, neus ; Oculus, oogh ; Pes, fris ; Butirum, butter ; Casus, kaes ; Oleum, olpe ; Vinum, wijn ; Sol, de Son ; Stella een Sterre ; Rapum, een raep ; Prunum, een pruym ; Pyrum, een peer ; Pater, een Vader ; Mater, een Moeder ; Frater, Broeder ; Soror, Susster ; en honderden meer woorzen.

Wengaende de oude Gottische sprake / hoewel die selve in oude tijden met seer vreemde en ons onbekende letteren en Characteren is beschreven / eventwel is zy recht oudt Duytsch / en heeft dien volgens groote gemeynschap met onse gemeyne Duytsche sprake : en op dat sulcks mach blijcken / sal ick hier by setten het Gebedt des Heeren / of het Vader Onse / in de rechte oude Gottische sprake.

*F*ader war som er in hymlum. Heyligat wardē dit namen. Tilkomen tit rikke. Ske din willige, som i hymlum, so po tordene. War taghlich Brodh giff os i tag. Verlach os waren schuldt, som wi verlaten ware skuldiger. Och inledhos ik he i, strektilfe, utan los os i fro onda. Amen.

Considereren wy nu borders de oude Schytsche sprake / van welke Patie die eerste Inwoonders aller deser Landen haren eersten oorspronck hebben / soo sullen wy bevinden / dat die in den gront anders niet en zy als de oude Duytsche sprake / als by welcken noch op den dagh van heden in swangh gaen dese woorden / Bro, Wingardt, Regen, Bruder, Swester, Alt, Salt, Sael, Golts, Thur, Winth, Silver, Hus. Die Schytsche vermaerde oorlogende Vrouwen zijn genaemt geweest Amazones : maer wat is dat anders gesept / als A-Mätlen, Maeisjes, Mepjes? De Coninginne die r'huys bleef / terwylen de andere A-Mätlen huften 's Landts Oorlogen boerden / wierde ghe-naemt Landpotin : en wat is dat anders gesept als Landt-voogdinne? Den name oock des Koninghs Lanther, wat beduydt die anders als een Landt-heer?

De oorsake nu / waerom in onse Duytsche sprake soo veel woorden gebonden werden die gemeynschap hebben met de Griekische / Persische / Gottische en Latijnsche sprake / is dese / namelijk / Dat die Perffen, Griecken, Romeynen, Gotthen en Duytschen, al te samen hare afkomste en sprake hebben van de Schytiers, welker sprake de rechte Moeder-tael is van alle dese andere. En dese is d'oorzake dat men in oude tijden in Hispanien / Franckrijck / Engelandt / Duytslandt / Polen / Dalmatien / Moscobien / Sweden en Dene-marchen eene Duytsche sprake ghesproken heeft : doch die in beelen seer veel verschilde.

Gelijck nu de Griecken, als een afkomstigh en nabuerigh volck der Schytiers, hare sprake en Schytsruer geleert hebben van de Schytiers, soo hebben sy oock die selve boortgeplant en verbreyt in Italien. Daerom verhalen die Historien / dat Carmentha de Poëterse / met Evander, upt Griekelandt komende / en gelandt zijnde in den mont van

van den Tyber, de Griekse letteren gebracht hebben in Italien, alsoo dat de Roomsche letteren haren oorspronck hebben van den Grieken/ met welcken sy oock groote gemeynschap hebben: en dit is geschiet omtrent de tijdt als Jair Richter in Israël was.

Doorsz / overmits notoir is dat alle spraken in den tijdt van hondert jaren merckelijcke veranderingen onderwoopen zijn / so kan men lichtelijck daer uyt afnemen / dat de Roomsche oude Latijnsche sprake dese veranderinge oock mede zy subject gheweest / en dat sy in seer oude tijden grooter ghemeynschap ghehadt heeft met de Schryftsche-Duytsche sprake / en meer Duytsche woorden in haer verbat / als daer na als Roomen een loop-plaets wierde van alle Partien der werelt / waer dooz die Roomsche-Duytsche sprake seer is verbastert. Hierom seyt Festus, die geleest heeft ten tijden des Keesers Augusti, dat in zijnen tijdt de oude Latijnsche sprake soo seer verandert was / dat men de oude qualijck koste verstaen.

Als oock de Romeynen eerst in dese Landen gekomen zijn / doe en hebben onse Dooz-ouders geen kennisse ghadt van lesen of schryben. Doch eenige seer weynige heeft men ghebonden die eenige Duytsche woorden met Griekse letteren wisten te schryben / en soodanige heeft men oock in Byzantijck gebonden; en die dese kennisse ghadt hebben / gis ick geweest te zijn Heydensche Priesters / uyt doozluchtige Dupsen gebooren / die dese wetenschap uyt vreemde Landen moeten gehaelt hebben / vermits men gebonden heeft / dat booz onberdenckelijcke eeuwen die Letter-konst alleen ghebonden en betwaert zy gheweest by de Landts-Hooge-Priesteren / by welcken men oock somtijts oude Historien gebonden heeft: ghelijck men oock daer na in 't Christendom de oudste schryften / memorien en Historien / gebonden heeft by de Geestelijcken in de Kloosteren.

Doch de grootste krack die onse gemeyne Duytsche sprake sedert den tijdt van rupm seftien-hondert jaren ghekregeen heeft / die heeft sy bekomen van de Romeynen. Dese hier te Lande komende / verstaen d' Inwoonders niet / en d' Inwoonders en verstaen oock de Romeynen niet. De Romeynen willen hare tongen niet conformeren met de tongen deser Landtsaten / maer die Landtsaten moeten hare tongen conformeren met de Latijnsche tongen der Romeynen, die de Inwoonders en hare sprake noemden Barbaris. De Romeynen en willen geen werten / statuyten of ordonnansien maken als in 't Latijn: en de Landtsaten en konnen 't niet verstaen: immers / sy leeren soo veel als sy konnen / alsoo dat aldaer een wonderlijck krom-tongen moet om-gegaen hebben; doch sommige hebben soo veel geleert / dat

zy goet Latijn gesproken hebben. En hier komt het van daen dat wy soo veel Latijnsche woorden hebben in onse Duytsche sprake / en dat wy geen Griekse / Gottische / of andere uytlandische / maer Roomsche letteren gebuycken in onse Schriftuer : want onse capitale letteren zijn die selve letteren die de Romeynen gebuyckt hebben : maer onse andere mindere / zijn bastert-letteren die gebuyken zijn / eenighsing representerende de capitale Roomsche.

Hier na volgen nu de onderscheydelijcke generale veranderingen der opperste Heerschappye deser Landen.

XVI. D I S T I N C T I E.

Van de eerste aenkomst der Romeynen in dese Landen, en van haer bedrijf alhier.

DEn staet deser Landen / hoedanigh die getweest zy vooz de heerschappye der Romeynen, is in de voozgaende schriften aengegewesen. Sommige Natien hebben gehad Koningen / andere Vorsten. De Landtsaten en waren geen serbituyten / geen slavernijen onderwoopen. 't Geene van haer by de respective Landts-Vorsten geeyst werde / gheschiede meer ter heede / en met vriendelijck versoeck / op oopenlijke Landts-dagen / die in Wouden en Bosschagien gedaent wierden / als dooz dwangh of bebel. Doch dese goude byzheyt is daer na in een harde yfere slavernije verandert / dooz de yfere Monarchie / welkers jock dese Landen eenighe hondert jaren hebben moeten dragen / en waer van den Propheet Daniel heeft gepropheert / Dan. 2: 40.

Anno 18. vooz de Geboorre Jesu Christi, zijn de vermaerde Romeynen, met hare victorieuse Heyz-legers / neder-gesackt uyt Hoogh-Duytslandt / in dese en om-liggende Provincien en Landen / onder het commando van Druso, en sijn Broeder Tyberio, en sijn Soon Germanico : en hier mede zijn alle hecken verhangen in alle dese Landen / en alles is verandert / en de Edele liberteyt is in een monstrueuse slavernije verandert.

Onse Dooz-baderen voozwaer en zijn niet te beschuldigen datse het net haer hebben ober 't hooft laten trecken. Hoe hebben sy hare tanden laten sien ! Wat tegentweer hebben sy gedaen ! Hoe hebben de nabuyzige Landen malkanderen de handen gheboden ! Wat bloet isser aen beyde zijden vergoten ! Al is 'et sake dat 'et de Roomsche Scribenten stilswijgende dickwoijs vooz-by-gaen in hare Historien / soo

ſoo wanneer hare Hez-legers rechtſchape wat om de lendenen gekregen hebben; eventuel ſoo hebben wy de Hiſtorien daer van in onſe Landen: Hiſtorien / ſegh ick / die de Romeynen niet met pennen en inckt op 't pampier / maer met ſchoppen / ſpaden en graben / in onſe gemeyne Vaderlandts-aerde geſchreven hebben: dat zijn die Dodengraven, die met groote menichte hier te Lande noch te ſien zijn / van de Romeynen ſelfs gegraben / waer in ſp wegh-geſtopt hebben grooste menichte van hare confraters / die door de ſwaerden onſer Dooz-ouderen zijn verſonden geweest.

Doch wat ſullen wy ſeggen? alle tegenwoer en was anders niet als met 'et hooft tegen een muer te loopen. Den tijdt / in den Hemel beraent / was verbult / dat den roobenden Adelaer zijne vleugelen moſte upthjepden / van de eene Zee tot aen de andere / en dat die bloetvlagge der Romeynen moſte waepen in alle deſe Landen / en dat de Ingeſetenen haer moſten bukken / en ontfangen dat jock dat haer wierde opgelept.

Die Romeynen nu / als overwinners / beranderen alles naer haeren luſt en appetijt. Die in de boozige Oorlogen haer leven behouden hebben / en die haer ſuſpect zijn / leggen ſp laegen / en helpense van kant / onder 't pterext van rebellie en complotterije. Andere latenſe in hare digniteten en ampten blijben / maer makenſe tot Vaſſalen / als zijnde met den ſwaerde overwonnen. Sp bouwen hter en daer Caſteelen en Slooten / en leggender guarniſoenen in / tot dwangh der Ingeſetenen. Sp ordineren Gouverneurs ober Probitien en Landen / die alles beſtieren en dirigeren / volgens de practijck / by den Romeynen gebuyckelijck. Sp leeren onſe Dooz-ouderſ hoflijcke en civile zeden / in eten / drincken / kleden / ſpreken / en daeghlijcken omme-ganck. Sp leerenſe Cirkel-ſteenen backen/Hout te behouwen / Hupſen met ordze te bouwen / Boomgaerden te beplanten / Gaerdens te ordineren / onbzychtbare Landen te cultiveren / den gedurigen Ackerbouw te oeffenen / den ledigh-ganck te vermijden / &c.

Doch daer de Giſt in de ſack is / daer wilſe upt. 't Gene de Romeynen ſchijnen te geben met d'eene handt / dat roobense met d'ander. Sp zijn ſoo ras niet bekleben / of ſp betoonen watſe in haer ſchildt voeren. Alle menſchen leggen ſp Schattingen op / een jegelijck naer zijn vermogen / en naer zijne conditien. Gelt hebben ſp niet / Gelt kennen ſp niet; maer ſp hebben goede Waeren / den Romeynen alſoo aengenaem als Gelt / namelijk / Paerden / Offen / Kroepen / Schapen / Derckens / Kroozn / Hupden / en Vellen van koldde Dieren: hebense ſodanige creaturen en Waren niet / ſp hebben Soonen en Dochteren.

teren. Dochteren die ons dienen booz slabinnen / of die schoon zijn booz Concubijnen. Soonen/die bequaem zijn om den degen te dzagen/ de wapenen te hanteren / en dooz de monsteringe te gaen. Wanneer het de noodt ber-epscht / moet man booz man op ontboden werden/ om in de wapenen te zijn / en krijghs-rochten te doen. Is pemant oudt / die den krijgh niet langer volgen kan / hy moet met den krommen arm komen / en doen bereeringen / om te moghen t'hups blijven. Iffer elders een schoon en sierlijk jongh geselle / op den selven werden Sodomitische ooggen ghelwoopen / en kan zijn lichaem niet bergen.

In summa / de kinderen werden getrocken van de ouders / en de ouders van de kinderen : den man van sijn wijf : suster s en broeder s werden van malkanderen gescheurt ; en niemant heeft bykans eygen goedt. Oock wert het haer verboden eenige publijcke algemeene t'samen-komsten te houden / volgens haer oude Vaderlandtse gewoonte / in Wouden of Bosschagiën / om / onder 't pzetext van Godts-dienst / geen rebellijen of complotterijen te smeden. En al hebben dese dwingelanden het gantsche Landt onder hare dienstbaerheyt gestelt / sy beschermen 't eventwel niet booz de wyrede roovende Patien / die wpt 'et Oosten en Noorden / te Water en te Lande / komen dese Landen be-rooven / terwyljen de Roomsche guarnisoenen schuyplen in hare roof-nesten. Hierom werden zy niet getracteert als Vrienden en Broeder s der Romeynen , maer arger als slaven en lijf-eygenen.

Hier van zijn al de Landtsaten den krop so vol / dat haer walght van de Romeynen , en men hoorz geduerigh haer hare tanden knerffen / die getwet zijn op de Romeynen. Men begint heymelijck te mompelen van middelen / om dat Roomsche pack ten Lande wpt te jagen. Maer wat raedt ? De Roomsche Soldaten / hier en daer in guarnisoen leggende / is lichtelijck den hals gebroken / en die en zijn soo veel niet / de namen harer ghezetendeerde Regimenten zijn vreeslijcker als haer macht is : maer 't is wat anders daer 't hapert. Wpt Brancrijk en Hoogh-Duytflandt sal 't alles hier herwaerts sacken / en top sul-len van Roomsche krijgers behagelt werden / alsoo dat 'er rien of twintigh sullen in de plaets komen / daer top maer een gematst hebben. Daer beneffens so is het Roomsche krijghs-bolck hier veel getrouwt / hare kinderen zijn half Romeynen , half Duytschen : jaeght men den Vader ten Lande wpt / men berooft de wijben van hare mannen / de kinderen van de vaders / de schoon-vaders van de schoon-foons / &c. Doch dit alles ongeacht / de meeste stemmen winnen 't : Wyzheyt boben al ; Roomen moet wpt 'et Vaderlandt : beter een rep s met

met eeren gestorven / als altijd een leven te leyden dat snooder is als de doot selfs.

Men begint hier en daer te hooren den naem van Francken, dat zijn Vrijen, die geen serbitupten willen onderwoyzen zijn. Daer werden heymelijck gemaect groote consideratien / alliantien en verbintenissen / doch de Romeynen achten 't niet: en gelyck te dier tijt alles tot Roomen in bordel liep / en verwaerloost werde / soo gingh 't oock met de Militie / in dese Landen gelogeert. Men valt op de Casteelen der Romeynen, men slaet doot alles wat men vint. Men geeft slagen / men ontfanght slagen: Doch 't is niet anders als met 'et hooft tegens een Kots gelooopen. De Kroonsche Soldaten / die geslapen hadden / werden wacker / en men bevint dat 'et katten zijn die men sonder pfer handtschoenen niet en kan aentasten / veel minder vangen. Wat een grouwlijck bloet wert er vergooten! Wat Velden / Wouden / Heerstraten zijnder / die niet en zijn besprenght met het bloet der Velden / soo wel der Romeynen, die niet wijcken wilden / als der Landtsaten / die haer tot wijcken of sterben dwingen wilden! De Francken wassen en vermeederen: de Romeynen verdelcken en verdwijnen. Men begint in desen hoeck Landts eerst rupm-baen te krijgen. Dit quartier Landts / gelegen aen de Noort-Oost-zijde des Rhijns, wert schoon gebaeght / en al wat hier niet en wert capot gemaect / dat wert ober den Rhijn gejaeght.

De Romeynen nu ober den Rhijn gejaeght zijnde / daer gaet het slachten noch eerst aen. Dit Landt / dat te voren groot genoeg was booz de Romeynen en Landtsaten / en is nu niet rupm genoeg booz de Ingesetenen alleen / sulcken menichte volcks bloept herwaerts / om part en deel te hebben aen dese gemeyne Dyphept. De Inwoonderen isset niet genoeg datse haer gemeyne Vaderlandt schoon ghemaeckt hebben van de Romeynen, maer sy willen noch ober den Rhijn: daer zijn beter Landen / grooter Rijckdommen / meerder buydt. Sy doen aenballen des Somers / maer moeten wijcken. Sy doen aenballen des Winters ober 't ys / maer werden te rugge gheslagen. Sy herbatten iteratibelijck hare aenballen met extreme macht van menschen / doch te vergeefs. Het water des Rhijns wert geberst met 'et bloet der Romeynen en Francken. Dit verjagen / vangen / slachten / woegen en dootslaen / heeft rupm geduurt twee-hondert jaren. Soo duur staet de Franckse byphept.

Die Francken eyndelijck hebben den Laurier-krans daer van gezacht / sijn meester geworzen en eygenaers van haer oude Vaderlandt / verjagende alle Romeynen, en vangende een nieuw Koninck-

rijk aen / naer datse omtrent vier-hondert jaren met dat ondraegh-
lijcke Kroomsche jock gesleept hadden.

XVII. D I S T I N C T I E.

Van het beginsel, en het eynde, der Opper-
Heerschappye der Francken of Françoysen in
dese Landen.

De Volcken van deser Landen / die haer Vaderlandt van desen
Kroomschen ballast hebben onlast / hebben haer met eenen ge-
meynen naem genaemt Thi Francken, dat is / De Vrijen, vermits sy
daer nae gearbeeyt hadden om byp en vranck te zyn van alle lasten en
servituyten / waer mede sy en hare Dooz-baderen / omtrent vier-hon-
dert jaren langh / van de Romeynen waren bes waert en onderdrukt
geweest. En desen naem van Vryheydt heeft alle om-leggende Lan-
den soo gekittelt in 't herte / datse gesnackt hebben naer dese Vryheydt
der Francken, gelyck een Vis naer 't water.

Gelyck nu dickwijls uyt kleyne beginsels groote saken haren ooz-
spronck nemen / soo heeft oock dit machtige Rijk der Francken uyt
geringe beginsels zynen oozspronck gekregen. Maer in wat Lande
of plaets zyn doch de eerste fondamenten gelept / waer op dit prachti-
ghe Rijk gebouwt is? In SALLANDT, en des selfs naeste na-
bure Landen. Ich segg in Sallandt, een Landtschap ghelegen in
de Provincie van Over-Yffel, bewaert werdende van de stroomen/
genaemt de Iffala en Vecht: welckers nabueren en naeste bywoon-
ders ghetweest zyn de Tubantes, die nu ghenaeamt werden Benthemers
en Twenters: Desgelycks de Tencteri, nu ghenaeamt Drenthers,
Ingesetenen van Vrielandt: de Usipetes of Usipy, de Zutpheners:
de vermaerde oude Sicambri, dat zyn Geldersche. Dit Landt is
dat rechte Vaderlandt der eerste Francken. In dit Landt zyn ghe-
foymeert die fundamentale Wetten / waer op dit machtige Rijk is
gefondeert. In dit Landt hebben ghetwoont die GASTEN, die
machtige Edelen / die haer hebben durven onderwinden de wapenen
in de handt te nemen / en Roomen uyt Sallandt te bannen / dwingen-
de met de wapenen de selve / die te voren de Werelt met haer wapenen
gedwongen hadden.

Doch dit moet hier aengemerckt werden / dat wel de eerste Authen-
ren van dese Franckse confederatie genaemt werden Sallanders; maer
dat eventwel onder den gemeynen naem begrepen werden haer naeste
geburen / die rondt-om haer ghetwoont hebben / als de Tubantes,
Tencters,

Tenckers, Sicambers, Uipeten, Bructeri, de Munsterschen, &c. ghe-
lijck te booren verhaelt is: aengesien in die tijden de Provincien en
Landtschappen soo pzeijts en naeuw niet gelimiteert waren/ als nu
ter tijdt/ nu men in 't scheidten der limjten dickmaels niet alleen een
krackeeljen/ maer oock een swaer proces aenhangen sal om een
roede Landts.

Dit Landt heeft voortijts upt andere oogen ghesien als heden ten
dage. 't Is geweest vol Wouden / Boschagien en Broecken / en
dien-volgens vol Weplandt en Wildt. En dese Boschagien/ met
verloop van tijdt vernielt zijnde/ soo zijn veel van dese Woudt- en
Graz-landen in magere en dorre Heyden verandert. Het Landt is
gheweest vol Bouw- en Zaep-landen / van welcken seer veel daer na
verlaten en in wilde gront verandert zijn. Het Landt is gestopt ge-
weest vol menschen/ en sulcks wegen de verscheidene Commodite-
ten/ die dese Ingesetenen aengelockt hebben: desgelijcks zijn in dese
Landen geseten geweest machtige Edelen en Hooge-stants-persoo-
nen/ van groote authoziteyt/ rijck van Landen en Onderdanen/
Meyers/ Keuters en Dienstlieden. Doch het vertreck der Ingeset-
enen ober den Rhijn, in 't verholgen en berjagen der Romeynen,
desgelijcks de menighbuldige bloedige Veldtslachten gehouden met
den Romeynen, hebben dese Landtschappen merckelijck van volck
ontbloot/ en dien volgens veel Landen doen verwilderen/ en van
den boozigen schoonen glans seer berooft.

Doch hoewel dit boozz. Sallandt, met zijne nabuyzige bygelegene
Landen/ booz het berjagen der Romeynen, veel Volck-rijcker/ Zaep-
landt-rijcker/ Bosch-rijcker en Weyd-rijcker geweest zijn/ als daer
nae: soo is nochtans ten hooghsten te verwonderen/ dat sy sich heb-
ben durben onderwinden de katte de belle aen te hangen/ en sich te
kanten tegens de Romeynen, met een vaste resolutie haer gemeyne
Vaderlandt van de Romeynen te ontlasten. Op de vastigheyt van 't
Landt en was geen verlaet: Geldt/ dat een zenuwe des Oorloghs
is/ wasser in die tijdt seer dun gezaept: machtige kooplieden/ Nego-
cianten/ en rijcke Bozgers/ waren onbekent: Steden zijnder in die
tijdt seer wepnigh geweest/ en die den naem droegen van Steden/
en hadden geen macht. De Hooge-stants-persoonen en Edelen
moeten nootsakelijck geweest zijn van groote macht en authoziteyt/
als sy dit groote Iwerck eerst hebben aengevangen: sy moeten groote
menichte van Onderdanen gehad hebben/ op welcker getrouwig-
heyt sy haer hebben verlaten: sy moeten groote correspondentie ge-
hadt hebben met de omleggende Potentaten: en sy moeten al te sa-

men een grouwelijcke algemeyne walge gehad hebben tegen de Romeynen. Want anders was het haer onmogelijck geweest.

Maer dat nu by dese Sallanders en Tubanten haer verboeght hebben verscheydene naburijge Natien / soo zijn mede allentkens daer by gekomen die van Utrecht, van Hollandt, een gedeelte van Vrielandt, 't Stift Munster, Emderlandt, Tecklenburgh, Ofenbrugge, &c. En met wepnigh woorzen geseght / de Fransche confederatie is geworden een loopend' vier / dat sich in korten tijdt soo wijdt verspreyt heeft / als het materie en stof heeft konnen binden / om dese warmte en blamine te ontfangen / want al de werelt was de Roomsche Crantz nje sat.

Dese machtige Franckische Natie nu / hebbende hare handen by zijnde victorieus / en siende de rare en ongewoonlijke vermeerderinge en aenwas harer Natie / heeft up 'et midden van hare Inlandtsche en strijckbaerste Helden eenen Koninck verkosen / genaemt in haer gemeyne Duytsche sprake Waermond, maer is van andere genaemt geweest Pharamondt, Warmond; van welken boortgeteelt zijn / de Heeren en Heerlijckhejdt van Warmond, gelegen in Hollandt / niet berde van Leyden. Maer desen is gebolgh Koninck Cloeck, die de Scribenten noemen Clogio, Clood, Clodius, leggende begraven tot Camerick. Desen is gebolgh Koninck Merovæus, Mervinck, Merve-de, die zijn Konincklycke Hof gehouden heeft by Dordrecht in Hollandt / alwaer op den dagh van heden noch gesien werden de hooge en dicke mueren van het Konincklycke Halleys / in 't water / zijnde de rest met water bedeckt. En van desen Koninck Merwe, heeft als noch den naem de Mase, loopende boort by Rotterdam en Vlaerdingen, die anders niet genaemt wert als de Merwe: gelijk dan oock eenen grooten rest Landertjen gelegen zijn tusschen het Landt van Altena en de Lange-straet / genaemt het Landt van Merwe, als het welke soo wel zijn naem als afkomst heeft van desen Koninck.

Doch dat sommige Hoogh-Duytschen schrijben / dat desen Koninck Merovæus een Thuringer soude geweest zijn / geboren in Hoogh-Duytslandt / sulcks is een groote misslagh / en komt van daen up de misduydinge des woortz Thuredrecht. Is Thuredrecht nu Tuyringen? Thuredrecht is Dordrecht, dat in ouden tijden genaemt en gescheben is geweest Thuredrecht en Durdrecht. Die oude Rudera van 't Halleys des Koninghs Mervæi, ghelegen by dit Hollandtsche Thuredrecht, geven genoegh te kennen wie daer op zijne Hof-houdinge gehouden heeft. Doch ondertusschen en versaeck ick niet dat desen hierlandtschen Franckschen Koninck Merovæus in Franckenlandt en Thurin-

*Merovæus, Mervede off Merve,
Coninck der Francken .*

*Pharamondus off Warmondts,
Coninck der Francken.*

Churingen soude getweest zijn / en aldaer groote saken verricht hebben. Hier van sal in 't verbolgh geschreven werden.

Deze Koningen der Francken dan / en hebben in die tijden hare Hof-houdingen noch niet gehouden tot Parijs, als sy nu doen / en hebben oock niet gewoont in dat Landt / dat nu genaemt wert Vranckrijk : maer in Over-Yffel, in 't Landt der Tubanten, in Hollandt, en in Gelderlandt. De Koningen hebben Hof gehouden tot Oedtmarschen, Dusborgh, Nimwegen, Aken, Diedenhoven, Camerick, &c. Aken, Nimwegen, &c. zijn voortijts genaemt Paleysen van de Koningen der Francken. Carolus Magnus, Koninck van Vranckrijk / is tot Aken ghestorven en begraven. Sallandt, Gelderlandt, Twent, Benthem, &c. zijn voortijts genaemt Francia. Oock heefmen onderschepdelijcke memorien en berichten van Odimaro, Otmaro, of Otmeyr, dat hy de Stadt Oedtmarschen, gelegen in Twent, heeft gehout / naer zijnen naem genaemt / en is aldaer oock gestorven / en in een getwelft Graf begraven / welke plaets als noch van die Bozgers aengewesen wert.

Maer dat nu desen Waremondt verkoosen is getweest tot een Koninck van dese souberayne Natie der Francken, zijnde zijne heerschapppe van een heel andere natuer / als der voorige genaemde Francken getweest was : soo zijn verkooren geworden hier onderschepdelijcke Hooge-standts-perfoonen en Regenten / die men in die tijden ghe-naemt heeft GASTEN, woonende in desen hoek Landts / daer dit Rijk der Francken zijnen oorspronck genomen heeft / om gelijckhandt met malkanderen te beramen eenighe generale Wetten en Ordonnantien / naer welke in dit nieuwe Rijk / soo wel de Koningen / als Edelen en Ondersaten / onder dit Rijk resorsterende / in volgende tijdt / haer souden moeten reguleren. En dese Gasten of Heeren / zijn genaemt ghetweest Vifo-Gast, Bodo-Gast, Sale-Gast, en Vide-Gast.

Deze Regenten zijn iteratibelijck vergadert getweest op onderschepdelijcke Saelen / Bozgen en Heeren hupsen / ghelegen in dit selve district / en hebben geformeert de Salijcke Wet, anders ghenaeamt LEX SALICA, die een fundamentele wet is des Koninckrijcks van Vranckrijk, die noch op den dagh van heden in swangh gaet / en statueert onder anderen / dat die Kroon der Francken niet en mach versterben op een Dochter : en dat geen Sael-steden / gelegen onder 't gebiedt deser Francken, mogen debolveren op een Vrouw / maer op een Manlijck erf.

Nu is 't seker en gelwis / dat dese oude Saly of Saliers, anders geen
en

en zijn / als die SALLANDERS, en hare nageburen. En dese boeren den naem van I-Sala, Yfala, Ifala, Iffel, de vermaerde Ribiere / die haer Landt doozloopt. Daerom dient genoteert / dat Y of I soo veel beduyt als water. Want dat water der Zuyder-zee / loopende hooz-by Amsterdam tot aen de Beverwijck, wert genaemt het Y: en alsoo werden alle kleyne Water-beeckjes van sommige Landen genaemt de A, van andere de E, en noch van anderen de I. Soo en is dan Ifala anders niet gesept / als het water Sala: en die Salijcke Wet en is anders niet als Sallandtse Wet.

Maer hier tegen soude ter contrarie konnen ingebracht werden / dat 'et waerschijnelijcker zy / dat dese Wet genaemt zy ghelweest de Sallijcke, niet vermits zy in Sallandt zy ghemaect / alsoo genaemt naer de Ifala, maer vermits zy gemaect zijn op de SALEN, Dallesfen en Casteelen der Gasten en Regenten / die in Sallandia en Tubantia, &c. hare residentie gehouden hebben: In summa / datse alsoo genaemt zy / niet van de Ifala, maer van de Salen, 't en is niet sonder bedenckinge / daerom moet ick 'er breeder bericht van geven.

Het woortjen SALA of SAAL is een seer oudt Gotthis woort / en beduyt een Dalles of Heeren-hof / alwaer publijcke vergaderingen gehouden / en audientie gegeven wert. Hier van daen komt den naem van de seer oude Erts-bisschoppelijcke Stadt Upsaal, gelegen in Sweden / gebouwt van een van de oudste Koningen genaemt Ubbo, alsoo dat Upsaal soo veel gesept is als Ubben-Sael.

Desen naem van Sael, is dooz de Gotthen en Noormannen herwaerts overgebracht in dese gewesten / alsoo dat men alle Heeren en Edelen Hupsen genaemt heeft Salen.

Een sodanige Sael is hooz ondenckelijcke tijden geweeft op 't Hups Benthem. Sodanige Sael is geweeft Swolle, eer het in sulcken frapen Stadt is verandert. Oldensel in Twent is mede gheweest sodanigen Sael, en deshalben genaemt Olden-Sael. Ingselijcks Sallick, gelegen aen den Yffel, tusschen Campen en Hattum, een oude Heerlijckheyt / waer ober tegenwoordigh Heer is L. B. van Oor tot Boeckhorft, en het is seer geloofwaerdigh / dat den Heer van dat Sallick of Saleheim gheweest is een van de Franckse Gasten. Oock isser sodanigen Saal geweeft in Drenth, tot Emmen, dat noch op den dagh van heden genaemt wert den Sael-hof, zijnde geweeft een groot Dalles / maer gantschelijck geruineert / alsoo dat 'er niet meer van ober-gebleven is als den naem / het Pleyn / de oude Gzachten / en eenige groote gemerckte Kefelingen / sonder dat 'er eenige andere memorie van ober-gebleven is. Gelijck dan oock mede boortijts een sodanigh Heeren-

Sael gelegen heeft tusschen Oldensael en Oedtmarschen, in de Boerschap Voltelen, (alsoo genaemt naer de Roomsche Voltinien) dat nu oock gantschelijck vertwilt en verdestrueert is. Meer andere soudemen konnen verhalen; maer om in dese Distinctie niet al te prolix te zijn / soo maect ick hier van een eynde.

Om dan nu te concluderen / is mijn geboelen / al zijn wel in dit district geweest veele en machtrige Heeren Salen of Dallespen / welcker Eygenaers de absolute jurisdictie en heerschappye gehad hebben ober dese Landen / en op welcker Salen die Salijcke Wet gemaect is / dat 'et daerom eventwel niet gelooflijck is / dat zy haren naem van dese Salen ontfangen hebben / maer van de Tribiere Ifala : want overmits alle gemeyne Landts-wetten / Edonnantien / Statuyten en Keuren / altyt op Saelen, Dallespen en gemeyne Landts-huyfen gemaect werden; waerom soude men juist een eenige Wet alleen den naem geben van een Sael, vermits zy op Salen geformeert was?

Doorsz / alsoo dan ontvedersprekelyck is / of de Salijcke Wet en het Rijck der Francken hebben haren oorspronck genomen upt Sallandia en Tubantia, &c. En oock notoir is / dat de Gzaesschap Benthem ongetwijffelt een gedeelte is van Tubantia: dat oock in het gantsche Landt en oude Partie der Tubanten geen ouder of starker Dallesp / noch oock hooger Familie geweest is als die van Benthem; soo blyckt daer upt soo klaer als den dagh / dat niet alleen dat seer oude Hups Benthem, dat wel 400 jaren ouder is als die Salijcke Wet, geweest is een van de Salen en Dallespen op welcken dese Franckse Confederatie is gemaect: maer dat oock de Heeren selfs (eer men noch van Szaben wist te seggen) van de boornaemste Gasten en Regenten zijn geweest / die sich tegen de Romeynen hebben gekant / en de Franckse Confederatie bebozdert. Dese en meer andere redenen doen my vastelijck gelooven / dat een van dese twee moet waer zijn / namelijck / of eenige van de eerste Franckische Koningen / die in dat geweste opgestaen zijn / moeten haren oorspronck hebben van de Benthemische oude Heerschers / overmits de Tubanten hooztijs Koningen gehad hebben: of die oude Benthemische Heeren zijn rechte Reguli Francorum, wettelijcke spruyten en Descendenten van de Franckische Koningen. Men conferere met malkanderen de oude wapens van Mervæo, Clodoveo, en het Benthemische, wat een geringe onderschept isser tusschen beyden! waer van men oock wel soude konnen redenen geben.

Aengaende borders het woorz GAST, dat beduyt een Opper-Regent of Heerscher / die het hooghste gesach heeft ober 't eene of 't ander

der Landt. Daerom zijnder booztijts beele geweest/die den naem van Gast gedragen hebben / als Radagast, Arbogast, &c. Alsoo bint men als noch Edele geslachten / genaemt De Gasten: desgelijcks Dorpen en Vlecken / Gast, Groote-Gast, Lutke-Gast, en Gasselte, dat is Gast-Veldt. En obermits de teghenwoozdige Konincklijke Stam van Vranckrijck zijnen oorspronck heeft upt dese Landen / soo is oock den naem van Gast in de Konincklijke familie ober-gebleven / ghelijck dan den regerenden Hartogh van Orleans genaemt wert Gaston di Francia.

Doch onder dese Gasten zijn eenige geweest / genaemt Hilde-Gasten, of Heylige-Gasten, en dese zijn geweest Heydensche Hooge-Priesteren / van hooge stammen gebooren / en van seer groot gesach en aucthoriteit / booz welke een jegelijck buyghde en neyghde. Een sodanigh Gast is gheweest Vechtan, een Hooge-Priester der Tubanten, die men seyt in de Vechte verzoncken te zijn / en dat die van hem den naem van Vechte soude bekomen hebben / die anders van outs genaemt is geweest Vidrus.

Maer dat nu dese Francken sich wijdt ront-om hebben verspreyt / alsoo dat verschepdene verre-gelegen Natien / om het geniet der aengename Wyphent / haer in dit corpus der Francken hebben begeven / soo hebben zy sich verdeelt in twee Volcken. Het eene volck / in seer groot getal / is getrocken Supdt-oost optwaerts / om te soecken rymer en beter Landen: Doch Munsterus seyt / datse geroepen en ontboden zijn geweest van de Thuringers. Dit volck heeft sich gelegert op eenen hoogen Bergh / gelegen in Hessen, die naer dese Francken als noch genaemt wert Franckenberg, zijnde nu een Stadt. Van daer zijnsse opgebroken / en hebben haer begeven aen de Ribiëre de Mayn, ober welke zy haer hebben laten ober-setten / welke plaets in een heerlijke Stadt is verandert / genaemt Franckfort an de Mayn, dat is / de vaert der Francken over den Mayn. En alsoo zijnsse eyndelijck gevallen in 't beste en 't herte van Duytslandt / 't welck zy hebben oberweldicht / ingenomen en bewoont / en naer haren naem genaemt Francken-landt: en dit is de oorsake dat men ten huydigen dage noch soo veel Edele en Wyen bint in dit Francken-landt, welcke Wydom haer van onse eerste Francken is aen-geërft.

Obermits nu dese Hoogh-Duytsche Franckelantsche Natie upt dese beneden-quartieren is van daen gekomen / soo kan men lichrelijck ghedencken / dat eenige van onse eerste Franckische Koningen / dese Natie upt dese Landen naer boven in Franckelandt ghelept / geboert / en geplant hebben / en aldaer een tijdt langh Hof gehouden / en

en op alles ordre ghestelt: en hier komt het van daen dat men in dat Hoogh-Duytsche Franckelandt alsoo wel kennisse en ghedachtenisse heeft van Pharamundo, Merovæo, Clodoveo, &c. als in dit Nederlandtsche Franckelandt. Na / aldaer is alsoo wel een Rivier genaemt de Sala, als alhier in Sallandt de I-Sala. En hier van daen is den eerdome der geener ontstaen / die meenen dat uyt dit Hoogh-Duytsche Franckelandt de eerste Francken haren oorspronck souden hebben / 't welck nochtans een groot abuyt is.

Gelijck nu de Francken, die opwaerts getrocken zijn naer Hoogh-Duytslant / genaemt zijn geworden Oost-Francken: so zijn de selve / die in dese quartieren gebleven zijn / genaemt geworden West-Francken: alsoo dat 'et geen spot-reden is / als sommige meenen / soo wanneer Westphalen met zijne nabur-Landen ghenaeamt is gheweest West-Vranckrijck.

Een ander extraordinaris groot ghedeelte van dese hierlandtsche Francken heeft sich begeven over den Rhijn, en heeft vooz eerst boet vooz boet geincorporeert de Nederlandtsche Walsche Provintien / die voortijts met enen gemeynen naem genaemt werden Gallia Belgica: en hebben alsoo voort dat groote machtige Koninckrijck / voortijts genaemt Gallia, overheert / en onder haer kroon gebracht: en hierom wert dit Rijk / dat voortijts Gallia genaemt is geweest / nu genoemd Francia of Vranckrijck.

Laet dan de hedensdaeghsche Françoisen hraberen met hare papieren Paris en Priamus, en kittelen haer met haer berfierde Troijaensche afkomst / en de geimagineerde groote Stadt Sycambria, dat immers een hoopen fabulen en ydele praetjes zijn / als vooz hondert en dertigh jaer wijslijck geseyt heeft den vermaerden Antiquarius Pyrckhaimerus, K. Keysertijche Raedts-heer: De Françoisen zijn van afkomst Sallanders, Benthemers, Twenters, Gelderschen, Sutpheners, Wtrechtsche, Hollanders, Vriessen, Drenthers, Munsterschen en Westphaligen, &c. Dit moeten bekennen de geleertste Antiquary. Dit geyngen alle de namen van alle oude eerste Koningen der Francken, die al te samen Duytsch zijn / als Pharamondt, Waermond; Merove, Meer-bee; Childerich, Hulprich; Clogio, Klug / Kloeck; Cherebert, Herbert; Dagobert, Degenfert, Degenberdigh; Thioderic, Dirck; Carel, Keerl; Hludvic, Rodotoick / &c. Dit is oock manifest uyt de sprake / die de eerste Francken omtrent vooz 1200 jaren ghesproken hebben: alsoo luyt der Francken Gebedt des Heeren / ofte Vader Onse:

*F*ater unser : Du in de Himmelo bist. Din Namo werde gehilligot. Din Riche chome. Din wille geskehe in erdo, also in Himmelo. Unser tagolicha brot kib uns hiuto. Unde unsere skulde belazuns , als auch wir belazendt unseren skuldigen. Unde in chorunga nit leitest du unsich. Nune belose unsich fone ubele.

Is dit geen Duytsch / soo versta ick geen Duytsch : want in dit Gebedt des Heeren vinden wy Westphalische / Hoogh-Duytsche / en Hollandische woorden.

Doozts schijnt het seer geloofwaardigh / dat van dese vyfje Francken of Franfen van daen gekomen zy de naem der vyfje Hanfen , bestaende in sekere geconfedereerde Steden / die men van oudts genaemt heeft Hanfen Steden , welker getal met 'er tyd seer groot geworden is / also sich eenige Steden in dese Societeit begeben hebben / die wydt en verde van dese Franckse Landen gelegen waren.

Maer dat nu dese Landen omtrent vyf-hondert jaren onder 't gebiedt der Fransche Koningen gestaen hebben / soo is eyndelijck daer op gevolght een groote generale veranderinge / waer door dese Landen zijn van malkanderen gescheurt.

Dit moet ick noch hier by doen / dat onder den ouden hierlandtschen Adel / sonder eenigen twijffel / noch eenige Adelijcke Familien schuplen / die van dese Franckische Coningen / of van den Regulis Francorum haer afkomst hebben / met t'samen hare wapenen / al is 't sake dat zy het selfs niet en weten.

XVIII. D I S T I N C T I E.

Van het eynde der Franse Heerschappye over dese Landen , en van een algemeyne veranderinge.

Omtrent vyf-hondert jaren heeft de Opper-heerschappye der Franchoisen geduurt over dese Landen : en omtrent hondert en tien jaren heeft dat genereuse bloedt van den incomparabelen Heldt Carolo Magno soo wel den Keysertijcken als den Conincklijcken Franschen Choon bekleet. Alsoo dat men met recht seggen mach / dat Godt hier mede weldadigheyt en genadige belooninge betwefen heeft aen de kinderen en descendenten van Carolo , wegens de loffelijcke wercken die de Vader in sijn leven bedreben heeft.

Alsoo

Alfoo nu deses Caroli Magni naerkomelingen / met verloop des tijts / seer zijn gedegenerceert en verbastert / alsoo dat in haer niet het minste bebonden wierde dat estimabel en prijsens-waerdigh was / als alleen het bloote bloedt : soo heeft de rechtbaerdige Godt alsoo gehandelt met de naerkomelingen Caroli Magni, gelijk hy voortijts gehandelt heeft met de descendentes van Salomoni, Davids Soon / als van welcken Godt tien Stammen heeft af-gescheurt / en eenen vreemden ghegeven ; maer heeft haer den rest laten behouden / en sulchs tot een genadigh recompens der bromighepdt hares Dooz-baders Davids.

Soo hebben dan eyndelijck de Conincklijke naerkomelingen Caroli Magni, niet alleen verlooren de Roomsche Keyserlijke / maer daer na oock de Conincklijke France Croon : en de Duytschen hebben verkoopen upt het Duytsche bloedt haren eygenen Keyser ; nameelijck / naer den doot Conradi des Francken, Henricum den Saxe, genaemt den Vogelvanger, als niet begerende de gemeyne saken des Roomschen Rijcks te verbodden / in faueur van de degenererende kinderen Caroli Magni. En alsoo zijn de Carolingen berooft van de Keyserlijke Croon / en hebben haer moeten laten genoegen met de Fransche / die sy oock daer na hebben verlooren.

Hier dooz dan is een groote veranderinge dooz-geballen in alle dese Landen : want sommige zijn gereduceert onder 't Roomsche Duytsche Rijck. Andere zijn een tijdt lanck ghebleven onder 't France Rijck. En soo wel eenige Roomsche Keyser / als verschepdene Coningen van Franckrijck / hebben eenige Landen gegeven aen bysondere Princen / Graven en Heeren / en andere aen eenige Bisschoppen / en bysonderlijck aen de Bisschoppen tot Wtrecht, op dat dese Landen / herde van der handt leggende / en noch van de Roomsche Keyser / noch van de Coningen van Franckrijck konnende beschermt werden / eygene Opper-hoofden souden hebben / waer dooz ten deele de Christelijke Religie mochte doozt-geplant en beschermt / en de Ingesetenen oock geprotegeert werden tegens alle vyanden ; doch dooz nameelijck tegen de wreede woedende Noortse Patien / die dese Landen jammerlijck verheerden.

Doch alsoo dese Keyserlijke en Conincklijke Donatien seer geillimiteert en dubieus / volgens de maniere van die tijden / gestelt zijn / soo en heeft sulchs met langhsaemhepdt en verloop van tijdt niet anders konnen causeren als groote misverstanden / disputen en Oorlogen / met welke dese Landen jammerlijck zijn geplaecht geweest / sedert dese gemeyne veranderingen.

Ik sal dese Distinctie besluypen met de woorden Salomons, des alder-wijsten Politijcks der Werelt / Prov. 23:2. Omme de overtredinge des Landts, zijn desfelyen Vorsten veele. Dat is / om de sonden en boosheden der Angesetenen wert den hooghsten staet harer Stegeeringe menigh-reys verandert.

Hier op volgt de Beschryvinge van eenige oude Burgen en Casteelen deser Landen.

XIX. D I S T I N C T I E.

Van dat seer Oudt-frenckse Tecklenburgh.

In de XII, Distinctie heb ick verhaelt / dat onse Dooz-ouder's noch Steden / noch Burgen of Casteelen gebouwt hebben; maer dat zy gewoont hebben in slechte Hutjes / en hebben daer na eenige vergaderinge van Hutjes rondt-om dicht beplant met eenige plantagie / welcke vergaderingen sommige genaemt hebben Burgen; maer andere hebbense genaemt Gaerdens, van welcken eenige in groote Steden zijn verandert.

Nochtans zijnder eenige Casteelen en Burgen geweest / doch seer dun gezaeyt / en oock niet van eenen gelijcken ouderdom: alsoo dat 'et gelooffelijck is / dat de oudsten niet van de Landsfaten / maer van vreemde Inkomelingen zijn gebouwt geweest.

Geen ouder / geen antijcker / en geen swaerder Casteel is in alle dese Landen / als dat vermaerde Hups TECKLENBURGH, gebouwt op eenen seer hoogen Bergh / die de winden seer onderworpen is wegen zijne hooghte. Het oudste deses Hupses is den vermaerden / vreemden en Oudt-frencksen Tooren, booz welcke alle Antiquiteiten deser Landen bukken en strijcken moeten / en haren hoedt booz desen Tooren, als booz een seer oudt grijs hooft / afnemen / en eerbiedigheyt betoonen.

Maer wat menschen mogen 't doch gheweest zijn die dit oude en sware gebouwt mogen gesticht hebben? Sommige seggen / een Koninginne upt Ungeren. Andere / de Reusen. Sommige / de Romeynen. Enige / de Hunnen. De meesten seggen / de Vrielen. Daer is yet aen / maer ebenwel en is het rechte wit niet getroffen. De onderschepdelijcke stucken of gedeelten deses Hupses en zijn niet van eenen gelijcken ouderdom / en daerom oock niet van een volck gebouwt. De Romeynen hebbender aen gebouwt: de Vrielen hebbender oock aen gebouwt: maer het oudste werck isser al geweest eer men van Romeynen,

meynen, van Vriesen, van Hunnen, veel min van Koninginnen van Ungeren wist te seggen.

Doch hoor eerst moet dit genoteert werden / dat Tecklenburgh, Tecklaburg, Titneburg, Teckneburg, en Teutenburgh, een en deselve name is / en van de oude Scribenten promiscue is gebruycht geweest naer eens pegelijcken zijn gewoonte / want een pegelijck Vogelstien sijnht als hem zijn snebbe gewassen is.

Dat nu het Dups Tecklenburgh van de Hunnen niet en zo gebouwt / is hier upt manifest / dat de Hunnen upt Asia, van de Meotische Meyren en Morassen upgaende / in Europam gevallen zijn Anno 366 / naer de Geboorte Christi, onder den Keyser Joviniano: en in die tijdt en is Tecklenburg niet eerst gebouwt / maer was al oudt. Ergo / oock niet gebouwt van een gepretendeerde Coninginne van Ungeren; want de Ungaren zijn Hunnen, en daer en is noyt een Kijck van Ungeren geweest / als van de Hunnen gesicht.

En is oock niet gebouwt van de Vriesen, aengaende de oude fundamentale wercken. Want al is het wel waer dat Tecklenburg onder den Scepter der Vriesen geweest / en van hooge-stants Vriesen is bewoont en geregeert geweest / en dat 't Driesehe Kijck sich seer wijdt utgebreyt heeft / nochtans en hebben de Vriesen noyt die prae rijck gehad / selfs niet in 't harte van haer Landt / of in haer oudtste Koninglijcke Stadt Stavoren, sulcke sware Gebouwen te sonderen / en sulcke vreemde en ongewoonlijcke onder-aerdtse Mijnen te ordineren / als aldaer te sien zijn: Mijnen, seggh ick / en onder-aerdtse heymelijcke passagien / soo langh / soo diep / soo ruym / dat 'er een Kuyter in ryden kan / al te samen door harde Steen-rorzen door-gehouwen.

Doch dat de oudtste stucken / als den raren ongewoonlijcken Toren, en onder-aerdtse Mijnen, van de Reusen zijn gebouwt en geordineert / die upt Gothlandt in dese Landen zijn gekomen / veel hondert jaren hoor de Geboorte Christi, sulchs meen ick te blijcken upt dese naerbolgende reden: In oude tijden heeft men aen desen Toren gesien de reliquien van Gottische Characteren. 't Is een oudt Erf-geruchte dat de Hunen dit Dups gebouwt hebben: maer wie zijn dese geweest? Niet Hunnen, maer Hunen, Huynen, dat zijn / volgens onse oude Landts-sprake / Reusen. Nu moet men niet lichtbaerdigh een al-gemeyn oudt Erf-geruchte / dat honderden van jaren oudt is / verwerpen: gemeynlich isser wat aen: en de gantsche oudtheit heeft 'et alrijt in den mont gehad / dat die Reusen zijn souden Nuztheuren van dese Gebouwen. 't Is oock niet te min seker / dat ontrent

Tecklenburgh ghebonden werden rechre Reufen Sepultuyren , met seer groote en sware steenen opgehoopt / waer van in de V. Distinctie is gewagh gemaect. En alsoo heeft men oock aldaer den ouden Arcke-steen, dat is / Harken, Hercken, of Hercules Steen, dooz welke hierlandtse Herculeffen altyt Reufen moeten verstaen werden / aengesien de Romeynen de selbe Herculis Columnas genaemt hebben.

't Is mede een oudt Erf-geruchte / dat desen ouden Tecklenburghsen Tooren soude gebouwt zijn vooz de Suint-bloedt. En daer is oock wat aen. Maer vooz wat Suint-bloedt? Niet vooz Noabs, maer vooz de Cimberfche Diluvie, waer van gesproken is in de VI. Distinctie, en die dese Tecklenburgse Landen alsoo wel getroffen heeft als dese / blijkende upt de Venen, die aldaer te sien zijn. Hier by komt noch dat seer oude Tecklenburgse Wapen, namelijk een vergult Ancker in een blauw Veldt, welke notoire teekenen zijn van een Schip en Water; alsoo datmen upt alle dese verschedene omstandigheden klaerlick kan mercken / dat aldaer wat vreemts in oude tyden zy omgegaen. Ick salder mijne meeninge van openbaren / doch onder correctie: want te meenen dat Noah aen dit Tecklenburghse Geberghte met sijne Arcke soude gelandt zijn / en dat daer van daen soude komen het Ancker, het blauwe Water in 't Wapen / en den naem van Arcke-steen, sulcks alles is een hinder-praetjen.

Als de groutwelicke Cimberfche Diluvie alle dese / als mede alle de Tecklenburghsche en omliggende Landen bedeckt heeft / doe hebben alle de ober-geblebene haer t'samen gerot / zijn opwaerts aen getrocken / hebben ober-al gesocht in te boozen / zijn soo veel Koninckrijcken en Landen dooz gepasseert / onder 't gebiedt van twee Koningen / namelijk Teutobocho der Teutonen, en Beleo der Cimbren Koninck / tot datse al te samen van Mario, op de Frontieren van Italien, t'eenemaal zijn verflagen en berdelght.

Die nu met een goedt oordeel let op den tijdt / op de plaetsen / op de namen / en andere omstandigheden / sal met my moeten bekennen / dat desen Coninck der Teutonen nergens van daen gekomen is als van Tecklenburgh, en dat hy een Koninck en Heer geweest is van de geheele Landt-streecke / booztijts genaemt Saltus Teutoburgensis, in welcken een tijt lanck daer na den machtigen Roomschen Veyleger / met den Generael Q. Varo, van Hartogh Herman of Arminio is verflagen en in hutsput gekapt: en dat den ouden Tecklenburghschen stam en geslachte zijnen oozpronck heeft van desen Teutobocho.

Dit alles blyckt upt de outheyt des Dupses Tecklenburg, accozderende met de tijdt der Cimberfche Suintvloedt. Het blyckt upt de na-
men

men van Teutenburgh, Titneburgh, en Teutones, als zijnde de oudste Landfaten der selver Landen / boortgekomen van den Vader der Duytschen / genaemt Teusko. Het blijkt uyt hare Cammeraden de Cimbren, die met dese Teutenburgers zijn geconjungeert geweest / en welke in oude tijden naburige Volcken zijn geweest van de uyterste limijten deser Tecklenburgers. Het blijkt oock uyt de groote macht en Heerschapppe / die booz menige eeuwen dat machtige Tecklenburghsche Huys gehad heeft / ront-om / wijd en zijd / eer men noch van Bisschoppen van Munster of Osenbrugh, of andere naburige Dozsten of Graven wist te seggen; alsoo dat dat Landt / met recht / booz een Koninckrijck (wel verstaende / als doen ter tijt de Koninckrijcken waren) heeft konnen passeeren.

Den Koninck van dese Natie is genaemt geweest Teutobochus, dat is / als wy segghen / Teuten-Bock. Want dese oude Heydensche menschen hebben doorgaens de wijze gehad / datse hare Soons namen gaben van wilde Dieren / als Wolf / Bock / Ueew / Beer / Dors / Eberswijn / Hengst / Kaef / Walck / Ec. Doch dese Teutenbock heeft gehad nomen & omen, de naem en de daedt; want hy heeft tot drie onderschepdelijcke repsen / op de Frontieren van Italien, zijne hooznen soo grimmigh geplant in de ribben van drie onderschepdelijcke Heyz-legers der Romeynen, onder Sillano, Manilio en Cepione, dat haer sien en hooren verginck. En indien dit volck sich niet te lecker gemest hadde / met den soeten Italiaenschen wijn / lekker broodt en vlesch / het soude Roomen den hals gebroken hebben: maer dese delicateffen hebben haer den doodt ghedaen: alsoo dat de Frontieren van Italien geworden zijn der Tecklenburgers Kerck-hof.

Dat nu eenige meenen / dat de drie Plompenblade, die de oude Tecklenburghsche Graven in hare wapens voeren / beneffens het boorz. Vergulde Ancker, een gedeelte souden zijn van het Vriesche Wapen, dat is een abus. Want die drie Bladen zijn het oude Wapen van de oude strijtbare Angrivariën, die boortijts behoort hebben onder de Heerschapppe der Tecklenburghsche Potentaten / en zijn seer vermaert in de oude Kroonsche Historien.

Immiddels blijft hier noch open een vreemde misterie / die noch niet en is uyt-geleghen en verklaert / gewandelt hebbende eenige hondert jaren op de tongen der Ouden / namelijk: dat niet alleen desen seer ouden Cooren booz de verhaelde Sunt-bloedt geweest zy / maer dat oock aen 't hooge Tecklenburghsche Geberghte een Schip soude aengelant zijn in dese Diluvie, met sekere menschen / die aldaer haer leven souden gesalveert hebben / en dat tot een gedachtenisse hier van /

de oude Tecklenburghsche Potentaten dit Vergulde Ancker, leggende in blaeco Zee-water / in haer Wapen souden geboert hebben. Dat hier wat vzeemts schuyt / geloof ick: maer wat 'er zy / en weet ick niet. Quantum est quod nescimus!

Op dese oude Burgh / en over dese Graeffschap / heerscht heden ten dage zijn Hoogh-Gr. Gn. Heer Maurits, Graef tot B. Tecklenburgh, &c. wiens vermaerde qualiteten wel verdienden wederom in volle possessie herstelt te zijn / van alle de Landen en Steden / die ten tijden zijner Dooz-baderen / dooz onwettelijke middelen / van de machtige Tecklenburghsche Heerschappye zijn afgescheyrt.

XX. D I S T I N C T I E.

Van de Oudtheydt der Stadt Groningen.

Onder de oudste Gebouwen aller deser Landen mach met recht gerekent werden de machtige Stadt Groningen, vooz soo veel aengaet haer eerste fondatie / also dat mijns bedunckens de Historyschrijvers dese Stadt noyt gegeven hebben de eerbiedigheyt die men de hooge ouderdom schuldigh is.

Den beroemden Scribent Achilles Gassarus van Lindauw, die vooz hondert en vyfentwintigh jaren geleeft heeft / schrijft in zijn Epitome Historiarum, Anno 1535. tot Basel ghedruckt / ongebaerlijk alsoo: Ten tijden als den Perfaenschen Scribent Methastenes, en Epaminondas den Veldt-overfte der Thebanen leefden, is gebouwt de Stadt Groningen in Vrielandt. 't Is een hooge ouderdom / dat op tsestigh of tseventigh jaer na berepcken sal den tijdt en Historie van Ahasveros en Hester.

Dese geloofswaerdigen Scribent / als een man vol autoriteyt en rare geleertheyt / die gewoont heeft aen de Boden-zee, in 't uperste van Swaben, en is niet te ghelooven dit geschreven te hebben om pement te complaceren / alsoo den selven misschien sijn leven langh noyt pement van Groningen gesien of gesproken heeft. Daerom moet hy noodtsakelijk eenigh bewijs en fundament gehad hebben / waerom hy een onbekende / vzeemde / en soo verde gelegene Stadt / sulcken hoogen ouderdom toegeschreven heeft.

Doch dat men soo verde van der handt / namelijk in Swaben, better kennisse soude hebben van de oudtheydt van Groningen, als tot Groningen selfs / sulcks luydt wel wat vzeemt / maer is eventwel niet vzeemt. 't Is wel meer gebeurt dat eenige uplandtsche Oorzogende

gende Volcken in 't eene en andere Landt zijn gheballen / en hebben daer uyt gerooft / en met sich gesleept alle oude berichten / memorien / aentepckeningen / en oude liggers / en hebben die in verde en bzeemde Landen getransporteert / in welcken men dan hier dooz beter kennisse gehadt heeft van eenige gepasseerde saken / als in de Landen selfs daerse waeren boozgeballen.

Hoe lange isset geleden / dat men eenige Boecken van den incomparabelen Roomschen Historp-schryjber Tacito gebonden heeft in de Abdye tot Corvey , gelegen aen de Weser in Westphalen? Moet dan niet Westphalen komen / en geven Roomen bericht van 't gene dat booz soo veel hondert jaren binnen Roomen en elders gepasseert is? Meer diergelycke exempelen soude men kunnen inboeren. Laet het u dan soo bzeemt niet boozkomen / dat de Swaben van de Costnitzer of Bodenzee ons komen bericht geven van onse Groningen.

Maer waer van daen souden doch dese verde-geseten Swaben dese kennisse bekomen hebben? Dat sal ick / salvo meliori judicio , verhalen. In Swabenlandt heeft voorrijts gelegen een seer oude Gzaeffchap / genaemt Groningen , of Gruningen op Hooghduytsch / welckers Gzaef en Landt-heer / Anno 938. genaemt is gheweest Emmerigh , Gzaef tot Groningen : 't Is gelegen in Swaben , aen de Riviere Glems , een Stadt met een oudt Casteel. Doch het behoort nu ter tijdt onder de Heerschappye der Hertogen van Wirtemberg.

Nu isset seker en ontwedersprekelyck / of de Swaben zijn de rechte Sweven. 't Is oock seker / volgens de VII. Distinctie deses Boecks / dat die Sweven , booz de Geboorde Christi , in Vrieslandt , in Drenth , en omtrent onse Groningen , eenige jaren gewoont / gehuyft / getiranniseert en gedomineert hebben. 't Is oock niet min seker / dat dese Sweven zijn opwaerts getrocken / Duytslandt verheerende / tot soo lange zy van den Keyser Augusto (onder welcken Jesus Christus ghebooren is) tot een woonplaets bekomen hebben een seer groot stuck Landts / ghelegen in Hoogh-Duytslandt / tusschen Baieren en Wirtemberg , om daer mede dese swevende Marie te paepen / en van meerder Landt-berderbinge te diberteren. En in dit Landt hebbense sich nedergheset / dat selbe bevolckt / en naer haren naem Swabenlandt genaemt.

Soo ben ick dan in dat geboelen / dat desen Swabischen Scribent Gaffarus , van dese zijne Landtslieden de Sweven , het een en 't ander bericht moet ontfangen hebben van de oudtheidt van onse hierlandtsche Groningen : dat oock de Sweven , het Swabenlandt populerende / en met Steden en Dorpen versiene / den naem van onse Groningen gegeven hebben een van haer Gestichten / tot een gedachtenisse van

't een of 't ander dat haer hier wederbaren is/ gelijck sulcks wel meer-
maels geschiet is.

Dat nu onse hierlandtsche Groningen al lange vooz de Geboozte
Christi, en eer als de Sweven in dese Landen gekomen zijn / den naem
al gehad hebbe van Grongen, Grengen, als hebbende desen naem/
met t'samen de eerste Stichter's van Groningen, gebracht upt Ooster-
Gotbia, upt welcke Landen de eerste Vriefen of Firæfen herwaerts
zijn overgekomen / sulcks is in de IV. Distinctie aengewesen / en in
Annal. Drenth. sal oock gewach daer van gemaect worden.

Maer posito / men kost de oudtheit van Groningen soo hoogh niet
extenderen als verhaelt is / soo moet eventwel de oudtheit der selber
ten minsten bereycken de tijdt der Heerschapppe der Romeynen in
dese Landen / welcke begoft heeft eenige jaren vooz de Geboozte
Christi.

Die de pzaetijck en Historien der Romeynen bekent zijn / moeten
bekennen / en is oock onwederspreekelijck / of zy zijn uptermaten
sozghbuldigh geweest / met Burgen / Casteelen en Neger-plaersfen
te versozgen die Landen / waer in zy nestelden / doch pzaetijck de
Stroomen en Rivieren / dooz welcke men te Scheep haer kost op 't
lijf vallen. Nu is oock onsepbær / upt soo beelerhande naergelaten
Roomsche reliquien / dat de Romeynen meer in Drenth gehupst en
genestelt hebben / als in eenige andere van alle om-lyggende Probin-
tien / om redenen verhaelt en noch te verhalen. Men moet oock be-
kennen / dat 'er maer een eenige passagie geweest zy / om daer dooz
te watter in Drenth te scheepe haer te komen bestozmen / welcke is de
Rivier genaemt Hunefus, of Reid-diep, die gemaect wert van twee
Drentse Rivieren / die binnen Groningen een Confluentie of Coblent's
maken. Wie soude nu niet gelooben dat aldaer / ten tijden der Ro-
meynen, de eene of andere vastigheyt zy gheweest / om den inganch
te bewaren? Eenem soodanigen Burgh en Casteel is geweest die he-
densdaeghs-genaemde S. Walburgs Kerck, die immer's geen fatsoen
of gedaente gehad heeft van een Christen Kerck / in oude tijden / eer
zy in een Kerck is getransformeert; maer heeft gehad de form / in-
wendige en uptwendige structuer van een Burgh / gebout tot van de
Romeynen, tot bescherminge des Strooms / en dien volgens des
Landts / en oock tot een dwingelandt der Ingesetenen. Dit hebben
wel gelueten de selve / die in 't Christendom dit Wapen-hups tot een
Godts-hups hebben gemaect / en hebben 't den naem gegeven van
Walburgs Kerck, overmits het een Burgh was / gelegen op de Wal/
tot bescherminge der Riviere: Ergo / een Walburg; des te meer ber-
mits

mirs het accordeert met de naem van een sekere Sanctinne. Soo dede men in die tijdt. Doch in wat plaetsen soodanige Casteelen en Burgen gebouwt zijn / daer hebben sich alrijt eenige lieden en familien by nedergeset / soo om de bepligheyt / als om haer geniet te soecken van de selve die in de Casteelen gelogeert waren / welcke Buurten dan dickwijls in machtige Steden zijn berandert. Doch dat dese Walburg van de Hunnen soude gebouwt zijn / sulcks is geseyt ; want de rechte Hunnen en zijn noyt tot Groningen geweest.

In summa / Groningen is eerst gefondeert van de Gotthen : daer na ingenomen en benoemt van de Sweven, en daer na gefortificeert van de Romeynen : geregeert dooz de Vriese : gereduceert onder de Francken, &c. Van de rest hier na.

X X I. D I S T I N C T I E.

Van de oudtheydt van Stavoren.

STavoren in Vrieslandt, al is zy nu kleyn / is eventuel een seer oudt gebouwt / en machtige Stadt geweest : gebouwt van Avinga Ascon, of Esken, Prince der Vriese, en is geweest een Dalles der Princen / Hertogen en Coningen van Vrieslandt.

In gantsch Nederlant en is geen Stadt geweest met een Zee-haven / bequamer tot de Nabigatie en koophandel / als dese Stadt / als gelegen op den Oever van die vermaerde Riber / genaemt Flevus, dat is Vleedt, of Vloedt, waer van daen komt het woort Vly. En in dese Riber hebben haer ingestoot eenen arm upt den Rhijn, komende upt 'et Stricht Wtrecht : desgelijcks de Yffel, oock de Vecht, als mede de Cuyner, en andere Ribieren meer / en heeft alle dese Wateren uptgespogen in de Zee. In summa / dese Stadt / leggende aen sulcken schoonen stroom / soo dicht aen de Noort-zee / in sulcken byzucht-baren Landt / en betwoont werdende van Princen / Hertogen / Coningen en Edelen / noodtsakelijck heeft moeten wassen en toenemen.

't Is geloofwaerdigh dat dese Stadt haren naem ontfangen heeft van den Sturys, zijnde een volck dat onder de Vriese behoort heeft / welckers Landen en woonplaetsen men nu onder 't water der Zuyder-zee soude moeten soecken / als welcke veel Landen en Dorpen wech-gespoelt en bedekt heeft.

Doch gelijk het menigh-reys gebeurt / daer men groot profijt van genooten heeft / dat men daer van oock dickmaels groote schade ontfanght :

fanght: soo heeft oock dit water / dat dese Stadt sulcke schatten aengebracht hadde / de selve epdelijck van alles berooft / en t'eenemael onder zijn Heerschappye gebracht.

Doch 't en is niet gelooffelijck dat de Koningen van Vrielandt, welcker Koninckrijk sich wijdt en verde / in 't Oosten / Zuden en Westen uptgestreckt heeft / haer Konincklijke Paleys en Hof-houdinge alleen gehouden hebben te Stavoren; maer nu hier en daer / in verscheden Provintien / van welcken men nochtans nu ter tijdt wepnigh rudera of overblijffsels vindt / of het moesten plaetsen zijn / op welcken daer na / met verloop van tijden / Edellieden Hupsen zijn geboutwt gelwozen; aengesien doch in oude tijden oock selfs de allerheerlijckste Geboutwen en Paleysen seer slecht / doncker en ondiep geweest zijn.

X XII. D I S T I N C T I E.

Van den Fundateur des ouden Huyfes Benthem.

Onder de aller-oudste en machtighste Paleysen deser Landen / mach met redenen gerekent werden dat vermaerde en Oudtfrenckse Hups BENTHEM, geboutwt op eenen hoogen Bergh van loutere Steen-klippen / zijnde in ouden tijden geweest een Hups van gewelt / en een dwingelandt der Tubanten. De structuer van den raren en swaren vierkanten Coorn / die Croonenburgh / de Hof-Capelle / den Bier-keller / als zijnde de oudste stucken deses machtigen Hupses / geben overbloedigh te kennen / dat dese stucken zijn Roomsche wercken. De andere wercken zijn nieuwer / onder welke sonder twijffel eenige zijn geboutwt ten tijden der Franckse regeeringe in dese Landen; welke Tubantse of Benthemse Heeren / sonder twijffel / hoben andere / met dese Franckse Lige zijn geingageert geweest / overmits booz onberdenckelijcke eeuwen / in dat gantsche district / geen hooger Potentaten geheerscht hebben als die van Benthem, en oock geen machtiger Paleys geweest is als dat selve.

't Is een Erf-geruchte / van de Ouders / Dooz-en Dooz-ouders geërf op de kinderen / dat de Droes, naer dat hy geboutwt hadde het Hups Tecklenburgh, waer van in de XIX. Distinctie is gesproken / oock soude geboutwt hebben het Hups Benthem. Maer wie is dese Droes? Niet de Dypbel; want die en boutwt geen Casteelen of Palensen op Steen-rotzen: maer een andere Droes.

Drusus Germanicus, Stief-soon van den glorieußen Keyser Augusto,
onder

Heer ERNEST WILHELM, Graeff tot Benthem,
 Tecklenburg, Steinyordt, en Simborg, Heere tot
 Rheda Wevelinckhoven, Hoÿa, Arhen, en Helsen-
 steen, Erfvoogt tot Culen.

Heer PHILIPS CONRAEDT, Graeff tot Benthem,
 Tecklenburg, Steinvordt, en Simbörg, Heere tot
 Rheda Wevelinckhoven Hoÿa, Alphen en Helpen-
 steen, Erfvoogt tot Culen. P. Hoffstein sculp.

Groedesberg Excudit.

onder welcken den Salighmaker der Werelt / Jesus Christus, geboren is / Zoeder van den Keeser Tiberio, onder welcken onsen Heere Jesus Christus gecrupsticht is / van den Keeser Augusto herwaerts gesonden zijnde / om alle dese Landen / tot aen de Noord-zee toe / onder de Roomsche Heerschappye te brengen / (op dat Roomen heerschen soude van de eene Zee tot aen de andere) heeft dese zijne commissie volbracht / ongeluckigh en geluckigh. Ongeluckigh / dooz dien hy van onse Dooz-ouderen menige nederlagen / slagen / en heftige tegenstanden gelegen heeft : Geluckigh / vermits hy ebentwel epndelijck zijn ooghmerck verkregen / en dooz het Roomsche en Westphalische bloedt eenen wegh gebaent heeft tot den Throon der opperste Kegeringe ober dese Landen.

Drusus is geweest Burgermeester tot Roomen, en te gelijck Opper-veldt oberste ober dat machtige Roomsche Heer / dat dese Landen bestreden heeft: Een man/niet minder wijs en verstandigh in zijnen Tabbert op 't Capitolium, als dapper en strijtbare in zijne wapenen in 't Veldt; maer seer woedt / Barbaris en Tyrannis / die niemant ontsien en heeft / maer al te samen aen swaerden en spieffen gegregen die hem eenighsins in 't oogh waren. Hierom zijn d' Ingesetenen deser Landen soo verschrickt en verraecht geweest vooz hem / dat haer de haren te berge stonden / soo wanneer zy maer zijne schaduwte sagen / of zijnen naem hoorden noemen. Hierom zijn onse Dooz-ouderens in de gewoonte geraecht / soo wanneer zy niemant bloecken / of pet quaets toe wenschen wilden / soo wensien zy hem den Drusum of Droes op den hals / dat die hem halen soude : waer upt epndelijck gebolght is / dat den naem Drusi gedegenerereert is in den naem des Dupbels / alsoo dat men hier te Lande dooz den Droes, niemant anders verstaet / als den Dupbel. Een schoone gedachtenis / Scilicet, die desen Dooz-luchtigen Roomschen Heldt / met zijne victorien / hier te Lande heeft naergelaten : De Trophæa en memorien van zijne victorien in dese Gewesten / zijn van onse Dooz-baderen verplettert en met boeten getrapt : maer dese gedachtenisse sal wel dueren tot aen 't epnde van de werelt. Ebentwel nochtans / hadde desen Drusus in 't leben ghebleven / en hy al dien de woecckende-handt Godts hem in de fleur zijnes levens met zijn Paerdt niet ter neder gestort en gebelt hadde / zijne saken waren soo geschapen / dat hy / naer den doodt zijns Stief-baders Augusti, den Keeserlijcken Laururier-kranz soude op zijn hooft gekregen hebben.

Dese Drusus dan / gelijck hy langhs den Rhijn-stroom eenen grooten rest Casteelen en Burgen / op hooghten en Bergen heeft laten bouwen /

boutwen / tot een dwangh der Inwoonders / alsoo heeft hy oock dit machtige Casteel op eenen hoogen Bergh laten fonderen / om daer dooz de strijtbare / en in de Roomsche Historien seer vermaerde Tubanten in den toom te houden. Hier van daen komt dat oude geruchte / 't welck men oock in seer oude geschreben memorien vindt / dat die Drus het Hups Benthem geboutvt heeft. En dit wert mede bevestight met de naem van de seer steyle en hooge Steen-klippe / staende dicht onder 't Hups Benthem, aen de Noort-west-zijde / die altijd van oudts genaemt is geweest Droes-Stoel, en de platte Steen / die boben daer op licht / Droes-Kuffen : welcke beyde niet alleen gewach maken van Druso, maer geben oock te kennen dat Drufus desen hoogen klip booz zijnen Stoel of Thoon moet gebuycht hebben / het zy booz / of in het boutwen deses Hupses : ofte dat hy booz de fundatie des Hupses / desen klip zijnen naem gegeven en opgelept hebbe / tot zijner gedachtenisse / gelijk de victorieuse Romeynen gemeenlyck de manier hadden / dat zy hooge steene Pilaren / en andere gedenckteekenen hares naems plegen op te rechten / om na te apen de Columnas Herculis. Soo veel is daer van / dat dese selve Drufus binnen Meyns een diergelijke hooge Steen-klippe naer zijnen naem heeft laten noemen / tot zijner gedachtenisse / die anders genaemt wert de Eckel-Steen, als hebbende de ghelijkenisse van een Eckel of Aker. Ende voortwaer / 't en is geen en geringen luster booz het Hups Benthem, dat dat geboutvt is in dat Gouden Seculum, omtrent het welcke Jesus Christus gebooren is : geboutvt onder den Keyser Augusto : geboutvt van een Burgermeester van Roomen, een Keyser's Scief-soon / een Roomschen Generael : geboutvt / segh ick / ongebaer in 't expereren des Ouden / en in 't beginsel des Nieuwen Testaments.

Dit Hups te Benthem is in ouden tijden genaemt geweest 't Hups der Tubanten, ghelijck het geluydt des woorzts klaerlyck uytwijst / welck Landt der Tubanten gelegen heeft tusschen den Yffel en Ems, waer onder behoort hebben Deventer, alias Tubanter, Twent, Bentlage, Benthem, en andere plaetsen / van welcken in de beschrybinge van Deventer sal gewach gemaect werden : welck Landt voortjits sich veel wijder in 't hedensdaeghs-genaemde Stift van Munster heeft uytgestreckt / als nu ter tijdt / aengesien de Tubanten voortjits Coningen gehadt hebben ; doch niet van foodanige macht als nu zijn de Coningen van Europa. En dese Tubantes hebben altyt vaste Confederatien onderhouden / aen de Oost- en Zuyt-zijde / met de Bructeren (waer van Vruchterbeke noch een gedachtenisse is) die oock Coningen gehadt hebben : en aen de West-zijde met den Usipeten, nu genaemt

genaemt Sutpheners; waer van noch op den dagh van heden overblijffels zijn / die van Nunspete en Elspete. In summa / op dit Hups te Benthem hebben gewoont de Potentaten / die ober alle dese Tubanten geheerscht hebben.

Doch vermits dese Tubantse Heeren voortijts geseten zijn geweest in 't herte van dat Landt / in 't welke de Regeeringe en confederatie der Francken zijnen oorspronck genomen heeft / soo en kan 't niet seplen / of eenige van de eerste Franckse Coningen zijn upt desen Tubantzen Stam van daen gekomen: of desen Stam is van de Franckse Coningen voortgekomen: en dit en sal geen mensche / die gesonde herffenen / en een onpartydigh herte heeft / konnen versaken / of hy moet de waerheydt quetsen. En dit mijn geboelen wert bevestight met 'et getuyghnisse des illustren Scribents / des Graven Hermans van Niewenaer, seggende / Dat van dat bloet der Franckse Coningen ghesproten zijn / niet alleen de Vorsten van Austrasien, van Burgundien, van Brabandt, van Hollandt, &c. Maer oock alle hooghste en oudste doozluchtige Geslachten aller deser Landen. Nu isst seker / dat al vooz acht-half-hondert jaer die Graven van Benthem (NB) al gheweest zijn [ergo niet ghelozden zijn] van de oudste en vermaerste Graven des gantschen Roomschen Rijcks. Want als den eersten Duytschen Keyser / Henricus Auceps de Sax, de oudste Duytsche Graven noodighde op een Turnier-spil / soo is daer oock genoodighd en present geweest Graef Wolf van Benthem.

Voorders ben ick van die meninge / als met 'er tijdt dese Franckse Reguli vermeerderd zijn / dat 'et Landt der Tubanten zy verdeelt / en in twee stucken gescheurt / waer van den eenen Heer bekomen heeft het oude Stam-hups / namelijk 't Hups Benthem, met zijne toebehoorende Graeffschap; En den anderen de Landtschap / die als noch genaemt wert Twent, en dat die geboutwt heeft het Gravenhups tot Ghoer, dat noch omtrent vooz vier-hondert jaren eenighsins in wesen gheweest is / genaemt het Dalles des Graven van Ghoer. En alsoo ick dit Ghoer gelesen hebbe geschreven te zijn Choer, Chur, soo geeft sulcks eenigh nadencken / of niet daer ter plaetse voortijts geweest zy een Raedt-hups / van de Romeynen genaemt Curias; des te meer / obermits men den selven naem oock in andere wijdtgelegene Landen vindt / alwaer men weet dat voortijts de Romeynen hare Curias of Raedt-hupsen gehad hebben. Doch dese Tubantse Graven van Ghoer, met 'samen haer Stam-hups / zijn t'eenemael upt-gestozven.

Ober dese oude Drufus-Borgh, en dese vermaerde Graeffschap Benthem,

them, heerschet nu ter tijdt zijn Hoogh-Gr. Gn. Heer Ernest Wilhem, Graef tot Benthem, Tecklenburgh, Steinvordt en Limborg, **Ec. wiens eenighe Broeder is / zijn Hoogh-Gr. G. Heer Philips Conraedt, Graef tot Benthem, Steinvordt, Ec. Heeren van soo hooge en loffelijcke qualiteten / dat ick lieber t'eenmael van de selve wil stille swijgen / als weynigh daer van spreken.** Hare H. Gr. G. Heeren Voorbaderen zijn gheweest van de eerste Potentaten / die hare herten en Kercken hebben geopent voor de Keere des H. Euangelp: en zijn de naeste Nabuer-Potentaten der Gereformeerde Religie van de Vereenighde Nederlanden / alsoo dat harer Landen en Onderfaten welbaren dependeert aen de wel-baert der Vereenighde Nederlanden / en hebben irreparabele schade geleden in de Nederlandtse Oorlogen / dies zy sich getroost hebben / mits dat maer die Vereenighde Nederlanden mochten groeyen en bloeyen.

XXIII. D I S T I N C T I E.

Van den oorspronck der Stadt Deventer.

VAn den oorspronck der Stadt Deventer / en desselfs nae-geburten / en weet ick niet dat niemant tot noch toe / naer berepsh / geschreven heeft. Daer is voor een tijdt van jaren niemant ghebonden / die een Fabeltjen in de blinde eeuwe gesmeet / en de lieden op de mouwe gespelt heeft / naer 't fatzoen van de Historie der Chatten of Hessen, die voor meenige jaren haer Vaderlandt verlatende / onder haer Hoofst en leytzman Bato, aengelandt zijn in de Betuwe, en hebben die met haer volck gepeupleert: en dat oock alsoo voor een groot duyfent jaren / een seker volck upt Hessen soude uptgegaen zijn / booztreckende op de wilde buf / by abouture soude aengelandt zijn tot Deventer, en aldaer een Stadt gebouwt / en naer dese aboutuer genaemt hebben / Davontur, of Deventer.

Doch beneffens dat 'et t'eenmael suspect is / of in die tijdt by de Hooghduytsche Natie het woort Avontuyr bekend zy geweest / soo is oock seker / dat in die tijden de quartieren van Deventer wel soo beset zijn geweest met menschen / dat zy dese handt-bol gepzetendeerde Hessen wel lebendigh souden berstonden hebben: soo regeerden oock in die tijden / in de boozsz. quartieren en omme-liggende Landen / de Coningen der Francken, en der Vriesen, die soo jaloers waren over hare Landen en der selbiger kintjen / als een Keutw over zijnen Keutwen-kupl. En dit is hier upt manifest / als omtrent de jaren
Christi

Christi 670/ omtrent Wtrecht aengelandt waren eenige Kerckelijcke personen uyt Engelandt / om in de omme-leggende Gewesten het Euangelium te verkondighen / dat zy soo veel gront niet kosten bekomen / om aldaer een Gods-huyjs te bouwen / of die Coningen van Vrankrijk moesten haer den selven / met bezegelde Brieven / opdragen. En overmits tot en omtrent Deventer sulcke vruchtbare en gezegende Landen liggen / soo kan men lichtelijck gedencken / dat die niet ledigh en in 't wilde ghelegen hebben / sonder besitters / en leggende noch aen een vruchtbare en nabigabele Riviere / die daerghelijcks van menschen gefrequentteert wierde.

Deventers, Benthemers, en Twenters, zijn booztijts geweest een en de selve Natie / hebben eenen en den selvigen oorspronck / hebben een en 't selve Landt bewoont / en zijn van de Romeynen genaemt ghevoorden Tubantes, of als wy seggen Tubanters. Deventer nu / Deventer, Dubanter, wat is dat anders geseght als Tubanter? Benthem, Banthem, Benthemers, wat is 't anders geseght als Tubanters? En wat is Twent anders als Tubant? Want de Romeynen en gebuyckten geen W, maer in plaets van een hierlantse W, dat een Vandalig letter is / gebuyckten zy een B, alsoo dat 't geene wy noemen Tuwent, sulcks noemden zy Tubant.

Dese Deventers, Benthemers, en Twenters, hebben hare afkomst en oorspronck van de machtige en vermaerde Natie / genaemt De Wenden, die oock ghenaeamt werden Vandalen, Bandalen, Heneten, Henteren, &c. welke Natie eenen gemeynen Vader gehadt heeft / genaemt Vandalum, een descendent van Japhet, wiens naerhommeligen en kinderen gewoont hebben in Asia, en zijn neder-gesackit tot aen de Baltische of Oost-zee / in Pruyssen, Mecklenburgh, Pomeran, Brandenburgh, &c. en hebben haer van daer / wijdt en zijdt / in vreedde Landen verspreyt / groote Oorlogen geboert / Koninckrijcken gefondeert / Koninckrijcken uytgeroept / wilde woeste Landen met hare Natie gepeupleert. Van dese Natie boeren als noch de Coningen der Sweden den Tijtel van Coningen der Wenden. Dese Vandalen hebben inghenomen dat Rijck Andalusien, of Vandalhusen in Hispanien: Dese Heneten hebben eerst gefondeert Venetien: Dese selve Wenden hebben ghefondeert Gent in Vlaenderen: jae / Italien, Hispanien en Africa hebbense geplaecht en ghedwongen met hare victorieuse Wapenen. En 't is seer gelooffelijck dat dese Natie de eersten gheweest zijn / die dese onbewoonde Landen / met hare Natie / bevolckit hebben.

Den oorspronck deser Tubanten, uyt het Landt en Natie der Wenden

den of Vandelen, wert bewezen met dese redenen. 1. Alle dese Natiën in 't gemeyn / zijn boort-geplant / en hertwaerts gekomen uyt 'er Oosten / al is 't wel sake dat zy daer nae / soo van de Normannen, als andere Natiën / seer fel zijn bestoymt / en dichtwoyls verdoeben geweest. 2. De namen deser Natië in 't generael / als mede de namen van veele Doopen / Diecken / Boerschappen / in 't speciael / gelegen in dit Landt / getuygen 't selve. Want wat is Wenden anders geseght als 't Went? Wat onderschept isser tusschen Wandalen, Vandalen, Banditen, en Tubanten, T'wenteren, Debenteren? Tusschen Heneten, Henteren en Enteren? Hier komen van daen Hengel, Enschede, Hengvelde, Hengvorden, Engden, Wengfel, Bentlo, Bentlage, &c. al te samen ghelegen in den Lande der Tubanten, en van de Wenden gesticht. 3. Dit kan mede bewezen werden met de namen der drie Ribieren / die de Landen der Tubanten bewateren / als daer zijn / de Yffel, de Vecht en de Regge. Want gelijk de verschuifende Volckeren gemeenlyck de maniere gehad hebben / datse dat Landt / datse in-namen / den naem gaben van haer Vaderlandt datse verlaten hadden : soo noemden zy oock gemeenlyck de Ribieren / by welke zy haer neder-sloegen / naer de Ribieren haers verlatenen Vaderlandts. Nu zijn in de Landen / die boortjts van dese Wenden zijn betwoont geweest / drie boortname Ribieren / namelijck de Weyxel, oock genaemt Vistula, en anders oock genaemt Istula of Iffala. De tweede genaemt die Oder, oock genaemt de Hyder. De derde genaemt die Recke, loopende tusschen Damgarten en Ribnits in de Oost-zee. Nu moet men immerz bekennen datter oock alsoo drie Ribieren zijn in het Landt der hierlandse Wenden of Twenten, die eben alsoo oock genaemt werden: Een eersten de Iffala, dat is de Vistula, Istula; Een tweeden de Vecht, boortjts genaemt Vidrus, dat is Hyder; En ten derden de Regge, zijnde deselbige name met Recke.

XXIV. D I S T I N C T I E.

Van de Oudtheyt der Stadt Campen.

Die lijfcochtighe en gezezende Stadt Campen, is sonder tegen-spreeken een seer oude Stadt / en van de Romeynen merckelijck op de beenen geholpen en verbeterd. Doch dat die Campers souden zijn de Chamavi, van welcken de Roomsche Historp-Schrijbers gewach maken / dat is geseyt / aengesien de Chamavi niet getwoont en hebben omtrent den Yffel, maer omtrent Linge, en in de Emsler quartieren.

Dat Wolf Poortfluyter, booz desen een getwefen Rooms Kercklijck Persoon tot Campen, geschreven heeft dat de Stad Campen haer eerste beginselen soude ontfangen hebben van twee Reufen, die in seer oude tijden aldaer souden hups gehouden hebben / sulcx moet niemandt booz een fabeltjen houden / of daer mede spotten. Want gewisselijck hebben tot Campen in seer oude tijden Reufen gehupst / gelijk sulcx in de V. Distinctie deses Boecks met ontvederleggelijcke redenen bewesen is. En hier by komt dit noch / dat my omtrent booz 38. Jaaren / op 't Eplandt Ens, van onderschepdelijcke oude Disschers / booz de waerheyt verhaelt is / dat in eenige quarriëren aldaer seer groote stenen / op malkanderen gestapelt / onder in de diepte onder 't water gebonden werden / die 3p menigh-repse met haer scheeps-boomen geexploreert hadden : en dese Steenhoopen zijn die selve / die noch heden in de Drenth gesien werden ; namelijk / rechte Sepulturen der Reufen, welke stenen hebben moeten sincken / hoelwelse op eenighe hooghten gelegen hebben / overmits die ontvederstandelijcke kracht en gewelt des waters den ondersten grondt wegh-gespoelt heeft. Is oock seer geloosijck / dat soo wel binnen als buyten Campen, meer Reliquien zijn gebonden getworden van dese Reufen, die met verloop van tijdt zijn gerafeert / gelijk sulcx op veel plaetsen gebeurt is.

Doch hier wert gebraeght / van wien de Stadt Campen haren principaelsten oorzpronck / en oock haren naem soude mogen ontfangen hebben ? Den oorzpronck heeftse gewisselijck ontfangen / maer den naem seer waerschijnelijck van de Romeynen.

Den Roomschen Burgermeester / en Generael-Krijghs-Oberste Drusus, heeft den Rhyn, booz groote arbejdt / moepte en onkosten / laten leyden in de oude Yffel, op dat hy des te eerder / en gemakelijcker met zijne Scheeps-blooten den Rhyn af koste komen in dese beneden-quarriëren / en op dat oock den Rhyn des te beter zijn water soude konnen ontlasten in de Noort-zee. Paer dat nu dese nieuwe Vaert gegraven / en den Yffel een groote quantiteyt waters upt den Rhyn ontfanghen / en daer booz t'eenemael Nabigabel ghemaect is ; soo hebben die Roomsche Krijghs-Obersten geduerighlijck hare Schepen / Krijghs-bolck / Amonitie en Probian / die 3p van boven brachten / booz den Yffel naer beneden gesonden / om te ghebuncken tegen de Vriefen, en die Partien die aen den Emsle en Wefer waren woonende.

Overmits nu de Zupder-zee / in die tijt / van de Ober-Yffelsche kust af / tot aen de Noort-Zee / of water / of gebroken-watersuchtrigh Landt ghetweest is / alsoo dat Campen een van de booznaemste en de

laetste plaetsen geweest is van het vaste Landt/ gelegen naest aen den Yffel, en in welcke plaetse men heeft moeten preparatien maken om ter Zee te gaen / soo kan men lichtelijck daer upt afnemen / wat een gewoel en gestwier dat daer moet geweest zijn van Krijghs-Obersten/ Officieren / Soldaten / Matrosen / Scheeps-Timmerlieden / en van al 't gene den treyn volghet : Aengesien men met de Roomsche Historien betwijffen kan / dat in een tocht wel duysent Schepen naer beneden zijn gebaren. Dit heeft Campen nootsakelijck moeten Peeringhe toe-bringhen / en op de been helpen ; alsoo dat zy / naer het graben of verwijderen des Yffels , en naer het aen-leggen der Roomscher Scheeps-blooten aldaer / eyndelijck in een Stadt is verandert ; of ten minsten een merckelijck Gesticht of Vleck is geworden : zijnde soo oudt als den Yffel , en van eenen en den selven Aetheur Druof gesticht. Den Roomschen of Latijnschen naem Campus , als van den Romeynen ontfangen / bevesticht sulcx merckelijck. En immiddels is sonder twijffel / of dese Stadt is in de tijdt van de Franckse regeeringe merckelijck vermeerdert en aengelwassen.

Voorders / overmits de Romeynen altydt de maniere onder-hielden / dat zy op de plaetsen / in welcke zy een tijdt-langh met haer Heer-legers moesten legghen blijven eer zy tegens de Wyandt gingen / hare Krijghs-schoolen onder-hielden / alwaer de Soldaten drilden / en haer in de wapenen oeffenden / Regimenten tegens Regimenten / Compagnien teghens Compagnien : Is 't niet seer waerschijnelijck / dat daer van dese Stadt haren naem ontfanghen hebbe van Campen ? Want Campi en Campus is een Latijns woordt / en beteykent niet alleen eenen Acker / maer oock in 't bysonder een gemeyne plaets / in welcke de Soldaten haer oeffenen in de wapenen / en alwaer gebochten wert. Een soodanighe plaets is ghelweeft tot Roomen, genaemt Campus Martius : Hierom seydt men / Descendere in campum : Dat is / met malkanderen bechten : Gelijck dan oock hier van daen komt het woordt Kampen, of Kempfen , dat is bechten.

Doch dit moet ick noch hier by doen / dat de oordeelen en wercken Gods wonderlijck zijn / die zijne H. Majesteit in 't werck stelt neffens die van Campen. De waterbloeden heeft God de Heere booztijds gebuyckt als Executeurs van zijn gramschap / waer dooz soo veel en gezeegende Landen zijn ghelijck als versoncken / en met water bedeckt / alsoo dat zy het vriendelijcke aengesicht der Sonne niet hebben moghen aenschouwen / en sulcx tot ontwaerdeerlijcke schade van die van Campen , en hare gebuyren. Maer hedensdaeghs gheluyckt Godt de water-stroomen als aen-bringers en toe-dragers van

van den zeghen Godts / als dooz welke alle Jaren sifcke menighre van Landt wert aengespoelt en aengedzeben / dat 'et sich laet aensien / dat de Stadt van Campen de gezegenste Landtrijckste Stadt sal woorden die elders te binden is.

XXV. D I S T I N C T I E.

Van den oorspronck van Swolle.

Die plafsierighe en geneuchelijcke Stadt Swolle, heeft haren naem en oorspronck ontfanghen van de Francken, die in dat geweste principelijck boortijds geheerscht hebben / ghelijck sulcx in de XVII. Distinctie aen-gewesen is. Dit blijkt manifestelijck upt den naem van Swol: want de oude Schytiers, van welchen wy onse afkomst en spraekke ontfangen hebben / plegen een Palleys of Heeren Hof te noemen een Sael. Gelijck boortijds in Vriesslandt de Burgen der Edelen genaemt zijn geweest Stinsen, dat is / Steenhuysen: Doch dit woordt is verscheydelyck upt-gesproken; want sommige hebben 't genoemt Sael, andere Sal, Saal: Eenighe oock Su-al, Suol, Swol, desgelijcx Sel: Alsoo dat den naem te kennen geeft / dat daer ter plaetse boortijds een soodanigh Heeren Palleys gestaen hebbe / welke ter tijdt als dat Franckse Regiment begost heeft / onderscheydelijcke in Sallandt geweest zijn.

Al is 't dan wel saecke dat Swol, ten aensien van een Stadt / soo seer oudt niet en is / soo houdt ickse evenwel seer oudt / ten aensien van een Gestichte / of Heeren Palleys. Al wat om Swol gelegen is smaecht naer oudtsheydt. Dit kan niemant oordeelen als die curieuse ooghen heeft / die in Antiquiteten geoeffent zijn / en die 't oude van 't jonghe weten t' onderscheyden. Veel Gestichten boort-by gaende / wil ick alleen van Affendorp dit seggen / dat dat met meerder recht en redenen boort een seer Oudtfrenckse plaets mach gehouden werden / als sommige andere Gestichten van de Scribenten ghehouden werden / die den selven naem van Affen, of Afchenborg, of eenen gelijcken naem zijn dragende / welke ghehouden werden boort woon-plaetsen der Descendenten van Ascanio, &c. Waer van ick in de eerste Distinctie deses Boecks gewach gemaecht hebbe.

Dat oude Clooster Bethlehem, gheleghen binnen Swol, is in oude tijden gefondeert op eenen grond / genaemt Middel-wijck. Daer die oudtste Clooster's gefondeert zijn ghetweest / sal men doort-gaens verbinden / dat in die plaetsen boortijds groote Heydensche Afgoderpen
en

en Superstitien zijn bedreven : ofte dat 'et plaetsen zijn geweest/ verbeurt of vervallen by de Besitters/ wegghen hare quade bedrevene feyten/ en van de Hooge-Landts-Overhepdt geconfisqueert/ en tot een Christelijck gebuyck geïmploereert. Soudet dan byzemt zijn dat op den grondt/ waer op Bethlehem gefondeert is geworden/ booztijds een soodanigh Sael, Sual of Suol gestaen hebbe/ 't welck eyndelijck dese Stadt den naem ghegeven heeft? Alwaer de eerste aenkomelingen upt 'et Oosten haer in dese Landen neder-geset hebben/ daer hebben zy altydt gesocht de commoditeten der Sibieren en Beecken/ desgelijcx der vruchtbare Weyd- en Saeplanden : en overmits het quartier van Swolle overbloedigh met dese commoditeten gezegent is/ alsoo dat dat oude Clooster niet sonder merckelijcke redenen den name gegeven is van Bethlehem, dat is een Broodt-huys, en waer op de Stichterz in oude tijden seer nauwe letteden; soo is 't oock secker dat dat selve een van de eerste en oudste plaetsen is/ die van menschen is gepeupleert geworden in die Contrepen : en onder dese Volcken en Scharen heeft men altyd gebonden eenige Hoofden/ Weydts-lieden en Athelingen/ die sich selfs eerst gezegenden/ en namen de leckerste beetjes der Landeryen booz upt/ op welcken zy allenghskens ghefondeert hebben hare Dalleyfen/ Salen of Sualen, waer van dese Stadt haren naem ontfangen heeft. Met den name Swol heeft groote gemeynschap den name Sweel, zijnde een oudt Doorp/ gelegen in de Landtschap Drenth, dat oock in ouden tijden van sommige genaemt is geweest Swool, hebbende al mede zijnen oorspronck van Saal, Su-al.

De oudthevdt en waerdighevdt deser boozsz. drie Steden/ Deventer, Campen en Swol, blyckt mede upt de Historien der Roomsche Scribenten/ by welcken zy genaemt werden Ansuary, dat zijn de vrye Hansen, of Hanse-steden/ van welke de Stadt Deventer de eerste is/ en by welke haer met verloop van tijdt meer en meer andere Steden/ wijdt en zijdt gelegen/ verwoeght en vereenicht hebben; tredende met malkanderen in een seckere Confederatie en verbintnisse. En overmits die Franckse Regieringe omtrent dese boozsz. drie Steden/ en hare Pae-gebueren/ haren oorspronck ontfanghen heeft/ soo blyckt daer upt dat Ansuary, Hansuary, Hansen, Franfen, Dnye Hansen/ Friancken/ Francken/ eenen en den selven name zy.

XXVI. D I S T I N C T I E.

Van den oorspronck van eenige mindere Steden,
gelegen in het oude hierlandtsche Franckelandt.

OLDENSAEL is sonder twijffel een oudt Gestichte : maer dat 'et zijnen naem soude hebben van den Salys, dat zijn Sallanders, dat is geseyt. Den name spreekt selfs waerom het alsoo genaemt werde. Want wat is Oldensael anders geseyt/ als het Oude Sael : Want overmits seer veel Heeren Hupsen / Halleysen en Saelen / in dese gewesten zijn geweest meer als elders / welker Besitters geweest zijn Edelen van aensien / macht en couragie / gelijk in de XVII. Distinctie aengewesen is / alsoo dat dese Saelen en Halleysen / dooz de prosperiteet deser Francken, van jaer tot jaer zijn vermeerderd en vergroot / soo is dat Sael tot Oldensel, in vergheltinge met de andere / genaemt Olde-Sael. Doch overmits men diktwijs bevonden heeft / dat den op-gangh en aenwas van sommighe Bisschoppen / geweest is de oorsaeck van den af-gangh en ruine van veel hooge Stammen en Hupsen ; soo is oock den aenwas des Bisschops tot Utrecht ghe geweest den ondergangh deses Gheslachts / 't welck op dit Oude-Sael in oude tijden geheerscht heeft / alsoo dat dit Tubantse Franckse Sael, in een Bisschops Sael of Halleys is verandert / als dewelcke aldaer somtijds hare residentie gehouden hebben. Ondertusschen is 't secker / dat Oldensael een van de oudste Gestichten en Steden is / van de Francken gebout of vermeerderd / alsoo dat die Stadt met recht en redenen wel mach twaelf of dertien hondert jaren oudt geacht werden.

OEDTMARSEN is mede een oude Stadt of Gestichte der oude Francken, gebout of herbout van eenen Heer / die in die gewesten groote auctoriteit en gesach heeft gehad / genaemt Odimar, Odtmarus, Ortmar, Ortmir, Ortmeier, welcken name van Mayer, Major of Meyer, in die tijdt geene Hups- of Meyers-lieden is gegeven geweest / maer Hooge-standts Personen. Desen Odimar is geweest / niet een Coninck der Francken, die nae het verdryven der Romeynen haren Thoon in dese Landen opgerecht en bevestight hebben / van welcken Pharamundus geweest is de eerste / en welcken gevolght zijn Clodius, Merveus, &c. rumm 400. Jaren nae de Geboorde Christi : maer 't is geweest een Prince / Dynasta, en Heerscher der Sicamber of Geldersche Volcken / eer de Saly

foo vermaert en bekent waren / die met hulpe der Gelderschen, Westphalingen, Tubanten en Sallanders, de Romeynen altijd in 't vaerwater geweest is / en in de hapren geseten heeft / van dien tijd af dat die selve hare Heerschappye in dese Landen stabileerden: gelijk oock gedaen hebben zijne Soonen en Successoren / als Marcomir, Clodomir, &c. Tot dat eyndelijck de groote Franckse Confederatie in Sallandt, Tubantia, en geassocieerde Landschappen / teghens de Romeynen gemaect is.

Desen Odimarus, een Heyden zijnde / heeft zijn Hof gehouden tot Oedtmarsen: is oock aldaer gestorven / en heeft op zijn Graf laten bouwen een Pyramide / of gebouwt van steenen / tot zijner gedachtenisse / gelijk in die tijden onder de Heydensche Potentaten een manier was: doch op deselve plaets is daer nae van de Christen Frantken Coningen een Oratorium of Kercke gebouwt / onder welkerz drempel het gewelfde Graf van desen Odimaro verborgen licht. Daer komt van daen den naem van Oedtmaers-heym, dat is / Oedtmars-huys, want Heym, Hem en Heem, in oude tijden / soo veel geseght is geweest / als een huys of wooninge: En hier uyt blijkt dat die Oedtmarsers niet en moeten gerekent werden te zijn een gedeelte van dat Volck / in ouden tijden genaemt die Marfi, also genaemt wegen die laege Weyden en Broeck-landen / genaemt Marschen, by welke zy gewoont hebben / en waer door veel Scribenten en Historici zijn verabuseert: maer datse zijn Inwoonders van Oedtmari Stadt en Gesichte.

En oermits desen Odimarus groote Oorlogen binnen en buyten 's Landts geboert heeft / soo gis en acht ick dat van hem / of van zijne Oedtmarsheymse Onderdanen / gesticht en gepupleert zijn verscheydene andere Gesichten / die oock genaemt werden Oedtmarsen: als Odtmar of Hodmar in 't Stift Munster: Oedtmarsen tusschen Bafel en Brisack, &c.

HARDENBERG, gelegghen aen de Nabigabele Ribier / ghe-naemt de Vechte, voortijds genaemt Vidrus, is sonder eenighen twijffel een oudt gebouwt. Heer Johan van Arckel, Bisschop tot Utrecht, heeft wel in 't Jaer 1364. een swaer Casteel aldaer laten bouwen / waer van in den Annal. Drenthiæ gewach sal ghemaectt werden: maer dit Casteel is gebouwt op de fondamenten van een seer oudt groot Casteel / welke sich uytstreckte onder eenige straten / hupsen / en het Bisschops Casteel. Men soude seggen dat 'et voortijds een Casteel soude geweest zijn / gebouwt van de Romeynen, niet alleen tot bebyrdinge der Vechte, maer oock om daer mede de

Vrielen in die quartieren in dwangh te houden. Doch wanneer men alle omftandigheden wel aentmercht / fal men bevinden dat 'et een Casteel zy geweest / geboutot van de Coningen der Francken , om daer mede niet alleen de omliggende Natien te bezypden van alle oberbal van Wyanden / maer om de Vrielen tegenstandt te doen / en die selve te matteeren : obermits de Coningen der Francken met de Vriefche Coningen niet en kosten accordeeren ; maer boerden doozgaens bittere Oozlogen tegen malkanderen. Dit bewijst dat seer oude Oratorium ofte Kerckjen / dat noch booz drie of vier jaren gestaen heeft in 't Oosten / op een hooghte / dicht onder den Hardenbergh , zijnde geboutot geweest van gelijke steenen/kalck en materialen/als de Muragie en oude rudera , leggende onder de straten en huysen ten Hardenberg , welckers Capels structuyz ick dickwijls / wegen desselfs wonderlijke oudttheyt / met sonderlingh vermaeck hebbe aengheschoutot. Vermits nu Pipinus , Hertogh en Oberste Hofmeyer (ghenaemt Mayor Domus ,) des Rijcks der Francken , en daer na Coninck / groote Oozlogen geboert heeft tegens de Vrielen , en haren Koninck Radbodum , en heeft grooten pber en naerftigheyt betoont om de Christelijcke Religie in dese Contreyen te planten / en bequame plaetsen daer toe te ordineren ; soo is desen Pipinus , Vader van Carolo Magno , sonder twijffel een Fondateur van dit oude Hardenbergse Kerckjen : alsoo dat dese reden / geboeght by de oudttheyt der Capelle / genoegh sullen te kennen geven / dat dit Gebouto geweest zy een van de oudste Christen Kercken in dese omliggende Contreyen : en dese Pipinus heeft zijn Hof gehouden tot Herstal , aen de Mase , dicht by Luyck , omtrent ruym seben hondert jaren naer de geboozte Christi. En daerom is gelooslijck / dat dit onder-aerdse Gebouto oock een Casteel der Francken geweest zy.

XXVII. D I S T I N C T I E.

Van eenige Dorpen, Boerschappen en Gestichten
deses Creytzes , die hare namen hebben van eenighe
vermaerde Mannen.

I S een Kroone op 't hooft deser Landen / dat die eerste booz naemste Kroonise Keyserz / ter tijdt als Roomen noch was in zijn volkomen fleur / en een Coninginne of Regente in Asia, Africa en Europa. in dese Landen geweest zijn / en hebben uyt dese Landen de Maurier-tacken van daen gehaelt / uyt welke haer tot Roomen de Keyserz

lijcke Kantoorier-kranffen zijn geblochten: alfoo dat zy upt dese Landen de eere en Renomé gehaelt hebben / om welcker willen zy tot Roomsche Keysers zijn verkoosen. Want sulcx is een nooyt bewijs / dat de Romeynen dese Natien soo hoogh geëstimeert hebben boven andere / met welke zy in verde-gelegene Landen oock Oorloggen boerden / dat zy dese Krijghs-Obersten / die hier Victorien bebochten / boven andere tot de Keyserslijke Kroone waerdiger achteden / als hebbende te doen gehad met de strjdtbaerste Natie.

Julius Cæsar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Vitellius, Vespasianus, Titus, Domitianus, Trajanus, &c. Roomsche Keysers / zijn altesamen in dese Landen gheweest / en hebben de Roomsche Heer-legers gecommandeert / met welke onse Doozouders selle en bloedige Oorloggen geboert hebben.

Dermits nu dese groote Hoofden / en andere dappere en vermaerde Krijghs-Obersten beneffens haer / in dese Landen veel verkeert / en de Roomsche Heer-legers en Regimenten gecommandeert / en verschepdene Provincien als Stadt-houders en Gouverneurs geregeert hebben; so moet 'et niemant vzeemt of spottelijck booz-komen / wanneer men seght / dat sommighe hierlandse Steden / Dorpen / Velden / jae pobere Boerschappen / hare namen ontfangen hebben van Roomsche Keysers / of Burgermeesters / of Krijghs-Obersten / die in die selve zijn geloggeert geweest / of haer Legers aldaer geslagen / of Victorien bebochten hebben / of geslagen zijn geweest.

Geleerde Scribenten statueren / dat Augsburgh en Habsburg hare namen ontfangen hebben van den Keysers Augusto: Colonia Agrippa, van Agrippina de Moeder Neronis: Drusomagum, Dausburg van Druso: Alphen in Hollandt / en het Benthemse Alphen gelegen aen 't Hartoghdom Cleef / van den Roomschen Krijghs-Oberste Albinio: Asperen in Hollandt van Asprenate: Varendorp in 't Stift Munster / en Voorburg in Hollandt / van den Roomschen Generael Varo: Wesop in Hollandt van Vespasiano den Keysers: Buyrick en Berck aen den Rhijn / van den Keysers Tiberio, &c.

Alfoo meen ick dat van desen Druso zijnen naem ontfangen hebbe Duyrse in Drentch: van Varo, Varenhoudt, Barentelg in 't Stift Munster / Vaerlehaer, Barlebeeck, Baerlhorst in de Graeffschap Benthem: van Tiberio, Tubbergen in Twente: van Vespasiano, Wesop in Drentch / Wesop in Sallandt / Hefop in Benthem / en 't Stift Munster: van Alphago, Dalffen in Sallandt: van Scyano, Krijghs-Oberste in Driesslandt / Scyen, gelegen in de Driessche Drentch: van Eggio, Eggeradde in Munster: van Quintilio, Quentorp in Benthem: van Tosuelda,

de Dups-brouto van Arminio, de Stadt Coesveldt: van Tummelich, den Soon van Arminio, dat Meyr den Dummel, alwaer Arminius geslagen / en Tummelich gebangen is: van de aensienelijcke Roomsche Geslachten / genaemt de Voltinien, Volfel in Benthem / Voltelen in Twent / en Volte of Valte in Drent. De reden van mijn sustennu zijn dese; vermits de Romeynen omtrent vier hondert jaren Meesters ober alle dese Landen geweest zijn / en dat dese boozs. Krijghs-Obersten in dese respective Landen met haer Hez-leger verkeert hebben / en dat die booz-verhaelde namen groote gemeenschap hebben met de namen deser Doozluchtrige Persoonen.

Maer welck is d'oozfaecke dat 'er soo veel Dozpen / Vlecken / Boerschappen en Steden / gelegen somtijds in een Landtschap / somtijds oock in verscheidene en berde van malkanderen gelegene Landen / eenen en den selven name hebben? Daer is een Groningen in Vrieslandt / een Groningen in Elfas / een Groningen in Swaben / en noch een Groningen in 't Landt van Cupck / hoewel het Vriesche Groningen de moeder van allen is: een Hasselt in Ober-ffel / een Hasselt in Zabandt: een Hesselt by Winge / een Hesselt by Meppe / een Hesselt in de Zupder Drent: een Worckum in Hollandt / een Worckum in Vrieslandt: een Scharlo in 't Bisdom Ferden / noch een Scharlo op de Veluwe / en noch een ander Scharlo in Drent: een Anrepe in de Graeffschap Lippe / en een Anrepe in Drent / Et.

Die oozfaecken hier van zijn dese: dat de menschen voortijds gheweest zijn als Quicksilver / dat geroert en beweeght zijnde / al voort en voort loopt. Die menschen hebben niet lange op een plaets konnen blijven / zijn dickwijls verjaeght upt vruchtbare Landen / en hebben haer weder neder moeten setten in magere: hebben dickwijls magere Landen verlaten / en hebben vette ingenomen. Keyfers en Coningen hebben oock dickwijls eenighe ongerustige Volcken van malkanderen geschepden / en de Dippe-stelders in vzeemde Landen verplant gelijk men de Boomen verplant: waerom men dickmaels bevonden heeft / dat de menschen hare nieuwe resident-plaetsen den name gegeven hebben van de Landen / Steden en Dozpen / van welcken zy van daen quamen. Oock vindt men veel plaetsen die van eenen en den selven Stichter zijn gesticht / en boeren des-halven eenen gelijcken naem: want hoe veel plaetsen zijnder / die haren naem hebben van Augusto, van Druso, van Varo, van Philippo, van Alexandro, van Constantino!

XXVIII. D I S T I N C T I E.

Van den oorspronck en voortgangh der Christelijcke Religie in dese Landen.

Soo langhe de Werelt ghestaen heeft / heeft men noyt gehoort een Vreemder Ablegatie ofte afbaerdinge / die opt een Coninck of Potentaet gedaen heeft / als die geweest is / die onse Heere Jesus Christus aengesteld heeft / afbaerdigende zijne Apostelen / om dat Euangelium des Krijcks Godts dooz de Werelt te verbrayden.

Den oppersten Monarch Jesus Christus wil een Hemelsche en Geestelijke Monarchie aenstellen / welckers gebiedt sich uytstrecken sal tot aen de eynden der Aerde. Maer wat persoonen verkieft hy hier toe / om de Werelt onder zijn gehoorzaamheyt te brengen? De slechtste en onnoselste die in 't gantsche Jodische Landt te vinden waren / zijne Apostelen / Disschers / Collenaers / &c. Hy sendtse dooz de gantsche Werelt: hy geeft haer geen Geldt in de buydel / om daer mede haer te onderhouden: geen Brieven van Credentzi / om hare Commissie te vertoonen: geen Wapenen om haer daer mede te beschermen: geen Conboy om haer te geleypden: in summa / zy werden gesonden als Schapen onder de Wolven. Dies niet tegenstaende / zy reysen en teeren sonder Gelt / zy werden beschermt sonder Wapenen / zy werden geloofst sonder Credentzien / zy werden geleypd sonder Conboy. Die in dit werck niet wat Goddelijck erkent / die is blindt. Want hoewel de poozten der Helle sich teghens haer kantenden / nochtans heeft de Heere onse Godt haren arbejdt soo rijckelijck gezeget / dat in korten tijdt den lieffelijcken dageraet der Aeere des H. Euangely dooz-gebroocken is tot aen de eynden der Aerde / alsoo dat 'et geruchte daer van sonder twijffel oock verspreydt is ghewozden in dese Landen.

Hoewel nu de Apostelen Jesu Christi sich hebben wijd en zijdt verspreydt / veel Landen dooz-wandelt / en niet alleen in Asia, Africa en Europa; maer oock / volgens de getuygenissen veeler Scribenten / in sommige berde-gelegene Eplanden het Euangelium van Jesu Christo verkondicht; soo en bindt men eventwel het alderminste Veltigium, teycken of betwijfs niet / dat pemandt van de Apostelen in persoon / in dese / of eenige der ommeliggende Landen soude gheweest zijn / en het Euangelium gepredickt hebben: niet tegenstaende dese Landen / in de tijdt als Paulus en zijne Collegen tot Roomen predick-

predickten / binnen Roomen ſoo bekend waren / dat men daeghlijcx tot Roomen daer van ſpreek / en dat oock Roomsche Burgermeesters / Raedtsheeren / Edellieden / Burgers en Soldaten hier te Lande verkeerden / en de Oorlogen boerden : alſoo dat immers de Poſten tuſſchen Roomen en deſe Landen geduerighlijck moeten geſwerft hebben. Doch onſen tijdt en is doen noch niet gekomen gheweeft.

Ick ben gantschelijck van dat geboelen / dat die eerſte Chriſtenen / die hier te Lande het Euangelium Chriſti ruchtbaer en bekend ghemaeckt / en ſonder twijffel oock naer haer vermogen voort-geplant hebben / Roomsche Oberſten / Capiteynen en Krijghs-lieden zijn geweeft / die de Leere van den eenigen waren Godt / en zijnen Soon Jefu Chriſto , van Roomen herwaerts gebracht hebben / ter tijdt als Paulus en andere heplige Mannen Godts binnen Roomen Jefu Chriſto een Kerck bouwden. In der Keyseren Familien zijn Chriſtenen geweeft. Onder de Raedts-heeren / Ridders / Edelen / Officieren / Borghers en Soldaten zijn Chriſtenen geweeft ; alſoo dat van het Geloof der Romeynen in de gantsche Werelt geſproocken wierde / Rom. 1. Hoe ſoudet dan mogelijk geweeft zijn / dat niet van Roomen de Leere Jefu Chriſti herwaerts ober ſoude gebracht zijn / door dien het herte van den Roomschen Edeldom / en Militie / in deſe Landen ingewortelt was ?

Pudens , een Romeyn / een Krijghs - Oberſte / met zijn Hups-hrouw Claudia , zijn ghetweeft Chriſtenen / en groote vrienden des Apoftels Pauli , als Paulus tot Roomen was ; en deſe zijn ghetweeft die door Pauli penne haer groetenisse hebben laten doen aen Timotheum , 2 Tim. 4 : 21. En deſe ſelbe Pudens heeft met zijne Armepe gelegen in Gelderlandt / en is oock aldaer geſtoppen en begraven ; wiens Grafſchrijft / in ſteen ghehouden / men noch ſiet te Nimwegen.

Dat ſommige meenen dat S. Willibordus den eerſten ſoude geweeft zijn / die de Chriſtelijcke Religie in deſe Landen ſoude gebracht hebben / dat is geſeyt. Als in 't jaer Chriſti 190. noch leefde den treffelijcken Kercken-Leeraer Irenæus , Opſtender der Kercke te Lions , doe zijn al heele Gemeynten geweeft in Duytſlandt. Albertus Crantzius verhaelt / dat tot Bardowitz in Weſtphalen , ten tijden des Keysers Neronis , een Discipel des Apoftels Petri het Euangelium ſoude gepredickt hebben. Ick wil geſwijgen / dat deſe Landen niet bele min als twee hondert jaren voor Willibordi tijden in de Confederatie der Francken zijn geweeft : Nu is 't ſeker / dat de meeſte Francken,

ken, en hare Koningen (wepnige uytgenomen) zijn Christenen geweest / die grooten pber betoont hebben / om in dese Landen den Christelicken Godtsdienst boort te planten.

Ongebaer in 't jaer Christi 690. is uyt Engelandt in dese Landen gearriveert S. Willibordus, met elf andere sijne Collegen en mede-Boeders / zijnde al te samen in Engelandt gebooren / van Ouderen die uyt dese Landen haren oorspronck hadden / en deshalven de hierlandtse sprake kosten spreken en verstaen / die men doen ter tijt noemde Engelsche Vriessen, of Engelsche Saxen. Dese pberighe Mannen hebben haer met perijchel hares lijfs en lebens versprept door alle dese Landen / en hebben gearbeidt de herten deser Landtsaten af te trecken van den dienst der Duyvelen / en te brengen tot de kennisse des eenigen waren Gods / en zijnes Soons Jesu Christi.

Willibordus is geworden den eersten Bisschop tot Utrecht. Albertus een Conings Soon van Northumberlandt, heeft in Hollandt / en voornamelijk tot Egmondt gepredickt. Swibertus heeft sich begeben naer het Stift Munster, en aldaer de Heydens bekeert. Marcellinus en Lebuinus in Sallandt en Twent, tot Deventer, Campen, Swol, en Oldensfel: Levinus is tot Oldensfel gestorven en begraven. Twee Ewaldi, genaemt de Witte en Swarte, hebben gepredickt in de Landschap Drenth, en hebben haer begeben naer Covorden, saepende daer mede het zaedt van Gods Woordt / en zijn van daer gegaen in de Graefschap Benthem, tot dat zy eyndelijck van de Inwoonderen van Laer jammerlijck zijn gemartiliseert.

Niet tegenstaende nu de Coningen van Vranckrijck, als Heerschers over dese Landen / groote en lofsijcke deboiren gedaen hebben / om het heylige en lofsijcke werck der Reformatie te bevoorden / en hebben veele en groote goederen gegeven tot Kerckelijcke gebuycken / en hebben over-al de Christenen / soo Heeraers als Leerlingen / boort alle gewelt / naer haer uytterste vermogen / beschermt: soo zijn eventwel die supersticien soo seer ingewortelt geweest in de herten der Landtsaten / dat Jesus Christus wepnigh plaets in haer herten heeft gebonden. Hierom dan zijn niet alleen wepnigh tot 'et Christen Geloof bekeert / maer de Predickers zijn dock als Schapen geslacht / vermoordt / op-gehangen / en door hondert middelen van kant geholpen. Die selve nu / welcker herten Godt heeft aengeroert / datse Jesum Christum hebben aengenomen / die hebben ghelijck lot en deel gehadt als hare Heeraers / en zijn oneyndelijcke tirannen en ghewelt onderworpen geweest. Doch dat vermoorden en martiliseren deser Heeraers was dies te beklagelijcker / vermits den Oogst groot / maer

maer de Arbeiders wepnigh waren / en dat 'er in die tijden geen Academien / hooge Schoolen of Seminaria aengesteld waren / upt welcken men andere hadde konnen verkiefen / om daer mede te bevullen de plaetsen der gener die wegh-gerucht waren.

Ende boozwaer / den Christelijcken Godts-dienst is in die tijden geweest seer swaer en moepelijck. Hoe veel Landtschappen en Provincien zijnder geweest / die maer gehadt hebben een Capelletjen of Oratorium! hoe hebben die Kerckelijcke Persoonen de Landen moeten dooz-swerben / met perijckel hares lebens / om de bekeerde te verstercken / en de onbekeerde te winnen! en eben-wel heeft men in die tijden gehadt de pberighste Predickers / en de bzoomste Christenen. Want als de meeste Kercken-kelcken waren van hout / doen waren de Predickers van goudt: maer nu de meeste Kercken-kelcken zijn van goudt / nu zijn veel Predickers van hout.

Christus dan en Belial, het Christendom en Heydendom / hebben lange jaren met malkanderen geworstelt en gekampt / tot dat eyndelijck het Licht meestendeel heeft getriumpheert / en de dupsternisse ten deele is verdwoenen. En dit is geschiedt onder den incomparabelen Heldt Carolo Magno, zijnde Rooms Keeser en Coninck van Franckrijck / die naer alle sijn vermogen de Heydensche Dupbelerijen heeft uptgeroep / en de Christelijcke Religie / na sijne beste kennisse / boozt-geplant en gehandthaeft.

XXIX. D I S T I N C T I E.

Van Drostten, Grietmannen, Baljuwen, Richteren, Schulten, Vooghden, en Gerichts-plegingen.

N Aer dat den Grooten Carel alle Hercken in dese Landen heeft verhanghen / op dat soo wel de Kercken als Politien souden groepen en bloepen / soo heeft hy ingestelt sekere Greven, of Graven en Drostten, op dat deselbige niet alleen souden zijn Regenten en Beschermers ober de Landen / ober welke sy gestelt waren / maer oock Richters en Hoofden van de Justitie en Recht-pleginghen. Daerom hebben in oude tijden de Greven altijd selfs in de Gerichten geseten / geassisteert met hare Burgh-mannen / soo wanneer eenige hooge of sware Gerichten gehouden wierden.

Dat seer oude hierlandtse woozdt DROSSART, is t'samen gesmolten van twee woozden / namelijk / Rust en Wart, dat is Rustwardt, welck woozdt gebroken / heden uptgesproken wert Drossaert;

maer is in oude tijden upt-gesproken gheweest D'rust-wart, dat is/ een Rust-betwaerder / een Hoofd ober seker Landt / daer toe gestelt om de gemeyne Ruffte te bewaren/ soo door het Swaert / als door publijcke Wetten.

De Zabanders noemen haren Hertogh eenen Ruwart, dat is oock soo vele geseght als een Rust-betwaerder; want Ruwe bediedt Ruste. Die selvige bedupdinge heeft oock het woorzt Satrapa, 't welck Persisch is / en bediedt oock soo vele als een Drossart, of Ruwardt, obermits Persien in soodanighe Post-ampten verdeelt is: Desgelijcks, Egypten-landt. Het oude Saxon is oock voortijds in twaelf Post-ampten verdeelt geweest.

Het woorzt Schult is voortijds geweest een hoogh en aensienlijck woorzt / gekomen van dat Gottische woorzt Schioldt, Schiult, Schiolding, een Coninck of Opper-Regent / by welcken de opperste regeeringhe is: Doch by ons is dit woorzt verklepnt / en denoteert een Substituyt van een Opper-Richter. Gelyck voortijds Majores Domus of Hof-Meyers genaemt werden de opperste Dorsten / die naest de Coningen der Francken waren / die alle saken des Coninghs en des Rijcks bestierden: Maer nu ter tijdt werden in Twent Hof-Meyers genaemt / die maer eenige gemeyne / maer eerliche ehergie zijn bekleedende tot dienst van de Hooge-Landts-Oberhepdt / die voortijds geweest zijn de Coningen van Vranckrijk.

Dorsters soo werden die Regenten / die van sommighe Patien Drossen genaemt werden / van andere genaemt Baljuwen: 't welck sijne derivatie heeft van een Baijl, Beijl, of Bijl, en Houden, alsoo dat Baljuw bediedt een Bijl-houder; zijnde een Hoofd van Justitie/ dien het Swaert in handen gegeven is: En 't is seer gheloofwaardigh/ dat dese maniere van doenijnen oorspronck heeft van de Kroonsche Magistraets-persoonen / die de Justitie exerceerden/ vooz welcken gedragen werden Kroeden en een Bijl / t'samen gebonden: Gelyck te deser tijdt vooz hooge Dorsten gedragen werden Hellebarden. En in Engelandt gheschieden vele Justicien door het gebruyck der Wijlen.

De Vriefen noemen de Opper-hoofden der Justitie / de sommige Drossen, en andere Baljuwen en Grietmannen, 't welckijnen oorspronck heeft van Gericht/ want Gerichts-man woert abreviatim gepronuncieert Grietman.

Het woorzt Vooght is van afkomste een Griekhs woorzt / en bedupdt een Helper en Bystander / als welckers ampt hier in bestaet / omme de Opper-hoofden der Regeeringe / als mede de Onderdanen / in

in hare swarigheden te helpen en by te staen. By de oudste Duytsche Natien is den Name en Ampt der Vooghden in hooge eefime geweest. Als de Amazones oorlogh boerden / moest altydt eene van de Doorzuchtigste en Strijdtbaerste binnen 's Landts t'huys blijven / om 't Landt te regeeren / en die werde genaemt Landtpotin : En wat is dat anders als Landt-Dooghdiinne ? De Palatijnen van Polen werden noch hedensdaeghs ghenaemt Vay-Voden : En wat is dat anders als Landt-Dooghden ? Doch hoe groot haer gesach en autoriteyt zy / is menigh bekend.

Het Recht-plegen / Plepten / en Gericht-houden / heeft men in booz-tijden / in eenighe quartieren deser Landen / ghenaemt Dingen , 't welck oorspronckelijck is een Gotthis en Noorweeghs woordt / 't welck te gelijk met de Gottische Driesehe Natie / uyt de Noorder Landen / in Vrieslandt , en van daer in de omliggende Landen ghebracht en verspreyt is. Van dat woordt Ding of Dingen / komen van daen Goding , Loring , Dinckspil , Holtling , Dingsdach : dat is / Landt-gerichte / Geloofs-gerichte / Gerichts-pael ; Holt-gericht / Gerichts-dagh.

XXX. D I S T I N C T I E.

Van eenige seer oudt-frenckse Woorden , die noch by ons in swangh gaen , en van der selviger beduydinge.

W A gebuycken veel woorden / van welcken sommige zijn Hebreus / sommige Griex / eenige Gotthis / andere Schrytsch / en oock Latijns / welcker beduydinge sonderlingh verstant en licht geeft om veel saken / en haren oorspronck / te verstaen.

Gae , Gæ , is eygentijck een Griex woordtjen / en bediedt Nerde of Landt / waer van de Duytschen ghemaect hebben Aw , Awe , Gow , Gew , Go , Ga , Gay : Beteykenende Landschappen / Landderyen / Weyden / en byzuchtbare Velden. En van dit woordtjen boeren hare namens Argow , Turgow , Ringaw , Nassow , Hanow : desgelijcx Ostergo , Ostergae , Westergo , Westergae , Augustinusgae : Hunlingo , Twelingo ; Item / het Goe-recht.

Terpe of Terp beteykent een Begravinge / alwaer eenige Walten of Grachten gegraben / en eenige hooghten op-gelwozen zijn : en hier van daen komt het woordt Dorp , Dorf , Darp ; en wert oock gebuyckt booz eenige Heubelen en ronde Bergjes / als men siet in Zeelandt / Vrieslandt en Omlanden / boortijds van menschen han-

den op-gewoopen / om by tijden van hooge water-bloeden op die selve verseeckert te zijn / waerom zy genaemt werden Vly-terpen.

Kome, mede een Griex woort / beduydt een vergaderinge van Hupsen / een Doop / Meyers-hof / en een Burgh. En dit is d'oorzaecke dat soo veel ontallijcke namen van Steden / Dorpen en Boerschappen / termineren op um, kum, hum, &c. Doch nergens meer als in Vrielandt, als Dockum, Collum, Mackum, Workum, Hemelum, &c.

Loo is een oudt hierlandts woort / en beteykent een hoeck Lants / die wat hooger en verhevener is als 't onliggende Landt / sonder nochtans te konnen strecken voer een Bergh. Hierom eyndigen soo vele ontallijcke woorden / in alle dese Landen / op loo. Doch de Hebrezen noemen 't een Haar, welck woort by ons oock in swang gaet. En hier van daen komt 't / waerom in d'Ommelanden alle Dorpen genaemt werden Logen, dat is Loën, vermits sy meestendeel op sodanige hoogten gebouwt zijn / om voer de water-bloeden hebrijd te zijn.

Het Latijns woort Mare, heet een Meer / en daer van daen komen de woorden / Moor, Moras, Marfch, en Mersch: En hierom zijn eenige Natien / die omtrent soodanige Morassen en Merschen ghewoont hebben / genaemt geweest Marfi, Merschers; als Diethmarschen, Wijdtmarschen: Doch van dese Moren zijn eenige Inwoonders van Vlaenderen genaemt geweest Morini.

Heem, Heym, Hem, is oock een oudt Duytsch woort / en is soo vele als een Hups of Woonsteede. Daerom vindt men in alle Landen ontallijcke Steden / Dorpen en Gestichten / die uytgaen op hem, heym, heem, haim.

Geen Mans naem isser die in oude tijden meer in swangh gegaen heeft onder Hooge-standts mans-persoonen / als Major, Meyer, Myrer, Merer. Coningen / Hertogen en Vorsten hebben dese name gheboert: Marcomirus, Veromerus, Segimir, Clodimair, Odemehr, Richmayr, Diethmair, Majoranus. Die Opper-hoofmeesters en Generale-Krijghs-Obersten der Coningen van Brancrijck / wierden voortijds genaemt Domus Majores, dat zijn Hof-meyers. Also werden noch genaemt de Opper-hofmeesters der Coningen van Hispanien. De Hoogh-schulden van Londen werden als noch ghe-naemt Meyers van Londen. Maer nu ter tijdt werden in dese Landen Hups- en Hups-lieden genaemt Meyers, welck woort zijnen oorspronck heeft van Mahrer, dat is / een Vermeerder / die dat selve vermeerdert waer over hy gestelt is / dien de Romeynen plachten te noemen Augustum.

Het berouderde en bergetene **Dupdtſche** woordt Dieth, beteykent **Dolck**. En daer van daen komen de namen van Diethrijck, dat is / **Dolckrijck**; Diethmelle, dat is een **Begraffenisse** des **Dolcks**: Diethmarffen, dat zijn **Lieden** die by en omtrent de **Merſchen** en **Moraffen** woonen.

Schalck is een woordt dat bykans van ouderdom verſteten is / en beduydt een **knecht**. **Mare** nu heeft voortijds geheeten een **Paerdt**: en hier komt van daen **Mare-schalck**, of als wy nu seggen / **Marſchalck**; dat is een **Paerde-knecht** / **Stal-knecht** / oock een **Stalmeester**: maer nu is deſen naem ſoo hoogh geklommen / dat hy in een hooge waerdigheyt en **Eminentie** is verandert / alſo dat **Voortelijcke** Perſoonen ſich deſe **Eren-tijtels** niet bederben te ſchamen.

Van het **Hebreeuſche** woordt **Schophet** en **Schoftim**, beduydende een **Richter** / is gekomen dat verachtelicke woordt **Schoft** of **Schuft**, waer door verſtaen werdt een **Perſoon** die wat zijn wil / en loopt met **kack-hielen**. Van **Druso** komt den name **Droes**: Van **Cajo**, eenent **fotten** en **broodt-dronckenen** **Roomschen** **Keyſer** / komt het woordt **Malle Keyen**; namelijk / die met de **lijm-ſtange** loopen. Van **Carolo** komt **Kerl**. Van **Radbodt**, eenen **kozzeligen** **Coninck** van **Vriesland**, komt **Rabbautd**, een **menſche** die niet veel byſonders is: en miſſchien oock den naem van een **ſeekere** **Appel**. Van **Gooth** komt het **odieuſe** woordt **Guydt**. Van **Fune**, zijnde een **Deen** / komt het woordt **Funne**: van **Schyta** een **Schudde** of **Deugemiet**.

De oude **Schyters** hebben voortijds haer **Coningen** genoemd / en de **Tartaren** noemense als noch / **Chan**, **Kan**, **Chun**: Hier van daen komt het **Dupdtſche** woordt **Coninck**, **Kuning**, en het **Engelſe** woord **King**.

E Y N D E.

M I S S Y F

Aen den Edelen, Erentvesten, Manhaften,

Mijn Heer

TARQUINIUM
van SOLCKAMA,

*Capiteyn over een Vriesche Compagnie, en
 Ouderlingh der Gemeynthe Iesu Christi tot
 Covorden.*

Y N H E E R,

Naer dat ick mijn Tractaet, verhandelende eenighe oude en treffelijcke, maer vergetene, en tot noch toe ongeachtete Antiquiteten deser Landen, vervaardight hadde, en gereedt stondt om dat selvige in de persse af te vaerdigen: soo werdt my ter handt gestelt, en van U. Ed. toe-gesonden, *De Beschrijvinge en Chronijck van de Heerlijckheydt van Vrieslandt*, gestelt door den Heer CHR. SCHOTANUM, Predicker en Professoreem tot Franiker.

Voor dese Courtosie bedanck ick U. Ed. seer gediensstigh, als zijnde my seer aengenaem, vermits den wel-gemelten Heer Professor, in het eerste Capittel des selven Boecks, van den
 oor-

oorspronck der *Vriesen*, niet vreemt betoont te zijn van dat selve gevoelen, dat ick hebbe van den oorspronck der *Vriesen*, van my wijdloopigh aangewesen in de *IV. Distinctie* deses Boecks. Want alsoo luyden de woorden des Heeren SCHOTANI, pag. 5.

Indien yemandt meent, dat onse Friesen uyt het half Eylandt van 't Noorden afkomstigh zijn, gelijk de Hollanders en Zeeuwen (doch hier te Lande nieuwer Volcken) die konde tot versterckinge zijner meeninghe aennemen de name eenes Volcx Firæsi, by de Oude aengemerckt, en gestelt in dat geweste.

Dese woorden, geconfereert met mijne meninge, zijn sufficiente getuygenissen van onser beyder over-een-stemminge in dese Materie. En dat dit mijn gevoelen geweest zy, en van my in mijn Tractaet opgesteld, voor en al eer des Heeren SCHOTANI Boeck is in 't licht ghekomen, fulcx is U. Ed. wel bekend uyt onse onderlinghe discoursen die wy over dit stuck gehadt hebben.

Vermits dan hier door aller menschen ooghen gheopent werden, dat men naecktelijck en klaerlijck fiet den oorspronck van de oude en machtige Vriesche Natie, die haer afkomste heeft van de alder-vermaertste Natie der *Gothen*, uyt 'et half Eylandt *Skania*, welckers Inwoonders echte Descendenten zijn van *Askanio*, den Soon van *Gomer*, en Soons Soon van *Iaphet*: Soo gedencke U. Ed. mijner hier by, datter in volgende tijden verscheydene gauwe Geesten sullen gevonden werden, die desen gebaenden wegh sullen gebruycken, haer verstantd in dese Materie scherpen, en de Antiquiteten, die in de Boecken, in Steenen, in Steden, in Dorpen, en in de Aerde gegraveert zijn, hoe langhs hoe meer doorsnuffelen, waer door dan verscheydene soete verborgentheden aen 't licht sullen gebracht, en den duyfteren nevel van een hoopen ydele droomen verdreven werden.

M Y N H E E R,

Ick doe mits desen mijne Officieuse gebiedenisse aen U. Ed: ick doe insgelijcx mijne eerbiedighe gebiedenisse aen U. Ed. Heeren Swagers: namelijk mijn Heer van W Y K E L, Gecommitteert ter vergaderinge der H. Mog. Heeren Staten Generael: Als mede aen mijn Heer van S A K A M A, J. G. Raedts-Heer van 't Hof van Vrieslandt, een groot Lief-hebber en curieus onderfoecker der Antiquiteten.

U. Ed. Dienaer

J. P I C A R D T.

A N.

A N N A L E S D R E N T H I Æ:

Ofte

**Een provisioneel Ontwoep en Beginsel van seeckere
Antiquiteten, en Beschryvinghe sommigher Ghedenck-
waerdige Gheschiedenissen, die in de Landtschap
DRENTH gepasseert zijn / vande Geboorte
Christi af / tot op desen tijdt.**

t'Samen vergadert, en aen 't licht ghe-
bracht, door

J O H A N P I C A R D T,

*Theologum, Pastorem, Covordienssem & Docto-
rem Medicum.*

D E D I C A T I E

Aen de

EDELE MOGENDE HEEREN,

Mijn Heeren

DE RIDDERSCHAP,

En

E Y G E N - G E - E R F D E N ,

Representerende de

S T A T E N

Der Landtschap Drenth.

EDELE MOGENDE HEEREN:

Mijn Heeren , De Provincie of Landtschap DRENTH, over welke de Heere onse Heerscher U. Ed. Mog. gestelt heeft als Vaders des Vaderlands, is een Landt dat boven alle ommeleggende Provincien en Landen krielt en overvloeyt van vreemde en ongewoonelijcke Antiquiteten , also dat men in een Schult-ampt meerder en precieusere Antiquiteten sal vinden , als in den gantschen Creytz aller Vereenighde Nederlanden.

Dese menighvuldige en rare Antiquiteten zijn manifeste teyckenen van groote menichten der menschen , die in seer oude tijden in dese Landtschap gehuyft en ghenestelt hebben : Teyckenen van groote en veelderhande Commoditeten , die de veelderhande Uytlandse Natiën aengelockt hebben om herwaerts naer toe te sacken : Teyckenen, segh ick, van veel groote,

en felle Oorlogen, Veldtflagen, Heyr-legers, die in oude jaren, soo in als uyt dese Landtschappen gevoert zijn.

In dese Landtschap hebben voor eerst gheheerscht de eerste Aenkomelingen, herwaerts neder-gefackt uyt 'et Oosten, Descendenten der vermaerde *Schytiërs*, Naekomelingen en Spruyten van onser aller ghemeyne Beste-vader *Iaphet*: Hier hebben meer als elders gedomineert de Brutale Barbarische *Reusen*, en kinderen *Enakim*: die bellikeuse *Sweven* of *Swaben*: die dappere *Gotthen*, namelijk *Firafen* en *Drombers*: die strijdtbare *Romeynen*: die glorieuse *Francken*: die wreede *Noormannen*: die geestelijcke *Bisschoppen*: die trotzige *Saxen*: die genereuse *Gelderschen*: die bloetgierige *Spanjaerden*: en eyndelijck de Heyr-legers van de, tot noch toe, ghezegende *Unie*.

Die oude Geschiedenissen zijn uyt de memorien deser Ingesetenen meestendeels al uytgewischt: en die oude graeuwe Hoofden, die dese laetste Oorlogen gesien en beleeft hebben, zijn meestendeels vergadert tot haren Vaderen: maer nu leeft een nieuw Geslachte, 't welck met zijne Naekomelingen alle oude Geschiedenissen t'eenemael vergeten sal, en sulcx volgens den aerdt en natuer van meest alle de menschen, welcker oog en meer sien op het tegenwoordige als op 't gepasseerde, meer op 't nieuwe als op 't oude.

Doch uyt foodanige vergetenheyt spruyten altijd veelderhande onheelen, die alhier niet en konnen verhaelt werden. Men spiegelt sich alleen aen Godts Volck, de Kinderen Israels: als *Iosua* gestorven, en alle oude strijdtbare Helden, die de Oorlogen Canaans ghesien hadden, tot haren Vaderen vergadert waren, doe stont'er een heel nieuw Geslachte op, dat nergens van wiste, en dat geen kennisse hadde van de wonderlijcke wercken die Godt door hare Voor-ouderen verricht hadde, of van de heerlijcke feyten haerer Voor-zaten: hierom wierden zy ondanckbaer tegens Godt: zy vielen af van Godt, en dienden Baal: zy wierden slaven en sleep-sacken van hare Vyanden, *Ind. 2: 10. 11.*

Alle omme-leggende Provintien, Bisdommen, Graeffschappen, en groote Steden, hebben hare *Chronijcken* en *Annales*, waer in opgeteyckent zijn haren Oorspronck, Aenwas, Veranderingen, Oorlogen, Landts-Heeren, &c. Maer van de Landtschap *Drenth* en heeft tot noch toe niemant *ex professo* geschreven; niet tegenstaende, boven eenen oneyndelijcken hoop van alderhande denckwaardige saecken, die de oudtheydt verslonden heeft, als noch stof op stof voor handen is, om daer van een Landts-Chronijck te formeren.

Wel is waer, dat verscheydene, soo in-als uytlandtsche Scribenten, in hare Historien, hier en daer een lapje van eenige Drentse geschiedenissen inge-

ingefickt hebben: doch sommige deser Historien zijn beschreven in Latyn, dat een yegelijck niet verstaet: andere zijn vervat in groote Boecken, die een yegelijck niet en kan by der handt hebben.

Wel hoe! en meriteert de Landtschap *Drenth* niet haer eygen Landts-Chronijck, om te bewaren de gedachtenisse van veel loffelijcke daden harer Voor-ouderen, en van de wonderlijcke veelderhande veranderingen die daer in zijn voor-gevallen? De Landtschap *Drenth*, segh ick, die geweest is een nest der *Renssen*, een leger-plaets der *Sweven*, een haven der eerste *Vriesen*, een randevou der *Romeynen*, een bystanderse der *Francken*, een wildt-bane der *Bisschoppen*; maer daer na een pijnbanck der *Bisschoppen*: Die met haer eygen macht en Land-volck sulcke machtige Potentaten niet alleen hebben buyten gekeert, maer oock als kaf verstroyt: en hebben, sonder yemandts bystandt, verscheyde Utrechtse Bisschoppen, met haer rechtvaardige Oorlogen, soo naect en beroyt gemaect, datse genoodtsaect zijn geweest met de kleppe te loopen naer *Roomen*, en aldaer iteratijvelijck van den *Paus* te truggelen hulpe en bystandt tegens de *Drenth*, alsoo dat die selvige alle hare Na-gebuyren formidabel was.

Dit heeft my beweeght de penne op 't pampier te setten, en de Geschiedenissen der Ouden, die hier en daer by verscheydene Scribenten ghelijck als verstroyt en in hoecken en winckels wegh-geworpen waren, t'samen te vergaderen, en in een bondelken te binden; op hoope dat door dit middel verscheyde Memorien en Berichten, desen aengaende, uyt hare schuyelhoeckjes fullen gelockt, en aen 't licht gebracht werden, om een fatsoenlijcker werck hier van te formeren: *Omnia enim rerum principia sunt difficilissima.*

Ick weet wel dat 'et aen Benyders, Bepotters en Aferklappers niet en sal mancqueren, die hare tanden in dit Boeck fetten fullen: doch ick en sal daer van geen teering fetten: want ick al voor langh geleert hebbe, dat de konst geenen snoderen vyandt heeft, als den Ignoranten, en die het A. B. C. van Antiquiteten noch niet geleert en hebben.

Allen Ingefetenen deser Landtschap, die rechte Lief-hebbers zijn van haer Vaderlandt, en van de eere harer dappere Voor-vaderen, sal desen mijnen arbeydt liefen waerdt zijn, vermits zy daer uyt fullen sien de Eendracht, Getrouwigheyt, Dapperheyt en Bestandigheyt harer Voor-vaderen, selfs in de desperaetste occurrentien; op dat 'et haer een spoor mach geven tot dapperheyt en couragie, of het den eenen of anderen tijd gebeurde dat men zijn Vaderlandt met de wapenen moste beschermen, waer van in dese periculeuse tijden niemandt vry en is. Den Ploeg en de Wapenen kunnen met malkanderen wel accorderen. *Roomen* en voer niet qualijck als men de Krijghs-Oversten achter den Ploeg van daen haelde, en als die

Burgermeesters faten en aten Knollen uyt 'et water. Een Switzer kan wel after zijn Ploegh gaen met een swaert op zijn heupe, en 't gelt hem gelijcke veel, recht of slinx, of ploegen of vechten.

Dese Memorien dan van eenige Antiquiteten en Historien deser Landtschap, soo veel ick hebbe konnen opsoecken, heb ick U. Ed. Mog. willen dediceren en op-offeren: met eerbiedigh verfoeck, dat 'et U. Ed. Mog. niet minder verdrieten mach, dit mijn presentien, ter eeren des gemeynen Landts opgemaect, met een favorabel gemoet te accepteren, als 't my verdrotten heeft dat selve uyt soo menichvuldighe Scribenten, Memorien, na-vorschingen en Meditatiën, t'samen te vergaderen.

Immiddels, *Mijn Heeren*, en sal ick niet naer-laten, met publijcke gebeden, den Heere onsen Godt gheduerighlijck aen te roepen, dat zijne H. Majesteyt genadighlijck believen de vleugelen zijner bescherminge over dese Landtschap uyt te breyden, en U. Ed. Mog. met den Geest der Wijsheyt, Dapperheyt, en Discretie begenadigen: de gemeyne Lands-regieringe alsoo te gezegenen, dat dese Landtschap, die door den brandt van soo langhduerige Oorlogen hare voorige schoonheyt en zieragie verlooren heeft, door zijnen Almachtighen Arm in fulcken ghezegenden staet mach werden herstelt, als zy geweest is voor eenige hondert jaren.

U. Ed. Mog.

Covorden, desen 19. April,
Anno 1659.

Ootmoedigen Dienaer

J. P I C A R D T.

ANNALES DRENTHIAE:

Ofte

Een Provisioneel ontwerp van eenighe Antiquiteiten en Geschiedenissen, gepasseert in de Landtschap Drenth, van de Geboorte Christi af, tot op desen tijd.

At booz onberdenckelijke tijden de Landtschap Drenth een gedeelte getweest zy van dat machtige en vermaerde Coninckrijk van Vrielandt, en dat die Drenthen rechte en Legitime Vriesen zijn / en hebben met den selven eene en den selvigen afkomst / sulcx is kuyten allen twijffel / en onnodigh om met veel redenen te bewijzen / als sulcende uyt 'et verholgh oberbloedigh blijcken.

Doch dat de Drenth niet ghenaeamt zy / noch ghenaeamt werdt Vrielandt; maer heeft altijd behouden den name van Drenth, sulcx en is niet byeemt / noch wat nieuws. Waer vindt men een Coninckrijk dat in sich niet begrijpt verscheydene Landtschappen en Provincien / die wel een gedeelte van dat Coninckrijk zijn / maer behouden ebentwel haer bysondere namen. Groningen en d'Omlanden zijn oock rechte Vriesen, en ebentwel en wert haer Landt geen Vrielandt genaemt.

Wimmer is het licht der Mane soo helder / als dan soo wanneer de Son niet en schijnt: maer de Son opgaende / verduyftert met haeren slicherenden glants de klaerheyt der Mane. Verscheydene Steden in Italien hebben gehad eenen vermaerden name / booz en al eer Roomen sich groot maecte: maer als Roomen sich maecte een Coninginne van Italien, doen verduyfterde de vermaertheyt van de namen der andere Steden. Den naem van Drenth is een seer ouden naem / alsoo oudt als Vrielandt; maer den luyfter van den algemeynen name der Vriesen, of Vrielandt, heeft verduyftert den name der Drenth.

Dat

Wat de Romeynen de Landtschap Drenth gehouden hebben booz het rechte Vrielandt, is manifest uyt het getuygenisse Taciti, in zijn Bocck van het Leben der Duytschen / waer in hy verhaelt dat 'er geruchte liep / dat in Vrielandt de Herculis Columnæ noch souden in wesen zijn: doch hier dooz verstonen zy de groote Steen-hoopen / met menighte gelegen in de Drenth, zijnde Sepulturen van de Herculeuse Reusen.

Maer indien de Drenthers een en 't selve Volck is met de Vriesen, waerom spreeken zy dan oock niet een en die selve spraecke met de Vriesen? Overmits zy meer verkeerren met Dytlanders als de Vriesen. De Drenth grenst aen Over-Yffel, Benthem, en 't Stift van Munster, met de Ingesetenen drijven zy haren dagelijksen handel en commercie / alsoo dat 'er onmogelijck is of zy moet hare spraecke deelachtigh werden. Maer het heden-genaemde Vrielandt licht van andere Natien t'eenemael afgescheyden / heeft derhalben soo groote dagelijksche Commercie niet met d' Dytlanders / en daerom behoudtse hare oorspronckelijcke spraecke supberder.

Overmits dan ontwederspreekelijck / en van alle oude en nieuwe Scribenten eend'achtelijck bekend is / of de Drenthers zijn rechte en ingebooren Vriesen, soo volghet dat de groote Oozlogen / die de Vriesen booztijds geboert hebben / de loffelijcke daden die de Vriesen bezreven hebben / dat groote lof en eere die den Vriesen gegeven / en al wat van der Vriesen eersten oorspronck / Princen / Coningen / Groomsche Gouverneurs / Francksche Stadt-houders / Keyserlijcke Heerschapppe geschreven wert / alsoo wel moet gepast werden op de Drenthers, als op de Vriesen: Maer wat seggh ick alsoo wel? ick seggh dat veel saken van grooten gewichte / die de Vriesen toe-geschreven werden / meer competeert en behoort toe-geschreven te werden den Drentheren als den Vriesen; overmits men in de Drenth bevinden sal de eerste Colonien der Vriesen; en dat oock de Drenth in het herte / en middelpunt van het oude Vrielandt gelegen is.

Dit mijn sustenu is hier uyt manifest: dat men in het Drentse Vrielandt wel hondert outfrenckse Antiquiteten heeft / van Sepulturen der Reusen, van Leger-plaetsen der Swaben, van Begrassnissen der Romeynen; waer tegens men niet eene sal konnen aentwijffen in Vrielandt. Dat oock niet eene Stadt / Doop of Gestichte in Vrielandt sal aengelwesen werden / in welcke men bespeurt sulcke manifeste vestigia en merck-teyckenen van de eerste Gotthen of Vriesen, die heretwaerts over-gekomen zijn / als in Drenth: men considerere Grönge, Vries, Norch, &c. onseplbare colonien der eerste Vriesen. Dat oock het

het Drentsche Vrieslandt uyt de natuer bequamer zy gheweest booz sware Depz-legerz / en alle soozten van sware Arterleerpe / als Vrieslandt: aengesien de Drenth een hoogh en droogh Landt is / Winter en Somer passabel; maer Vrieslandt niet / en in oude tijden noch slechter als nu / nu alles met Dijken / Dammen / Buggen / Dyt-wateringen en Water-meulens wel versien is.

Hier uyt dan is openbaer / dat sommige Scribenten rechtschapene mislagen begaen / welke al wat zy van Vrieslandt schryben en lesen / passen en appliceren willen op het hedensdaeghs-genaemde Vrieslandt, hoetwel dat selve maer een kleyn gedeelte is van het rechte Oude Vrieslandt.

Dat nu dese Vriesche Drenthen die selve zijn / die de Kroonse Scribenten booztijds genaemt hebben Tenckeros of Tenckers, sulcx getuygen verschepdene vermaerde Historp-schrybers / als Bockenbergius, Viverius, Pontanus, Tefchenmaker, Fenacolijs, &c. Want die Tenckeren, of Drenters, of Trenters, zijn altydt in alliancie en confederatie geweest met den Usipys, Tubanten en Bructeren: Doch dat die Usipy zijn de Sutpheners, en de Tubanten de Benthemers en Twenters, maer de Bructeri de Munsterfchen, sulcx is sonder disput. En dese zijn doen ter tijdt gheweest / en zijn als noch / Gebuyren der Drenthers.

Laet hier nu by komen de gelijkheyt der namen van Tenckers en Trenters, of Drenthers: wat geringe onderschept is tusschen beyden: en dese ongelijkheyt hebben veroorzaecht de Romeynen, die de namen van onse Landen / Dozpen en Menschen / nimmer alsoo spraken / of schreben / als 't behoorde; maer lagen altydt te krom-tongen / en wildense buygen op haer Latijns spraecke; waer door veel hierlandtse woorzen wonderlijck zijn verbastert en gerabzaecht.

Doch dit moet alhier genoteert werden / dat de Romeynen seer seldom een K gebuycken / dat nochtans een seer ghemeyne letter is: hierom gebuycken zy booz een K, de Ct, of G, en oock C: en daer wy seggen Tenckers, Brokers, Deckfackers, Volcken, daer schreben zy Tenckers, Bructers, Tectosagos, Volcos, &c.

De Historp-schrybers nu / die daer aen twiiffelen of de Drenthers de rechte oude Tenckeri zijn / van welcken de Kroonse Scribenten sulcke groote dingen geschreben hebben / werden door twee redenen verabuseert: namelijk / dat zy menen dat die Tenckeri hooger-op gewoont hebben / namelijk in de Graeffschap Nassauw: en dat oock het Landt van Drenth van sulcke groote macht en aensien niet en zy / welckers Ingefetenen soodanige groote saken van gewichte souden hebben

hebben konnen verrichten / als van den Tenckers geschreven wert. Waer op tot bericht dient : Op al dien de Tenckers in de Graeffschap Nassauw gewoont hebben / hoe hebben zy / wegen de onderlinge Confederatie / hulpe en bystandt konnen bewijfen aen Bentheimers, Twenters, Sutpheners, Munsterfche Emslanders; of van den selven hulpe en bystandt in alle voozballende noodt van oberbal ontfangen? zy waren te verde van malkanderen geseten. Die tusschen-beyden-gesetene Partien en souden geen dooztochten dooz hare Landen hebben willen verdragen. Maer ter contrarie / soo waren de Trenters, Bentheimers, Twenteners, Munsterfche Emslanders en Sutpheners naest aen malkanderen / gelijk als schakels aen een keten gehecht.

Wozders / die op de tegenwoordige gestaltenisse der Landtschap Drenth letten / en meenen dat zy voozmaels oock soodanigh geweest zy / als zy nu is / die zijn wel verde verdoolt. Een wijs mensche moet verder sien als hem zijn neus sit : men moet alsoo niet letten op het tegenwoordige / dat men daer ober het oude vergeet. Drenth is ongelyck grooter geweest in boorige tijden als nu : vruchtbarer als nu : volck-rijcker als nu : woudt-rijcker als nu : vlayfrieriger als nu : ongelyck starcker als nu : En dien-bolgens machtiger als nu. Die redenen daer van sullen blijcken uyt 'et vervolgh.

Doch / posito, die Drenthers waren geen Vriefen : die Drenthers en waren niet de oude vermaerde Tenckers : van de Drenthers, als van een obstupre en onbekende Partie / en waer in de Roomsche Historien / en andere vptlandtse Schriften / gants geen gewach ghemaeckt : daer aen is gants niet ghelegen. De Drenth heeft hare Lands-Historien / Chronijcken en Jaer-boecken binnen 's Lands / die geloofwaerdiger / durabeler / ouder / en precieuser zijn / als alle Franzijne Vriefen / geschreven of gedruckte Boecken / die geen Scribenten konnen verbasteren / geen Benjders onderdrucken / geen oudtcheyt verslijten / en de tint en weder niet en sullen verdelgen. Al spraken dan hier van geen Scribenten / de Antiquiteten sprecken selfs sonder tongen / en geben te kennen / datse aldaer uyt de Aerde niet en zijn gewassen / noch uyt de Wolcken geregent / noch van den windt aldaer gewaeyt ; maer van groote machtige Partien / Volcken / Hery-legers / uyt sonderlinge oorzaken alsoo geordineert.

Daer en is geen Landt in alle de Vereenighde Nederlanden waer in meer Antiquiteten zijn / als in de Landtschap Drenth. In een Kolde en Wozger is meer raers te sien / als ick in alle Vereenighde Nederlanden gesien hebbe. Het oudtste dat men in Gelderlandt en Hollandt, en omtrent den Rbyn siet / zijn Roomsche gebouwen / en Rudera

Rudera van verballene Noomsche Castelen: maer soodanige oudtheden te vergelijken by dese Antiquiteten, zijn nieuwigheden; aengesien de breeide Reusen-Sepultuyren, en dat Reusen-nest deser Landtschap / genaemt de Hunso, onder zijn boorz de Geboorte Christi, als der Romeynen Gebouwen oudt zijn van de Geboorte Christi tot op desen tijdt.

Hoewel ick nu in de V. Distinctie deses Boecks oberbloedigh geschreven hebbe van de Reusen, en hare Begraffenissen / die met sulcke menichte noch in dese Landtschap gebonden werden / hoewel gelooffelijck is dat de helft der selviger niet meer boorzhanden / maer geruineert is: soo moet ick alhier ebentwel noch eenige saken daer by doen.

De Lands-Historien van Vrielandt verbatten omtrent eenen tijdt van twee duysent jaer. De Drenth is onseftbaer een gedeelte van Vrielandt, in 't welck dese Reusen-Sepultuyren ghebonden werden: en nochtans en vindt men in alle Drijsche Chronijcken niet het minste woordt / dat dese Steenhoopen, geduerende de Heerschappye der Vrielen in dese Landen / aldaer souden geleght / en t'samen gedragen zijn. Indien nu dese Barbarische Reusen hier te Lande gewoont hadden / als de Vrielen sich eerst hier ter neder setteden / en hadden onder de oogen der Vrielen verkeert / en waren onder de selbe gestorven / en hadden sulcke sware Steenhoopen, ter gedachtenisse der oberledenen / t'samen gedragen en op malkanderen gestapelt / tot aller menschen verwonderinge; souden die Vrielen sulcx in hare Landts-Historien niet verhaelt hebben? en soo wanneer zy 't al schoon versuymt hadden / sonder niet ten minsten eenige gedachtenisse van ober-gebleven / en ter ooren der Romeynen gekomen zijn / die / als groote Lief-hebbers der Antiquiteten, ten minsten yet daer van ons souden naer-gelaten hebben?

En hier ypt kan men klaerlijck afnemen / dat dese Stupendæ Antiquitates al in twesen geweest zijn / eer dat Romeynen, Vrielen, Sweven, of andere Natiën in dit Landt geweest zijn: ja boorz en al eer eenige Europische Scribenten hebben beginnen de penne op 't pampier te setten / aengesien niet een van haer allen hier van gewach maecht / niet tegenstaende men boorz oogen siet datse aldaer zijn / en van ouds geweest. 't Is waer / die Gottische Scribenten geven ons eenigh bericht daer van / namelijk / dat 'et Reusen-Sepultuyren zijn / en dat de Reusen boorzijds alle de wilde en woeste Landen doorz-stroopt hebben / 't welck zy ypt de oude Landts-liedjes / en ypt de Letteren / in Steen-klippen gehouwen / geleert hebben; maer zy en weten den

tijdt oock niet / en settender oock genen datum by : 't welck een teyken is / dat die selbige Steenhoopen daer te Lande / die de hierlandse gelyck zijn / ouder zijn / als die Gorthen hebben begoft Historien te schryben.

Hier upt besuyt ick dan / dat dese REUSEN getweest zijn de eerste Inwoonders deser Landschap / eer noch eenige andere Patten / upt 'et Oosten / herwaerts gekomen zijn / om dit Landt te bewoonen. Daer zijn oude geloofwaerdige Scribenten / die eben dit selbe gestatueert hebben van Engelandt / van Hollandt / van Vtrecht / van Bohemen ; maer obermits zy geen bewijs-redenen hebben bygebracht / soo zijn hare sustenuen van de posteriteet booz fabelen geacht / doch gelwiffelijck upt ignorantie / en upt gebreck van behoorelijck ondersoek : en dat en moet men niet soecken in de Boeken / maer in de Wercken en Reliquien / die dese Reufen in sommige plaetsen hebben naer-gelaten.

Obermits dan ontwederspreckelijck is / of de Reufen hebben in dese Landschap ghuyst en gedomineert / dooz wat middel mogen doch die selbige soo gantschelijck upt-geroept zijn / dat 'er booz veel hondert eentwen niet een oberigh van getweest is : dit en is niet te weten. Hare grouwelen zijn hier van sonder twijffel oofsaecke gheweest. Het kan zijn dat die eerste aenkomelingen / die upt 'et Oosten herwaerts gekomen zijn / en hebben dese woeste Landen bevolcht / t'samen gespannen / en dit Barbarische gespuyt vernielt hebben / gelyck 't selve de kinderen Israels in 't Landt Canaan oock gedaen hebben. Het kan zijn dat sich dese woede menschen onder malkanderen selfs verdelght hebben : ofte datse Godt sonder soodanige middelen / wegen hare abominabele grouwelen / verdelght heeft onder den Hemel / gelyck de Sodomiten en hare Kammeraden verdelght zijn / en gelyck die Historien van Peru vermelden / dat eenige Reufen van dat Landt oock met buyt upt den Hemel souden verteert zijn.

Wat nu borders belanght de eerste ordinairse Inwoonders deser Landschap / die naer de Reufen haer hier hebben ter neder-geset / en sich met verloop van tijdt dooz 't Landt hebben verspreydt / en daer in haer / naer de gelegentheynt van de Eentwe / hebben geneert met Wiscchen / Wildt- en Vogel-vangen / daer in is dese Landschap alle Rae-buerige en onliggende Landen gelyck / als die altesamen hare eerste Inwoonders ontfangen hebben upt 'et Oosten / en zijn rechte Descendenten van japhet , wiens Geslachte en Paerkomelingen naergevolght is den krachtigen zegen Gods in 't vermeerderen zijnes Zaeds / alsoo dat in korte jaren / naer de algemeyne Dilubie /

vele en ontallijcke Landen daer mede zijn verbult en bevolckt geworden. Gelyck dan oock de Spruyten en affsetsels deser Inwoonders/ daer nae / haer wederom verspreydt hebben in 't Westen en Zuydwesten / tot datse tot aen de Zee zijn gekomen / alwaerse eenen stock hebben moeten steken / en staen blijven. En hierom bekennen oock de Geleerden der gener die in 't Westen van ons woonen / dat zy haren eersten oorspronck van dese ommeliggende Patien hebben.

Doch overmits in die oude en wilde tijden de menschen selden lange op een plaets bleven / alsoo dat zy by andere inbielen / of van andere verdruben werden / soo en heeft oock het lot niet konnen voorgegaen de Ingesetenen deser Landtschap / des te meer vermits dit selvige het alderbaste Landt was van alle omme-lyggende / en van binnen versien met al 't gene dat tot des menschen onderhoudt van nooden was. Die Patie dan / die in dit Landt gevallen is / en heeft dat met zijn Volck beplant / en naer zynen name genaemt / wert genoemt de DRENTHERS.

Dese Drenthers zijn voortjids een Volck geweest / woonende in dat groote half Eylant genaemt Skania , Scanzia , of Schonen , welckers Inwoonders genaemt zijn geweest Gotthen en Noormannen , die in oude tijden ongelooffelijcke saken hebben verricht dooz hare sware en menighbuldige Krijghs-tochten. Een van de voornaemste Landtschappen deses Noormannischen Rijck werdt genaemt Dront , oock Tronten ; desgelijck Drunthen , alsoo genaemt naer de Hoofstadt deser Landtschap / welcke den Koninck van Dennemarcken in den Winter / deses Jaers 1658/ gecedeert en overgedragen heeft aen den Koninck van Sweden , in de Brede-handelinge deser twee Coningen. In welcke Stadt Dronten eenen Tempel gestaen heeft / welcke met zynen glants en uytnemende pracht beschaemt gemaecht heeft alle Tempelen van gants Europa. En dit Dront of Trunten is in ouden tijden geweest een Coninckrijk ; maer is daer nae in een Bisdom verandert : maer is altydt met menighre van Volck overladen geweest / dat 'et sich somtijds daer van heeft moeten ontlasten.

Nu is mijn geboelen / gelyck dese Noordse Volcken ingenomen hebben Hollandt en Zeelandt , en hebben die genaemt naer hare Vaderlanden Hallandt en Zialandt : dat oock alsoo die Firæsen, Dronthers, Grengers , en andere meer / altesamen Volcken uyt het half Eylant Skania , r'samen vergadert zijn in een groot en machtigh Heyz / en zijn te scheppe herrewaerts over-gekomen / verspreydende haer dooz het gantsche Landt / overwelddigende de oude Landsaten / sonderende de nieuwe Colonien / en noemden die naer de respective Landen /

Steden en Dozpen / hares ouden Vaderlandts : gelijk sulcx in de IV. Distinctie deses Boecks is aengetwefen.

Dit blijkt soo ebidentelijck en klaer uyt eenen heelen rest namen van onderscheydelijcke oude Dozpen / ghelegen in de Landschap Drenth, en in de Rae-buerschap / accorderende met de namen der plaetsen / uyt welke dese Natie is van daen gekomen / dat ick niet en sie wat betwijfs-redenen men meer soude van doen hebben. De meesten deses Volcx zijn genaemt Firæsen, Vriesen, en alsoo heeft men een seer oudt Dozp in Drenth, ghenaemt Vries, welckers Kerck de oudtste Kerck is van alle ommeliggende Dozpen / tot welke booztijds behoort hebben / die van Steenwick en Omlanders. In het Rijk Noorwegen heeft men het Ampt of Landt Dronten : verandert het O in E, soo heeft men Drenthen, alsoo genaemt naer de Dronten. Het oude Rijk Norwegen is booz veel Ceutven ghenaemt gheweest Norg, Norge, Nórrige, dat is / het Noort-rijcke ; alsoo heeft men oock een Norg of Norge in Drenth ; men heeft in Gotthia, Grence en Gronge ; men heeft hier oock een Groningen of Grongen. In Norwegen is gelegen Anflou, alwaer een Hof van Justitie is / alsoo heeft men oock in dese Landschap een oudt Dozp / oock genaemt Anlo. In dat selve Noorder-landt heeft men de Provincien genaemt Gothia, Gotthen, oock Geten, also heeft men hier oock Geten. Daer te Lande heeft men Galtriten, Oren, Affen, Dalen, Onsta ; hier heeft men Gasteren, Oren, Affen, Dalen, en in d'Omlanden Onsta. Onder Gothlandt heeft men het vermaerde Eplandt Ruynen ; ja alle Gotthen heeft men booztijds genaemt Ruynen : alsoo heeft men oock in dese Landschap een oudt Dieck en Heerlichhept Ruynen, welckers Bozgh of Adelijcke Huys genaemt wert Oldt-hof, en mach wegen zijnen ouderdom met recht alsoo genaemt werden.

Beslypte derhalven hier uyt / dat die Drentsche Natie haren oorzpionck heeft uyt dat groote Landt Scania, welckers Ingeseutenen booztijds genaemt zijn geweest Gotthen, en Normannen, vermaert dooz de gantsche Werelt wegen hare groote Daden / en zijn wettelijcke Descendenten van Japhet, en welcker Rijk en Rijken van de Oudtste Rijken der Werelt zijn : en dat dese Natie / hier te Lande sich neder-geset hebbende / met eenen gemeynen naem genaemt zijn de Vriesen.

Ik moet dit hier noch by doen / dat ick by geleerde Nieden dese Dronthen of Drenthen hebbe ghelesen ghenaemt te zijn Drontherim, 't welck in der waerhept seer antijcks en denckwaardigh is. Want allen den genen / dien de Hebzeuse spraecke niet breeint is / is bekent /

kent / dat Drentherim is pluralis numeri, en smaecht t'eenemael naer het Hebreewos / waer dooz beduydt werden gantsche Familien en Geslachten / of Descendenten / die van eenen gemeynen Vader of Hoost gesprooten is / dewelcke Dront, of als wy seggen / Drent, ghenamt zy gheweest. Zijnde een merckelijck bewijs / dat dit Hebreewose woordt van Japhets Descendenten boort-geplant zy op dese Noordse Partie / en alsoo naer herwaerts gebracht.

Doozts loopter een erfgeruchte op de tonge der oude Ingesetenen deses Landts / dat die Drenth in oude tijden soude geweest zijn een EYLANDT. Wert derhalven gebraecht / of sulcx waer zy ? beele Jonge spotten daer mede / als siende nu ter tijdt niet het minste teyken van Zee / van Meyren of Water-stroomen / waer mede dese Landtschap boortijds soude ombangen geweest zijn.

Doch dit dient hier / en in alle boortgaende en naerbolgende saken aengemerckt te werden / dat men in 't doozsnuffelen en perscruteren der vergetene Antiquiteten, met geen snooder Hoost-breekers te doen heeft / als met die selvige / die alleen sien op het tegentwoordige / en willen daer by vergelijcken het gepasseerde. Ep wat is doch bestandighen onberanderlijck in de gantsche Patuer ? dat nu openbare Zee is / is boortijds Landt geweest : en dat nu vast Landt is / is boortijds Zee / Meyr of Water geweest.

De Landtschap Drenth is in seer oude tijden geweest een recht Eylandt / of ten nauwsten genomen een half Eylandt / genaemt Peninsula. Dit sal ick aenwijzen.

In 't Noordten deser Landtschap zijn gelegen de Omlanden. Eer dese met Dijken / Dammen en Oortwateringen zijn versien geweest / zijns met hooge bloeden meestendeels onder-gelooopen / alsoo dat 'et Zee-water geslagen heeft aen eenige Drentse Landen. Hier-omme zijnder soo veel Dorpen in d'Omlanden, welke termineren op waerdt en weerdt, als Adwert, Crewert, Ferwert, Mensingweer, Garrelsweer, &c. Weerdt nu / is een oudt Saxis woord / en beduydt laege Land / dat onder water loopt. Ergo / de Drenth heeft aen de Noordt-zijde gehadt de Zee.

In 't Oosten is de Drenth niet alleen besloten geweest met de Ems, maer oock met groote en on-affienelijcke Moren of Meyren / beginnende van 't Oosten der Drenth, langhs de Ems, boortby Bellinckwoude : Zuydwaerts naer de Bourtange, boortby Vlachtwedde, Sellingen, ter Apel, Roswinckel, en van daer Westwaerts naer Schoonebeke, boortby Covorden, Gramsberg, Hardenberg, Over-Irst, Mepel, Colderveen, Nye-veen, Wapsterveen, tot aen de seven Wolden.

Hi is 'et secker / dat dese Moren haren name hebben van Meyren / en zijn booztijds meest water geweest / boven met eenigh blot-goedt bewassen / Reliquien van de schickelijcke Dilubie die dese Landen in oude tijden oberstolpt heeft / zijnde onbeguaem om te passerer booz Menschen / Dee en Schepen / gebende meerder vastigheyt booz dit Landt / als of het gul en klaer water ware geweest. Doch dese Moren / al twierden zp niet begraven of afgewatert / soo drogen zp doch op / van jaer tot jaer / upt de natuer / en sullen metter tijdt t'eenemael passabel werden.

In 't Noordt-westen nu is gelegen Vrieslandt , en dit Landt is booztijds mede de hooge Bloeden soo subjeect geweest / dat die eerste Inwoonders en Vriefen met dat Landt niet hebben konnen te rechte raken / of zp hebben met sware Dijken den pernicieusen Zee-byand moeten buyten-keeren / of op Vlieterpen bluchten / of naer de hooge Zuydkant retireren.

Ergo / de Landtschap Drenth is booztijds rondom heen met Zee-water / Sibieren / en impassabele Meyren omsingelt geweest / hebbende maer alleen een continens / ofte vast Landt / namelijk de Seven wolden. Maer wanneer men de Drenth en Seven wolden in een begrijpt / soo sal men bevinden dat Drenth , en de Seven wolden , by hooge Water-bloeden / eer Vrieslandt is bedijckt geweest / gelijk als een Eplandt rondtom met Water is omgeven geweest.

Die eerste byemde Partie / die de Tenckers in lijden en verdriet gebracht heeft / zijn geweest die SWEVEN. Ick spreek van de Partien / en hare inballen in dit Landt / van welcken men Schrifteijck en Historisch betwijs heeft. Omtrent vijftigh jaer booz de Geboorte Christi , als den eersten Roomschen Keyser Julius Cæsar , Galliam , nu genaemt Vranckrijck , overwonnen hadde / zijn dese Sweven gheballen in dit / en alle onliggende Landen : doch wanneer men de Historien Julii Cæsaris wel considereert / desgelijcx 't gene de Vriesche Chronijcken oock daer van schrijven / sal men bevinden dat desen inbal deser Partie de eerste niet geweest en is / noch oock de laetste / maer dat zp het somtijds wel gespeelt hebben.

Dese Sweven zijn van daen gekomen upt 'et Oosten / upt Pommeren / Brandenburg / Mecklenburgh / en andere onligghende Landen : zijn geweest een wilde / woeste / groote en strijdtbare Partie / die alle Partien te boven gingen : als een onswederstandelijcke Hagel-byt oberbielen zp de Landen / doodt-slaende en berjagende alles wat zp bonden. Van deses Volcx leven heb ick mentie gemaecht in de VII. Distinctie.

Die Drenthen dan en Sutpheners, in een Confederatie met malkanderen staende / waer onder de Tubanten sonder twijffel mede zijn begrepen geweest / hebben dese wilde Partie hare tanden rechtichapen laten zien / hebben groote tegenweer gedaen; maer hebben eyndelijck het Daentjen moeten strijcken / verlooren geben / haer Vaderlandt verlaten / en als verjaeghde ballingen achter Landt swerven.

Dese Partien dan / siende haer van hare Vaderlanden verstecken / werden te rade / met andere Volcken te ageren / gelijk de Sweven met haer gehandelt hadden. Sy begeben sich in de Wapenen / vallen op den Rhyn, verjagen ypt Gelderlandt, Cleef, en andere aengrenzende Landen / al wat haer booz-quam; op hoope / om booz haer / met 'et swaerdt / in de Landen nieuwe woonplaetsen te verwerben. Doch Julius Cæsar, met de Roomse Hery-krachten op de been gerkende / slaetse in de route en verjaeghtse / hoewel zy met hare Gebueren wel vier-mael-hondert en dertigh dupsent gefeght wierden starch geweest te zijn.

Die gedachtenissen nu / die dese Sweven hier in dese Landtschap hebben naer-gelaten / zijn de menighbuidige Leger-plaetsen / die men in dese Landtschap hier en daer / in Weyden / Welden / en aen de Wegen / in een nette ordze siet op-getwopen te zijn / zijnde sommige kleyn / andere groot / en sommige seer groot : die daerom des te langer in dese Landtschap in wesen blijven; maer niet in perfectie / vermits het Aerdrijck deses Lands extraordinaris hart / scribbigh en origh is. Doch dese Sweven dit Landt drie jaren in-gehadt hebbende / hebben 't wederom verlaten / en de verjaeghde Landtsaten zijn wederom gekeert tot haer boorige besit.

Anno 10 / of als andere meenen 18 / is den fatalen tijdt gekomen / dat de ROOMSE Bloedt-vlagge moest wapen in dese Landtschap Drenth, van welcken tijdt af die Landtsaten van hare oude Vaderlijke Drieste Dypheyt zijn verstecken en berooft geworden / moeted nu het Roomsche Jock aen hare halsen dragen. Want in de tijdt als den Keyser Augustus ober 't Roomsche Rijck / en Atinga Afcon ober Vrielandt, Drenth, en andere naest-gelegene Landen regeerden / is Cl. Drusus, Stief-soon des Keyfers Augusti, met zijnen Broeder Tiberio, die naer Augullum Keyser is geworden / desgelijcx met zijnen Soon Germanico, (naer dat hy van den Rhijn af beginnende / alle de Landen / in 't Zuiden van dese Landtschap liggende / sich onderdanigh gemaect hadde) in dese Landtschap gekomen / en heeft die selve / met geweld en kracht van Wapenen / de Roomse Heerschapppe onderdanigh gemaect.

Dit heeft bloedt genoegh gekost. Die Landsaten hebben 't haer fuer ghenoech laten werden : daer is aen beyde zjden menigh dapper Helt gesneubelt. Die platte en langhwozpighe Roomse Doodengraven, die hier te Lande noch oberigh zijn / geben genoegh te kennen hoe men de Romeynen hier geslacht heeft. Doch den tijdt was verbult / dat de Baniere met den Roomsen Abdelaer hier moeste gheplant werden : daerom moest Roomen triumpheren / en de Vriefche Drenth sich submitteren.

Hoewel nu in die tijden / vooz den Romeynen , uyt dit Landt niet sonderlinghs te halen was / overmits Goudt / Silber / en andere kostelijchheden hier meestendeels onbekent waren / soo kosten doch de Romeynen niet rusten / vooz en al eer zy dit en de Nabuerige Landen onder hare gehoozsaemheyt gebracht hadden / op dat den Scepter van hare Regieringe hem soude uytstrecken van de eene Zee tot aen de andere / en op dat de Roomse Obersten tot Roomen den name souden hebben / dat zy met hare victorieuse Wapenen het Roomsche gebiedt uytgehepdt hadden tot aen den Oceanum , en tot aen de eynden der Aerde.

En overmits te vooren aengevoesen is / dat in ouden tijden dat groote Moer , van de Bourtange af / tot aen de Seven wolden , een impassabel Meyz of Woer is gheweest / sonder dat aldaer eenige gelegentheyt geweest is / om in het Drentse Vrieflandt te komen uyt 'et Zupden ; soo is seer gelooflijck / dat de Roomsche Heyz-legers / met haren treyn / dooz Covorden , in dese Landtschap zijn gevallen / overmits daer alleen een vaste passagie is / en altijdt gheweest is : des te meer / overmits ongetwijffelt Drusus met zijnen Heyz-leger / van den Rhijn-kant / volgens de maniere der Romeynen , naer herwaerts afgesackt is.

't Is seer apparent / dat van desen Druso de namen ontfanghen hebben Duurse in 't Kerspel Rolde , desgelijcx Druwen , dat is Druusveen in 't Kerspel Borger.

Die Romeynen dan nu / Meesters zijnde van dese Landtschap / hebben sonder twijffel alhier geleest / gelijk zy ober al deden alwaer haer Hane Coninck was. Inlandse Heeren / Princen en Officieren / (die het niet sonderlinge verkozben hadden) continueerden zy gemeynelijck in hare digniteten ; maer zy moesten hare Vassallen zijn / hare bevelen gehoozsamen / en doen 't gene haer geboden wierde. Sp houden Kastelen op alle Ingangen / Passagien en Rivieren / en leyden daer in Roomse Guarnisoenen / om d' Ingesetenen in dwangh te houden : Sp leyden die Landsaten tribut en schattingh op /

op/ van foodanige goederen of waren als zy hadden/ 't welck alles beschreben is in de XVI. Distinctie.

Overmits nu in de Landtschap Drenth meer Reliquien en boetschappen sraen van de Romeynen, als in eenige andere Provincie of Landtschap/ alsoo dat Drenth booztydts van Romeynen ghekrielt heeft; soo is lichtelyk daer uyt te presumeren/ dat zy oock alhier eenige Vastigheden en Castelen geboutt hebben/ om daer mede de Ingesetenen in den toom te houden/ en alle vbanden van buyten af te keeren. Hierom houd ick daer booz dat de Romeynen een vast Casteel geboutt hebben tot Covorden, vermits aldaer de booznaemste pas is/ uyt 'et Rijck/ naer Drenth, Vrielandt, Stadt en Wanden: en vermits men booz eenige hondert jaren hebonden heeft/ dat den grondt deses heedigen Kasteels niet anders en is als enckel steen/ pupn/ en Reliquien van oude Kasteelen/ op welcken wederomme aengeboutt is: een foodanigh Kasteel is geweest Walburghs Kerck tot Groningen. En overmits ick verstaer dat hier en daer/ binnen de Landtschap/ verschepdene onder aerdtse fondamenten van mueren gebonden werden/ soo zijnder sonder twijffel oock al eenige geweest in 't herte van 't Landt/ die gerafeert zijn/ of op welcker fondamenten Kercken of Edel-lieden Hupsen zijn geboutt geworden.

Drusus nu/ een wegh gebaent hebbende tot aen de Zee/ heeft daer na getracht/ om een middel te vinden waer dooz hy de Scheepsblooten den Rhyn af/ in de Boozt-zee/ omtrent de Driesehe Kust kost bzenen/ sonder die selbige/ soo berde om/ dooz Hollandt naer beneden te senden: heeft derhalven den Rhyn een stuck-weeghs laten leyden in den Yffel, beginnende daer mede niet berde van Arnhem: welcke Gracht of Rivier daer nae genaemt is geworden Fossa Drusi, dat is/ Drusus Gracht, waer aen groote moepren en onkosten geïnploteert zijn.

Desen onmenschelijcken en bloedtgierigen Tyran Druso, naer dat hy alderhande soozten van wreedheden aen de Ingesetenen bedzeben had/ is op eenen seckeren tijdt verschenen een schrickelijck Spooch/ zijnde een vrouwelijck en heelijck groot Wyf/ dat hem aengesproocken heeft/ seggende: Ghy onversadelijcke Druse, waer wilt ghy heen? De Goden en willen niet dat ghy verder sult gaen. Daer op is kortz daer nae gevolgt zijne doodt. Sommige schryven dat hy onder zijn Waerd soude gevallen zijn/ en een been gebroken/ en daer aen gestorven wesen. Andere/ dat hem Augustus heymelijck soude hebben doen met vergift ombzenen/ als misgunnende hem de eere van zijne extraordinarise Victorien in dese Wanden.

Als nu het doode Nichaem van desen Druso in den Somer na Roomen wierdt gebzacht / gingh sijn Broeder Tiberius te boet / booz het doode Nichaem / al heel na Roomen, tot verwonderinge van alle Menschen. Doch de blijdste gingh booz; want hy wel wiste dat hem de Keyserlijke Kroon niet outgaen koste / nu dese Droes uyt den wegh was.

Anno Christi 10. of / als andere menen / 12. is dat seer vermaerde en formidabele Roomsche Heyleger / onder den Roomschen Generael Q. Varo, verslagen van Arminio. Desen Quint. Varus, arm gekomen zijnde in dat rijke Sirien, als Stadthouder booz Quirinum of Cirenium, (onder welcken Christus gebozen is) en rijk wederom uyt dat verarmde en hael-gemaecte Landt schepdende / is van Godt daer toe gespaert / om in Westphalen, van de Westphaligen, wegen sijne enozme schenderijen / en bitterijen / wederom geschent en gebijt te werden. Want van den Keyser Augusto gesonden zijnde in Westphalen, met dit machtrige Heyleger / en hem gecampeert hebbende tusschen de Lipp' en Emse, in het Stift Paterborne, en lebende in alle sooghloosheydt / oock in den windt slaende alle getrouwe waerschouwingen die hem gedaen wierden / is van Hertogh Herman, een Prince uyt Westphalen, bespronghen / bebochten / en totaliter geruineert; alsoo dat sommige het getal der verslagenen wel extenderen tot vijftigh duysent.

Daer licht een jammerlijck huys. Varus vermooyt sich selfs. Den Generael Nuptenant Volumnius scheurt sich uyt met de Caballerie / maer wert daerom gejustificeert: Den aller-victorieusten Roomschen Heyleger / die booz eenen Blixem gehouden werde / wert tot hutsput ghekapt: Die illusire Roomsche gebangenen werden den Heydenschen Afgoden opgeoffert; Gaedts-Heeren Soons werden booz Slaven en lijf-eygene knechten verkocht / en moeten hier en daer achter de Verckens en Beesten gaen / en staen achter eenen Westphaelschen Boer en passen hem op. Gantsch Roomen beest. Augustus slaet sijn hooft van bangigheydt tegen de muer / en roept: Quintili, Quintili! geest my mijne Regimenten wederom.

Het werdt daer booz ghehouden / dat niet alleen de Westphaligen dit groote en bloedighe exploit verricht hebben / maer dat oock de strijdtbaerste Mannen / uyt alle dese quartieren / sich by dese Westphaelsche Armee verboeght hadden / op hope dat sy een eynde van dese oorloggen souden maken / en hare respectieve Landen van de Romeynen supheren. En dit soude haer / volghens der Romeynen bekentenisse selfs / oock wel ghelucht hebben / indien niet de Bloedvrienden

brüenden van Hertogh Herman, dooz verradelijcke middelen / hem van kant geholpen hadden.

Alinga Ascon, Prince van Vriesslandt, en dien-bolghens van dese Landtschap Drenth, gestorven zijnde / is hem in de Regeeringe gevolght Diocarus Segon, Heere van dit Landt. Van desen werdt geschreven / dat hy alle sijne Onderdanen soude geboden hebben / haer niet te engagieren met de oorlogen der Westphalingen tegen de Romeynen: En daerom is 't gelooflijck / dat de Drenthers in tijden van noodt / den Benthemischen en Munsterschen altijd hare handt geleent hebben / en sulcks twegen hare oude onderlinge alliantie / en vermits sy naeste gebueren waren.

Nae de doot van Varo is van den Keyser Augusto tot Generael Krijghs-Oberste ober alle Roomsche Troupen in dese Landen gestelt Tiberius, den Broeder van Druso: Dese is ghetweest als eenen rasenden Hondt / die niet en doet als bijten / berscheuren en verjagen. Veertigh duysendt Westphalingen, die eenighsins van couragie en aensien waren / heeft hy uyt haer Landt ghelicht / en langhs den Rhijn geplant / om hare macht te breken.

Alsoo nu tot Roomen geen rust en was / soo lange niet de schade en schande / die Arminius den Romeynen hadde aengedaen / gewroken was / soo is (in 't jaer Christi 17.) Germanicus, den Soon Drusi, Burgermeester tot Roomen, met eene sware Armey na beneden gekomen / om Arminium te besoecken. Heeft een Scheeps-armade van duysendt Schepen / met Dolck en Ammonitie gheladen / den Rhijn en Yffel af / naer den Ems gesonden; maer heeft eventuel sijnen wille niet konnen krijgen. Epadelick heeft hy de Westphalingen verslagen: Doch Arminius is daer na van sijn eppen Dolck omgebracht.

Omtrent dese tijdt is 'er groote onrust ontstaen dooz alle de Vriessche Landen. Als Drusus noch leefde hadde hy den Vriessen een Crübynt opgeleght van een seker getal Offen- en hoo-huyden / om die te gebuycken tot Soldaets-hutten / en andere militaire saken. Olenius nu / een Rooms Hooft-Officier / en het commando hebbende ober eenige Troupen / en actie soeckende op de Vriessen, eyschte van haer Huyden / na de dichte en grootte van uur Offen / ghenaeint Wilde Offen: Waer die niet konnende krijgen / soo packt hy hare Ackers aen / neemt hare Offen / en moeten eyndelijck in persoon sijne Slaven en Lijf-eygenen zijn.

Dit brengt het hooft der Vriessen op de loop / alsoo dat sy geraken op de been / en in de Wapenen. Daer sneubelt menigh hoogh Rooms

Officier en Capiteyn / sonder de ghemeene Soldaten boozhy te gaen. In een plaets / genaemt het Woudt Badduhenna, dat is / Wannepervenne, werden in eene furie negen hondert Romeynen doodt gheslagghen: En op eene andere plaets / als ick achte tot Covorden, noch hier hondert. Doch dese nederlaegh der Romeynen, geschiedt van de Landtsaten / en wierdt niet alleen van de Roomsche hierlandtsche Krijghs-Obersten niet getrokken / maer den Roomschen Keyser en Raedt selfs sagen hier mede dooz de bingeren / en lieten alles ongemerckt heen gaen. En hier dooz wierden de Vriefen seer verhardt en ghecouragieert tegen de Romeynen; alsoo dat sy den selvighen wel durfden de tanden laten sien / hoelwelse Meesters van het Landt waren.

Onder de regeeringe van Dibbaldus Segon (van welcken ick achte dat Segese in dese Landtschap synen naem ontfanghen heeft) heeft C. Domitius Corbulo, een Rooms Krijghs-Oberste / groote veranderinge in dese Driesehe gewesten aengesteld. Hy heeft Magistraten / Regenten en Officiers af- en aen-gesteld: Keuren / Ordonnantien en Wetten gemaecht / waer na sich een pegelick moest reguleren. Hoe dit de Ingesetenen verbittert heeft / kan men gedencken.

Anno 43. heeft den Roomschen Keyser Claudius strengelijck laten verbieden de Superstitien en byemde Ceremonien der Heydensche Priesteren / Papen / Wickers en Waersseggers / die in dese quartieren in swangh gingen / in sekere Geconsacreerde Wouden en Bosschen / die de Romeynen Lucos noemden. Sommige van dese Wouden zijn t'eenemaal af-gekapt en om-gehoutwen / om alle bysamenkomsten der Landtsaten / in soodanige Wouden / te beletten: en hoelwel de Romeynen selfs de grootste Wichelers en Cepcken-bedievers ter Werelt waren / als die op vogel-geschrey en inspectie der ingetwanden van de op-geofferde Dieren t'eenemaal versot waren / evenwel en wildense desen gepzetendeerden Godts-dienst / hier te Lande / in Bosschen en Hagen niet toe-laten / niet om de Superstitien te verbieden; maer om te beletten dat de Inwoonders / onder pretext van haren Godts-dienst / geen complotterpen souden smeden tegen de Romeynen, om die den hals te bzecken.

Soodanige geheplighde Wouden / ofte Lucos, acht ick in dese Landtschap Drenth geweest te zijn / benessens andere die bergeten zijn / het Baller-houdt en Groller-houdt, beyde gelegen in 't Dings-spil Rolde; doch het Baller-houdt dicht onder Rolde; en beyde omtrent in 't herte of middel-punt van dese Landtschap ghelegen: en hier van zijn merckelijcke redenen.

Wat Ballo aengaet / een wijs en curieus Menschouwer siet aldaer seer oude en aenmerckelijke Antiquiteten. Verschepdene Reufen-Sepultuyren: Eenem grooten rest Roomsche Begravenissen / en onder den selbigen eenige die geheel wat bysonders zijn / uytmuntende boven alle andere die ick weet ghesien te hebben. Hier by koomt de BALLER KUILE, die getwiffelijck een vzeemde rariteit is. Kontom dese staen seer oude sit-plaetsen / van aerde gemaeckt / alsoo dat men sien kan dat aldaer niet alleen in ouden tijden groote vergaderingen der Landtsaten gehouden zijn geworden / maer dat 'er oock eenige sonderlinge Solemniteten zijn gepleeght / om welcke te verichten / niet alleen dese vzeemde Kuyl, maer oock de verschepde aerdene sit-bancken / van onderschepdelijke formen / zijn verozdineert geworden.

Doch om mijn geboelen hier van te seggen / soo seggh ick dit: gheelijck voortijds de Goddelijcke Oraculen / die de Heplige Mannen Godts ingeblasen werden / upt den Hemel / van den Vader der Lichten van daen quamen; dat oock alsoo voortijds alle Dupbelsche Oraculen / die de Heydensche Priesteren ingeblasen zijn / upt de Aerde / upt kuylen / upt speloncken / van den Vader der dupsternissen zijn van daen gekomen / als welckers Rijck onder de aerde / in den afgrondt der Hellen is. Daerom meen ick dat die Kuyle een soodanige plaets getweest is / altwaer den Dupbel de Heydensche menschen tael en antwoordt gegeven heeft / en dat in dat Ballerhoudt, dat voortijds dese Kuyle omringelt heeft / soodanige wicheleryen hebben in swangh gegaen. Hierom hebben die Ballers seer wel gedaen / dat zy van dit oude helsche Heplighdom een Schinderkuyle gemaeckt hebben / waer in zy hare doode krenge laten slegen / om van de hond en rabens verstonde te werden.

Wengaende nu dat tweede Bosch of Houdt / genaemt het Grollerhoudt, dat is in Heydensche tijden mede een soodanigh Lucos, ofte geheplighde Bosch geweest. Dooz aller menschen memorien zijn de Stenden deses Landts aldaer vergadert geweest / om van gemeyne Landts-saken te veraedtflagen. Nu is 't secker / dat in de oude Heydensche tijden soodanige gemeyne Landts-bergaderingen en veraedtflagingen altydt aengebangen werden niet seckere Heydensche Ceremonien: ofte met 'et observeren van het sitten/bliegen / of schreeuwen der Vogelen: ofte upt 'et ondersoecken van het ingewant / of intwendige partpen der Dieren / die zy hare Afgoden op-offerden: en hier na reguleerden zy haer altydt in hare resolutien. Nu is dit een soodanigh Bosch geweest. Ergo/ Et.

Naer

Maer dat nu den Keyser Claudius dooz zijn eygen Wijf Agrippina met vergift omgebracht / en Nero in zijn plaets Kroonsche Keyser geworden was / soo is 'et gebeurt in 't jaer Christi 58 / dat die Vriescen een groot stuck woest Landt / dat niet bewoont wierde / ingenomen / en met hare Patie bevolckt hebben / waer ober de Heerschappye hadden twee Vriescche Heeren / namelijk Malrich en Verrit, dat is / Malderich en Gerrit. Doch D. Avitus, Kroonsche Krijghs-Oberste / heeft die Vriescen geboden / dat selve Landt te quiteren / en wederom in haer Landt te vertrecken. Doch alsoo de Vriescen dit leckere beetjen niet gaerne wilden missen / zijn dese twee voorsz. Heeren / als Ambassadeurs / naer Roomen gerepft / om het besit van dit Landt van den Keyser Nero te impetieren : van welcken zy wel eerlijck zijn onthaelt / en beyde met 'et Kroonsche Burger-recht zijn begenadicht ; doch met bebel / dit ingenomene Landt datelijck te quiteren. Maer alsoo de Vriescen hier in onwilligh waren / zijnse upt dat Landt van den Romeynen verjaeght en verdzeben.

Die Vriescen nu / en zijn soo ras upt dit Landt niet verdzeben / of de Emsbuyers, upt haer Landt verdzeben zijnde van de Oost-vriescen en Oldenburgers, vallen wederom in dit Landt / met haren Prinz Bojocalo, of Beukel, met vertrouwen / vermits zy nu vijftigh jaren den Romeynen goede diensten gedaen hadden / en waren nu ballingen buyten haer Vaderlandt / dat haer dit Volck-loose Landt niet en soude geweggert werden. Doch de Emsbuyers, oock van de Romeynen afgeset werdende / en met hulpe en bystant der Drenthers en Munsterschen pogende het Landt met de Wapenen te verdedigen en in te houden / soo komt Avitus vallen in de Drenth, en dreygh die selbige upt te roepen / indien zy haer van de Emsbuyers niet afsonderren. Waer dooz dan de Emsbuyers het Land hebben moeten wederom quiteren / en zijn alsoo in hare ballingschap verdwonen en versmolten.

Upt dese / als mede upt de boozgaende en volgende Historien / blyckt klaerlijck / al waren de Romeynen meester in dit / en ommeviggende Landen / en hadden oock daer in hare besettingen / dat zy het ebentwel getolereert en dooz de vingeren gesien hebben / dat die Volckeren / die aen malkanderen paelden / Oorzogen tegen malkanderen hoerden / en somtijds heftigh met de Wapenen aentasteden. Het blyckt upt onderscheydelijcke bewijs-redenen / dat zy haer vermaeck daer in gehad / en gaerne gesien hebben / dat de aen-malkanderen-palende Volckeren malkanderen beoorzogghden en ruineerden / menende sulcx tot haer profijt te strecken : maer hoe seer zy in hare meeninge

meeninge bedrogen zijn / sal de Franckse Confederatie , gemaect onder de ooggen der Romeynen , tegen de Romeynen , in 't verbolgh klaerlijck uytwijzen.

Anno Christi 69/ ofte als andere sustineren 72/ als ober dese Landtschap regeerde Prins Bibbaldt, of Tubalt van Vrielandt, onder den Keysers Vespasiano, is in Hollandt tegen de Romeynen opgestaen Civilis, uyt eenen Doozluchtrigen Hollandtsen Stam gebooren / en van welcken Cuylenborg, alias Civilenburg, zijnen name ontfangen heeft: desen Hollandtsen Prins / een walge hebbende in de tyrannye en schenderpe der Romeynen, is met eenigh Volck gevallen op de Romeynen, die langhs den Rhy in besettinge lagen; doodtslaende en verjagende al wat hem voorsz. Desen Civilis zijn te hulpe gekomen de Vriefen, met de Vriefche Drenthers en Westphalingen, die t'samen spanden / en de Romeynen groote afbreuck deden; alsoo dat 'et hem liet aensien / dat zy Hollandt, Vrielandt en Westphalen schoon souden gemaect hebben van de Romeynen, en het Roomsche Yock van den hals ghetwoopen. Doch het was noch te vroegh / en daer en waren noch geen behoorelijke generale preparatien gemaect / waerom oock dit werck t'eenemaal is te niet geloopen / en desen heftigen strijdt is versoent en ter neder-geleydt.

Anno Christi 90. als ober dese Landtschap / en gantsch Duyslandt / heerschte den Keysers Domitianus, zijn de Noormannen, die men Gotthen noemde / met een ontallijcke menichte / als een Hagel-buy / gevallen in Vrielandt, Drenth, Westphalen, en omliggende Landen / en hebben onmenschelijck gehuyft met Moozden / Wanden / Groben / vanghen en spannen: en hoewel in die tijden leefde Prins Tabbo, Heer ober dese Vriefche Landen / soo en heeft hy eventwel / als in des Keysers dienst geoccupeert zijnde / dese Noordse-buy niet konnen stillen; waerom die Volck / van moozdt en roof versadicht / wederom betrocken is.

De Roomsche Keysers / die hoe langhs hoe meer degenererden / hebben haer met de onderzuchinge deser Landtsaten weynigh bekommert / als woonende op de uytterste kintjen des Roomschen Rijcx: En hierom hebben oock die Roomsche Krijghs-Obersten / Capiteynen en Soldaten / dese inballende Natiën genen tegenstandt gedaen; maer haer met hare schenderpen en schacherpen bekommert / houdende haer in tijdt van noot binnen hare Kastelen en Sterckten: waerom het onmoogelijck was dat haer Rijck hier te Lande lange dueren kost.

Omtrent 't jaer 102 / onder de regereinge van Tabbo, Prince deses Landts /

Landts / heeft den Keyser Trajanus vijftien boozname Roomse Geslachten of Familien geordineert / en geauthoriseert / om van Roomen te vertrecken naer Ceulen , een Roomse Colonie / en aldaer alle Hoogh-adellijcke privilegien te genieten. Van dese vijftien Stammen zijn boort-gekomen onderschepdelijcke Hoogh-adellijcke Spruyten / die sich wijdt en zijd in d'omliggende Landen verspreydt en uytgebreydt hebben ; onder welcke zijn de Heeren van Bernsaw , van welcken een Descendent is zijn Hoogh-Ed. Gestr. Heer Henrick Munster Wilhelm van Bernsaw , Heer tot Ruynen : welcke oude Heerlijckheydt ick te booren aen-gewesen hebbe van de Gotthen , in oude tijden / gefondeert te zijn.

Anno 140. heeft geleest Afconius , die van wegen de vermeerderinge zijner Landen en Lupden / en dien volgens zijnes staedts / aengenomen heeft den Tijtel van Hertogh van Vrieslandt , waer toe behoorde dese Landtschap. Doch in die tijden en bestondt de Hertoghlijcke digniteet niet in eenen Hoogh-Dozstelijcken staet en waerdigheyt ; maer Hertogen wierden genaemt de Generaels van groote Heer-legers / die al het betwint der Oorlogen hadden. Alsoo dat daer uyt blijkt / dat dese Vriesche Landen groote Oorlogen in die tijden geboert hebben / al heeft men weynigh bericht en memorie daer van.

Anno Christi 175. onder den Hertogh Adelboldo , zijn de Gotthen en Wenden , met een groote Scheeps-bloot / gelandt aen bey de zijden van den Ems , en hebben sich wijdt en zijd van makanderen verspreydt / en met Branden / Doodt-slaen en Plonderen / volgens hare maniere / seer tyrannich gehuyft : doch zy zijn daer na verjaegt van Adelboldo ; maer hebben eenen grooten buyt met haer gesteept.

Omtrent Anno 198. zijn de Vriesen met hare Ra-gebuyten veracordeert / om eenen swaren tocht te doen in 't Duytsche Rijck / weynigh werck makende van dat Roomsche Volck / dat zy achter haer in haer Vaderlandt lieten. Sy vallen dan in 't Rijck / verderben Landt en Lieden ; doch meest de Romeynen , daer 't haer meest om te doen was : en inmiddels komt Clodius Albinus met de Roomsche Troupen op de been / en drijben de Vriesen wederom te rug in haer Vaderlandt. En dit werck wert soo hoogh geestimeert / dat zijn Krijghs-Heer hem tot een Keyser soude op-geworpen hebben / van booznemen / om hem tot een mede-hulper des Rijck te ordineren. Daer op treckt hy den Keyser Severo met zijnen Heer-leger te ghe-moet ; maer werdt van den selven in de route gheslagen / en hy self gebangen / en in handen des Keyser's gestelt / die hem zijn hoofd laet
afhou-

afhoutwen / en rijdt soo lange ober zijn doode Kijf / tot dat 'et verplettert / en daer na van de honden verstonde is.

Desen Keeser Severus , en desen Generael Albinus , hebben in alle dese Landen veel verkeert / en groote Krijghs-tochten gedaen. Want desen Severus heeft dat oude Roomsche Wapen-huyf / ghe-naemt 't Huys te Britten , gelegen aen den mondt des Rhijns , tot Catwijck , by Leyden in Hollant / dat van ouderdom verballen was / wederom laten repareren. En van desen Albino hebben hare namen ontfangen Alphen in Hollandt / en de Heerlicheit Alphen , gelegen aen het Hertochdom Cleef , toe-behoorende zijn Hoogh-Gr. G. van Benthem.

Anno 213. 14. 15. &c. onder de Keesers Caracalla , Macrino , Heligabolo , is in dese Landen op de baen en tongen der menschen ghe-raecht het woordt Francken , of Vriancken. Alsoo begosten haer te noemen de Ingesetenen deser Landen ; die met den name genoegh te kennen gaben dat zy windt in 't hooft hadden / en dat zy wilden vry en vranck , en van het Roomsche Jock bevrjydt zijn. En voorzwaer / 't en was oock niet vreemt dat de Ingesetenen een walge kregen in de Romeynen : De Keesers degenereerden t'eenemael / en leyden een schandelijck en ergerlijck leven / en bekommerden haer weynigh met den stand des Rijck ; maer waren Vordeel-broeken / Bronckaerts / Plompaerts / en gebalueerde Monsters. De Officier en Soldaten / hier en daer in besettinge liggende / en waren niet beter / maer leyden 't aen 't schacheren / schinden en billen / dwongen de Landtsaten / betoonden openbaer geweld / scheurden d'Ouders van de Kinderen / en misbruyckten de jonge Boysten tot sonden tegen de natuer : hierom moest haer Rijck hier vallen.

Omtrent dese tijden wert Ubbo , Hertogh van Vrieslandt en dese onliggende Landen / geschreven / met dese Landtsaten een Heers-tocht gedaen te hebben in Westphalen , en aldaer gebouwt te hebben dat sware Huyf Tecklenburg. Doch wat daer van zy / sal men vinden in de XIX. Distinctie. Ick gisse dat eenige Driesehe Scribenten verabuseert zijn door de gelijkemisse der namen Dockenburg of Dokum , en Tecklenburg.

Obermits nu door gants Duytslandt / en in alle dese onliggende Landen / groote opstandt was tegen de onlijdelijcke tyrannye der Romeynen , soo is in 't jaer 237. den Keeser Maximinus , een Coorherders Soon / met eenen seer swaren en bloedt-gierigen Heers-leger gevallen in 't Rijck / en heeft by de veertigh duysent / soo Dozen als Boerschappen / verbrandt / en alles verwozght wat hy in handen

heeft konnen bekomen: doch hier door zijn de Ingesetenen noch meer verbittert geworden op de Romeynen.

Anno 261/ als Hertoch Haron, een Stichter van Haren, gelegen by Groningen, een Heere deses Lands was/ isser qualijck een Landschap geweest in gants Duystlandt/ die niet gebzandt en geblakert heeft van Oozlogh/ en in welcke men de Wapenen niet en heeft horen rammelen/ en de Krijghs-trompet blasen. Sweden, Norwegen, Sweven, Hessen, Cleef, Gelderschen, Saxen, Weltphalen, Vrielandt, &c. 't is alles op de been. Godt heeftse alle genoodicht en geroepen/ om hare moed te koelen op de Romeynen. Een trouw doet een inval in Asiam: een ander in Hispanien: een ander is gevallen over den Rhijn in Walslandt: een ander op Meints, Trier, Mets, en meer heerlijcke Steden in Duystlandt/ die selve geheelijck verstoorende: noch een ander in Italien. En inmiddels sit den rechten Roomschen Keeser Valerianus, den groufsamen Christen-pijniger/ aen een keten gesloten by den Coninck van Per sien, genaemt Sapor, die hem eyndelijck zijn vel/ van den hoofde tot de boeten/ heeft laten afrecken/ en lebendigh wilen: doch zijn Soon Gallienus, nu Keeser/ bekomert sich alsoo wepnigh met zijnen gebangenen Vader/ als met den erbarmijcken staet des Roomschen Rijcx.

Anno Christi 289. zijn de Gelderschen, Hollanders, Sutpheners, Vrielen, Drenthers, Over-Yffelsche, Twenters, Benthemers, Munstersche, Tecklenburgers, &c. in den winter/ als den Rhijn toe-gezoosen was/ met een schrikelijcke Heyrs-kracht gevallen op den Rhijn, en zijn den selven gepasseert/ innemende de Landen over den Rhijn, waer in starek Roomse Guarnisoen lagh/ doodt-slaende en verwoestende alles. Doch Maximianus, van hare aenslagen goede kennisse hebbende/ hadde alsoo op haer gekoocht/ dat haer aen de spijs niet meer lustede; waerom zy/ niet konnende booz die reys tot haer booznemen geraecken/ genootsaecht zijn wederom te retireren.

Dit aenballen/ dit te rugge drijven/ dit moozden/ doodt-slaen/ roven en plonderen/ heeft meenigh eeuwigh jaer gheduert. Onse Doozbaders in dese Landen gingen grofswanger van de Landen gelegen over den Rhijn, welcke behoorden onder Galliam Belgicam, die/ hoe hooger men optwaerts komt/ hoe beter zy zijn. En dese concepten en kost haer niemant upt 'et hoest krijgen/ vermits zy daeghlijcx behonden dat de Heerschappye der Romeynen, die de Landen inhadden/ op den nagel bzande/ waerom haer Roomen soo formidabel niet meer en was/ als te booren. Die Romeynen nu oock en wilden die gezegende Provincien niet quiteren/ overmits zy jaerlijcx sulcke groote

groote tribuption uyt de Landen naer Roomen sleepten / en kostten uyt de Ingesetenen altydt nieuwoe Recrupten lichten / en in welcken oock soo veel magere Romeynen gemest en bet gemaecht wierden.

In de jaren van 308, 10, 12, &c. is Constantinus Magnus, naer dat hy Rooms Keeser geworden was / in alle dese Landen geschickt / die de boognaemste Inwoonders deser Landen / soo Edel als On-edel / wegen haren opstandt / aen Tijf / Goedt en Bloedt / seer swaerlijck heeft gestraft / en heeftse altesamen wederom gereduceert onder de Roomsche Heerschappye. De Guarnisoenen heeft hy vermeerdert : Nieuwoe Kastelen gebouwt : d'Oude verbeteret : Duer en stael heeft hy gedrenght allen den selven die sich in volgende tijden souden rep- pen. Dit hebben na-gevolgt zijne Successeuren / als Constantinus III. Julianus en Valentinianus. De Landtsaten zijn wel gedrongen geweest Amen te seggen / maer inmiddels bersteden hare herten van impa- tientie tegen hare geweldenaers.

Anno Christi 343, ongehaer / zijn de Munsterschen, de Engerers en eenige Marckers, genaemt Westphalingen, met gewapender-handt / in seer grooten getal / gevallen in het Landt van Drenth, en boortz in Vrielandt, tot aen de Lauwers, en van daer naer Groningen, dooz de Omlanden, tot aen den Ems, en hebben eenen grooten roof ghe- haest / en groote wreetheydt ghepleeght / op dat zy de occursien der Drenthers en Vriesen in hare Landen haer af-leeren souden. Doch Odibaldus van Vrielandt, met zijne Vriesen en Drenthers op de been gherakende / is haer gebolght / heeftse verslaghen / en herbolght in haer eppen Landt / en dat selve onder contributie gestelt / en met Guarnisoen beset / bouwende drie Castelen aldaer / namelijk / een tot Engeren, een tot Soest, en het derde tot Iborg, stellende ober de gecongruesteerde Landtschappen eenen Stadthouder / genaemt Iglo Lascōn : en dooz dit middel zijn dese Landen aen Vrielandt gehecht.

Omtrent dese tijden hebben de Volckeren / woonende aen de Oost- zijde der Ems, in grooten getal / sich begeben kupten haer Vader- landt / dat men nu Oost-Vrielandt of Emderlandt noemt / en welck- kers Ingesetenen boortijds de Chauci zijn ghenaeamt geweest / en hebben sich geconjungeert met sommighe Francken : Waerom dese Landen haer begeben hebben onder de Driescche Heerschappije / en verlozen hebbende den naem der Chauken, zijn van dien tijdt af al- tijdt ghenaeamt Vriesen : Doch sy en hebben niet den oorspronck / die de rechte Vriesen en Drenthers hebben.

Anno 350. zijn eenen grooten hoop Franckse Sallanders, met Wif- kinderen en habe / uyt Sallandt verrocken na Toxandriam, zijnde

een gedeelte van Zeelandt, alsoo genaemt wegen het Sandt der selbiger plaetsen / behoorende onder de Heerschappije der Romeynen, van voornemen om dat Landt in te houden: Doch den Keyser Julianus, haer onboozsiens overkomende / heeftse door sijn Krijghsvolck wederom te rugh gedreven.

Anno 389. hebben de Inwoonders deser Landen / die sich nu Francken noemden / rondt uyt gheweygert langer aen de Romeynen Tribut of Schattinge te geven. Hierom wert Sifinnus, een Rooms Staedtsheer / hertwaerts gesonden / om in alle vriendelijckhejdt de Schattinge te eyschen. Maer Sifinnus, in plaets van Schattinge te bekomen / krijght de huydt vol slagen / en 't lijf vol wonden / en werdt daer nae met al sijn Volck doot-geflaghen. En daer op begeven haer alle dese Partien eendrachtigh in de Wapenen / marcheren naer den Rhijn, passeren oock den Rhijn, vallen in 't Landt / en hoelen haren moedt op de Romeynen, om die vooz eerst te jagen uyt de Landen ghelegen tusschen de Mase en Rhijn, en om de Landen in possessie te houden: Maer de handen der Romeynen vallen haer te swaer / en moeten noch een reys met ongedaen werck daer uyt scheidten.

In de Jaren 394 / 395. en 396. zijn in dese / en omliggende Landen / onder de Keyseren Theodosio, Arcadio, en Honorio, vele en vreeselijcke Teyckenen ghesien / in de Lucht / in den Hemel / en op Aerden. In de Lucht heeft men gesien vierige Spiessen / Draken en Pauwen-staerten: Aen den Hemel Eclipsen en andere Teyckenen: Op Aerden heeft men gevoelt schrickelijcke Aerdtbevingen. De Wolven liepen in Steden en Dorpen / en verscheurden Menschen en Bee. Men hoorde niet als van Wonder-teyckenen en vreemde Gesichten.

Het mantqueerde te dier tijdt niet aen wijsse Nieden / die hier uyt Prognosticeerden / dat 'er op handen waren groote en extraordinarische veranderingen in 't Wereltlijcke Regiment / oorlogen / bloedtstoztingen / en andere gemeyne Landt-plagen. En dese zijn oock daer op gebolgh; Namelijck / den ondergangh des Roomschen Rijcks in dese Landen / en den opstant des Francklen Rijcks. En dit en kost niet geschieden sonder bloedt: Want gelijk het Roomsche Rijck met groutwelijcke bloedt-stoztingen hier geeyndigh is / soo is het Franckse met bloedt-stoztinge aengebangen.

't Is omtrent veertigh jaren gheleden / dat in een rupin en black veldt by Brandtlecht, gelegen in de Graeffchap Benthem, van eenen Boer / de Plaggen mapende / gebonden zijn een goede partije Roomsche

sche silbere Penningen / liggende sommige seer dicht aen en op malkanderen / en andere wijdt van malkanderen dooz het veldt gestroopt / en gelijk als gezaept. Waer van noch eenen goeden rest te sien zijn op 't Hups Benthem, verbat in vergulde Bekers / hebbende de Beelden en Opzichten van meest alle Roomse Kesters die in dese Landen in Persoon gheveest zijn / en onse Dooz-ouders be-oorloght hebben. Soo wanneer men nu op alles wel lettet / sal men bevinden / dat in dat effene en vlacke veldt een veldtslach is gehouden / tusschen de Romeynen en onse Dooz-ouders / omtrent in die tijdt als de Romeynen hebben moeten opkramen / en zijn van onse Dooz-ouders / de Francken, uyt dese Landen verdreven.

Desen selvighen tijdt wijsen oock aen de silbere Penningen / die omtrent vooz vier jaren eenen poveren Hups-man gebonden heeft in een Veentjen / in de Boerschap Ringe, mede gelegen in de Graeffschap Benthem, liggende gedzongen op een hoopjen / onder 't Ween / op 't sandt : en onder alle dese gebondene Penningen sal men niet een vinden / die naer den tijdt van den Kester Honorio geslagen is : en onder deses Kesters regeeringe zijn de Romeynen uyt dese Landen verjaeght.

En overmits aldaer in de Graeffschap Benthem foodanige Vetslagen tegen de machtige Romeynen gedaen zijn / en men wel gedencken kan dat dit geen wercken geweest zijn alleen van de Benthemers en Twenters ; soo kan men lichtelijck daer uyt afnemen / (al maecten geen Historien daer van gewach) dat die Landen / die rontom de Tubanten ghelegen zijn / als Sallanders, Vriesen, Drenthers, Munsterfchen en Gelderschen, &c. ontvederspreckelijck mede handadigh gheveest zijn aen dit werck / als staende in eene ghemepne Confederatie / die men genoemt heeft der Francken.

Anno Christi 420. dan / onder den Kester Honorio, is eyndelijck volbracht dat groote Concept / waer mede de Inwoonders van alle dese Landen haer so seer bemoept hadden / tot dempinge der Roomsche Cirannye / en tot verkringinge harer libertet. Al wat starcke Mannen zijn / in desen gantschen omliggenden Creits / begeben haer in de Wapenen / formeren eenen verschrikelijcken Hez-leger / nemen hare saken ghelwis / vallen als eenen stort-regen op den Rbijn, by Doesburg, vallen op de Romeynen, hacken onder de voet Colonellen / Capiteynen en Soldaten / en wat zy in de Wapenen binden : loopen en dooz-stroopen het gantsche Landt / gelegen tusschen den Rbijn en Mase, nemen alle Steden en Sterckten in / en besettense met haer eppen Volck / en bevolcken 't Landt met hare epgene Patie / bren-
gende

gende de *Intwoonders* onder hare subjectie: breecken *borders* van jaer tot jaer noch dieper in/ in 't *Zupden* en *Zupdt-westen*/ tot datse alle *Walsche* *Provincien*/ en eyndelijck gants *Galliam* onder hare *Heerschapppe* gebzacht hebben/ dat eventwel van langhsamer-handt geschiet is.

Dit *Landt* is van oudts genaemt geweest *Gallia*, en heeft sich uytghestrecht/ van *Leyden* in *Hollandt* af/ (alwaer den *Rhijn* in de *Poozt-Zee* geloopen heeft/) tot aen het *Pireneische* *Geberghte*/ ofte aen *Hispansen*. Doch sedert dat onse *Landts-lieden* dit *Landt* ingenomen en behouden hebben/ is 't ghenaemt gheweest het *Rijck* der *Francken*, dat is/ *Vranckrijk*.

By aldien nu *Roomen* in die tijden waer versien geweest met soodanige *Keyseren*/ *Officieren* en *Soldaten*/ als vooz drie of vier hondert jaren/ die *Intwoonders* deser *Landen* en souden noch de macht/ noch 't herte gehadt hebben om soodanigen grooten werck te beginnen. En hier by quam dit noch dat dese *Francken* animeerde/ dat bij jaer te vooren/ eer de *Francken* ober den *Rhijn* gingen/ die *Sweden* of *Gotthen*, onder haren *Coningh* *Alarico*, genaemt *Alrich*, *Roomen* ingenomen en geplondert hadden; alsoo dat die machtige *Stadt*/ die de gantsche *Werelt* berooft en geplondert hadde/ nu den *Sweden* tot een roof moeste gegeven werden. En inmiddels verhielt sich den *Keysers* *Honorius* te *Ravenna*, en bekommerde sich noch met *Roomen*, noch met de *Victorien* van onse *Francken*. En gelijk dat eene *Roomen* voortijds alle *Natien* geplaeght heeft met zijne *Wapenen*; soo plagen nu wederom alle *Natien* een *Roomen* met de *Wapenen*: en 't gene dat gulsighe *Roomen* voortijds ingestwoolgen en verstonde heeft/ dat moet dat walgelijcke *Roomen* nu wederom uytspoutwen.

Vermits wy dan nu ghekomen zijn tot 'et eynde der *Roomsche* *Heerschapppe* in de *Drenth*, so moet ick dit noch hier by doen/ namelijk: alsoo de *Romeynen* ober de vier hondert jaren in dese *Landtschap* gehuyft/ en meer oogenschijnelijcke *Sepultuyren* hier naer gelaten hebben/ als men ordentlijck tellen kan/ gesich in de *VIII. Distinctie* is aengewesen; dat 'et vzeemt schijnt te zijn/ dat men in de *Drenth* niet eenige *Inscriptien* bindt in steen gehouwen/ hoedanige in *Hollandt*/ *Gelderlandt*/ en andere plaetsen gebonden werden: en dat men oock niet en bindt eenige oude *Ruders* of *Keliquien* van *Castelen*/ van levendige of gebakene steenen ghelbouwt. Waer op dienen sal tot bericht/ dat ter tijdt als onse *Poozt-vaders* de *Romeynen* uyt 'et *Landt* jaeghden/ de verbitterthept deser *Natie* regen de *Romey-*

Romeynen soo groot was / datse alle wercken en ghedachtenissen der Romeynen , en al wat Rooms was / dat naer Opper / Bijlen / Swaert / Sagen / Wijtels en Moock-hammers lusteren wilde / verhoutwen / verplettert en vermoozfelt hebben. Affer elders hier en daer / in eenen hoeck / een verlooren Antiquiteit ober-gebleven / dat heeft de Geestelichheyt mede naer Utrecht gesteept / en daer pronckt men met die selbige / eben of Utrecht haer rechte Vader-landt ware. Hadde men de Drentse Reufen-Sepultuyren op wagens konnen packen / en naer Utrecht konnen brengen / gelyck als die S. Pieters roggen-pacht , daer en ware niet eenen Drentsen Steenhoop op malkanderen gebleven. Doch de Reufen hebben goede soorge daer vooz gedragen.

Wat nu bozders belanght eenige Reliquien van oude Roomsche Castelen : wat is den ondersten grondt van het Casteel van Covorden anders ? wat is S. Walburgs Kerck tot Groningen anders ? wie sepdit dat niet den seer ouden Saelhof tot Emmen oock een Rooms gebouwt geweest zy ? En boben dit / soo hooz ick noch wat mompelen van eenige onder-aerdse rudera binnen dese Landtschap ; maer ick heb daer op tot noch toe niet konnen inguierenen. 't Is oock wel gebeurt / daer vooztijds Roomsche Castelen en Wacht-huysen gestaen hebben / dat op den selben grondt / daer nae / Kercken en Edel-lieden Huysen zijn gebouwt.

Alsoo dan nu de Romeynen gedwongen zijn alle dese Landen te quiteren / en dat het Rijck der Francken hier te Lande wederom zijn oozspronck genomen heeft / soo is de brage / Of men wel met gewisse / klare en bondige redenen bewijzen soude konnen / dat in 't speciael dese Landtschap Drenth mede handadigh geweest zy aen dese Confederatie der Francken , en dat die geweest zy een gedeelte van dat oude en eerste Francia , waer upt dese heedige Françoisen haren oozspronck hebben / en waer in de Salijke Wet is geformeert gewozden ? Jae / redenen soo klaer als een dagh. Ten eersten ghetuygen sulcx een heelen rest oude en nieuwe Scribenten / ten deele te booren gealligeert. Bozders soo is immers buyten alle dispuyt / dat de Drenth is geweest een gedeelte of Provincie van Vrielandt : Nu is notopz / en die Driesche Chronijcken bekennen 't self / dat de Coningen van Vrielandt geweest zijn Vassalen van de Coningen der Francken ; alsoo dat de Drenth , beneffens andere ommeliggende Landen / een lidt geweest is van dat hierlandtse Francia , en heeft / boben hare Driesche Coningen / noch een algemeyn Hooft gehad / namelijk den Coninck der Vrancken. Hier by komt noch / dat die Salijke Wet noch op den dagh van heden in dese Landtschap ten deele in swangh

Gaet : dat oock tot Covorden de oude byge Gerechtighejden als noch genaemt werden Saltsteden , dat zijn Sael-steden : gelijk men dan tot Emmen bindt / en oogenschynelijck siet / den ouden Saelhof. **Wen**neffens dit soo zijn de Vrielsen en Drenthers alsoo verbittert geweest op de Romeynen , als eenige andere na-buerige Partien : wat soude haer dan beweeght hebben / als hare na-buerige Partien de Franckse Ligie maechten / om de Romeynen ten Lande upt te jagen / dat zy sich van die selbige souden afgesondert hebben / om de Romeynen , hare byanden / binnen haer Landt te behouden ? En genomen de Drenth en hadde sich goedwilligh niet willen ingagieren in 't verbond der Francken , soo souden doch de Francken haer daer toe gedwongen hebben / als niet begeerende in den aenbal / die zy deden op de Romeynen aen den Rhijn , andere Romeynen , achter-rugh / in hare naest-gelegene Nabuer-Provintie / achter te laten en te sparen. In summa / de gantsche Vrielsche Partie is geweest een lidt der Francken : en tot dese Vrielsen hebben behoort niet alleen de Drenthers , maer oock self de Sallanders , in welke Sallandt de Salijke Wet is beraemt / als dependerende te dier tijdt mede aen Vrielandt ; al is 't wel saecke dat de Sallanders haren oorspronck niet en hebben van de Gotthen en Normannen , als de Vrielsen en Drenthers.

Wermits dan secker en ongetwijffelt is / of de eerste en oudste Francken of Françoisen hebben haren oorspronck upt dese Landen : soo volghet daer upt / dat zy zijn onse Verwanten / Wagen en Boeders ; ja affetfels en spruyten van de Stammen onser Dooz-baderen. Sy mogen haer soo fors en trots houden als zy willen / en proncken haer op met haer gebersterde Troja , gelegen in Utopia : Sallandt , Vrielandt , Gelderlandt , Benthem , Twent , Drenth , Munster , Uytrecht , &c. zijn haer rechte Vaderlandt.

En obermits den aenwas der Francken ongelooflijck was in dese Landen / soo is 'et gelooflijck / dat 'er niet alleen geen Doorp / maer oock qualijck een Boerschap gheweest zy in alle dese Gewesten / upt welke sich niet verschedene Inwoonders geboeght hebben by den Heyztoch der Francken , op hoope van goede fortunne. En dit meen ick d'oorzaecke te zijn / dat men van de West-zyde des Rhyns af / dooz gants Walslandt , tot aen Vranckrijck , soo veel Steden / Dorpen en Boerschappen bindt / dragende den selbigen name die sommige hierlandse Gestichten dragen. En daer upt kan men staet maken / dat in dese Walsche / als mede in de Fransche Landen / sonder twijffel / veel Adelijcke Geslachten gebonden werden / welker Dooz-ouders upt dese Landen haren oorspronck hebben.

Dese Francken dan nu / dat machtige Rijk seer boozspoedighlijck aengebangede / hebben tot haren eersten Coninck verhoesen Pharamond , of eygentlijck Waer-mondt , en contracte Warmond , van welcken / als mede van andere saken dese materie aengaende / gewach gemaect is in de XVII. Distinctie.

Dese Franse Coningen hielden een vzeemde manier in hare statie : soo wanneer zy naer den Staedt souden rijden / daer de Gasten en Opper-regenten vergadert waren / soo spanden zy twee / of vier Osfen booz den wagen / en daer op gingh van den Coningh sitten / met zijnen rugge naer d'Ossen gekeert / rijdende alsoo achter upt / met langh ongeschooen haz op het hooft / gelyck een Vrouw / hebbende de schouder s bedeckt met een leder / in satsoen van een nacht-halsdoeck / en voerende in zijn handt een Hellebaerd met eenen seer korten steel. Sy boerden in haer Wapen Drie swarte Padden in een Gulden Veldt , die nochtans den Coninck Clodovæus , (dat is Hludwich) in Drie vergulde Lelien , in een Blauw Veldt , verandert heeft / naer dat hy een Christen geworden is.

Wozders / alhoewel van dese eerste Franse Coningen veel Hoogstands Persoonen gespooten zijn / die niet alle kosten gekroonde Hoofden werden / maer zijn genaemt geworden Reguli Francorum . Princen van den Bloede / die groote macht gehad / en ober Landen en Luyden geheerscht hebben : soo zijns eventwel geweest Vassallen der Coningen / en hebben geen souberapne Heerschappye gehad. En onder dese Vassallen zijn oock Coningen geweest / die de Coningen der Francken booz haer Over-heeren erkent hebben. Naer dat oock dese Coningen der Francken met hare Wapenen dieper zijn gepenetreert in Galliam , soo hebhense eventwel in alle dese Landen geordneert Stadthouders en Luptenanten / die in den name der Coningen bestiert hebben de saken / die de ghemepne saken der Fransche Heerschappye aengingen / sonder de Opper-hoofden der respectieve Provintien / in haer rechten en gerechtigheden / inbreuck te doen.

Anno Christi 435. zijn de Normannen , namelijk Gotthen en Norwegers , die men doe oock Hunnen begoft te noemen / met een groote Scheeps-bloot gevallen en gelandt in Groningerlandt , en zijn booz by Gronenberg gepasseert / vallende in de Drenth , robende / plonderende / en met haer stepende al wat zy aenpaken kosten. En alsoo de rest van Vrielandt in perijckel stont / om op ghelijcke maniere getracteert te werden / soo is den Coningh Richoldt van Vrielandt gekomen / en heeftse met een gedeelte Wolcx wederom verdoeben en verjaecht.

Anno Christi 455. zijn upt Vrielandt, Drenth, Westphalen en Engeren, uptgegaen eenen grooten hoop Menschen / onder twee gebroeders / genaemt Engistus en Horsus. Engistus is geseydt Hengst, Horsus of Hors, een Paerdt. Dese zijn genaemt Saxen of Vriesen, overmits in die tijden de Neder-Saxen Vriesen genaemt wierden / want de Vriesen heerschten doen ter tijdt over de Neder-Saxen. Dit Volck heeft sich met een groote Bloat Schepen begeben naer Engelandt, en heeft met een vzeemde practijck een gedeelte van dat Eplandt overweldicht / ingenomen / en met zijn Volck beset. Hierom is dit Land / dat te booren genaemt vierde Britannia, van dien tijdt af genaemt (naer desen Hengistum of Engistum) Engistlandt of Engelandt. En nae dese Vriesen of Saxen zijn genaemt die vermaerde Provincien in Engelandt, als Suffex, Westflex, Efflex, dat zijn de Suydt-Saxen, West-Saxen en Oost-Saxen: desghelijcx Soudtwallis en Nordtwallis, dat zijn de Zupder en Noordt Westphalingen. En hierom is 'er sulcke groote gelijkheyt en over-een-stemminge tusschen de Engelsche en Drietsche spraecke.

Omtrent dese tijdt is opgestaen den groufsamen Ciran Attila, der Hunnen Coninck / die upt de Cartarische en omliggende Landen / met eenen Leger van seben-hondert-dusent man / gevallen is in Sevenbergen, Duytslandt en Vranckrijck, en heeft verheert en verstoort de heerlijke Steden Ceulen, Meints, Trier, Mets, &c. Hy schreef sich / Attila een Soon Bendeuci, descendent van Nimrod, opgevoedt in Engeddi, van Godts genade der Hunnen, Wenden, Gotten en Daciens, een vreeser der Werelt, en een geessel Godts. Gantsch Europa tzigderde booz hem. Den Roomschen Keeser Valentinianus bergaderde een groot machtigh Heer in 't Roomsche Rijck: dat dede mede den Coningh Merovæus, als Coninck der Francken, in alle dese Landen. Dese en andere meer groote Potentaten conjungeerden alle hare Volckeren. De Hierlanders / Saxen en Westphalingen, wierden booz aen in de spitse geset. Daer geschiede een ongehoorde Slach in Vranckrijck, van den morgen tot den avondt / alsoo dat beecken en stroomen met bloedt geberft waren / tot dat 'er hondert en tachtentigh dusent Menschen ver슬agen wierden: doch eyndelijck is desen bloedt-dorstigen Cyran in zijn eygen bloedt gestickt.

Anno 628 / is 'er groot misverstandt ontstaen tusschen Clotharium den Coninck der Francken, ter eener / en Beroaldum of Bartholdum, den Coninck der Vriesen, ter ander zijde; tusschen welke beyde eenen tijd lang herwaerts een heymelijck vier van jalousie en nijdigheyt gestmoockt hadde. Clotharius hadde zijnen Soone Dagobertum afge-

afgebaerdicht / om dat **Wiesche Guarnisoen** / dat binnen Soest en Engeren lagh / van daer te doen delogeren ; waer door eenen strijdt is ontstaen / in welcken **Iglo Galama** desen **Dagoberto** met zijn swaert komt te houwen in zijn **Helmet** / door welcken houwo een gedeelte van zijn hay / dat de **Francken** seer langh lieten waassen / hem afgehouden wierdt.

Clotharius nu hier van beradverteert zijnde / wapent sich van stonden aen / valt met zijn **Hey** in het **Westphaelsche Vrielandt**, waer ober doen ter tijdt de **Coningen** van **Vrielandt** heerscheden. De **Lezers** der **Francken** en **Vriefen** raken aen malkanderen : jae bep de **Coningen** in persoon / **Beroaldus** en **Clotharius**, werden handt-ghe-meen met malkanderen. **Beroaldus** spreekt **Clothario** seer spottelijck en verachtelijck toe / op zijn **Wies** / seggende : Ah du ade schiere **Bulle**, bistu dir salm. **Clotharius** door dese woorden / die soo vol tanden staken / gequetst zijnde / valt aen op **Beroaldum**. **Beroaldus** begeeft sich op de vlucht ; **Clotharius** hem nae. **Beroaldus** in 't vooz-vluchten geeft hem de beste woorden van de werelt : Hy noemt sich **Clothary** **Wienaer** / en **Clotharium** zijnen genadigen **Heere** : doch 't is te vergeefs gestuyp / wanneer 't waerd niet stallen wil : **Clotharius** heeft geen ooren / maer handen / hy wert **Beroaldo** te machtrigh / hy houdt hem onder de voeten / kapt hem zijn hooft af / en brenghet dat vooz d'oogen zijnes **Dolce** en **Soons**.

Dit verricht hebbende / domineert hy door het **Landt** naer zijn be-lieben. Een groot gedeelte der **Vriefen**, die langer waren als zijn swaert / laet hy kapot maken. Leght borders den **Vriefen** eenen jaerlijcsen tribuyp op / van seftchien-hondert **Ossen**. Scheurt borders van 't **Rijck** van **Vrielandt** de **Tubanten**, en **Drenth**, en hechtet aen 't **Rijck** der **Francken** : en voozst stelt hy **Algillo**, den **Soon** **Beroaldi**, vier **Mombaers** / met welcker advijs hy sal regeeren.

Op dese **Historie** / ghelijck zy van verschedene **Scribenten** verhaelt wert / blijkt klaerlijck / dat 'et **Strif** van **Munster**, het **Landt** van **Engeren**, een gedeelte van de **Graeffschap** **Marck**, **Ravesteen**, desgelijcx **Benthem** en **Twent**, **Tecklenburg**, &c. te dier tijdt gestaen hebben onder de **Heerschapppe** des **Wieschen Coninckrijcks** / en zijn ebenwel ghetoest **Leden** der **Franckse Heerschapppe**. Dat ook in die tyd de **Drenth** niet alleen getweest zy een gedeelte van 't oude **Vrielandt**, maer oock een bysondere **Provincie** en **Landtschap** / hebbende hare epgene en bysondere **Limijten** / **Jurisdicctie** / **Werten** / &c. En overmits sich **Vrielandt** in die tijdt soo wijdt en breedt heeft uyt-gestreckt / dat 'et niet te weten is in wat **quartier** of **Landtschap**

van Vrielandt dat Clotharius de langhste Vriefen soude onder de boeten hebben doen houwen: want alle dese saken te willen restringeren op dat Landt / dat te deser tijdt Vrielandt genaemt werdt / sulcx is wilts-fanck. Ghelooft oock niet dat Clotharius het herte soude gehad hebben / om met zijn by-hebbende Volck dooz soo veel Landen en Provincien te penetreren tot in Westergoe, of ten ware dat de strijdbare Vriefen de handen waren gebonden geweest.

Dooz dit middel dan soo is dese Landtschap Drenth gescheurt van Vrielandt, en gehecht aen 't Rijck der Francken, en hebben Clotharium, en daer nae Dagobertum, en de volgende Coningen der Francken, booz hare Opper-hoofden moeten erkennen / die tot Heerstal aen de Mase, of tot Nimwegen, of Aken, of Camerick, of in die gewesten hare Hof-houdinge hielden. En gelijk dese Coningen alle Provincien / tot 'et Rijck der Francken behoorende / dooz Stadt-houders lieten regeeren / waer onder veele Reguli Francorum waren / van Conincklijcken Franssen bloede geboren; soo is oock buyten twijfel een soodanigh Stadt houder in dese Landtschap gestelt / van Clothario en zijne Successseuren. Doch de outhepdt heeft alle memorien hier van verstonnen.

Maer dit dient evenwel alhier niet vergeten te werden / vermits in die tijd Vrielandt so ampel en groot was / en verbattede in zijn Corpus soo veel rondom-liggende Provincien en Landen / dat 'er evenwel wat sonderlinghs moet geweest zijn dat Clotharium beweeght heeft / juyst Drenth en Benthem af te scheuren van Vrielandt, en te hechten aen zijne Kroone. Vermits een pegelijck altijdt sich gaerne eerst zegent / soo moet 'er in dese twee Natien yet geweest zijn / waerom hy die selvige den Coningen van Vrielandt niet en heeft gegunt / maer heeftse onder zijn Rijck en Onderdanen willen hebben.

Maer den doot Clothary heeft ober dese Landtschap gheheerscht Dagobertus, de elfde Coninck der Francken, die zijne residentie meestendeels hieldt in de Elfas. Hy begoft te regeeren in 't Jaer 620 / selfs in 't leven zijns Vaders Clothary. 't Geen zijn Vader niet wel volbrengen koste in 't boozt-planten der Christelijcker Religie / dat dede hy met grooten pber. Daerom heeft hy / geduerende zijne regeringe / bestiert / dat van Willibrordo eenige Godtsalige Predickers zijn af-gebaerdicht / om de Heydensche menschen in dese quartieren tot de kennis des Eenigen waren Gods te brengen; hier in heeft oock geconsenteert Aldgillus, Coninck der Vriefen, doch meer ypt breefe booz Dagoberto, als ypt genegentheyt tot 'et Christen Geloof. En alsoo is het gebeurt / dat die twee Ewaldi, beyde Engels-mans /
in

in de Landtschap Drenth, tot Covorden, en in de Graeffschap Benthem, dat Euangelium van Jesu Christo hebben gepredickt.

Naet den doot des Vrieschen Coninghs Aldgilli, is hem gesucedeedert zijn Soon Radbodus, die de Duytschen noemen Rappolt. Dese is geweest een kofseligh en dol-hoofdigh Heer. De Christelijcke Religie en heeft hy niet willen tollereren. Een Passal van Vranckrijck heeft hy geweygert langer te blijven. Met zijn krieghsbolck is hy gevallen op Wiltenburg, genaemt Utrecht, en heeft dat/ met de nieuwe Christen Kerck/ verwoest/ en de Neeraers verdruben. Nimwegen, een Halleys der Coningen van Vranckrijck, heeft hy ingenomen. Misschien en heeft hy 't oock niet beter gemaect in de Drenth, die nu een Franse Landtschap was.

Pipinus, Major Domus, Hof-meyer van Vranckrijck, Generael van de Militie/ raecht inmiddels in de wapenen/ en stut des Radbodts vordere progressen. Nimwegen en Utrecht incoorporeert hy wederom. Noort-hollandt/ anders genaemt West-vrielandt, reduceert hy wederom onder de Francken: en Radbodum verbolght hy/ die boozbluchte/ en sich verberghet in de Moren/ in 't Noordelijckste gedeelte van Vrielandt, en verstack sich. Oberwonnen zijnde/ belooft hy de Christelijcke Religie in zijne Landen niet alleen te tolereren/ maer oock te bevozeren. Doch hoe dat hy 't gemeent hebbe/ heeft hy genoeg betoont/ als hy/ sullende nu gedoopt werden/ seyde/ Liever met zijne Voor-vaderen, en den grootsten hoop te willen zijn in de Helle, als met den kleynsten hoop in den Hemel; en versmade alsoo den Christelijcken Doop.

Naer den doot van Dagoberto, Heer zijnde ober dese Landtschap/ soo zijn de volgende Coningen der Francken soo seer gedegeneert/ datse wepnich gedaen hebben dat schijbens waerdigh is. Dese gelegentheden namen waer de Hof-meyers/ die doorgaens verstandige en gaetve Mannen waren/ die aen haer trocken de Militie/ de Finantie/ en alle gewichtige saken des Rijcx/ en lieten de Coningen alleen behouden den name en tijtel van Coningen.

Anno 740/ als ober Vranckrijck en dese Landtschap regeerde de 21^e Coninck van Vranckrijck, genaemt Childerich of Huldric, soo was Carolus Martellus Hof-meyer van Vranckrijck. Dese een seer wijs en verstandigh Man zijnde/ en kennende de goet-aerdigheyt van zinnen Coninck/ gaf/ met boozweten en consent des Paus Zachariae, den Coningh en Coninginne soo goede woorden/ dat hyse alle beyde pratede van den Conincklijcken Thoon in een Clooster/ en stack den Coninck in een kappe/ en plantede zijnen Soon Pipinum wederom
op

op den Conincklijcken Throon / en dede hem kroonen tot Coninck van Vranckrijck.

't Is seer gelooflijck / volgens de redenen verhaelt in de XXVI. Distinctie deses Boecks / dat desen Pipinus dat seer oude Kerckjen ten Hardenberg , booz vijf jaren af-gebzoocken / gefundeert heeft : is niet min geloofwaerdigh dat hy dat oude Casteel / gelegen mede ten Hardenberg , onder de straten en huysen / of van nieuws geboutot heeft tegen de Vriessen ; of / dat waerschiynelijcker is (van de Romeynen geboutot / en daer nae verballen) wederom gerepareert en vernieuwt heeft. En overmits hy gepvert heeft booz het Christen-ghe- loof / en hy oock een Heer geweest is over dese Landtschap / soo is 'et gelooflijck / dat hy oock wel d'een of d'ander van d'oudiste Kercken in dese Landtschap gefondeert heeft.

Anno Christi 763 / heeft men hier overal sulcke ongetwoonelijcke en vzeemde commotien / des nachts / aen den Hemel gesien / dat 'et scheen als of de Sterren van den Hemel vielen : doch daer op is ghe- volght sulcken harden / sellen en schrickelijcken Winter / dat men niet en heeft konnen tellen de menichte der Menschen en Beesten die dooz loutere koude zijn gestozven.

Anno Christi 769 / naer den doodt Pipini , is Carolus Magnus , een Soon van Pipino , geworden Coninck van Vranckrijck , en Heer over de Landtschap Drenth. De loslijcke seypen / in 't stuck der Religie / der Politie / en Militie / die desen incomparabelen Heldt bedreben heeft / sullen in hoogh-achtinge blijven soo lange de werelt sal staen.

Anno Christi 775 / is Carel de Grootte met zijnen Hez- leger geballen in Vrießlandt , maer onsecker in wat quartier / en heeft den godtloos- sen Hepdenschen Coningh Radbodum II. met twee Weldtslagen ober- wonnen / den selven upt 'et Landt verjaeght / Vrießlandt van de Co- nincklijcke regeringe ontblood / en dat selve in een Pzobintie veran- dert / met tribuypt beswaert / en t'eenemael der Franse Heerschapppe onderdanigh gemaecht. Dooz heeft hy over Vrießlandt gestelt een Potestaet , of Opper-Stadthouder / om soo wel met 'et swaardt de Ingesetenen te beschermen / als dooz de wetten en oeffeninge van Justitie eenen pegelijcken recht te verschaffen.

In / en met desen Godloosen en Hepdenschen Coninck Radbodo II. eyndicht sich dan soo wel de Conincklijcke Regieringe van Vrießlandt , als het Conincklijcke Bloedt en Geslachte deser Coningen / als het welcke verdwonen en versmolten is als sneeuw booz de Sonne / son- der dat pemandt bekent is / die zijne afkomste upt dat Drizsche Co- nincklijcke Geslacht soude konnen bewijzen / behalven alleen zijn
Excell.

Excell. den Heer Graef van Egmond, Prins van Gaveren, &c. die onsepsbaer zynen oorspronck heeft uyt de Coningen van Vrieland. Niet te min is het seer geloofwaerdigh / dat 'er hier en daer noch wel eenige oude Edelen zyn / die van dit Konincklijcke Geslachte haren oorspronck hebben / en die het self niet en weten / obermits de ouden niet seer curieus geweest zyn in 't ondersoecken en bewaren hunner Geslacht-registers.

Daer op heeft Carolus Magnus een generale Reformatie aengevangen in alle dese Landen. Heydensche Capellen / Aultaren / Beelden / Afgodische Boffchen heeft hy laten uitroepen en verdelgen. Christen Kercken heeft hy laten bouwen / begabende de selbige met goederen / verbeurt hy seditieuse en oproerige Menschen: maer wat had het te bedieden? de Afgoderpe en was uyt de herten der menschen niet uyt te roepen. Die schoone beloften / die heden ghedaen waren / wierden moghen ghebroocken. De Kerckelijcke Persoonen wierden t'elcke-reyse gemist en verlooren / en men wist niet waer zy gebleven waren. Waer is een Doorp / een Stadt / of Pleck / dat niet besoodelt is geworden met het onschuldige bloedt der Kerckelijcke Persoonen?

In dese hartneckigheyt en verstocktheyt wierden alle Vriesen seer gestijft door Wittekindum, anders genaemt het Witte-kindt, wegen zijne blanckheyt / zijnde Hertoch van Neder-Saxen of Westphalen, aen welckers Landt / in die tijdt / Vrielandt was aengrensende. Dese rockende dese Natien seer op / soo wel tegen het Christen Geloof / als tegen Carolum Magnum, 't welck dan dat Landt soo dickwils in vier en bloedt gestelt heeft.

Maer dat dan de Westphaligen of Neder-Saxen soo dickwils met openbare Veldt-slagen overwonnen waren / en vielen eventwel weder af van hare beloften / en waren oorsaecken van sulcke on-christelijcke bloedt-storringen / en geen beloften / contracten en accoorden meer golden / of onderhouden wierden / soo heeft Carolus Magnus eyndelijck / uyt alle omliggende plaetsen / by de kop laten batten vier-dusent en vyf-hondert / soo Edelen als boozname On-edelen / die de booznaemste Dijpe-stelders waren / en heeft die altesamen laten brengen naer Ferden aen den Weser, en heeft haer aldaer altesamen / op eenen dagh / de hoofden laten afhoutwen. 't Is sonder twijfel / of daer zyn al eenige mede onder geweest uyt dese gewesten. En dese Justitie heeft sulcken schrick gecauseert in alle dese Landen / dat niemandt in volgende tijdt 't herte gehadt heeft tegen de Religie / of den Coninck Carolum op te staen. Het Witte-kindt self heeft daer nae

goedtwilligh / en beter geïnformeert zijnde / het Chyften Geloof aengenomen / is daer op gedoopt / en een Chyften gestorven / en lept begraven by Minden aen den Weser , welcke plaets zijner begraffnisse van de Inwoonders genaemt werdt Wedekensteen , dat is Wiedekindus-steen.

Ludgerus , een Dries Edelman / gebooren tot Wierom in Dongerdeel , heeft omtrent dese tijdt / in Vrielandt , en in d'Omlanden / den Hugomerffen , Hunisgoërs , Fivelgoërs , Emisgoërs en Federitgoërs het Euangelium gepredickt. Hy heeft mede den Drenthen gepredickt. Daer na is hy van Carolo Magno gestelt de eerste Bisschop tot Mimmingaervorde , nu genaemt Munster. En desen eersten Bisschop heeft gebouwt dat treffelijck werck van S. Luyers-Kerck tot Munster.

Om dese tijdt hebben eenige Inwoonders deses en der omliggende Landen / beginnen te reysen in Palestina , of in Judæam , om te sien de plaetsen in welcken onsen Heere Jesus Christus gheopenbaert / gekruyst / gestorven / begraven / opgestaen / en ten Hemel gebaren is.

Obermits nu de Inwoonders deser Landtschap Drenth soo seer tot de Heydensche Superstitien genepghit waren / dat zy dooz genen middel daer van kosten afgewendt werden / en dat 'er veel heymelijckhe practijcken in 't werck wierden gestelt / om den aenwas der Chyftelijcker Religie te beletten / en 't geene dat 'er alreede geplant was upt te roepen / en om den Coninck Carolo zijne despenen te beletten ; soo is den selven van sins gelowden aen te stellen een forme van een Gericht , dat men nu noemt LOTTINCK.

Het woordt LOTTING beduydt een Gericht , of Geestelijcke Rechtpleginge / wegen het Geloof en Chyftelijcke Religie. Dingen is een oudt Gotthis en Noordweeghs woordt / en beduydt soo veel als Rechten / Plekten / Gericht-houden / en wert op den dagh van heden noch gebuyckt in de Noordtse Gottische Landen. LOOF , is mede een oudt woordt / en is soo veel gheseydt als Geloof. En dit blyckt upt oude en nieuwe manieren van sprecken / als wanneer men seght / Ick loof dat : want het woordken Ge , en beduydt niet / maer wert 'er by geset om welluydens-wille : daerom is 'er ghelijcke beel of men seydt / Ge-dencken , Ge-voelen , Ge-naken , Ge-lusten : ofte dencken / voelen / naken / lusten. Ergo / Ge-loof , of Loof , is een en 't selve. 't Geene wy nu noemen het Christen Geloove , dat heeft men in ouden tijden genoemt het Kercken loof.

Soo is dan Loof-ding , Loding , Lotting , anders niet geseght / als een Geestelijck Gerichte / aengestellt ter saken des Geloofs / en der Chyftelijcker Religie.

Carel de Groote, soo menigh-reyse bevonden hebbende dat dese Landtsaten haer Heydensche Superstitien niet en wilden verlaten; datse oock hare heymelijcke Conbenticulen hielden / op welcke zy malkanderen stijfden tegen de Christelijcke Religie / de Predickers / en den Keyser; dat des Coninghs Officianten / en de Predickers / somtijds wierden mishandelt; soo heeft hy strengelijck belast / dat alle en pegelijcke Ingesetenen / die yet souden mogen gesien / gehoozt of vernomen hebben / dat 'er bedzeven was / of bedzeven soude werden / tegen het Geloof / Predick-ampt / of des Coninghs Placcaten / gehouden souden zijn sulcx / by hooge straffe / op seckere ghesettede dagen aen te brengen en t'openbaren. Dit nu gedaen zijnde / wierden op seckere ghedetermineerde tijden gehouden Geestelijcke Gherichten / op welcke compareren moesten de Klagers of Beschuldigers en Beschuldighde / en die wierden gehoozt / en geexamineert / en naer bevindt van saken geabsolbeert / of gecondemneert. En een soodanig Geestelijck Gerichte wierde genaemt een L O O F - D I N G , dat is een Geloofs-Gericht.

Hoewel nu door dit middel alle heymelijcke en openbare aenstagen / tegen het Christen Gheloof / zijn verhindert / soo is evenwel den naem van een soodanigh Geloofs-Gericht, tot op den dagh van heden / in treyn en in 't gebrypck gebleven / al werden op soodanige Gerichten geen andere / als wereltlijcke Processen en verschillen verhandelt.

Van dit woorzt Dingen, komt van daen den name van Dinghsdagh / alsoo genaemt by de oude Duytschen / vermits men op dien dagh de Gerichten plach te houden. Desgelijcx het Drentse woorzt Dingspil, of Dingstal, dat is / een Gerichts-pael / of een Ampt / van palen of steenen geset / hoe verde eenes pegelijcken Gericht of Schult-ampt sich uytstreckt. Mede komt hier van daen het woorzt Holt-ding, dat is / een Gerichte wegen Wouden / Bosschagien en Plantagien. Ingselijck Goeding, Gaeding, dat zijn Gerichten gehouden wegen Aekers / Landen en Velden.

Den name E T T E, menen sommighe dat soo veel ghesepdt soude zijn / als Be-Edigde, als die met Ede beloofst hebben rechtvaerdighelijck in 't Gerichte te handelen; vermits oock de Bysitters in 't Gericht van het Groninger Goerecht genaemt werden Be-Edigden. 't Is wel waer / als Carolus Magnus de Rechtsplegingen hier te Lande gereformeeert heeft / dat alle Bysitters der Gerichten / eerst hebben moeten bewijs en ghetuygenisse inbrengghen van hare bromigheyt en rechtbaerdighepdt / en daer op hebbense ghedaen eenen Eedt van

oprechthgheydt : Maer daer en komt niet van daen het woordt Ette.

Atta is een Griex woordt / en is van de oude Griecken gegeven en toegeschreven den genen / die in eere en aensien boven andere uytmunteden / en wierde / als een Eeren-tijtel / van den minderen gegeven den meerderen / op dat zy daer door hare reberentie souden moghen betoonen : alsoo dat dit woordt Atta , soo veel bediedet als een Vader , niet ober kinderen / maer ober 't Land / die men noemt Vaders des Vaderlands. Alsoo wierden by den Romeynen de Burgermeesters / Raedts-heeren / en andere aensienelycke Patriotten genaemt Vaders des Vaderlands : maer de Griecken noemdense Atten. Van dit woordt komt dat hierlandse woordt Ette , als 't welck booz oude tijden gegeven is / en als noch booz eenen Eeren-tijtel gegeven wert den Dieren-twintigen / als Alesoren of Bpsitters in 't hooghste Gericht deser Landtschap / waer van den Greve , nu ghenaemt den Landt-Drost / het Hoofst en President is. En van dit woordt Atta , komt het Driesthe woordt Hayte of Heyte : en het Hooghduytsse woordt Otto , dat is een Doozstander.

Wat nu belanght de HAGEL-SPRAKE , die en is van Carel de Groote niet ingestelt / maer moet van een ouder afkomst gededucert werden. De oude Landtsaten / noch Heydens zijnde / sullende met malkanderen consulteren van gemeyne gewichtige Landts-saken / hielden altydt in 't eene of andere Bosch of Hout hare Lands-dagen. En soodanige vergaderingen vingen zy aen met hare offerhanden en Augunen , of Vogel-geschrey / waer op zy naerstige achtlinge gaben. Hoewel nu den Christelycken Godts-dienst dese Heydensche Superstitien ten Lande uyt-gebeten heeft / soo hebben eventwel de Ingesetenen deser Landtschap dese costumme onderhouden / dat zy booz desen hare gemeyne Landts-bergaderingen dickmaels gehouden hebben in een Bosch of Hage / waer toe een tijdt-langh gediend heeft het Groller-houdt. En soodanige gemeyne vergaderingen plachten booz tijdts alle Vriesen te houden by Opstalles-Boom in Oost-Vrieslandt / alwaer in oude tijden een groot / dick / en dupster Bosch gheveest is. En soodanige Vergaderingen / gehouden werdende in Hagen en Bosschen / wierden genaemt Hage-spraken , die men nu verkeerdelijck noemt Hagelspraken.

Anno 801 / is Carolus Magnus , Coninck van Vranckrijck , en Heer ober dese Landtschap / binnen Roomen opentlijck gheproclameert booz Rooms Keeser : en alsoo is hy getweest Rooms Keeser en Coninck van Vranckrijck.

Dit selve jaer is getweest een seer vzeemt en ongewoonelijck jaer/ ten aensien van 't sapsouen. In den Winter was het soo warm en heet / als in 't midden van den Somer : daer-en-tegen was het in den Somer soo koudt / dat men midden in de Somer kost ober 't Hs gaen.

Omtrent dese tijdt heeft Carolus Magnus eenen ontalijcken hoop menschen / woonende omtrent de Elve, genaemt de Wilten of Wiltfen, die altijdt ongerustigh waren / en stelden de pijpen / van daer ghetransporteert in Franciam, dat is / in dat Landt waer in de Franse liberteeet zijn eerste beginsel heeft genomen / namelijk in Over-Yffel en Graeffschap Benthem. De Restiquien van dese Natie werden als noch met haren ouden name genaemt / als Wiltfen, gelegen by Campen; Welfen gelegen een mijle van Deventer; Wiltfen en Hilten, dat zijn Wilten, oock gelegen in de boozs. Graeffschap / en mischien oock Ulsen, of Ulfen.

Anno 808/ of (als sommige seggen) 809/ den Coninck Gottrick of Godfrid van Dennemarcken, langen tijdt het oogh gehadt hebbende op dese Landen / en nu menende den rechten tijdt te zijn / om zijn desseyn te volbrengen / vermits den Keyser en Coninck Carolus oud/ swack en afgeslooft was / heeft zijnen Soon Olauum, met twee-hondert Schepen / en eenen grooten Hez-leger / gesonden in Vrielandt, om dat selbige te incorporeren / en aen zijn Kroon te hechten / terwijl den Keyser tot Aken was. De Vrielen heeft hy verscheidene reysen verflagt / en het gantsche Landt dooz-gestroopt en geplondert. Groningen hebbense eerst gantsch uptgeplondert / en van alles berooft / daer nae verbzandt en in de asche geleght. In de Landtschap Drenth hebbense onmenschelijck te werck gegaen / met haer slepende alderhande Dee / en gebangen nemende Mannen / Vrouwen en Kinderen. Tegenwoer is 'er ghenoegh ghedaen / maer was alles te verzeers.

Naer dat nu desen Noortsen Tyran dese Vriesche Landen / gelegen aen de Zee / verkracht / en onder de Deensche Slavernye ghezacht hadde / heeft hy de Landtsaten / die te vooren eenige Silbere Merciersels om hare halsen plachten te dragen / gedwongen houte hals-banden om haer halsen te dragen : heeft haer mede geboden de Deuren van hare Hupsen in 't Noorden te setten / en die selbige seer laegh te maken / op dat zy / upt hare Hupsen gaende / haer seer krom souden moeten bukken / en betoonen eerbiedigheyt tegen het Noorden / altwaer het Vaderlandt was van dese gesellen. Hic poma nata-

mus.

Ick houdet gantschelijck daer vooz/ dat in dese Deensche furie verwoestet zy de vermaerde Hunse. En overmits aller menschen monden vol zijn van dese Hunse, sonder dat yemant yet gewis daer van weet te sprecken / soo moet ick eenige bedenckingen van my / over dit subject / alhier op 't pampier brengen / en den Liefhebbers des Vaderlandts daer mee dienen.

De HUNSO is ghelegen in 't Oosten van de Drenth, op een hooghte / hebbende in 't Oosten een seer groot Mooz / dat vooztijds geweest is een wildt en impassabel Meyz / of staende morich water / omcingelende het meeste gedeelte deser Landtschap Drenth. Dicht by de Hunso, in dit moer / neemt zijn beginsel een Riviertjen / dat allenskens breeder en wijder wert / loopende naer beneden / dooz Groningen in de Noozt-zee / en wert genaemt de Hunefus. Dese Rivier is nu kleyn / en een stuck-weegs toe-gedoocht / vermits dat Moer / waer ypt dese Rivier zijn water ontfanght / volgens den aerdt en natuer van alle Moeren / jaerlijcx drooger en passabeler wert. Doch dat dese Rivier vooztijds groot en nabigabel geweest zy / alsoo dat dooz die selvige de Schepen hebben konnen op- en af-varen / sulcx geruygen die veelderhande stucken van Schepen / en andere soorten van Scheeps-gercerschappen / die te verschepdene tijden / ypt de grondt van dese op-gedoochte Riviere / met verwonderinge werden ypt-gehaelt.

Wengaende het pleyn / alwaer dit oude Gesichte vooztijds ghestaen heeft / is seer ampel en ruym / met eenen heelen hoop Straten / die met blinten of kselinck-steenen beleght en bestraet zijn : welcke Straten op eene plaets recht / op een ander krom / en om-loopende zijn ; en tusschen dese Straten kan een verstandigh oogh perfect sien de pleynen / daer vooztijds de Hupsen of Hutten gestaen hebben. In summa / men kan sien dat 'er in ouden tijden een populouse woonplaets zy geweest / bedwoont van een hoopen menschen. Laet hier noch by komen het oude Erf-geruchte / dat nimmer sal yptsterben / namelijk dat vooztijds een Stadt aldaer soude gestaen hebben / en dat die Stadt soude aen een nabigabele Riviere gelegen / en van Schepen bevaren zijn geweest. Dit is alles waer.

Ten eersten is het secker en onwederspreeckelijck / dat het (ten aensien van zijn eerste fondatie) geen Rooms Gebouw en is : want wanneer die eenige Kasteelen of Burgen bouwden / om haer Guarisoen daer in te logeren / soo gebuychten zy altijd kalk / en tegelen van klep gebaken / en oock backsteen / soo wanneer zy geen andere lebendige steen koften bekomen : nu heb ick iteratibelijck met sonderlinge

linge curieusheyt dit pleyn doozocht / maer hebbe noyt het minste greynjen van kalck of backsteen aldaer konnen vinden / noch ghe-
waer werden dat 'er van anderen aldaer opt gebonden zy gheweest.
Ergo / 't en is geen Rooms / beel minder een Francks Gebouto / en
dien-volgens soo moet zynen oorzponck ouder zyn.

Ick houdet gantschelijck daer vooz / dat 'er in 't eerste getweest zy
een recht Nest der Reufen , dewelcke aldaer zyn t'samen vergadert
getweest / en hebben aldaer haer hutten / en gemeyne by-famenkomst
en wooninge gehad. Dat ick dit geboele / daer toe bewegen my on-
derschepdelijcke pregnante redenen. Ten eersten / soo is 't manifest /
en is af-gedisputeert / als dat in dese Landtschap hebben in d'outste
tijden ghedomineert de Reufen , volgens de bewijzen verhaelt in de
V. Diftin&ie. Hebben nu de Reufen in dese Landtschap geleest / en
zijnse hier gestozben / en begraven / en hebben ons soodantige ghe-
dachtenissen naer-gelaten / die oock wel eenen Osse souden doen op-
mercken ; soo moetense immers oock eenige woonplaetsen en schupl-
hoecken gehad hebben / in welcke zy gewoont / en ten minsten des
Winters zyn gelogeert getweest. Soodanige nu en heb ick / tot noch
toe / nergens in dese gantsche Landtschap konnen speuren / als al-
leen op dese Hunso. Sepulcuren en Begraffenissen van steen en
aerde gemaect bind men in grooten getal / maer niet het minste tey-
ken van woonplaets / als alleen daer.

Dit mijn sustenu wert bevestighe met den name Hunso. Wat is
Hunso anders gesepdt als Hunso? En wat is Hunso anders ghe-
sepdt / volgens d'oude Duytsche spraecke / als een Awe, of Owe,
dat is / een Veldt / of stuck Landts der Huynen of Heunen? Hun-
so dan / is soo veel als Hunen-veldt : Want Huynen zyn Reufen :
En go, ga, gae, gæ, gaw, of aw, is Landt. Van dese Huynen heeft
zynen name dese vooz. Kribber / die by dese Hunso eerst begint / ge-
naemt Hunefus, die dooz Groningen loopt. Van dese Huynen of Reu-
fen, en hare woonplaets / heeft zynen name het Hunfingoër-quartier
in d'Omlanden , desgelijcx de Geslachten of Familien van Huy-
ninga.

Daer beneffens soo en zyn der in geen plaetsen van de gantsche
Drenth soo veel van dese Huyne-Begraffenissen by malkanderen / als
omtrent dese Hunso, en aengrensende Kerspels en Woerschappen :
Alfoo dat men daer upt kan af-nemen / dat aldaer het Nest moet ge-
weest zyn / in 't welcke eenen rest jonge Huynjes of Reusjes zyn upt-
ghebroedt / die sich dooz 't gantsche Landt upt-ghebrejdt hebben.
Waerom oock seer vermoedelijck is / als dese Huynen eerst upt Skania
her-

hertwaerts ober-gekomen zijn / dat zy in dese Kibiere eerst zijn gheslandt / en zijn die selvige op-gebaren / en hebben sich op dese Hunso ter neder-geslagen ; alsoo dat beyde/ de Kibier en dit Veldt / van dese Huynen haren naem ontfangen hebben : want dat die Hunelus in oude tijden Nabigabel zy geweest/ is te vooren aengewesen.

Woorders soo is het seer gelooflijck / naer dat dit godtloose en trotsige gespuys der Reusen van Godt in dese Landtschap is verdelght/ en met de wortel uptgeroep / (hoewel de maniere daer van ons onbekent is /) dat dese Hunso daer nae wederom van dese Landtsaten bewoont en ge-incorporeert is geworden : en dat die daer ter plaetse soo lange gewoont hebben / tot datse van dese voorsz. Normannen en Deenen t'eenemael is verwoest/ verheert/ en in koolen en asche geset/ ter tijdt als de Stadt Groningen tot de gront toe geruineert wierdt ; en dat de Inwoonders van dese Hunso, siende hare woonplaetse en alles verwoest / haer begeben hebben naer d'Omlanden , in welke een groot gedeelte zijn hooft hoe langhs hoe meer upt 'et water opstack / noodigende de menschen om dat selve te komen bedijcken en upt 'et water te helpen / en dat zy een gedeelte daer van hebben geincorporeert / bedijckt en bevolckt / noemende dat/ naer haer oude Vaderlandt de Hunso , het Hunfingoër-quartier.

En dat dit geen ydele presumptien zijn / blijkt upt dese redenen.

1. Dat 'et een seer oudt Landt-geruchte is/ dat die Drentse Hunfingers het Omlandtse Hunfingoër-quartier souden bedijckt en gepleupeert hebben.
2. Het Hunfingoër-quartier heeft eben op den selven tijdt beginnen te floreren als de Drenth , en dien volgens de Hunso van de Deenen is verwoest geworden.
3. Ludgerus, die de Hunfingoërs Gods Woordt gepredickt heeft / wert geschreven den Drenthen gepredickt te hebben / dat is / de Liederen die doe in d'Omlanden woonden/ maer waren upt de Drenth derwaerts gekomen.
4. Den name van Hunso en Hunfingoër-quartier bevesticht 't selve mede.

Anno 810. is 'er sulcken Pest / genaemt de Coge , geweest onder d'Offen en Kroepen in dese Landtschap / dat van hondert nautwe-lijck een is over-gebleven / alsoo dat diergelijcken noyt en is gehoort geweest.

Anno Christi 814/ is binnen Aken oberleden Carolus Magnus, Rooms Kaysers / Koninck van Franckrijck / en een Heer van dese Landtschap / in zijn tseventighste Jaer / en is op den selven dagh / als hy gestorven is / binnen Aken oock begraven. Zijn Soon Ludovicus is hem in dese zijne Rijcken gesuccedeert/ en naer hem Lotharius, anders genaemt Luther ; die oock Heeren zijn geweest van dese Landtschap.

Alsoo

Alfoo nu de Deenen en Noorwegers, verlectert zijnde door de vette
 brocken die sy tot verscheyde reysen uyt dese Landen gehaelt hadden/
 niet naer en lieten alle dese Landen on-menschelijck te tyranniseren/
 en hadden deselve wederom op 't nieuwe door-stroopt / verheert en
 verwoest / en waren soo diep Landtwaerts in gepenetreert / dat 'et
 gantsche Rijk in groot perijckel stondt / en hadden oock de machtrige
 Stadt Duerstadt, die een Koninginne was van alle Steden / in wey-
 nigh jaren vier reysen achter malkanderen verwoest en verbrandt :
 Soo is 'er een onderhandelinghe aenghestelt / tusschen Lotharium,
 Rooms Keeser en Fransche Koningh / ter eener / en den Koningh
 van Dennemarcken en Noorwegen, ter ander zijde / om Vrielandt,
 Drenth, en andere naest-gelegene Landen / aen desen Noordtschen
 Koningh tot een eygendom te transpozeren.

De samentijckte Landtsaten nu / kennende dese Noordtsche koppen/
 en overwegende wat sy van den selven al voor desen geleden hadden/
 en in volgende tijdt noch souden moeten lijden / indien sy aen de
 Noordtsche Kroon gehecht wierden ; En verstaende / dat niet-te-min
 haren Koningh Lodewick met sijne Concepten voort-gingh / en dat
 deselbige haer / als een Been / dese hongerighe Honden wilde voort-
 werpen / om daer aen te knagen / en niet verder in 't Rijk in te dwin-
 gen ; soo hebben sy niet begeert te zijn eenen Jonas, die men buyten
 boordt in de Zee wierp / op dat deselbige soude ophouden te woeden :
 Hierom hebbense sich selfs gereddert / aenbaerdende de wapenen / en
 berjagende desen roof-gierigen hoop uyt 'et Landt. Doch onlanghs
 daer nae zijns wederom ghekomen / handelende alsoo wyreedt als te
 boren ; maer zijn al wederom verdoeben en verjaeght : Alfoo dat
 dit inballen / en verdrijven soo dickwils gebeurt is / dat 'et walgelijck
 is alles te verhalen.

Ma dat nu dese Landen omtrent vijf hondert jaren / meer of min/
 gestaen hebben onder de Koningen van Vranckrijk, welke Konin-
 gen / van Carolo Magno af / tot desen tijdt toe / omtrent hondert en
 tien jaren / oock Roomsche Keesers geweest zijn / welke Koningen
 dese Landtschap door Stadthouders hebben laten regeeren ; soo is
 eyndelijck de Keeserlijcke Croon van de Coningen van Vranckrijk
 gedevolbeert op de Duytschen, en het Duytsche genaemde Roomsche
 Rijk heeft ontfangen sijnen eygen Keeser ; en Vranckrijk heeft be-
 houden sijnen eygen Coningh : Alfoo dat 'et Keyferdom en Vranck-
 rijk zijn van malkanderen ghescheurt. En door dit middel is de
 Landtschap Drenth wederom gehecht aen 't Roomsche Rijk, om-
 trent de tijden van de Keeseren Conrado en Henrico, ghenaemt de

Vogelvanger: En de Kiepers hebben dese Landtschap laten regeeren door Greven.

Omtrent Anno 900. zijn de Barbarische Noormannen wederom geballen in Vrielandt, Drenth, &c. onder een Heydts-man en Opper-hoofd / genaemt Rollo, van Conincklijcken geslachte gheboren / en hebben grouwelijck in dese Landen gehupst met de Ingeserenen. 't Is seer geloofwaerdigh dat Rollo, of Rolde, of Rottlo, een seer oudt Doorp en Gesticht in Drenth, alwaer rare Antiquiteren te sien zijn / van desen Noormannischen Rollo sijnen naem ontfangen heeft. Als het nu hier te Lande alles vernielt en verheert was / is desen roobenden hoop door Walslandt voort-gerucht in Vranckrijck, en heeft het beste ghedeelte van Vranckrijck in byer en bloedt geset / alsoo dat den Coningh Carel de Simpele ghedzongen wierdt desen Rollo sijn Dochter Gislam tot een Wyf / en het gantsche Kant Neustria of Westerrijck tot een erfelijcke besittinghe te geven: welck Landt van dese Noormannen genaemt is geworden Normandye. Als nu desen Rollo door den Coningh en sijne Raden stondt / om dese Conincklijke Donatie te ontfangen / rieden sy hem dat hy / tot een teecken van danckbaerhepdt / des Coninghs voet soude kussen: 't welck hy wepgerde / seggende / Neen by Gott. Waer over den Coningh en sijne Raden lachten / en zijne spraecke niet verstaende / meenden dat hy Bygott ghenaemt wierde / en noemden hem alsoo / en sijne Noormannen / Bygotten.

Anno 914. is in 't Landt van Drenth gekomen Radbous, de beerziende Bisschop tot Utrecht, (wiens Moeders Groot-vader gheweest is den Coningh Radtboudt van Vrielandt) om het Landt nae sijn vermogen / in 't stuck van den Godtsdienst / te refozmeren / oermits noch vele byple Heydensche Superstitien alhier in swaangh gingen. Certwojl hy in dese Landtschap was / is hy in een kranckhepdt geballen / en daer wert van hem geschreven / dat hem door een Goddelijcke openbaringhe te kennen soude gegeven zijn / dat hy wel van dese kranckhepdt opstaen en genesen / maer ebenwel kortz daer nae in den Heere overlijden soude. Kiepende dan uyt de Drenth naer Oedtmarschen, is aldaer in een swaere kranckhepdt gheballen / in welke hy oock aldaer ghestorven / maer tot Deventer begraven is / bermidts hy in ballinghschap leefde / alsoo de Noormannen Uytrecht ingenomen / en alle Grestelijcken verjaeght / of tyrannighlijck ge-tracteert hadden.

Te deser tijdt heeft gheleest / en is geweest een van de naeste Raebuer-Potentaten deser Landtschap / den beroemden Heer / Heer Wolf, Graef

Graef tot Benthem, &c. een van de oudste Graven des Roomschen Rijcks!

Anno Christi 943. in December, heeft den Roomschen Keeser Otto de I, aen Baldrich, anders genaemt Walrich, de XV. Bisschop tot Uytrecht, en des selfs Successseuren / gegeven het Jus Forestense, ofte het Opper-Houtbesterschap / en de Jacht van het Grove Wildt / als Bepren / Elanden / Hertten / wilde Swijnen / Hinden / &c. soo in 't Landt van Drenth, als in 't Woudt van Fulaho, of Vollenboove, alsoo dat niemandt / jae selfs de Greven deser Landtschap / niet meer gheoorloft wierde / sonder consent der Bisschoppen / het boorz. Wildt te bangen.

Op't desen Donatie-Brief blijcken onderschepdelijcke saken / waerdigh om aenghemerckt te werden; Namelijck / dat te dier tijdt de Landtschap Drenth onseplbaer gestaen heeft onder 't Roomsse Rijck: Dat de Drenth gheweest zyn een Landt vol groote Wouden en Boschagien / waer in haer onthouden hebben Bepren / Elanden / Hertten / wilde Swijnen / &c. Dat Vollenhove, met sijne aengehoorige Landen en Wouden / geweest zyn een gedeelte der Landtschap Drenth: Dat in die tijden de Graeffschappen / al hadden se oock eygene namen / nochtans meest genaemt wierden na den name van den Greve, die in die tijd leefde / en de Graeffschap regeerde. Hier wert een gedeelte deser Landtschap ghenamt Eberharts Graeffschap / en een ander gedeelte Baldrichs Graeffschap: Gelijck dan oock Hollandt genaemt is gheweest Dircks Graeffschap.

Omtrent desen tijdt / onder den Roomschen Keeser Otto de III, en den Paus Gregorio de V, is ingestelt de Hooge Keur-bozstelijcke Collegie / tot dien eynde verozdineert / op dat de Keeserlijcke waerdigheyt niet altijdt in een Huys soude blijven / noch oock van de Dupdijche Partie afgescheurt werden: Waer na eenige jaren te voren eenige Romeynen getracht hadden. En tot dese Keurbozstelijcke Digniteren zijn verhofen drie Geestelijcke Prelaten / als namelijck de Ertz-Bisschoppen van Meyntz, Trier en Ceulen: En drie Wereltlijcke / als den Pals-Graef aen den Rhijn, den Hertogh van Saxon, en den March-Graef van Brandenburgh. En desen is bygeboeght / of de stemmen quamen te steken / den Hertogh van Bohemen.

Anno 1024. in Januario, heeft den Roomschen Keeser Henricus de II, dooz booz-beede der Keeserinne Cunigundæ, en Heymonis, des Bisschops tot Verdun, en dooz de Sollicitation des Bisschops tot Uytrecht selfs / de Graeffschap Drenth, met alle sijne Jurisdicctie

en Gerechtighejdt / ghegeven en ober-gedzagen aen Adelboldum ,
Biffchop tot Uytrecht , en des zelfs Successeuren / en fulcks mee
boozweten en consent der famentlijcker Ingefetenen deser Landt-
fchap.

Onder de regeeringe deses Biffchops Adelboldi heeft men in dese/
en omliggende Landen / in 't Zuydt-westen/ eenige maenden gefien
eenen Vierigen Walck in de Lucht / tot verschickinghe aller Men-
fchen ; waer op gevolght is eenen fellen Oorlogh tuffchen den Bif-
fchop boozfchreben / en Diderick de III , Graef van Hollandt , upt
welcken Oorlogh groot verderf van Landen en Lieden is ontfiaen.

De Landfchap Drenth dan / dooz dese Keijferlijcke Donarien van
't Rijck af-gesneden / en eenen nieuwen Geestelijcken Heer ontfan-
ghen hebbende / en het Bisdom daer dooz vergroot en verheerlijckt
zijnde ; soo heeft den Biffchop Adelboldt , in 't jaer 1029 / tot een eeu-
wige Memorie / doen opstellen en ordineeren / een Register van alle
byze Vassallen en Heen-mannen des Bisdoms van Uytrecht . En
onder dese is in ordze de vieriende geweest / den Casteleyn van Co-
vorden , als houdende van den Biffchop te Heen het Casteleynfchap
van Covorden , met het Marschalcks-Ampt van den Lande van
Drenthe .

In het jaer 1040. hebben in de Graefffchap Drenth gewoont drie
Gebroeders / van welcken den eenen genaemt is ghelweest Uffo , of
Ulfo , die men noch heden ten dage somtijdts hoorz noemen Graef
Uffo . 't Is gelooffelijck dat desen / met sijne Broeders / geweest zy
een van de oudtste ingeborene Edelen deses Landts / welckers Booz-
ouders misschien van de eerste Dronthers geweest zijn / die dit Landt
bevolckt hebben / want hy heeft groote goederen hier gehadt / is oock
van groot gefach geweest / en fijnen naem is een rechte Boozdtfche
naem : En oock heb ick dickmaels hooren seggen / datter elders in
dese Landfchap noch eenige onder-aerdtfche mueragien fouden zijn
van sijne Burgh . Witelte , Uffelte , Pele , Lintherunge , Euven , en
andere meer goederen / gelegen tuffchen den Ems en de Lauwers , heb-
ben haer toe-gekomen . Dese Dozpen en Boerschappen / gelegen in
de Drenth , zijn genoeg bekent / en zijn als noch in wesen . Doch dooz
Lintherunge of Lintering , meen ick verstaen- te werden Lenfring ,
waer van tegenwoordig Heer is / den Heere Ritmeester J. van Wel-
velde , gelegen by Elde .

Alle dese goederen heeft den Keijfer Henricus de III. gegeven aen
den Biffchop van Urecht , upt oorzake dat desen Uffo , en zijne Broe-
ders / van dese goederen vervallen en verstoffen waren / wegen hare
fchande-

schandelijke vermetenheyt / ober welcke zy waren gerechtelijck aen-
geklaeght/ oberwonnen en gecondemneert.

Dyt 'er oude en obergebleven erf-geruchte heeft men dit/ dat desen
Uffo, en zijne Woeders/ schandelijke straetschenderpe/ rprannpe en
getwelt tegen in- en Dytlanders souden bedzeben hebben. En als
den Keyser / tot Utrecht doen ter tijdt berkerende/ wegen dese hare
insolventie en getwelt haer hadde willen straffen / dat zy den Keyser
souden tegenstandt gedaen / en haer te weer gestelt hebben / en des-
halben gecondemneert zijn.

Dit oude geruchte houd ick booz een gewisse oorzake van haer
rechtbaerdige verlies. Immer s soo is het secker / dat in die / en in
volgende tijden / de straetschenderpe / plonderen / openbaer getwelt/
soo seer in swangh gingh / niet by gemeyne Lieden / maer by veel
boozname Stants- personen/ dat sommige niet meer werck daer van
maecten / koop-lieden Wagens / Hupsen en Woerschappen uyt te
plonderen/ al bleef somtijds den eenen of den anderen in den loop/ als
met de Jacht in 't Veldt te gaen jagen. In geballe op dit schandelijc-
ke seyt een Bozger of Boer betrapt wierde / die most sonder genade
hangen: maer hogere Stands - personen lieten haer beduncken
dat 'er haer by stondt.

In het selfde jaer 1040/ in Junio, den Keyser Henricus noch tot
Utrecht zijnde/ heeft aen den Bisschop van Utrecht gegeven een goe-
de partpe Landts / gelegen omtrent Groningen, in 't Landt van
Drenthe, dat sommige meenen geweest te zijn het Go en Woldtrecht,
als hebbende booztijds / of ten deele / of in 't geheel / behoort tot de
Drenth. Soo liberael was desen Keyser tegen het Bisdum/bermits
zijn Vaders ingewandt/ namelijk des Keyser s Conradi, tot Utrecht
begraben was/ hoewel het lichaem gebracht was naer Spier.

Anno 1046/ in Junio, heeft den selben Keyser Henricus den Bisschop
Bernolpho gegeven de Graeffchap / die naer den doodt van Hertoch
Goselyn, in Drenth, aen den Keyser verballen was: alsoo dat noch
Greve, noch pemandt anders / hooge of lage-stands / eenigh gebiedt
in 't boozs. Graeffchap soude mogen gebuycken / sonder alleen den
Bisschop. Desen Goselyn is geweest een Hertoch van Lothingen,
heeft eenige bedieninge gehad in Hollandt en Vrielandt, en is ghe-
weest een Greve ober een secker quartier in dese Landtschap.

Obermits nu den Keyser Henrick, Anno 1024/ in January, aen
den Bisschop Adelboldum, alle Jurisdicte en Gerechtigheden der
Graeffchap Drenth gegeven heeft / en sulcx met Brieven bevestight/
gedateert te Babenberg: en geeft nu in 't jaer 1046/ aen den Bisschop

Bernolph de Graeffschap van Gofelyn, dooz Wieben gedateert tot Aken: soo moet volgen / dat de Donatie van 't jaer 24. geweest zy een Acte sur vivance, die niet eerder heeft konnen effect sozteren / als Heer: toch Gofelyn overleden was. Gelyck dan oock soo wel upt dit / als hoorgaende Donatien blijkt / dat de respectibe Greven deser Landtschap gantsch geen eygendom gehad hebben ober hare Territorien of Graeffschappen / maer dat die selbige / naer haren doot / wederom gedevolbeert zijn aen de Keyfers / en dat zy die selve niet en hebben konnen aen de Bisschoppen schencken / eer de Greven doot waren.

De Greven deser Landtschap Drenth, moeten seer slof en naerlathigh geweest zijn in die tijden / of daer moet yet geweest zijn dat haer verhindert heeft / waerom zy niet een / twee / of meer Graeffschappen deser Landtschap hebben gesocht te verkrijgen van de respectibe Roomsche Keyfers / in eeuwigen eygendom / booz hare posteriteet / gelyck eenige jaren te vooren de meeste Graaven van Duytslandt gedaen hadden onder de Keyfers genaemt de Ottones, als dooz welke erfelijcke Successie het Roomsche Ryck extraordinaris is gestijft / en die autoriteet der respectibe Graaven merckelijck gesteygert. Dooz upthoopinghen / dooz Houwelijcken / dooz versterben / of andere incidenten / zijn drie / vier / of vijf Graeffschappen in een aensienelijck Corpus gecoaguleert / alsoo dat die selbige / die booztijds beneficieerde Greven, Drossen of Baljuwen geweest zijn / nu ter tijdt zijn Erflijcke Princen / en Princelijcke Graaven.

Sedert den tijdt dan / dat die Heeren Bisschoppen van Utrecht, Heeren geworden zijn van dese Landtschap / hebben zy sich altijd in eygene Persoonen laten huldigen in dese Landtschap / als Heeren des Landts / namelijk op den Bisschops-bergh tot Havelte, en tot Hulsvoordt, alwaer booztijds een Capelle gestaen heeft / behoorende onder de Heerlijckheyt Covorden. En op dese plaetsen zijn oock alrijt / ter tijdt der Bisschoppelijcke huldinge / onder 't Wolck gewonnen en gestropt goude en silbere Penningen.

Doch dese Donatie der Roomsche Keyseren heeft in dese Landtschap oneyndelijck quaedt / tegen 't vermoeden der Landtsaten / veroorzaecht / en is een oorsaek geweest van veel selle en bittere Oorzaken / alsoo de Bisschoppen altijd gesocht hebben de oude Privilegien en Gerechtigheden deser Ingesetenen te krencken / en absoluptelijck te regeeren. De Drenthers nu / considererende dat zy waren een seer oude en byzondere Natie / en hadden / om hare oude byzpheyt te conserveren / dat tyrannische jock der machtige Romeynen van haren hals afgevozen / en hadden soo veel hondert jaren hare byzpheyt gebuyckert onder

onder de Driesehe en Franxse Coningen / en eyndelijck onder de Roomsche Keyseren ; soo kostten zy daer toe niet verstaen / dat zy nu in hare byzheyt souden gekrenckt werden van een byreemt Volck / namelijk de Geestelijckheyt tot Utrecht : Want in der waerheyt / soo hebben de Drostien en Ingesetenen deser Landtschap / in wepnigh jaren / meer krackeel gehadt met eenige Bisschoppen / als zy opt ghehadt hebben met alle Franxse Coningen of Roomsche Keyseren.

Het heeft geen geringe veranderinge konnen veroorzaken / dat die onderschepdelijcke Greven deses Lands / die sonder twijffel de Edelste en Rijckste van 't Landt zijn geweest / zijn afgeschafft / en hare Descendenten alle hoope van de obtineringe harer Vaderlijcke Graeffschappen is afgesneden gheworden / en dat ober 't gantsche Landt gestelt wierde een Marschalck / namelijk den Casteleyn of Burgh-Graef van Covorden.

Anno 1096 / zijn in dese Landtschap / gelijk mede in de andere ommeliggende Landen / upt bevel Urbani de II, Paus tot Roomen, publicke Vermaen-brieven gepubliceert / waer in alle menschen / die eenighsins van staet / middelen en couragie waren / vermaent werden / sich te willen laten gebuycken in den heyligen Oorlogh / onder den Hertoch Godefryd van Bullion, tot boozstandt der Christelijcker Religie / tot tegenstandt der Turcken en Mahometanen, en tot recupereringe van 't Landt van Beloften, om dat selbige met gewapenderhandt wederom te verlossen upt de klauwen der Turcxse Draken. Den Bisschop heeft hier in groot deboyz gedaen / doch in dese Landtschap is wepnigh gehooz geweest : maer verschepde Vriefen hebben haer opgemaect / en zijn derwaerts gegaen.

Het ooghmerck deser Christen Potentaten is wel goedt geweest ; maer dat Godt geen wel-behagen gehadt heeft aen dese expeditie / is upt de effecten wel gebleken / aengesien wel in 't beginsel alles sich wel liet aensien / doch is t'eenemaal te niet geloopen en verdwonen / alsoo dat de Christenen / met de kous op 't hooft / wederom zijn t'hups gekomen : want de tijdt en was doe noch niet gekomen.

Anno 1118 / hebben de Groningers hare Stadt verwoydt en met een starcke Muer begost te besuyten. Hier tegen hebben haer gekant de Bisschoppen / en hebben aengevangen het werck wederom onder de boeten te werpen / gebiedende de Groningers haer in volgende tijdt van soodanigh fortificeren harer Stadt te onthouden : doch hoe wepnigh die van Groningen sich aen dit ongerijmde verbodt hebben laten ghelegen zijn / sal upt 'et verbolgh blijcken.

Anno 1138 / is oberleden Johannes de Stampo, of Stampis, oudt zijnde
dyse-

drie-hondert een-en-festigh jaer; is in sijn leven een tijdt langh ghe-
weest Eedelman en Schildt-knaap van Carel de Grootte, zijnde Heere
van dese Landtschap / en heeft desen sijnen Heer overleest / ongebaer
drie-hondert vijf-en-twintigh jaren. Van desen zijn boort-gekomen
de oude Switsersche Edeelen van Stampa.

Als in dese tijdt Heer Herbert van Bierom, Bisschop tot Utrecht,
gerepft was naer Roomen / om eenige saken te verhandelen met den
Paus Innocentio de II, zijnder in des Bisschops absentie / in Drenth
en tot Groningen, sware beroerten ontstaen / wegen de quade proce-
duren der Bisschoppelijcke Officieren / als die geachtet wierden niet
anders te soecken / als de goede Ingesetenen gantschelijck te onder-
drucken / en van haere Wygheden te berooven / en alles aen haer te
trecken.

Een gedeelte van de Groninger Stadts-muer was / door ordze en
last des Bisschops / ter neder-geworpen: Den Bisschop / vindt in't
hoofd hebbende / is nae Roomen: Sijne Dienaers immiddels spelen
lustigh hare personagie / en tergen op alle manieren de Bozgers / al-
soo dat sy booz oogen sien dat'er ontweder op handen is / en dat'er wat
onsmaeckelijcks booz haer gebrouwt wert; werden derhalven ghe-
nootsaecht sich by tijdts te versien / en in een goede postuer te stellen.
Wallen derhalven met grooten pber aen't Iwerck / beschanffen Wal-
burgs-Kerck, en maken rontom deselbige eene Beschansinge en Bol-
Iwerck / waer upt sy groot ghetwelt doen tegen de Bisschoppelijcke.
Doch onder de Bozgers selfs was on-eenighepdt.

Den Bisschop nu alles verstaen hebbende / en sich van Roomen
naer hups spoedende / is ten hooghsten verstoot en vergramt / dat
de Groningers hem niet en willen in sijne Geboden en Bevelen abso-
lupt gehoorsaem zijn: Hy pronckt sijne pretensie op tegen de Gronin-
gers, met et pretert / dat sy van een Godts-hups een Wapen-hups
en Dwinger gemaecht hadden. Hierom vergadert den Bisschop by
een al wat hy van gewapende-handt bekomen kan / en marcheert al-
soo met een grooten hoop gewapent Volck door de Landtschap Drenth,
en bestoemt de Groningers soo lange / dat sy haer epudelijck moeten
op-geven. Daer op werpt den Bisschop ter neder alles wat de Gron-
ingers gebouwt hadden tot haere defensie en verskeringhe / met een
scherp gebodt / van gene bescherminge in volgende tijden booz haere
Stadt te maken.

Wozders waren der twee Gebroeders / genaemt Egbert en Ludolph
van Gronenbergh, van ouden Adelijcken stam geboren: Egbert was
Erf-Drost tot Groningen, en Ludolph Erf-Marschalck van Drenth,
en

en Casteleyn tot Covorden : En dese hooge digniteten en Ampten waren haer / als Keen-goederen / van hare Dooz-baderen aen-geerft / waer booz sy groote sommen gelts betaelt hadden.

Hu hadde den Bisschop twee broeders / Lieffert en Ludolf van Bierom, die wilde hy gaerne alle-beyde te gelijk groot maken. Hy bevindt dat hy in sijn gantsche Bisschdom gene Ampten heeft / die soo honorabel en profitabel zijn / en met welcke hy dese sijne broeders soude moghen vercierren / als dese twee boozsz. heerlijcke Officien. Den Bisschop nu gloriens zijnde / vermits hy de Groningers de Wapenen uyt de handen gepraet hadde / en die nu geene Mueren / Wallen of Grachten hadden ; steunende oock op de gunste des Keysers Conradi ; soo heeft hy dese twee broeders van hare Erf-Officien gedepoorteert / en heeft sijnen broeder Liffrydt ingestelt tot Erf-Drost tot Groningen, en Ludolph Erf-Marschalck ober de Drenth, en Erf-Casteleyn ober Covorden.

Dese onberwachtete en onredelijcke Actien / hebben sulcken opspraeck / achterklap en haet verweckt door het gantsche Bisschdom / dat aller Menschen monden / en de Historien der Scribenten daer van ober-bloeyden. De Groningers, als mede de Drenthers, en oock de af-gesette de Heeren / merckende en booz ooghen siende waer mede den Bisschop tot noch toe hadde swanger gegaen / en wat sy in volgende tijden / onseplbaer / van den Bisschoppelijcken Stoel te verwachten hadden / hebben op middelen beginnen te gedencken / om haer te Wapenen tegens vorder getwelt en inbreucke harer Dypheyt.

Geduerende dese haperinge met den Bisschop Herberto, is desen Bisschop noch een ander ongebal toe-gekomen : Want Heer Otto, Dalts-Graefaen den Rhijn, en Graef tot Benthem, zijnde Swager van Graef Diderick de VI. van Hollandt, hebbende oock eenighe groote pretensien op desen Bisschop / en niet konnende by den selben optineren / is met ghelwapender-handt gheballen in de Twenth, en heeft die schrickelijck verwoest / en alles verheert waer hy quam. Hem bejegent den Bisschop met een groot Heer. Daer wert seer fel aen beyden zijden gebochten by Oedtmarschen. Graef Twicklo van Beyle werd doot ter neder-geslagen. De Benthemers wijcken : Den Bisschop eyndelijck behoudt de victorie ; en den Dalts-Graef wert gebangen naer Utrecht gebracht.

Dit gheruchte komt ter dooren van Graef Diderick van Hollandt, wiens generens gemoedt niet en stontt te verdragen dat sijn Swager soude zijn een Gebangen eenes Bisschops : Deshalven begeeft hy sich in de Wapenen / vergeselschapt met vele Edelen en Heeren uyt

Hollandt, marcheert naer Utrecht, en belegerd dat / preparatien makende om te stormen: Doch den Bisschop in noodt zijnde / en geen middel vindende om den Graef van Hollandt tegenstandt te doen / bedenckt een ander middel: Hy kleeft hem in sijn Bisschoppelijcke Pontificael / en gaet met de gantsche Cleresije / ongewapent / buyten de Stadt den Graef te gemoedt. Den Graef ontfanght hem met eerbiedigheyt: Den vrede wert gemaect: Den gebangenen Palts-Graef / Heer Ottho van Benthem, wert van sijne gebancknisse ontslagen. Doch kortst daer na wiert desen upnemenden Heer / die soo schoon geacht wierdt als Absalon, van den Graef Herman van Stalecke, dat is Bachrach, jammerlijck doozstecken / en sijn Heef Otto, Soon van Diderick Graef van Hollandt, wierde wederom Graef van Benthem.

Anno 1164. heeft dat byer / dat nu eenige jaren hadde liggen smoken / beginnen te blaekeren / tot Groningen: Want Lieffert, den Erf-Dyost van Groningen, tegen wille en danck der Groningers in dese Chergie gestelt zijnde van sijnen voeder den Bisschop Herbert, was ghestorven / sonder Sonen naer te laten: Doch hy hadde een Dochter naer-ghelaten / en die hadde verscheydene Soons; waeromme sy sustineerde / dat een van dese Soons in dit Burgh-Graeffschap / als in een Leen-goedt / behoorde te succederen. Den tegenwoordigen Bisschop / Godefryd van Renen, wepniigh achtende dat dese Soons volle Neven waren van den oberledenen Bisschop Herberto, en willende nu in sijnen tijdt alsoo wel sijn profijt soecken / als Herbertus in sijnen tijdt ghedaen hadde / sustineerde / dat dooz den doodt van Liffrydt het Leen baceerde / en aen den Bisschop wederom vervallen was / en niet en kost op een Dochter of haer kinderen debolveren.

Dese Dochter nu van Liffrydt, en hare Soons / siende dat den Bisschop haer verstooren wilde / hebben / met hulpe der Drenthers en Groningers, haere pretensie getransporeert aen Graef Hendrick van Gelderen, om onder sijne vlcugelen te schuylen. Die van Groningen en Drenth, doek niet stille sittende / obermits zy t'elekens van de Bisschoppen geterght en verhozt wierden / hebben aen hare zijde gekregen de Burgerije van Utrecht, en sommige andere Heeren / die Vassallen des Bisschops waren.

Den Graef van Gelderen dan heeft dese Dochter en hare kinderen dit Burgh-Graeffschap wederom te Leen gegeven / en is daer op met sijn Vrijghs-heyz gemarcheert nae de Drenth, niet sonder merckelijcke schade der Ingesetenen / en van daer na Groningen, bergeselschap

schapt met Heer Diderick van Batenburgh, en andere Heeren / belegerende en besettende binnen Groningen den Bisschop met alle sijne Suite / op eenen sekeren Toozn/ alwaer hy oock den Bisschop in sijne handen soude gekregen hebben / by aldien hy / door hulpe en belepdt van Graef Diderick van Cleef, niet en ware ontblucht. Inmiddels koert tot Groningen van bey de partijen furieuselijck gebochten en gestozmt / doch den Bisschop met sijne partijc raechte te koert / en wiert van belen verlaten.

Als nu in dese tijden de byandschap tot Groningen continueerde/ komt Graef Floris van Hollandt, van den Bisschop seer anghstelijck gebeden zijnde / met sijn Heer oock tot Groningen, om den Bisschop uyt den noodt te helpen. Den Bisschop en Graef van Hollandt bestozmen Groningen van buyten sonder ophouden: Maer den Graef van Gelderen, en Heere van Batenburgh, met de Boggerije / beschermen de Stadt van binnen. En dit geweldt heeft omtrent een Jaer geduert / tot extreme schade des Landts van Drenthe, als dewelcke was een rendebou van alle dese Troupen. Spindelick heeft sich den Keyser Frederick met desen handel bemoept / door wiens bebel / door Heer Reinholdt, Ertz-Bisschop tot Ceulen, dit byandslijck geweldt is ter neder geleght / en den Wyde gemaeckt / op conditie / dat de Heben van den oberledenen Liffrydt, den Bisschop geben souden drie hondert Marck / en ontfanghen dan wederom van den Bisschop te Leen het Burgh-Graeffschap van Groningen.

In 't Jaer 1172 / is 't sulcken wonderlijcken / lieffelijcken en warmen Paer-winter en Dooz-tijdt geweest / dat in dit / en omliggende Landen / in 't upgaen des January, sulcken oberbloedt van Gras en Wepde in de Landen gebonden wierde / als opt in 't beste van eenen vruchtbaeren Somer. Omtrent Lichtmis broedden de Doozeltjes Jongen uyt; en men hadde Mey-butter in Januario.

Anno 1181 / is hier ghesien gheweest een seer schryckelijcke blammende Comeet-sterre, met eenen langen Staert nederwaerts stralende. Een booz-bode van dieren tijdt en sterfte / die dan oock beyde daer op gevolght zijn.

Anno 1196 / onder de Regeeringe van Heer Baldewijn, Bisschop tot Utrecht, zijnde broeder van Graef Floris van Hollandt, en Graef Otto van Benthem, wierde de Landtschap Drenth uyt den name des Bisschops geregeert door een booznaem Edelman / genaemt Heer Floris, zijnde Casteleyn tot Covorden, en Marschalck van Drenth. Nu was in dese tijdt seer groote passagie en doortocht door Covorden, van Wagens en Karren / te voet en te Paerde / welke Wagens /

Karren en Waerden meestendeels de Onderdanen van Graef Otto van Benthem toe-behoorden: En in dese tijdt was 'er groote Com-
mercie tusschen de Graeffschap Benthem en Stift Munster ter eener/
en de Stadt Groningen ter ander zijde. Munster en Benthem sonden
continuelijck naer Groningen Benthemer Steen/ Hout/ Rogge/
Wolle/ Schincken/ Canifas/ Verckens/ Barck/ Raden/ Wan-
nen/ Kuppen/ grobe Laeckens/ &c. Groningen sondt wederom
Kaes/ Butter/ Stockbis/ Craen/ &c. Daer en was in die tydt
noch geenen handel in Hollandt.

Alle dese Waeren dan/ en Coopmanschap/ moesten door Covor-
den, soo in 't uytgaen als weder-keeren; en albaer moeste een tijde-
lijke Col booz alle Waeren gegeven worden. Maer Heer Floris,
sijne residentie houdende op 't Casteel tot Covorden, schattede en bil-
de de Cooplieden en Passagiers soo ongenadigh/ dat al de Werelt
daer ober klaegghde en t'onbieden was/ alsoo dat de onderlinge Com-
mercie daer door een merckelijcken krack kreegh.

Hoewel nu Graef Otto van Benthem desen Casteeln verschepden
reysen booz synen broeder den Bisschop verklaeght/ en den Bis-
schop hem oock bittere reyzementen gegeven hadde/ met d'vngemen-
ten van sware straffen/ indien hy van dese schenderijen niet en desis-
steerde: Soo maecte eventuel desen Heer Floris niet veel werck daer
van/ Disspenderende sijns Heeren des Bisschops verbodt/ gingh
sijnen ouden gangh/ en beterde sich als Scharbier op den tap.

Doch desen Heer Floris wierde heymelijck gestijft en opgerockent
van Graef Otto van Gelderen, die een vbandt en bentijder was van
de regentwoordige glorie en grootheyt des Hupses van Hollandt, als
waer toe behoorden den Bisschop van Utrecht, den Graef van Hol-
landt, den Graef van Benthem, en Theodoricus, die daer nae oock
Bisschop geworden is: Alsoo dat Hollandt, Zeelandt, Utrecht, een
ghedeelte van Vrielandt, Over-Yffel, Drenth en Benthem, van het
Hollandtsche bloedt geregeert wierden.

Den Bisschop nu dese Disspidentie en Complotterije sijner Vas-
fallen niet komnende verklaeuwen/ is met gewapender-handt geko-
men Covorden belegeren/ bestormen en vbandtijck aentasten.
Doch Heer Floris, en sijn Stief-Soon Folckert, bevindende haer
niet sussisant te zijn tegen-weer te doen tegen sulcken machtigen ge-
wapenden Heer/ hebben de vlucht genomen/ en zijn door-gedaen.
Waarom den Bisschop/ in de plaets deses Florentij, tot Casteeln
en Marschalck ghestelt heeft eenen vermaerden en dapperen Ridder
uyt Hollandt, genaemt Heer Gijsbrecht van Poskijn.

Doch

Doch den Bisschop Baldewijn daer na gewaer wordende dat 'er een heymelijck byer aengeblasen wierde: Dat den Graef van Gelderen het zaedt van on-eenigheyt in dese quartieren heymelijck zaepde: Dat oock de Ingesetenen van Drenth en de Groningers, twegen eenige saken / gemiscontenteert waren / en staken de hoofden t'samen / met Corespondentie van andere meer: En dat de schouderen van desen Heer Poskijn niet sterck genoegh souden zijn om desen last te dragen / noch oock sijne Auctoriteet soo groot / om by de gemiscontenteerde den Biede te onderhouden: soo is den Bisschop van sijn geworden na een hooger Standts-persoon om te sien / dien hy wistte hem getrouwt te zijn / om dooz des sels belepdt / auctoriteet en boozsichtigheyt / het gantsche Ober-sicht in rust en biede te houden / en het aengestecken byer te dempen.

Den Bisschop dan / hebbende den Ridder Poskijn met alle beleeftheyt van dese sware Chergie ontslaghen / heeft ernstelijck verzocht en gebeden sijnen broeder Graef Otto de IV. Graef tot Benthem, &c. dat hem gelieven wilde / tot dienst des Bisschops sijnes broeders / en tot rust des gantschen Ober-sichts / en dooz begeerte hare broeders des Graben van Hollandt, dese Chergie van het Marschalck's Ampt ober de Landtschap Drenth, met sijne anneren / soo lange op hem te nemen / tot dat dit ontveder gestilt / en die bitterde gemoederen gepaept waren: op dat het Hups van Hollandt in sijn Hoogheyt mochte blijven / en den Graef van Gelderen in sijne deffenen gestut werden.

Graef Otto van Benthem liet sich gheseggen / en komt met sijne Suite / en met een gedeelte van sijne Familie en Hof-houdinge / op 't Casteel van Covorden, om aldaer eenen tijdt langh sijne residentie te houden / en de Persoon sijns broeders des Bisschops / in 't stuck van de Wereltlijcke Regeeringe / te representeren.

Anno 1196. Heer Folckert van Covorden, Stief-Soon van Heer Floris, nu onlanghs ontslagen zijnde van sijne gebanckenisse / waer in den Bisschop hem op 't Hups Ter-Horlt ghehouden hadde; hebbende oock onlanghs een rijck Houtvelijck ghedaen / waer dooz hy niet alleen groote Rijckdom bekomen hadde / maer oock aen boozname Geslachten en Familien geallieert was: Heeft met hulpe der selviger de Groningers en Drenthers gebzacht in de Wapenen / alsoo dat sy tegen den Bisschop zijn opgestaen / van booznemen om haer recht met de Wapenen te berdedigen.

De Groningers dan en Drenthers boegen hare Wapenen t'samen / vallen booz eerst op Groningen, overballen en slaen doodt den Burg-

Graef van Groningen, dien sy hateden / en die t'eenemael aen de zijde des Bisschops en des Graven van Benthem was. Tot Groningen nu alles opgeschikt / en na haren wille schoon-gemaect hebbende / marcheeren t'samender-handt naer Covorden. Covorden siet men in de lichte blanime staen / en alles wat des Bisschops is / werdt tot Covorden verheert en verwoest.

De Bozgerije inmiddels van Groningen, de handen nu los hebbende / vallen met eenen grooten yver aen het bozdere opmaken van hare Stadts-muer / 't welck hun booz desen van de Bisschoppen belet was. Maer de Drenthers en waren daer mede noch niet gepapt / dat zy aengetast hadden alles wat des Bisschops was in de Landschap Drenth en Heerlijckheyt Covorden : maer vallen noch met gewapender-handt in de Twent, roovende en verwoestende aldaer alles wat zy wisten dat den Bisschop toebehoorde.

Inmiddels wapent sich den Bisschop. Hy komt met zijn gewapende Heerz geballen in de Drenth : Graef Otto van Benthem komt oock met eenen anderen hoop van achteren vallen in de Drenth, namelijk van Steenwick. Den eenen geeft den anderen niet na / in 't branden / blakeren / verwoesten en vernielen / alsoo dat 'et daer booz gehouden werdt / dat het meeste gedeelte der Drenthe in kolen geset was ; en het geruchte van desen furieuusen Oozlogh versprepde sich in alle Landen.

Geduprende nu dese erbarmelijcke troublen / komt Graef Otto van Gelderen in de Drenth, en interponeert sich als Mediateur tusschen beyde partijen / om deselbe in vzeede met malkanderen te versoenen. Self Graef Otto van Benthem en liet niet na / alles wat in hem was / dese strydige partijen met malkanderen te versoenen / om alle bozdere onheplen te verhoeden. Doch 't was te vergeefs / want den Bisschop en vertroude den Graef van Gelderen niet / als houdende hem booz dien die dit welbe eerst hadde aengedraept. Ebenwel wierde de sake soo verde gebzacht / met die van Drenth en Groningen, dat de Groningers upt-maken souden vier / en de Drenthers twaelf boozname mannen / welke soo lange tot Deventer in arrest souden blijven / tot dat Groningen en Drenth den Bisschop souden hebben gedaen eenige satisfactie.

Doch hier mede en was den Bisschop niet gecontenteert / waerom hy dese sefthien Gegijfelde mannen in de gebancknisse heeft laten werpen. En hier dooz is den Graef van Gelderen soo verstoort en verbittert geworden / dat hy met een booz hooft en vergramt gemoedt is wech-getrocken.

Heer Folckert van Covorden inniddels oock niet slapende / maer bernemende dat Graef Otto van Benthem dooz veelberhande occupien ten dienste zijns broeders des Bisschops gedistrahert wiede; dat den selven oock niet en waer op 't kasteel te Covorden; dat oock den Bisschop het meeste volck upt 'et kasteel gelicht hadde / alsoo datter weynigh besettinge in was; is gekomen met een goet getal wel-gewapent volck / en heeft het kasteel met verrassinge ingenomen / gebangen nemende de Gzabinne van Benthem, met de dienaers die daer present waren / en beroovende de Gzabinne van alle hare Juweelen. Doch den Bisschop heeftse kortz daer na upt hare detentie verlost / mits ontslaende de seshien Gebangenen upt haer gebanckenisse.

Daer mede krijght den Bisschop nieuw volck / en doozstroopt de Drenth, en doet ober-al ontwaerdeerlycke schade: gaet bodder en belegert het kasteel tot Covorden, bestormende dat selve daeghlyckz met seer groot geweld; maer ten was soo lichtelijck niet te winnen.

Doch vermits dese tweespalt was streckende tot een totale rupne des gantschen Landts / en dat onderschepdelijcke Hooge-stants-personen sich hier mede bemoeypden / soo hebben eyndelijck Heer Philip-pus, Ertz-Bisschop tot Ceulen, en Heer Comraedt, Ertz-Bisschop tot Meyntz, sich tot Deventer laten binden / als Mediateurs / om dese binnege tweespalt wegh te nemen. Dese dan hebben beraemt eenen wegh van accommodatie; Namelijck / dat Heer Rudolph van Covorden, als rechte en Wettelijcke Erfgenaem / den Bisschop soude tellen duyfent Marck / en ontfangen dan wederom van den Bisschop te leen de voorsz. Officien. Doch den Bisschop en heeft daer op geen resolutie gegeven: en die Mediateuren zijn wederom vertrocken met ongedaen werck.

Daer op laet den Bisschop wederom nieu volck werben / dooz zijn broeder van Benthem, en komt daer mede omtrent Covorden, campeert sich aldaer / en laet zijne Centen aldaer rechten. De Landtsaten der Drenth vergaderen oock t'samen / en slaen haren Leger dicht by het Leger des Bisschops.

Terwijl dese twee Legers op malkanderen leggen loeren / gebeurt een bzeemt incident. Eenige jonge leckers / ongeoeffende Soldaten des Bisschops / upt eenen dollen en onbesonnen pber en bechtsucht / doen sonder last en ordze eenen aenval op de Drenthers, die dan hier dooz gererght zijnde / gaende gemaecht werden / en slaen niet alleen te rugge dit jonge volckerken / maer hassen oock met een furie op des Bisschops gantsche Leger / bzingen den Bisschop / den Graef / en het

het gantsche Leger / eerst in disorde en confusie / en eyndelijck op de blucht / alsoo dat beyde / Bisschop en Graef / ter naeuwer-noodt haer leben daer van brengen. De Drenthers kregen hondert Edeelen gebangen ; doch daer waren maer dertigh man doot gebleben.

Den Bisschop nu alhier zijn hooft gestoten hebbende / en wetende dat den Graef van Gelderen de boornaemste Koerbinck was van dese menighbuldige ellenden / soo vergadert hy zijn volck t'samen / valt daer mede op de Veluwe , verbrandt / verwoest / verdestrueert alles waer hy komt / en doozstroopt alsoo de gantsche Veluwe.

Dit gerucht in Drenth komende / grijpen de Lantsaten datelijck aen de wapenen / vallen met macht wederom in Twent , zijnde des Bisschops Landt / en doen aldaer gelyck den Bisschop op de Veluwe gedaen hadde : Doch ondertusschen moeste de onschuldige en ongeluckige Stadt Oedmarfchen aenhouden / die seer verdestrueert wiert.

Merckt hier Nefter : Wat kan uyt een geringh boncrken een groot byer ontstaen ! En hoe ongeluckigh zijn de onnoosele Onderdanen / welcker Lants-heeren in sware onhepfen verballen ! Komt het niet eyndelijck altyt aen op de onschuldigen ?

Immiddels zijn de Drenthers gaende gemaeckt / die niet versadicht en zijn van de wrake die zy genomen hebben van de Bisschoplijcke Twenters ; maer hare tanden wateren haer oock naer Deventer. Maer waerom meer naer Deventer als naer Campen of Swolle , of Oldensel ? Deventer was de Babylonische gebanckenisse getweest van de seshien aensienlijke Gebangenen ; en 't is geloosijck / dat zy daer ter plaets alsoo zijn onthaelt / dat zy het singen vergetende / hare Harpen aen de willigen gehangen hebben. Wat 'et is / zy hebben een quæt oogh gehad op Deventer , daerom komen zy deselbe belegeren / en bestormense met groote sozze / den tijdt van elf dagen : doch daer na quiteerense deselbige. 't Is gelooselijck dooz gebreck van victualie / want 't was midden in 's Bisschops Landt / alwaer zy geen toevoer hadden te verwachten.

Sy dan nu siende dat zy haren moedt niet koelen kosten op de Bisschoplijcke Stadt Deventer , soo nemense een andere resolutie. De Stenden der Lantschap vergaderen / en geben en dragen op aen den Graef van Gelderen , alle de Renten en Pachten / die de Bisschoppen jaerlijcks uyt de Landtschap Drenth plachten te genieten.

Den Bisschop nu aenmerckende zynen tegenwoordigen staet / namelijk : dat hy in den Oorlogh verwart was met den machtigen Potentaet den Graef van Gelderen ; desgelycks met de Drenthers

en Groningers; dat hy van 't Kasteel van Covorden, en van de hooge Drentse Officien versteen was; dat hem alle zijne jaerlijckse Intraden uyt dese Lantschap ontnomen / en zijnen Wyant gegeven waren; dat oock de Burgerije tot Groningen, in spijt des Bisschops, haer Stadt met een muer omzingelt hadden: So is hy gerepst naer den Roomschen Keyser Henricum VI, tot Meintz zijnde / die een verwanthe was van het Huys van Hollandt, en heeft booz den selvigen de Groningers, Drenthers, en de Graef van Gelderen seer swaerlijck berklaeght.

Den Keyser de klachte des Bisschops verstaende / is daer door seer vergramt geworden / en heeft den Bisschop wederom afgebaerdicht met een scharp dreygement-schryft aen de Stenden deser Lantschap / en andere Wyanden des Bisschops, indien zy den Bisschop geene satisfactie en gaben / en haer onder zijne gehoozsaemheyt submitteerden: Daer beneffens heeft den Keyser den Bisschop beloost assistentie te doen van Krijghs-bolck / indien 't de noot soude vereyschen.

Terwijl nu den Bisschop met zijne saken geoccupeert is tot Meintz, komt hy aldaer te vervallen in een doodelijcke krankheyt / aen welke hy gestorven / naer Utrecht getranspoteert / en aldaer begraven is. Hy is gheweest een sachtsinnigh en lanckmoedigh Heer van natuuz / seer kuytsch en rechtbaerdigh / maer ongeluckigh wegen de verscheydene noodige Oorzogen / in welke hy / door aenstokinge der Gelderschen, verward wierde.

Als nu den Bisschop Baldewijn begraven was / isser groote oneenighent geweest onder de Verkiefers / wegen de Electie eenes anderen Bisschops: Sommige verkosfen Graef Arnoldt van Isenburgh; en anderen verkosfen Graef Diderick van Hollandt, Broeder van Graef Otto van Benthem en Graef Floris van Hollandt, desgelijck van den overledenen Bisschop, zijnde een Geestelijck Heer. Tot desen Graef Diderick was den Keyser t'eenemaal genepgh / door dien hy des Keyfers Bloetverwant was / hierom sond' hem den Keyser eenen Herders Staf met eenen Gouden Ringh / tot een teycken zijner aenstaender inbestituur. Dese twee Bisschoppen dan zijn gerepst naer Roomen: Heer Arnoldt bekومت van den Paus het Bisdom / maer sterft tot Roomen. Daer op wert Heer Diderick verkosfen / die sich dan datelijck op de reys begeeft / om zijn Bisdom aen te vaerden; maer sterft oock onderweeghs tot Papia in Italien, en wert aldaer begraven. En desen is in 't Bisdom gesuccedeert Graef Diderick van Are, een Duytsche / en dese heeft sich stille gehouden tegen de Drenthers en Groningers, en heeft de actie en pzetensien zijnes

Doozwaets Balduini niet willen verberfchen / en hierom heeft dese **Wantschap** eenige jaren breede en tijt gehad om adem te fcheypen.

Anno 1225. **Iffer** andere oneenigheyt ontfaen in dese **Wantschap** / tuffchen **Heer Rudolph van Covorden**, **Maerfchalck van Drenth**, en **Heer Eberhardt of Egbert**, **Burgh-Graef tot Groningen**. **Heer Rudolph** fuffineerde / dat hem van rechts-wegen oock toebehoorde het **Burgh-Graeffchap van Groningen**, 't welck defen **Heer Egbert van Gronenberg** was befitrende. Hier uyt is soo veel moeyte en krackeel ontfaen / dat den **Biffchop Otto van der Lippe** fich derwaerts heeft moeten begeben / doende zijn devoir om dit berfchil by te leggen.

Doch den **Biffchop** wederom vertroocken zijnde / is **Heer Rudolph van Covorden** (heymelijck geftyft en geftercht van de **Gelckingen**, die in dien tijdt groote authoriteit en gefaght hadden binnen **Groningen**) met een gedeelte gewapent volck ghekomen in **Groninger-landt** / en booz eerst verdeftrueert hebbende 't **Huyf** des **Burgh-Graefs**, ghelegen by den **Ham**, is boozt-getrocken met zijn volck / en geballen in de **Stadt Groningen**, jagende daer uyt den **Burgh-Graef**, met alle defelfs **Favorijten** / om hier dooz het **Burgh-Graeffchap** aen hem te trecken. **Heer Egbert** bluchte in **Vrielandt**, heeft aldaer eenigh volck ghewozen / met 't welcke hy de **Stadt Groningen** heeft belegerd / werpende byer in de **Stadt** / tot datfe in den brant geraeckte.

Hier dooz is **Heer Rudolph** genootfaecht **Groningen** te verlaten / die fich retireert naer **Covorden**, alwaer hy meerder macht vergadert heeft / en krijght noch een goede partije volcks uyt de **Drenth**, alfoo dat hy fich fuffifant achtte een **Belegeringe** booz **Groningen** te maken: **Met** defen hoop volcks marcheert hy dooz de **Drenth**, en gaet **Groningen** belegeren.

Dit alles komt ter ooren van **Heer Otto II**, **Graef van der Lippe**, **Biffchop tot Utrecht**; dese verberfcht de memorie van al 't geene dat de **Wantschap Drenth**, en defen **Rudolph van Covorden**, met zijn **Geflachte** / tot noch toe / tegen het **Stricht** en tegen zijn **Doozfare** / **Biffchop Balduwyn**, bedreben hadde / en dat een pegelijck meende nu al booz-lange vergeten te zijn: heeft derhalven geacht / dat nu zijne actie gheschaypen / en hem een gelwenste occasie gegeven was om dit leet te wreken.

Doch om vast te gaen / en zijne faken ghewis te nemen / soo verfoecht hy assistentie van alle zijne nabuerige **Potentaten** / die hem oock zijn te hulpe ghekomen / als namelijk / den machtigen **Graef van Gelderen**, en wegen den **Graef van Hollandt de Heren Herbert** en **Johan van Arckel**: **Desgelijck** **Graef Diderick van Cleef**: **Graef Balduvijn**

Balduvijn van Benthem: Als mede een goet gedeelte Volcks van den Heurbozst van Keulen, en van den Biffchop van Munster. Alle dese Croupen conjungeren haer by des Biffchops Heyz / dat dooz 't gantsche Wisdom ghelovben was. Men soude gefeght hebben dat dit machtige Heyz / dat van sulcke Velden en Potentaten ghelept en gecommandeert wiert / de Drenthers als groot sou versonden hebben.

Met dese macht marcheert den Biffchop nae Covorden, en legert sich ten Hardenberg. Hardenberg is in die tijdt een bemuurde Stadt geweest / die haer Dyheden en Stadts-privilegien van de Biffchoppen ontfangen heeft. Aldaer hadden de Biffchoppen een groot Hof gehad / en een Stal voor 200. Paerden / welck Hof ten deele gebouwt is gheweest op de fondamenten van een antijckis kasteel / in oude tijden van de Francken of Romeynen gebouwt; En dit Hardenberg is gheweest een van de voornaemste Frontier-huyfen des Wisdoms.

Van daer is den Biffchop opgezoken / marcherende nae Covorden, kamperende zijnen Leger tot Anen, zijnde een oude Boerschap / gelegen tusschen Hardenberg en Covorden, niet verde van de Heerlijckheyt Gramsbergen. Aldaer heeft den Biffchop, met advijs der presente Heeren en Potentaten / opentlijck in den Leger desen Heer Rudolph van Covorden laten uytroepen en verklaren / voor een Rebel en Dyant des Biffchops, en des halben verbeurt te hebben alle zijn habe en goet / en verballen te zijn van alle zijn pretensien die hy hadde op het Marschalschap van Drenth, en op de heerlijckheyt Covorden.

Heer Rudolph besigh zijnde met de Belegeringe van Groningen, en advijs bekommende van den March des Biffchops, breekt terstont op / verlaet Groningen, en marcheert met zijn eygen Volck / en de Croepen die ynt alle plaetsen der Drenth by hem quamen / recht toe / nae des Biffchops Leger. En overmits hem seer beminden alle Drenthers, en waren hem getrouwt / en volghden zijnen raet / soo quam hem noch daeghlijckis nieuwt secours by ynt de Landtschap. Heer Rudolph dan Legert sich met zijn Heyz niet verde van des Biffchops Heyz: Doch tusschen des Biffchops en het Drentse Leger was een moerassigh en onvast Landt / 't welck met gras wel bewassen was / maer was onder tweeck / alsoo dat 't met boozsichtigheyt moest gepasseert werden / of men moest daer in sincken. Doch de natuer van soodanigh morigh Groenlandt is des Biffchops Volck onbekent geweest.

Den Biffchop dan met zijn Volck sich gewapent hebbende / en beginnende te marcheren / met Pijpen / Crommels / Hoozen-geblaes

en ontvoondene Banieren/ werdende de Hoofst baniere gedragen van den Graef van Ghoer, als zijnde des Bisschops Bannier-dragher/ geraecht met zijn beste Ruyterije in de morige en weecke Hoop-Weyd- en Heyd-landen: Sy spoeden haer om dooz te komen / maer hoe meer zy haer haesten / hoe meer zy sincken / en hoe dieper in 't Moras verwerpen. Het Landt en heeft geen grondt: De swaer-gelwapende Paerden sitten vast / en leggen als bliegen in den by: d'Achtersten beletten de voozsten datse niet konnen retireren: Siet daer een generale confusie! De generale ordze wert gebroken: Het pijpen / trommelen en hoozn-blasen houdt op / en men hoozt niet als krijten / jammeren en wee-klagen.

Dit is Water op de Meulen der Drenthers en Heer Rudolf. Sy komen op 't ghekrjst aen: zy ballen met couragie in den Wyant / en brengen alles in disordze. Het Bisschops Volck loopt sich met mal-kanderen selfs onder de voet. Daer gaet het Vleysch-hacken aen. Loop al wat loopen kan. Vijf hondert siet men in wep'nigh tijts van des Bisschops Volck doot ter aerden gebelt. Den Hertogh van Gelderen wert ghevangen: den Heer van Amstel, swaerlijck ghequetst zijnde / en niet konnende bluchten / wert oock gebangen. Gebangen werden daer oock Heer Berent van Horstmar: Heeren Johan en Herbert van Arckel: Heer Diderick van der Lippe, des Bisschops Broeder / en andere meer. Waer waer blijft de Bisschop? Die is verloorren: men bint hem / noch onder de levendigen noch onder de dooden. Men soeckt hem met groote naerstrigheyt / en wert epndelijck ghebonden / seer mismaeckt / getrapt in 't moer / het lijf gekerft vol wonden / de krupne of plette met swaerden afgemaeyt. Die t'Utrecht in den Dom gebleven hadde!

En dat te verwonderen is / een groot ghedeelte Wijben upt dese Nantschap waren hare Mannen gebolgh / en waren met also grooten couragie geballen in den Wyant / en hadden alsoo beel quaet onder deselve gedaen / als de Mannen selfs.

De plaets daer dese nederlage geschiet is / wert noch heden ten dage genaemt de Mommerijten, niet verde gelegen van Gramsberge, upt welcke vooz desen verschepte reliquien van Wapenen zijn uptgegraven / en onder andere een vergulde groote Spooz.

Daer siet men de Drenthers met groot gejuych wederom bertrecken / een jegelijck nae zijn hups / met haer boerende geroofde Wagens en Paerden / geladen met Probiant / Wapenen / Ammunitie en anders. Die sonder Waert / sonder Swaert / sonder Varnas / sonder Rook en sonder Probiande zijn uptgegaen / komen met Wagens /

gens / Waerden / Swaerden / Harnasschen / Crocken en Probian-
de wederom t'huys: En Heer Rudolph van Covorden rijdt Crum-
pherende op zijn Capitolium te Covorden, en wert geconbopeert
van eenen rest hooge Potentaten / die zijne Gebangenen zijn.

Bisschop Otto nu doot en begraven zijnde / soo heeft het Generale
Capittel tot Utrecht een gemeyne vergaderinge gehouden / waer in
booz-gesteit is / den beklagelijcken en erbarlijcken val des ober-
ledenen Bisschops: Dat men nu moest treden tot berkiefinge van een
ander: Dat booz al in de Electie moeste achtinge gegeven werden op
de qualiteten des toe-komenden Bisschops, namelijk / dat hy kapa-
bel mochte zijn om te wozecken het onghelijck / den overledenen Bis-
schop en het Wisdom aengedaen van de Drenthers.

En overmits tot Covorden verscheyden Heeren gebangen saten/
onder welcke twee waren seer berkwont / namelijk den Graef van
Gelderen, en den Heer van Amstel, soo hebben dese gebangene Hee-
ren versocht / dat zy soo lange van hare gebanckenisse souden mogen
worden gerelaxeert / tot datse waren gecompareert booz het Capittel
t'Utrecht, mits datse daer nae haer wederom souden instellen: En
dit is bergunt.

Dese verwonde en siecke Heeren / naer Utrecht gebracht zijnde/
hebben haer op matrassen laten dragen in de solemnele Vergaderin-
ge des Capittels, klagende over haren tegenwoordigen ongeluckigen
staet / begerende dat 'et Capittel haer wilde de handt bieden / op dat
zy van hare gebanckenisse mochten ontslagen werden.

Naer gelwichrige deliberatien dan / wert tot Bisschop verkosen/
Heer Wolbrandt van Oldenburg, Bisschop tot Paterborne: Een Heer
die stout / couragieus / en in de Wapenen treffelijck geoeffent was /
doorzuchtigh van Gestacht / vermaert van Ridderlijke daden / als
hebbende lange tijt de Wapenen geboert in Syrien, Italien en Sicilien,
en was deshalven expreffelijck / met booz-weten en adbijs des Paus/
upt Italien naer Utrecht ontboden / namelijk / om de Drenthers te
dwingen. En van dese tijt af heeft de Drenth begoft bekent en ber-
maert te werden binnen Roomen.

Desen nieuwen Bisschop dan / geseten zijnde op zijnen Bisschop-
pelijcken Throon in 't bolle Capittel, heeft verklaert / dat den Graef
van Gelderen, en den Heer van Amstel, geene Gebangens / maer
byse Heeren waren / alsoo Rudolph van Covorden in des Bisschops
Van was / en een Dootslager van zijn Heer den Bisschop, en dien-
bolghens dat zy / sonder quersinge harer ghegebener Parole / wel
mochten bupren de gebanckenisse blijven.

Van die tijt af wierden groote preparaten gemaect tot den Oorlogh: en hier mede bemoeyden sich self den Paus en den Keyser. Men hoorde in d'omleggende Landen / met groote solemmiteten / verkondighen des Paus Aflaet / aen allen die haer wilden laten ghebruycken in den Oorlogh tegen de Drenthers, en Rudolph van Covorden. Alle omleggende Prælaten en Potentaten sloeghen de handen daer aen. Men hoorde niet als van Verben / Swaerden / Spiessen / &c. In summa / 't Woer wierde daer nae t'eenmael gedirigeert / om de Drenthers met haren Rudolph t'eenmael te verdelgen en upt te roepen.

Den Bisschop nu een groot en wel-gewapent Leger by een hebbende / soo zijn noch daer by ghekomen groote hoopen upt Vrielandt, Graeffschap Benthem, Gelderlandt, Sallandt, Twent, Hollandt, en Stift Munster. Desen Leger heeft den Bisschop geboert nae de Drenth.

De Lantsaten van Drenth en saten oock niet stille. Een pegelijck was willigh en bereyt de byzheit zijnes Vaderlandts te verdedigen. Haer boozige Victorien animeren en couragieren haer. En gehoozt hebbende / dat den Bisschop zijn Heer in ses Croepen verdeelt hadde / soo doen zy insghelijcks / herdeelende haer Landtvolck in ses Croepen / en stellen daer over bequame Commendanten. Doorts besetzen zy alle Advenuen / alsoo dat 'et sich heeft laten aensien dat 'et onmogelijck waer booz den Bisschop dooz te dringen.

Daer op doen des Bisschops Croepen furieuse aenballeen: De Drenthers doen starcken wederstant. Maer wat heeft 'et te beduyden? Die Lantschap en heeft geen Mueren / Wallen of Schansen / het moet alles verricht werden dooz menschen handen. 't Landt en kan alsoo ront-om niet beset werden / of hier en daer boren eenige Croepen dooz die sich Lande-waerts in begheben / terwijlen de meeste Manschap becht op de Frontieren en Passen van 't Landt. Den Wyant en doet niet als doot-slaen / verwoesten en branden. Hier siet men een Doop in de lichte vlamme: daer siet men een Woerschchap branden: elders siet men den roock op gaen: In summa / het Oueren 't Swaert grasseren in 't herte van 't Landt.

Doch geduerende dit bloet-bergieten en branden / laten sich binden goede lieden / die van vrede en verdragh spreken. De Drenthers laten haer geseggen: Den Bisschop is 't oock moede / en begint insghelijcks te luysteren. Daer verschijnen eenige Gecommitteerden van de Lantschap booz den Bisschop, die de Vrede / die gepresenteert wert / aennemen. Den Bisschop ontslaetse van den Wan: alles op naer volgende conditiën.

1. Rudolph van Covorden sal op staende voet overleveren het Kasteel tot Covorden, en het Huys te Laer, gheleghen in de Graeffchap Benthem.
2. Sal mede quiteren al zijn recht, dat hy heeft in de Landtschap Drenth.
3. Sal aen den Bisschop betalen drie-duysent Marck, voor de schade die hy den Bisschop aengedaen heeft.
4. Sal op zijn kosten werven hondert Ruyters, om die te senden in Lijf-landt, om onder de Christen Heeren te dienen tegen d'ongeloovige Heydens.
5. Sal op 't swarte Water by Swolle een Klooster stichten van vijf-entwintigh Bagijnen, van S. Benedictus ordre.
6. Sal op de plaets, genaemt *de Mommerijten*, daer den Bisschop dootgeflagen is, tot versoeninge des dootflachs, fonderen een Collegium van vijf-en-twintigh Canoniken.

Eenen sueren Appel boorzwaer booz Heer Rudolph, van welcken hy nochtans bijten moet. Doch vermits hy alles / sonder pet af te dingen / aenneemt / soo moet hy op zijn lupmen gelegen / en pet anders in zijn hooft gehad hebben.

En upt den epsch / die de Bisschop van hem gedaen heeft / kan men klaerlijck afnemen / dat Heer Rudolph een Heer moet gheweest zijn van groote macht en rijckdom / vermits hem sulcke sware punten werden boorzgeschreven om te volbrengen.

Doch 't is vzeemt dat den Bisschop, sulcken swaren epsch gedaen hebbende van Heer Rudolph, oock niet eenen epsch gedaen heeft van de Landtschap / en desselven Ingeserenen / die hem sulcke ontwaerdeerlijke schade hadden aengedaen / en het Wisdom bykans arm gemaecht.

Hier mede gaet Heer Rudolph, met zijne Familie / Volck en Dienaers / van 't Kasteel van Covorden: neemt oock zijne besettinge van 't vaste Huys te Laer, gelegen aen de Zuydt-zijde van de Vecht. Daer op beset den Bisschop het Kasteel te Covorden met zijn volck; maer 't Huys te Laer laet hy demolieren en afwerpen. Dit alles alsoo verrecht zijnde / kasseert den Bisschop zijn gantsche Heer / en wil Triumphantelijck als een victorieus Prins wederom naer Utrecht verreyfen / want den Orzlogh is geepndicht / en 't is vzeede. Scilicet.

Heer Rudolph nu tot sich self ghekomen zijnde / en overleggende wat hy geweest was / en wat hy nu was / namelijk van alle Chergien / digniteten / authoriteyt / en beste middelen berooft / en die in volgende tijt soude geacht werden als een vergeten Bozger: Considerende

dererende oock / dat den Biffchop zijn Krijghs-bolck gelicentieert hadde ; gaet resolveren eenen dangereusen aenflagh. Hy accordeert met eenen Dienaer van 't Kasteel te Covorden , om hem en zijn bolck/ op seker bestemde tijt / binnen 't Kasteel te helpen. Den aenflagh geluckt : hy krijght de Poozt open / raecht met zijn bolck binnen/ slaet doot al wat hy bint / en verjaeght de rest : hy maecht sich t'eenemael Meester van 't Kasteel/ beset dat met getrouw bolck / en neemt aen wat hy krijgen kan.

Daer sit den Biffchop en kijckt ! Covorden weder verlooren : Heer Rudolph in de Wapenen : Zijn eyghen bolck ghelicentieert : Het Comptoir is ledigh : De Landen verset : Het Bisdom is arm : Wat raedt ?

De Biffchop , die al de Werelt was lastigh geweest om assistentie/ ontsiet hem wederom op 't nieuwo assistentie te versoecken / en alleen en kan hy 't niet doen. Wert derhalven van hooge noot ghedzongen/ tot Roomen wederom aen de Poozten des Paus te kloppen / om te solliciteren een verkondinge van Afsaet / vooz deselve die hem de hant souden mogen bieden in desen Oorlogh tegen Rudolph van Covorden : Want de Drenthers en hadden met dese actie niet te doen / behalven de Ingesetenen / die Heer Rudolphs eygene lieden waren / en die hem ten dienste moesten staen. Dit versoek heeft hy tot Roomen wederom verworven.

Anno 1228. den Biffchop soo veel volcks by malkanderen hebbende / als hem docht genoegh te zijn om zijne Opanden te dwingen/ komt met zijnen Heer-leger in de Drenth , in 't kortste des Winters/ als alle Deenen / Moraffen / Sibieren en Wateren toegebrofen waren / op dat hy sonder perijckel soude zijn van te versincken in 't Moras / gelijk den Biffchop Otto wederbaren was. Hy komt dicht by Covorden , om dat te bestozmen. Maer siet hier wederom een bzeemt en onberwacht retour.

Als Biffchop Otto ginck Covorden bestozmen / doen was hem de Aerde tegen / die tweeck onder hem wegh / en verswoelgh Ruyter en Paert. Nu Biffchop Wolbrandt Covorden gaet bestozmen / nu is hem den Hemel tegen / de Wolcken stozmen tegen hem / de Wateren berdzijben hem.

Siet / terwijlen den Biffchop preparaten maecht om Covorden te bestozmen / daer verheft sich subijteliijk eenen starcken Wint uyt den Westen / bergeselschapt met eenen subjiten doop en stozt-regen. In wepnigh uren loopen de laege Landen / die bebrofen waren / onder water : De sneeuw is van 't Landt gelijk als wech-gebeeght : Het
water

water wast/en't ps begint te kraken. Men moet bluchten of verdrzenken. Daer siet men Bisschoppen / Graven / Obersten / Edelen / Capiteynen / Munniken / Ruyters / Soldaten en Doerlieden / dooz ps en water pulschien / gelijk als Water-honden / een pegelijck om't beste / om zijn leven te bergen / en laten staen Wagens / Karren / Probiandt en Amunitie / en al wat tot soodanigen trapn behoorde. Maer siet my daer Heer Rudolph van Covorden met zijne Coberfchen toe-tasten. Sy slegen met den buyt naer Covorden , gelijk de Mieren met haer Eperen naer het nest. Den Weser sal misschien daerom lacchen / en't is oock lacchens waerdigh ; maer ick geloof dat Heer Wolbrandt in die tijdt het schreyen naeder geweest zy als het lacchen.

Maer / derst den Bisschop wel wederom naer Covorden ?

Covorden was in der waerheydt een Dijnbanck der Bisschoppen : Men kan lichtelijck oordeelen / dat zy wel in haer hert gewenscht hebben / met eeren van Covorden ontslagen te zijn / als booz't welcke in die tijt den Hemel en de Aerde betoont hadden te strijden : Maer het respect des Bisschops en des gantschen Capittels hingh daer aen. Alle goede dingen zijn drie : het moet booz de derde repse gewaeght zijn. In d'omleggende Landen werden wederom / dooz ordze des Paus / Indulgentien en Afsaten gepredicht : Alle menschen werden tegen Rudolph van Covorden opgehitst : Rudolph hadde wel den naem / maer de gantsche Lantschap wierde gemeent : Ober-al wierde wederom volck geworven : Doch die toeloop en is nergens nae so groot als te voren : De Drenth is haer sozmidabel / en die lieden zijn bange booz Covorden , als wel wetende wat munt aldaer geslagen wert.

Terwijl nu den Bisschop met zijnen Heerz-leger op de beenen is / hem onthoudende op zijn kasteel ten Hardenberge , gelegen omtrent twee uren gaens van Covorden , in den Somer / verkrijght Heer Rudolph stille-stant booz vijftien dagen / mits dat hy sich onderwerpen soude het oordeel en uytspzake van drie Prælaten , Abten uyt Vrieslandt , als Middelaers verhoesen / om soo het mooghlijck waer dese bittere periculeuse verschillen ter leggen.

Geduerende dese vijftien dagen van Bestand / neemt desen dapperen en wijsen Heer / op't vertrouwen dat hy hadde op den Bisschop , als op een Geestelijck Heer / een onbermoedelijcke en bzeemde resolutie ; een resolutie die hem gebzacht heeft op't Radt : Zijn Familie in eeuwigh verdrzet : Het Landt in onrust : Den Bisschop binnen Covorden : Nae den Bisschop op de tongen / en in den haet van alle menschen.

Heer Rudolph hadde by sich in zijn Hof eenen Edelman / genaemt Heer Hendrick van Gravesdorp, geboren in 't Riecht-Ampt Veldthuysen, in de Graeffchap Benthem, die in alle gewichtige saken zijnen Raedsmann was; met den selven delibereert hy sich te werpen in de armen des Bisschops, self by hem te gaen / om te doen alles 't geene hem den Bisschop gebieden soude / en te betoonen dat hy te vreden waer met al het geene dat hem den Bisschop prescriberen soude.

Soo begeeft hy hem dan / met desen zijnen Edelman / naer den Hardenberg, alwaer den Bisschop was / en laet sich aengeben / begerende den Bisschop te spreken. Hy wert binnen gelaten / en stelt sich boozden Bisschop. Den Bisschop spreekt hem aen met een seer heviggh en verbittert gemoedt: Hoe biltu so stout en vermeten, dat du dy niet en ontsieft te komen onder de oogen van dijnen Heer en Bisschop, dien du sulcken schade, schande en spijt hebt angedaen?

Daer staet den armen haerel / versuft / verbaest / want elck woort is een donderslagh. Men haelt hem upt des Bisschops kamer: Men sleept hem wegh: Een pegelijck koelt zijn moedt op hem: Hier is geen gehoor / veel minder genade: Heer Rudolph van Covorden, en Heer Hendrick van Gravesdorp werden eerst onmenschelijck gepijnicht / en daer nae beyde lebendiggh ten Hardenberg op Raden ghelegh.

Daer hebt ghy het eynde van desen dapperen en incomparabelen Drentschen Heldt / die in zijn leven was den tweeden Arminius, of Scanderbeek, een kuyster zijns Vaderlandts / en een eere der Lantschap Drenth.

Sommige schryben / dat den Bisschop dese twee eerst soude hebben doen onthalsen / en daer nae op Raden laten leggen: Andere dat zy tegen des Bisschops bebel souden zijn gejustificeert: Maer dit alles is alsoo geberfiert van des Bisschops pluymschrijcker / om de schande van dit seyt daer mede te bedecken / en om de Lantschap Drenth te paepen / als die dooz dese daedt merckelijck gestoot was.

Wat goede vertrouwen dat Heer Rudolph op den Bisschop hadde / zijne bytwillige en ongedwongene submissie / zijne graeutwe hayzen / zijne Heroijcke daden / zijnen hoogen staet / de affectie der gantscher Lantschap / jae selfs het Ampt eenes Bisschops, hadden wel gemeriteert / discretelijcker en rebelijcker met hem te procederen. Hoogestants-persoonen / gelegentheyt van wazake bekommende ober die / die zy meenen haer geoffenseert en geterght te hebben / sullen altijt meer werden gepresen wegen extraordinarise genade die zy aen de Delinquanten betoonen / als wegen extraordinarise gruwelheyt: 't Is seer odicus

odieuſ te hoozen / dat Eccleſiaſtijke perſoonen / die de barmhartigheyt andere menſchen inſtampen / en willen van anderen de barmhartigheyt gepleeght hebben / ſelf de onbarmhartigſte en crubwelſte zijn.

Hierom en heeft oock den Biſſchop geen eere ingeleght met 'et raezaken deſer Heeren: En haren doot en heeft oock den vrede en ruſte niet geprocureert / als den Biſſchop wel booz-gaf / aengeſien hier upt ſoo veel onruſten en commotien ontſtaen zijn / dat 'er den Biſſchop ſuer genoegh gelvorden is / de gequetſte en verwonde gemoederen wederom te geneſen. Want wegen den doot deſes Rudolphs ſtont het gantsche Sticht op tegen den Biſſchop, alſoo dat men alle dagen verwachtede een generael tumult en afval van den Biſſchop, die oock niet en ſoude geſeyt hebben / indien het niet en waer belet ghetweeft doorz Graef Floris van Hollandt. En de Drenthers hebben kortz daer nae / met haren nieuwen afgedzongenen Oorzogh / tegen deſen Biſſchop betoont / al was haren getrouwen Landt-Oorz Rudolph ten Hardenberg de armen en beenen in ſtucken geſlagen / dat niet te min hare armen en beenen noch heel waren / en gequalificeert / om te wyzen dat Bloedt / waer in den Biſſchop en zijne plumpſtrijckers ten Hardenberg hare handen geplenght hadden.

Soo wanneer men nu alles recoleert / wat nu omtrent tſeventigh of tſeventigh jaer in deſe Landtschap omgegaen heeft / wat ſware Oorzogen dat 'er ghevoert zijn / en dat alle omleggende Potentaten en Prælaten tegen haer op de been en in de Wapenen ghetweeft zijn; dat oock die Biſſchoppen, tot drie onderſchepdelijcke reysen / hulpe en byſtant hebben moeten verſoecken van den Pauſelijcken Stoel / jae dat ſelf de Keysers en Keurvorſten haer met deſe Oorzogen bemoept hebben: En dat niet te min de Drenthers, met hare epgene macht / ſonder hulpe van buyten / haer Vaderlandt hebben beſchermt: Soo ſiet men daer upt / wat die edele Eendzacht en gewenſchte onderlinghe getrouwigheyt niet en kan te wege brengen / als die altijd in deſe Landtschap / geduerende deſe langhduerige troubles / Religieuſelijck is onderhouden. O hoe liefſelijck iſſet / dat Woeders eendzachtelijck by malkanderen woonen! Pfalm 133.

Anno 1231. is een bittere oneenigheyt en byantschap ontſtaen tuſſchen die van Uythuysen en Enerum in de Omlanden. In deſe tweedzacht en byantschap hebben de Drenthers en Drentherwolders, wegen haren Interest / haer begeben aen de zijde van die van Uythuysen, tegen de Stadt Groningen, en haren Stadthouder Heer Egbert van Gronenberg: En de Drenthers hebben de Stadt Groningen belegert /

maer hebben al by wat schade geleden van den Stadthouder Gronenberg, want hy verbrande veel Dorpen in Drenth, en kreegh wel 600. Paerden/met veel Problande. Onder dese oorlogende partijen is een hart en bloedigh gevecht boozgeballen / waer in eenige duysent zijn doot gebleven. Bisschop Wolbrandt is den Groningers te hulpe gekomen / en heeft de Drenthers laten aensseggen / indien zy de Wapenen niet wilden neder leggen / en haer affsonderen van die van Uyt-huyfen, dat hy met zynen Hezleger soude komen in de Lantschap / en verwoesten alles. Doch die het wapen noch eerst aendoet / en moet sich niet beroemen als eenen die het wapen af doet / en de victorie alreede bevochten heeft.

Terwijl en nu de Ingesetenen deser Lantschap wat tarderen / niet konnende soo gauw resolveren om sich te ontbloten en t'ontwapenen / komt den Bisschop met zynen Hezleger marcheren door Drenth, naer Covorden: hy tast de Stadt en het Doozburgh des Kasteels van Covorden byantlijck aen / hy bestormt en wint het / als of het een rebelle en byantlijcke Stadt waer ghweest: Daer mede geeft hy Covorden zijne Soldaten prijs / met alles watter in is / en de Ingesetenen en behouden niet. Uytgeplondert zijnde wert het byer / door zyn bebel / daer in getwoopen / en tot de grondt toe afgebrandt. In summa / hy hadde zynen moedt noch niet genoegh gekoelt met 'et raetzaken van Heer Rudolph van Covorden, de Stadt / het Doozburgh des Kasteels en alle Inwoonders van Covorden moesten oock gelijk als geraezbraecht werden: want hy spaerde niemant / alsoo dat oock de klepne kinderen zijne woertheyt smaken moesten. Doch de Burgh tot Covorden en kost hy niet doen / die moest hy met schande quiteren: men hadde doen ter tijt noch geen Geschut of Groers / daerom kost hy de Stadt wel uytplonderen en verbranden / sonder dat 'et hem van de Burgh kost belet werden.

Covorden nu in kolen geset / en alle Inwoonders arm gemaecht zijnde / treckt den Bisschop Drentewaerts in / om de galle zijns toorns op alle Lantsaten uyt te spouwen. Hy brandt / hy blakert en verwoest alles waer hy komt / verschoont noch man noch vrouw / noch jonck noch oudt. Hoewel nu desen woedenden Hezleger in 't herte van 't Landt was / ebenwel vergaderen de Lantsaten / krijgen oock eenige assistentie uyt d'Omlanden, met welcke zy in Confederatie stonden / rescontreren den Bisschop en zyn Hez / ballender in met een manlijcke couragie / breken de ordze / brengen 't Leger in de route / sparen niemant / jagen den Bisschop met al sijn Dolck ten Lande uyt / en verkrijgen niet alleen alle des Bisschops Bagagie en Wapenen ;

maer

maer bekomen oock wederom al 't geene dat dit volck tot Covorden en in de Drenth gerooft en geplondert hadden. Mer desen victorieusen Nantvier-Krans / die de Drenthers den Bisschop wederom op 't hooft geset hebben / wandelt hy nae Utrecht : Doch hoe groot hem de krop geweest zy / kan men lichtelijck gedencken.

Anno 1233. en 34. isser sulcke onepndelijcke menichte van Wolven geweest in de Landtschap Drenth, en aengrensende Landen / dat daer dooz niet alleen het Dee / meer als opt / is verscheurt gheworden : maer oock de doode lichamen der menschen zijn by nacht en ontijden van de Wolven uyt de Graven geschruyt / verscheurt en verslonden / alsoo dat de Ingesetenen genoot/aecht zijn geworden met Sackken en Steenen de begrabene lichamen booz de Wolven te bewaren.

In het selfde jaer 1233. als Bisschop Wolbrandt tot Swolle een tijt langh resideerde / kreegh hy bericht / dat de Drenthers haer wederom versterkten / en preparatien tot een Oorlogh maecten / waer ober hy seer ontroert wierde. Hy was een seer hooghmoedigh en glorieus Heer : Het Bisdom was dooz de Drentse Oorlogen (gelijck alle Historien verhalen) uyt-geput en berarmt / en hy hadde by dese Oorlogen geen eere / maer op-sprake en schande behaelt ; en nu verstaet hy dat den Drenthers geene satisfactie gegeven zy / waerom zy haer wederom beginnen te roeren. Hy wert sieck / en sterft binnen Swolle, en wert t Utrecht begraven.

Naer den doot van Heer Wolbrandt, is van 't Capittel tot Bisschop en dien volgens tot Nant-Heer ober dese Landtschap verkosen/Gzaef Otto III. van Hollandt, Broeder van den regerenden Gzaef Floris, zijnde een Heer / die tot de Wapenen opgevoedt was / waer op oock sonder twijffel het Capittel gesien heeft. Desen heeft het Bisdom soo berarmt / verpant en verschult gebonden / dat 'er naeuvelijcks raet toe was om alles te redzessen. Desen Heer Otto van / hebbende groote Goederen van sich self / zijnde oock Gorn van Gzaef Wilhelm van Hollandt, die daer nae Roomsche Keyser geworden is / heeft dooz zijne eygene Rijckdommen het Bisdom wederom op de beenen geholpen / de schulden betaelt / en de goederen wederom ingeloft : En daer nae heeft hy boozgenomen sich naer de Landtschap Drenth te begeben / en deselve t'eenemael te subigeren.

De Stenden der Landtschap dese resolutie verstaen hebbende / en geenens Oorlogh soeckende / noch opt gesocht hebbende / en anders niet wenschende of begerende / als hare oude Privilegien in rust en bzeede te genieten / hebben sonder dwanck / van haer self / een aen-sienlycke Regartie afgebaerdigh naer Utrecht aen den Bisschop Otto,

om te tenteren / offer middelen souden gebonden werden / waer dooz alle misvertroutwen en Oozlogen souden mogen werden weegh-genomen / en in een sinceer vertroutwen en bondigen vrede gestabileert werden. En hebbende den Bisschop hier toe seer gemclineert gebonden / zijn volkomen / met beyder-zijds genoege / veraccoordeert.

In dese Vrede-handelinge / hebben de Stenden deser Lantschap aengenomen / een Klooster te sonderen booz de Susteren der Cister-tier-Ordre, en dat selve te begiftigen met jaerlijckse renten en inkomsten. Dit Klooster is eerst aengehangen in de Heerlijckheyt Covorden, tusschen Covorden en Schonebeke, aen een Kibiertjen genaemt de A, alwaer rondt-om een groote quantiteyt Hop- en Weyd-Landt is / maer morassigh en seer laegh / alsoo dat het Landt lichtelijck onder loopt / alwaer men als noch eenige teyckens siet van het begoste werck. Maer daer nae zijn de Stichters van sins geworpen / dat selve te transporteren naer Duyrse, zijnde een seer plapsierige plaets / gelegen aen een Kibiertjen by Rolde: Maer daer ter plaetsen oock eenige beletselen vindende / heeft men 't gebouwt ter plaetsen alwaer het noch staet / genaemt Assen, aengehangen Anno 1234.

Dit Klooster is booztijds een swaer en ropael Gebouw geweest / met groote onkosten voltrocken. Want alle de Benthemer-Steen moest van Benthem, over Landt / met Wagens gehaelt werden. De Backsteen wierde meest van Groningen gehaelt / en een stuck-weeghs te Scheep gebracht / maer daer nae met Wagens gehaelt / die in die tijdt meest van Offen getrocken wierden.

In dit Klooster werden gehouden de gemeyne Vergaderingen der Stenden deser Lantschap / als Landts-dagen / Reken-dagen / Collegiael en Recht-dagen. Is booztijds maer een Klooster geweest / maer neemt soo toe / dattet metter tijdt een Vleck sal werden.

Anno 1259. isser onrust en tweedzacht geweest / tusschen den Bisschop Henricum van Viande, en de Drentherwolders, alsoo datse met gewapender-handt zijn tegen malkanderen gegaen: De Drenthers hebben haer begeben aen de zijde des Bisschops, doch niet sonder berlies van volck.

Anno 1265. heeft den Bisschop, dooz hulpe der Jonckers van Peise en Gerhardt Clinge, en andere meer / laten raseren en ter neder-werpen / dat starcke en vaste Huys / dat de Soons van Rutger, Schults tot Eelde, gebouwt hadden / onder pretext / dat zp in tijden van Oozlogen en troublen daer in haer salberen wilden: 't welck den Bisschop alsoo niet verfront / als zijnde hem t'eenemaal suspect. Doch alle deselve / die den Bisschop hare handt geleent hadden in 't raseren deses suspecten

ſuſpecten Hupſes / zijn kortſ daer nae doot-geſlagen en om't leven gebracht.

In 't Jaer 1277. is in deſe Landtschap / als mede in alle d'omleggende / ſulcken groutvelijcken tempeest / ſtozm / en ontwedder getweest / dat alle menſchen meenden dat Hemel en Aerde vergaen soude. In deſen ſtozm zijn vergaen de 33. Dorpen / die gelegen hebben daer nu den Dollart is.

Jaer deſen tijdt is in Vrieſlandt opgeſtaen de pernicieuſe en peſtentielle Factie der Vetkopers en Schiringers, waer uyt ſoo veel onheylen zijn ontſtaen van moorden / branden / bannen / plonderen / berjagen / berwoesten / &c. dattet qualijck met pennen te beſchrijven is. In die tijdt heeft men principelijck begost ſware en dicke ſteene Hupſen te bouwen / op dat die ſommigen ſouden mogen dienen tot ſchuyplhoecken / om bevizijt te zijn booz alle getwelt / en anderen / tot roofneſten / moozt-kuplen en gebanckeniffen der overwonnenen.

Gelijck nu Vrieſlandt jammerlijck geplaeght werde met deſe Vetkopers en Schiringers : Soo was omtrent den ſelben tijdt gaantsch Duytſlandt ellendigh gequelt met Moordenaers en Kroobers / alſoo / dat 'er qualijck een Landt was / waer in deſe ſchandelijcke ſeyten niet bedreben wierden. En dit rooben en ſtraetschenden gingh eyndelijck ſoo hoogh / dat in 't leven van den Keyſer Rudolph van Habsburg, de klachten daer van gedaen wierden op verſchepdene Rijcks-dagen / ten eynde den Keyſer ſelf daer in verſien mochte / obermits ſommige daer mede beſchuldigh t wierden / die van niemant als van den Keyſer koſten geſtraft werden. Hierom heeft den Keyſer in Hoogh- en Neder-Duytſlandt een groote quantiteyt kaſteelen en Hupſen / die Kroof-neſten en Moozt-kuplen waren / laten verſtoeren en ter nederwerpen : Heeft oock openlijcke Juſtitie laten doen aen beele perſoonen van ſtaet en aenſien.

Diergelijcke Kroof-neſten zijn mede getweest in deſe Landtschap / tot extreme quellinge / niet alleen der Paſſagiers en Kroopluden / maer oock ſelf der Ingeſetenen / tot daſe eyndelijck van de Landſaten zijn verſtoozt / en de Kroobers of verjaeght / of bedwongen.

In 't Jaer 1315. heeft ſich alhier en elders laten ſien een verſchrikelijcke ſlicherende Komeet. Daer op is gebolgh t een extreme duuren tijdt / dat ontalijcke menſchen van honger en kommer zijn geſtozven. Men heeft de menſchen / die ſwart van honger waren / als honden ſien leggen op doode krenge / buſſende hare hupcken met het verrottede bleeſch der doode Dieren. Op den grooten Honger's noodt is gebolgh t haer Suſter de Peſt / die boozt's weegh-genomen heeft / 't geene die

die honger verschoont hadde. Desen Honger en Pest hebben de Landen bloot en beroept gemaect van Menschen en Vee.

Anno 1328. heeft den Bisschop / Heer Johan van Bronckhorst, een versoek gedaen aen de Stenden der Lantschap Drenth, dat 'et den selven gelieven mochte / om het vierde jaer / een bypwillige gift of geschenck upt te maken booz den Bisschop.

In de jaren 1339. en 40. heeft men in dese Landen de eerste Koers en het Boskrupst gesien. Als de menschen de eerste reyse de plotselijcke blamme sagen / en hoorzen den donderenden slag / soo verschickten zy / datse tizzardden van vrees en bangigheyt. Booz desen tijdt hebben zy in d' Oorlogen gebuyckht groote / lange / en korte breede Swaerden / Hellebaerden / Bylen met lange steelen / Spiessen / Duysthamers / Rodden met scharpe spijkers / Flits-bogen / gestaelde Bogen / Slingers / korte Spiessen / die zy met een handt in den Opandt schoten / en Morgen-starren / welke pernicieuse Wapenen waren. Sy gebuyckhten oock Wippen / met welke zy sware steenen koften in den Opandt werpen. Doch sedert dat de Koers / Musquetten / Pistolen en 't grove Geschut / als rechte Menschen-moordenaers / zijn opgekomen / zijn de andere oude Wapenen verdwenen / en ypt de werelt geraecht.

Heer Johan van Arckel, Bisschop tot Utrecht, dooz groote menagie het Wisdom / dat seer in schulden verballen was / wederom op de been gheholpen en gereddert hebbende / en considererende / wat onheplen tot verschepdene reysen zijne Doozaten wederbaren waren / ypt Groningen, Drenth en Covorden: heeft bestoten / ten Hardenberg een starcken swaer Kasteel te bouwen / en daer mede Covorden en Drenth in debotie te onderhouden.

Den Bisschop dan / aldaer bindende eenen hoogen Bergh en diepe Valleije / heeft de aerde van den Bergh laten bullen in Tonnen / en heeft die den Bergh laten af-rollen in de Valleije / tot soo lange den Bergh is verlaeght of bernedert / en de Valleije verhooght / op welke pleyn dit nieuwe Kasteel is gebouwt. Een gedeelte van de steen heeft den Bisschop laten byeken van dat oude Bisschops Kasteel / dat daer booz beele jaren gestaen hadde: een ander gedeelte steen heeft hy laten af-byeken van de oude Burgh tot Covorden, schendende dieselvige / vermits zy altijt den Bisschoppen in 't ooght was geweest. En dese Burgh is sonder twijffel een van de oudste Geboutwen deser Landen geweest.

Er nu desen Bergh geslecht is geworden / soo heeft onder aen den Bergh gelegen een oudt Pleck / dat daer nae een Stadt geworden is / ge-

genaemt Hardenberg , dat is op oudt Saris of Westphaels Hardam-berge , ofte na by en an den Berge , aengesien het woordcken Harde , soo veel geseght is / als nae-by , want dit Bleck lagh harde of naehy / en onder den Bergh. Gelyck dan oock de Hoofst-stadt van de Ober-Paltz genaemt werdt Amberg , dat is / an den Berg , vermits zy aen eenen Bergh gebouwt is.

Te deser tydt is de Westler-Drenth geweest in rep en roeren : Want den Bisschop Johan van Arckel was gevallen in Steenwijcker-woudt en Stellingwerf , stekende alle Dorpen / Boerschappen en Hupsen in den brandt / waer hy quam / en alles vertwoestende / met voozwendinge / dat zy niet betaelden 't gene zy hem schuldigh waren. Hierom heeft hy alle hare goederen / en al wat roerlick was / zijne Soldaten ten roof gegeven. Een gedeelte deses Volcks heeft sich ter weer gestelt / en naer zijn vermogen met de Wapenen tegenstandt ghedaen. Doch eenen grooten hoop is met Dee / Habe en Goedt / komen bluchten in dese Landtschap.

Alfoo nu de Ingesetenen deser Landtschap Drenth , sedert den doodt van Otto III, in redelicken Vrede / omtrent hondert jaren / geseten hadden / onder dathien vervolgende Bisschoppen, sonder dat zy begeerden een svaerdt upt te trecken / mits dat men haer / ongetergh / by haer Privilegien liet blyven ; soo isser eventwel te deser tydt nieuwe onruste in de Landtschap ontstaen / tusschen den Bisschop Heer Frederick van Blanckenheim , en Heer Reynoldt van Covorden , Landt-Drost van Drenth en Casteleyn tot Covorden. Vermits sich nu dese twee partypen malkanderen vbandlyck aentasteden / met roben / plonderen / doodtslaen / branden / soo leden die van de Landtschap daer by merckelycke schade / hoelwelse haer neutrael hielden / en met gene van bepden haer begeerden te engagieren.

Soo hebben dan de Stenden der Landtschap haer geaddresseert aen den Bisschop , en versocht / dat zy vooz alle oberlast en getwelt mochten beschermt werden / hare oude bysheden / costupmen en gerechtighepden genieten / en dat hy haer daer by wilde mainteneren. Dit is gebeurt in 't Jaer 1390.

Hier op heeft den Bisschop by openen en versegelden Briebe beloofst / dat hy / considererende de getrouwigheyt en goede diensten der Ingesetenen deser Landtschap / het kasteel tot Covorden wederom wilde inlossen en redimeren / ten eynde zy van dese oberlasten en beswaernissen t'eenemael souden mogen verlost werden : met expresse stipulatie /

Dat hy de Landschap in haer oude Landtrecht, Willekeuren, Vryheden en Gewoonten, als zy van ouds genoten hadden, volkomen wilde maintaineren.

Heeft vorders de Landschap met onderscheydelijcke nieuwe Privilegien begenadicht/ van welcken dese eene is/ namelijk:

Dat geen Ingefeten der Landschap Drenth, wegen eenige saken, mach getrocken of geroepen werden voor eenig Gericht buyten dese Landschap, &c.

Welcke Brief/ met negen Zegels bebestigt/ berust in de Archiven deser Landschap.

Anno 1395. heeft dat byer/ datter eenige jaren gesmoockt hadde/ tusschen den Bisschop Heer Frederick, en Heer Reynoldt van Covorden, beginnen te byanden. Van dese tweespalt spreekt de groote Hollandse Chronijck als volghet: Den Bisschop zijne oude Brieven op-ghefocht hebbende/ heeft bevonden/ dat de Graeffschap van Drenthe, met de Stadt en 't Slot van Covorden, toe plach te hooren S. Marten: En dat die/ die de voorsz. Heerlijkheden besaten/ daer van kosten ontfettet werden/ mits ontfangende wederom soodanige penningen/ als zy daer op gedaen hadden. Heeft derhalven den Bisschop dese presentatie gedaen aen de Jonckeren van Covorden, waer toe den Casteleyn niet heeft willen verstaen/ maer op het Slot blijven/ en dat voorsz. sich behouden.

Den Bisschop deshalven heeft by malkanderen vergadert een goed gedeelte uptgeleesen krijghs-volck/ en vergeselschapt zijnde met Heer Johan van Brederode, Heer Willem van Abcoude, Heer Henrick van Vianen, en Heer Johan van Renesse, is door de Drenthe gekomen/ en heeft Covorden belegeret.

Maer Heer Gysbrecht van Bronckhorst, desgelijcks den Heer van Batenburgh, den Heer van Borkulo, en meer andere Hooge-stands Persoonen/ als Verwanten en Bloedt-vrienden van Heer Reynoldt van Covorden, dit vernemende/ seydten de Bisschop den Breede op/ haer verlatende op de gunste van Hertoch Willem van Guylick en Gelder. Doch dies ongeacht/ gingh den Bisschop voort met de belegeringe van Covorden, die hem moepelijck viel/ en lange duerde.

Doch Heer Reynoldt van Covorden, siende dat hy geen ontfet hadde te verwachten/ dat oock de Stenden der Landschap haer in dit versehil niet wilden ingagieren/ noch deshalven de Wapenen aenbaerden: is eyndelijck genoodtsaecht gheworden/ de Stad en het Slot van Covorden aen den Bisschop over te geven/ en sulcks op dese Conditiën:

1. Den Biffchop fal aen Heer Reynoldt van Covorden aen contante penningen geven twaelf duysent goudene Schilden.
2. En noch vijf jaren achter malkanderen , jaerlicks ses-hondert Schilden.
3. Heer Reynoldt fal behouden alle zijne goederen , hem van zijne Ouderen aenge-erft, die tot de Heerlickheyt Covorden niet en behooren.

*Actum by Deventer op de Veluwe,
den 14. May, 1397.*

Hadden den Hertoch van Gelderen en andere Grooten niet getweest aen de zijde van Heer Reynold, hy en soude niet vele gekregen hebben.

Dooz dese / en meer volgende incidenten / is de oude en tresselijcke Heerlickheyt Covorden , waer toe soo beele Dozpen en Boerschappen booztijds behoort hebben / allengskens verkleynt / besnoept / en dooz de gierigheyt der Biffchoppen van hare wertelijcke Heeren ghescheurt / en aen 't Bisdom gehecht : Doch gelijk die Biffchoppen deselbige verkregen hebben / alsoo hebbense oock deselbige daer nae wederom verlooren.

Anno 1400. heeft Heer Frederick van Blanckenheim, Biffchop tot Utrecht, de Stadt Groningen belegerd. d'Orsake was / vermits Groningen soodanige macht en recht den Biffchop niet en wilde toestaen / als hy op dieselbige pretendeerde / en waerom hy dieselbige aengemaent hadde / sonder daer op te krijgen soodanige resolutie als hy wel begeerde.

Den Biffchop van de Stad belegerd hebbende / heeft groote moeyte gedaen met Grachten / Wallen / en andere Munitien te maken / om de Groningers het uyt- en inkomen te beletten / heeftse oock aen de Drentse zijde vast besloten / maer alles te vergeefs ; vermits de Groningers het eene alsoo wepnigh achteden als 't ander. Ondertuschen zynder verschepte schermutselen booz-geballen : Doch den Biffchop, siende dat hy niet en deede als water dozchen / is wederom vertrocken / naer datter eenige Articulen van verdragh waren be- raemt.

Hoewel nu den Biffchop dese Landtschap seer genepghyt seyde te zijn / en dieselbige booz alle schade belooft hadde te bezijden / soo heeft eventwel die Landtschap / in 't martheeren naer Groningen , en geduerende de belegeringe / en in 't retireren / groote onkosten moeten doen / en groote schade lijden / aengesien het Biffchops Leger zijn meeste onderhoudt ontfangen heeft uyt de Drenth.

In dese tijdt isser een seer selle Pest ontstaen in dese Landschap / die / soo men gelooft / wel een vierde-part van alle d' Antwoonders ver- slonden heeft.

In het Jaer 1414. hebben sich in dese Landschap opgehouden ee- ne groote parthye Verkoopers, zijnde Wallingen upt Groningen en d'Omlanden, die aenlagen hebben gemaect / om haer ober hare weder-parthye te wyken. Dese dan / sich versterckt / en eenige upt dese Landschap aen hare zijde gekregen hebbende / hebben een exploit gedaen op de Stadt Groningen, en hebben die machtige en Volck- rijcke Stadt / die den Bisschop met geweld van Volck en Wapenen niet in zijn geweld krijghen kost / sonder geweld / met ober-compel- inge ingenomen.

In dese tijdt heeft men de eerste Heydens gesien in dese Landschap. Sy gaben booz / datse quamen upt Egypten-landt : dat hare Booz- ouden van het Christen Geloof waren afgeballen : dat haer tot een penitentie ware op-geleydt / datse eenige jaren moesten dooz de We- relt swerven / gebedelt broodt eten / op geen bedden slapen / altijd booz wandelen / verachtelick gekleedt zijn / Ec. 't Is niet te seggen hoe dit Volck gekoestert wierd als 't hier eerst te Lande quam : Doch daer den Elst in den sack is / daer wilse upt. Sy hebben be- toont / datse waren een hoopen Hoeren en Boeben / Wickers en Waerseggers / nergens beter in geoeffent / als in behendighlyck te steelen.

Anno 1423. is tot Vollenhove oberleden den Bisschop Heer Frede- rick van Blanckenheim, een seer oudt Heer / hebbende den Bisschop- pelijcken Stoel bekleedt dertigh Jaren en ses maenden. In zijn plaets hebben sommige verkoosen Heer Sweder van Cuylenburgh : Maer andere / Heer Rudolph van Diepholdt : En hier dooz is groote oneenigheyt geresen dooz 't gantsche Bis dom / en mede in dese Land- schap / alsoo den eenen hingh aen Heer Sweder, en den anderen aen Heer Rudolph.

Als nu Heer Sweder van Cuylenburgh oberleden / en dooz den Paus Eugenium Heer Rudolph van Diepholdt in den Bisschoppelicken Stoel gestelt was / is Heer Arnoldt van Egmond, (Soon van Heer Johan van Egmond) Hertoch van Gelderen en Guylick, in 't Jaer 1427. in den Somer / met Heers-kracht geballen in de Landschap Drenth, heeft verschepdens Dozen en Boerschappen verbrandt / het koozn vernielt / veel verwoestet / met sich nemende eenen grooten roof van alderhande goederen / en daer mede wederom keerende naer Gelderlandt. Dit heeft den Hertoch van Gelderen daerom gedaen / ver-

vermits den Bisschop Rudolph te voren geballen was op de Veluwe, en aldaer jammerlijck gehuyft hadde / met roben / branden en plonderen : daerom wilde den Hertoch van Gelderen hem met gelijcke munte betalen : Doch dit moeten de onschuldige Drenthers, als Onberdanen des Bisschops/ontgelden.

Een groot gedeelte nu van de Ingesetenen deser Landschap/ om te wyzecken de schade / haer van de Gelderschen aengedaen / is den Bisschop te hulpe gekomen / beneffens noch een goedt getal Volcx/ upt andere Provincien gelicht. Met desen hoop Volcx is den Bisschop geballen in Gelderlandt, verbrandende en uytplonderende Steden/ Dorpen / Kloosters en Boerschappen/ handelende met de Gelderschen, gelijck de Gelderschen in de Drenth gehandelt hadden. Siet/ soo gaet het / dat de Lands-Heeren misdoen / dat moeten de onschuldige Onderfaten ontgelden.

Anno 1436. is 't sulcken gezegenden en ondueren tijdt geweest/ dat men booz een-en-dartigh stupbers heeft konnen koopen een mudde Cerw/ een mudde Rog / een mudde Boeckweyt/ een mudde Haber/ een kanne Wijn/ een tonne Appelen/ en een vette Kappoen.

Omtrent dese tijdt is binnen Haerlem, van een secker Bozger ghenaemt Lauwrens Janz. Koster, ghevonden de Edele Konst der BOECK-DRUCKERYE, die sich terstont upt Haerlem verspreydt heeft dooz gants Europa.

In de Jaeren 1456, 57, 58, 59, is dese Landschap geweest in eenen soberen erbarmijcken staet / wegen de obergroote duere tijdt / waer mede dit / en d'omleggende Landen geparst wierden. Al het gewas op 't Veldt was verdozben. Koepen / Ossen / Paerden / Schapen / Stojnen stozben wegh / wegen gebreck van Weyde. Rogge was nergens te bekomen. Hierom zijn outallijcke menschen van honger gestozben en verdwonen.

Anno 1461. onder den Landt-Prost Heer Rudolph van Stellingwerf, is 'er een vast en bondigh onderlinge contract ghemaecht tusschen dese Landschap en de Stellingwerfers, naemelijck / dat de eene parthe niet en soude in des anderen Landt vallen / om met roben en branden schade te doen : Maer dat alle verschillen / dooz middel van twettelijcke Rechtpleginge / souden gedetermineert werden/ by peene van dupsent Franse Schilden.

In 't Jaer 1464. heeft Heer David van Burgundien, Bisschop tot Utrecht, dooz bevel Eugeny II. Paus tot Roomen, in dese Landschap Drenth laten publiceren een Krups-baert tegen den Turck/ met groote Afsaet booz alle die selbige die haer in desen Christelijcken

Oozlogh / tegen den gesworen vbandt des **Chystelijcken Geloofs** / wiiden laten gebuycken : En sulcx onder den **Generael Krijghs-Oberste Antonio** , **Vastaert van Burgundien**.

d' **Oozsaecke** van dese **expeditie** of **Heyztocht** was dese / vermits den **Grooten Turck** / elf Jaren te vooren / **namelijck Anno 1453** , **juyst op het Pincxter-Feest** / de **grooten Keyserselijcke Stadt Constantinopel** , met **stozmender-handt** hadde **inghenomen** / en **seer grou-saem aldaer gehuyft** / waer dooz dit **Barbarische Turckse gespuyt** / niet anders als **berhongerde Spynckhanen** / sich **berस्पयेde** dooz alle de **Oosterse Landen** van **Europa** , **nemende het eene Landt** dooz in / en 't ander nae : om also dooz desen **Krijghs-tocht** desen **al-gemeynen vbandt** **tegenweer te bieden**. 't Was te **wenschen** dat alle **Chy-stenen** in dit **loffelijcke werck** als noch met **malkanderen correspon-deerden** : Doch 't is te **bergeeffs gewenscht** / want **gantsch Chysten-rijck** is **gecozrumpeert** en **verdurben**.

In **parenthesi** moet ick **eventwel** dit **alhier** noch **seggen** / dat 'et van alle **wijse** en **berstandige Chystenen** moet **gehouden** werden **booz een recht** **teycken** der **wraecke Gods** **ouer de Griecken** , dat **God** de **Hee-re** de **machtige Stadt** van **Constantinopel** **obergeleuert** heeft in **handen** van de **Heydensche Turcken** , **juyst op den Pincxterdagh** : **Op dien dagh** / **segh ick** / als de **Grieckse Predickers** / in alle **Kercken** van **Constantinopel** , **stonden te fulmineren** en **schelden** op de **Heere** **aller Chystenen** / **namelijck** / dat den **heyligen Geest** niet **alleen** van den **Vader** / **maer oock** van den **Sone** **gesonden** werd : 't **welck** de **Griecken** **berfaecken**.

Omtrent dese **tijdt** **meent** men dat **geleest** hebben die **twee** **bermaerde Moordenaers** / **ghenaemt Ellert** en **Brammer** , **Vader** en **Soon** / die **haer een tijdt langh onthouden** hebben op dat **grooten ruy-me Veldt** / **tusschen Scharloo** en **Sweel** , dat men **sejdt** van desen **Ellert** **ghenaemt** te zijn **Ellers-veldt** , en **Brammers-hoop** van desen **Brammer**. Dese hebben **Waghens** en **Karren** **gheplondert** / **Passagiers** en **Landfaten** **bermoordt** / **Brand-brieven** **uyt-geschreven** / en **seer veel** **quaedt ghedaen** : En sulcx des te **bepliger** / **vermits** in die **tijden** de **Iustitie** niet **naer behooren** **gepleeght** wierde / waer in den **Bisschop David** van **Burgundien** **berfien soude**. Van dese **Moorde-naers** **wert berhaelt** / dat **zy een Dochter** **souden gerooft** / en **beyde** / **Vader** en **Soon** / die **selve misbryuekt** hebben / alsoo dat **zy soude swanger** **ghelwozden** zijn ; en dat **zy** / in **absentie** des **Soons** / den **slapenden Vader** de **strot** **soude af-gesueden** / en alsoo **ontblucht** / en dese **grouwelen** **ontdeckt** hebben.

Tot desen tijdt toe is al dat Groen- en Weyd-landt / beginnende in 't Oosten aen 't Stift-Munster, alwaer 't tot Schonebeke toe ghe-naemt werd de Twijst, en loopende van daer naer Covorden, Gramsbergen, &c. een dick en dupster kreupel-Wosch getweest van Bercken en Duchten / die altijdt des Winters groen zijn: Een quabbe en moras / impassabel voor Vee en Menschen: doch sedert dat die Graeffchappers, die Schonebekers, die Covordsen en Gramsbergers, by Winter-tijdt dit kreupel-houdt hebben wegh-gehoutven om te verbjanden / alsoo dat de windt den onbuchtbaren grondt heeft konnen betwopen / en de Sonne den selven heeft konnen beschijnen en berwarmen / soo is dat Landt (dat eerst geweest is een Meyz / en daer nae een quabbe / en metter tijdt een grondeloos kreupel-Wosch) eyndelijck in bequaem Weyd- en Hoy-landt verandert. Doch omtrent Covorden heeft dit Landt sich eerst beginnen te setten / zijne wilde natuure te verliesen / tammier en harder te werden / en sulcx van dien tijdt af dat de Bisschoppen, daer nae den Hertoch van Gelderen, daer nae den Koninck / en eyndelijck de Staten Generael / veele aldaer hebben laten graben / tot versterckinge der Stadt en des Kasteels / als waer door dit Landt zijne eerste waterlosinghe heeft bekomen.

Anno 1490, is in zijn principaelste fleur gheveest de Kapelle tot Hulsvoord, gelegen tusschen Covorden en Dalen, werwaerts veele Bedebarden in ouden tijden plachten te geschieden / wegen seckerer Reliquien / die men seyde aldaer betwaert en vertoont gheveest te zijn. Doch dese Kapelle heeft den eersten krack gekregen in de Geldersche Oorlogen / en is van die tydt te niere gegaen / tot dat de steen van eenen pegelijcken is wegh gehaelt. Op dese plaets Hulsvoordt zijn booztijds de Bisschoppen oock gehuldicht geworden / en hebben eenen Eedt gedaen / en eenen Eedt wederom ontfangen / van die van Covorden, waer op altijdt geldt geworpen is onder 't Dolck.

Anno 1498. is Hertoch Albrecht van Saxen gekomen in Vrielandt, om dat selve onder den Tijtel van Erf-Gouverneur / upt den name van den Keiser Maximiliano, voor hem en zijne Naekomelingen te regeeren. Dit was t'eenemaal tegen de bozst van de Probitien van Vrielandt en Groningen, des gelijcks van den Bisschop, als mede van den Hertoch van Borgundien. En hier upt zijn ontfaen menighbuldige en sware onhepen / die deshalven booz-geballen zijn / niet alleen in de boozs. Probitien / maer oock in de Landtschap Drenth, hoe-wel die bukten desen handel was.

Anno 1501. hebben eenige Driesehe Edelen van Utrecht ghehaelt twee

thwee duysent Soldaten / om in haren dienst / tot bescherminge van Vriesslandt / te imploeren. Dit Volck hebbense gheleght in dese Landschap / die daer in gehuyft hebben als offe in vyandts Landt waren getweest / hoewel de Drenthers haer gemackelijck hadden konnen ten Lande uyt-jagen / als eenen eenighen Man / waer het niet saecke getweest dat dit Volck met conuidentie en booztweten des Bisschops derwaerts gesonden was.

Anno 1504, heeft den Dyp-heer Georg Schenck, Baron tot Toutenburg, dat Adellijcke Huys Batinge (dat in 't Jaer 1315, eerst van Conraedt de Vos van Steentwick aengebangen / en naer de gelegentheyde en gewoonte van den tijdt / gefondeert en opgebouwt hadde /) geheel berandert en verbeteret / tot dat zijn Hoogh-Ed: Gestr: van den Boitzelaer, Heer tot Toutenburg, Landt-Drost tot Covorden en der Landschap Drenth, dat selvige in zynen tijdt merkelijck heeft verbeteret en verciert.

In het selfde Jaer heeft Graef Etzardt van Oost-Vriesslandt de Stadt Groningen belegeret / en seer benaut / en sulchs uyt den name van Hertoch Georg van Saxen ; terwijle nu Groningen belegeret was / heeft de Landschap Drenth de Stadt Groningen groote onderstandt en toevoeringe gedaen / van Gogh / Boeck-woeyt / Beesten / Verckens / Schapen / Hout en Turf. Den Graef dit ghetwaer werdende / is gekomen met seben-hondert Man by de Punter-brugge / en heeft aldaer een starck Block-huys laten op-werpen / om te beletten dat de Probitien van Over-Yffel en Drenth, de belegerde Groningers geen onderstandt en souden doen. En dit Block-huys heeft men deshalven genaemt Weer-den-Bras.

Te deser tijt is tot Rolde in dese Landschap een by-samen-komste gehouden van eenige Gedeputeerden des Hertochs van Saxen ter eener : en der Stadt Groningen en Omlanden, dooz hare Gedeputeerden / ter ander zijde / om by te leggen de questie / geresen tusschen den Hertoch / en boozs. Probitie. Dese comparitie is principalik aengesteld dooz adbijs en raedt van den Hoogh-ghebooren Graef Everwijn van Benthem, een seer wijs en beroemt Heer / die den Hertoch van Saxen verwant / en de Groningers eben-wel seer toegedaen was / waerom den selven seer groote blijt en moepte aenwende / om den breede te beramen / en den Oozlogh te stillen. Oock zijn daer present geweest Sigismundus Pflug, een Meyfnis Ridder, Wilhelm Truchses, Ulrich von Doren, Harco van Suyderhuysen, Rudolph en Wigboldt van Ewsum, Aligo Ascama, ten Ham, beneffens andere Gecommitteerden van Stadt en Landen.

Doch gene tusschen-sprake heeft aldaar konnen helpen / waarom de Vergaderinge onbzychtaer is ghescheyden. Maerom Graef Everwijn van Benthem de sake so verde gebracht heeft / dat men de Vergaderinge getransporteert heeft naer 't Clooster Affen, zijnde een wirtjen van Rolde, en dat men het werck wederom de noyo heeft begost. Doch tot Affen is alzoo vele uptgericht als tot Rolde. Daer op heeft den Heer Wilhelm Truckles van Affen een ernstlick schryben af-gebaerdicht aen den Staedt van Groningen, die niet veel werck daer van maecten / als wetende hem en sijnen Heer niet te wille.

Ebenwel die Staten van Groningen en Omlanden, verstaende hoe des Hertogen volck domineerde in Vrieslandt: Hebbende oock bereepte klachten gedaen aen den Keyser Maximilianum ober den Hertoch van Saxon: Vindende haer nu oock in noodd / wegen de langduurige belegeringe harer Stadt en excursien ten platten Lande: Siende oock booz ogen de ogenschijnlike repkenen van de Barbarische wyetheyt des Saxischen Krijghs-obersten / des Gaben van Draechsdorf: Hebben haer eyndelick ober-gegeven aen den Hooghgeboren Graef Edzart van Oost-Vrielandt, zijnde een machtigh en liefstalligh Heer / en naest aen haer geseten / den welcken zy dan binnen Groningen hebben gehaelt / en tot haeren Bescherm-Heer aengenomen.

Dit doen heeft den Bisschop Frederich van Baden seer gespeten / welke sustineerde / dat boozsz. Stadt en Landen onder zyn gebiedt stonden / en gelijk den Keyser geen macht en hadde de Stadt en Landen aen den Hertoch te geben / dat alsoo oock de Groningers de macht niet en hadden om haer te begeben onder den Graef van Oost-Vrieslandt.

Dese haperinge tusschen den Hertoch en Groningen, is eyndelick in eenen openbaren Oorlogh upt-gebozsten / die de Landtschap Drenth rechtschapen heeft getroffen: Want de Groningers, vernemende dat den Sax haer wilde komen beoizogen dooz de Drenth, bielen in de Landtschap / beginnende eerst tot Roon, vernielden alle Brouw-ketels en Brouw-gereedtschap / slaende in / en verpletterende alle Back-obens / om het Saxische Krijghs-volck te benaewnen. Daer tegen wierden alle Erben / Hoffsteden en Hupsen / gelegen in dese Landtschap / en de Groningers toe-behorende / van des Hertoghen Volck verdestruuert en verwoest. Poozdt-Laren en Sypdt-Laren wierden gantschelick verheert.

Doch dat die Groningers naer een gequalificeert Bescherm-Heer

omme-fagen/ daer in en waren zy niet te berdencken. Die Stadt en Landen floreerden seer / en wierden van tijdt tot tijdt machtiger. Dit speet den Bisschop , gelijk zijne Doozaten altyt met nydighepdt en afgonst waren ingenomen geweest tegen het welbaren der Groningers , waerom zy altyt daer nae getracht hebben / om die selve te dempen en te besnoeijen. Doch alsoo Stadt en Landen booz een kleyn geruchtjen niet verbaert en waren/ en weynigh werck maecten van des Bisschops gonst of ongonste ; En den Bisschop wel wiste/ dat zy dooznen en distelen waren / die hem in de handen steken souden / indien hyse quam aen te tasten : So hadde den Bisschop boozgenomen / Stadt en Landen aen eenen machtiger Potentaet te transporteren / om dooz dit middel zijnen moedt op haer te koelen ; En hadde deshalven gheschreven aen den Keyser Maximilianum. Dit is den Hertoch van Gelderen gewaer geworden / die oock soo lange gestwegen heeft als hy by menschen is gekomen : Hierom zijn de Groningers eerst in de boozhate / en nemen eenen Bescherm-Heer naer haeren sin / eer haer eenen anderen opgedrongen wert tegen haren sin.

Certwyle nu dese Groninger-oozlogen duurden/ isser wederom eene nieuwe onruste ontstaan in de Landtschap Drenth, tusschen den Bisschop Heer Fr. van Baden, en den Drost van Covorden, alsoo dat dien selven van den Bisschop af-biel/ sonder dat de Landtschap sich daer mede wilde bemoeijen. De Geestelichheyt van Utrecht, hieltet in dien tijdt daer booz dat de Groningers souden d'oozaken zijn van den afval der Stadt/ des Casteels/ en des Drostien van den Bisschop, om den selven meer werck te geven. Hoewel nu den Bisschop de handen vol wercks hadde / soo is hy eventwel met een hopen gewapent volck gekomen booz Covorden, en daer mede is alle misberstandt ter neder-gelegh.

Anno 1507. is alhier een Comeet gesien in 't Noozdt-westen/ met zenen langen staert/ seer doncker in 't aenzien/ geduprende niet langer als dyp uren.

Omtrent tot desen tijdt toe/ heeft men in dese Landtschap het meeste Ackerwerck gedaen met Ossen/ en die Ingesetenen hadden weynigh Paerden. Sy hadden somtijds bier / jae vijf-paer Ossen booz een ploeg/ en dan noch wel twee Paerden. Doch metter tijdt is dit gebruyck der Ossen gecesseert/ en hebben Paerden aen-geset.

In het jaer 1510. den 10. April/ heeft Heer Frederich van Baden, Bisschop/ by openen briebe verklaert/ (bermits tot weder standt van den Hertoch van Gelderen, eene gemeepne ommevlach van de Stenden
der

der Landtschap ingewilligt was / tot vier guldens op elcken ploeg/ en de Ingesetenen seer willigh waren getweest / om dese penningen op te brengen/) dat deshalven dese Landtschap in alle haere Rechten/ oude Privilegien ende herkomen/ onberozekelich blijven souden.

In dese tijden zijn in dese Landtschap groote onrusten en bypandtelijke septen ontstaen / terwijlen Heer Rudolf van Munster, Heer tot Ruynen, het Post-ampt ober dese Landtschap was bedienende.

Anno 1515, als Graef Edzart van Oost-Vrielandt Protecteur was ober Stadt en Landen/ en Heer Everwijn Graef tot Benthem, Stadthouder ober Vrielandt, uyt den name des Vorsten van Saxen, so heeft boorsz Hertoch Georg van Saxen, alles by-gebracht wat hy koste/ om Groningen te belegeren / en onder zijne devotie te brengen / en heeft alle omliggende plaetsen met Schanssen en volck wel versien/ omme alle toevoer te beletten. En hier door zijn d' Omlanden tot een roof gelvozen.

Het Clooster Assen in dese Landtschap/ (dat immers met dese eenighed niet te doen en hadde) is oock op dezen tijdt van den Hertoch rondtomme met wallen en Fortificatien versien / en met krijghs-volck beset/ 't welck dan alle wegen onbeplich gemaekt/ en den Hupsman seer moeyelich gevallen is.

Graef Edzart nu siende dat de Stadt Groningen van den Hertoch van Saxen vast belegert was; dat in zijn eppen Landt/ Steden/ Dorpen en Castelen verheert werden van Hertoch Henrick van Brunswijck, uyt den name van den Hertoch van Saxen; Verstaende oock/ dat hy van den Keyser Maximiliano gedaen was in den Ban of in de Acht, vermits hy sich tegen des Keyfers donatie en ordze opposeerde: So heeft hy al zijn recht en gerechtigheyt/ die hy aen Stadt en Landen hadde/ getransporeert aen Hertoch Carel van Gelderen, die al vooz lang hadde swanger gegaen van de hope des besits deser Landen: En desen hebben de Groningers aengenomen/ gehuldicht/ en gestworen. En dese transactie heeft wederomme verweckt nieuwe onheplen van dooztochten der Geldersche Soldaten door dese Landtschap/ van welcker bedrijf men in 't verbolgh gewach sal maken.

Den Hertoch van Saxen dan dit niet konnende weeren; konnende oock niet langer dragen de onkosten des Oozlogs/ niet tegestaende de Probitie van Vrielandt hem/ bykans boven vermogen/ ongewoonlike bystandt/ in alle sijne swarigheden/ gedaen hadde. Bebindende oock / dat de gemoederen van seer vele Edele en on-

Edele Vriesen , dooz sijne quade en periculeuze proceduyren van hem hoe langhs hoe meer verbrœynden ; heeft den moedt verloren gegeven/ en is upt Vrieslandt gerypst op Covorden , van daer op 't Hups Benthem , en bozders naer Munster , alwoer hy niet wepnigh schimp en spot heeft moeten verdragen/ en eyndelick in zijn Landt Meissen , sonder opt wederom in Vrieslandt te keeren. Den Hooch-duytschen Woysten is de Nederlantsche bypheynt wat suspect/ en weten sich niet die selbige niet te behelpen.

In zijn vertreck liet hy in Vrieslant tot Stadt-houder/ zijn Heef Graef Everwijn van Benthem , een Heer van eene sachtinnige natuure / en die zijne wijsheyt mercklick betoont heeft in desen algemeynen verwerden en troublen staet. En dese hielt hy sich / ten dienst des Hertogs , tegen den Hertoch van Gelderen , eenen trouw van vyf-duyzent koppen/ die genaemt wierde / het Swarte Regiment, dat groote sparteling gemaekt/en grote victorien bebochten heeft tegen de Gelderschen , en dat in de Drenth groote schade heeft gedaen/ tot datter eyndelick oock naer Covorden , en boozs in de Gzaeffschap Benthem verrocken is. En den Hertoch heeft daer nae alle zijne Actien en pretensien / die hy op Vrieslant , Groningen en Omlanden hadde/ vercocht aen Carolum V. Hertoch van Burgundien , &c. Dooz een somme van hondert-duyzent Florijnen / naer dat hy ontrent vyftien jaeren was geweest Heere van Vrieslandt , &c.

In de jaeren 1517. en 18, heeft dese Landtschap groote schade/ geweldt en oberlast geleden/ so van het Geldersche , als van des Bischops Krijghs-volck : Dese trouwen swoozben dooz 't gantsche landt/ en de eene en was soo ras niet verrocken / of d'ander quam wederom in dessels plaetse/ alsoo dat de Landtschap geplaeht wierde/ gelijk zy oock van dien tijdt af mercklick is afgegaen/ en in 't onderpit geraecht.

Anno 1519. is sulcken oberbloedigen en gesegenden jaer geweest/ dat men booz twaelf stuybers kochte een mudde Carwe/ en booz negen stuybers een mudde Rogge/ en alles naer advenant.

Terwijl nu dese beroerten in Vrieslant , Omlanden en Drenth in swangh gingen/ also dat de Landen van de Geldersche trouwen seer verheert en doozstroopt wierden/ soo heeft J. Frederich van Twicklo , Doost tot Covorden en der Landtschap Drenth, sich seer Ridderlick gequeten tegen de Gelderschen : Want also hy van Heer Georg. Schenck, Burgundische Stadt-houder/ gestelt was tot Commendant ober de Burgundische trouwen/ die den Hertoch van Gelderen souden tegenstandt doen / soo heeft hy die selbige hier en daer groote afzueck gedaen/

daen/ en deselbige in haere geluckige progressen merkliċh gestut/ alsoo hy een dapper Krijghsman was/ boozsichtig in 't beleypden/ en manliċh in 't uytboeren.

En overmits in die tijdt de Stadt Groningen en Ommelanden, de partije des Hertogs van Gelderen hielden / als die hem tot een Bescherm-Heer hadden aengenomen / so heeft den Heer Twicklo, alle Commercie en handel op Stadt en Landen scherplċh laten verbieden dooz dese Landtschap. Dit is seer naedeeligh geweest / soo booz Groningen als dese Landtschap/bermits zy bepde groote Commercie onder malkanderen bedzeben. Die Stenden nu van Groningen en Omlanden, dit verstaende / hebben heymelċh gehandelt met den Hertoch van Gelderen, dat den selven / ofte dooz een stratagema/ ofte met geweldt van wapenen / sich wilde meester maken van de Stadt en Kasteel van Covorden. Dit en was geenen doben geseght: Den Hertoch pepnst op middel en gelegentheidt / en neemt synen slag waer.

Den Drost en Commendant Twicklo, was gereyst naer Oost-Vrieslant : Gedurende zyn afwesen wert onverschens / van een goede partije Geldersche Kuyterpe / de Stadt Covorden berendt / bestoymt / hart aengetast / en epndelċh met geweldt gewonnen. Doch het Kasteel en was alsoo niet te winnen.

Den Drost krijght haestige tijdinge van onraedt / terwyl hy in Oost-Vrieslandt is / hy blieght naer Covorden, komt heymelċh op 't Kasteel / verstaet hoe de saken geschapen zyn / naemliċh / dat de Stad Gelders is. Hy krijght eenige stoute waeg-halsen op de beenen / die haer leven schenen sat te zyn / die verstouten haer / en begeben sich / met perijckel haeres levens / heymelċh in de Stadt / niet tegenstaende die selve vol Geldersche Soldaten gestopt was / en steken de Stadt overal in den brandt. Daer stietmen de gantsche Stadt in den brandt staen : En terwylten men hier den brandt bluscht / gaet op een ander plaets eenen nieuwen roock wederom om hoog. Daer helpt epndelċh geen blusschen / geen nederscheuren / heel Covorden verbrandt en licht in d' affche / en daer blijven maer ses huysen staen / die het bier verschoont heeft.

Hy heeft dan wel den Commendant de Stadt Covorden in kolen geset / en eenen grooten hoop arme Bozgers ghemaect : Maer wat boozdeel doet hy daer mede ? Niet het allerminste : Want den Hertoch komt met zyn geschut booz het Kasteel / en Groningen sendt oock eenigh geschut aen den Hertoch, om 't Kasteel met geweldt te dwingen. Immiddels laet den Hertoch een royale Schans optwer-

pen / met seer hoge wassen / aen de Nooyt-zijde van Covorden , die noch heden ten dage te sien is / met eenen rest andere begravingen / des geijcks de plaetsen daer het gros van 't leger en de soldaten hutten gestaen hebben. En upt dese Geldersche Schans is groot geweldt gedaen op de Burgh te Covorden. Terwijlen dan den Hertoch het Kasteel sonder ophouden bestoymt / soo begint den Soldaten op't Kasteel den moedt t'ontballen / en die spreken van opgeven.

Den Drost en Commendant en wil naer geen opgeven lusteren / maer wil bechten. De Soldaten sijn gehoozsaem / en doen groote tegenstandt / maer alles te vergeefs / daerom weygerense langer te bechten / en willen het Kasteel overgeven. Den Commendant valt op zijn knijen boozde Soldaten / biddende en smekende om te bechten. Ondertusschen wert alles onder de voeten geschoten : En den Hertoch doet soodanigen geweldt met stormen / dattet te bezesen front / dattet Kasteel met stormenderhandt soude gewonnen werden. Alsoo wert het garnisoen gedrongen te parlementeren / 't welck geschiedt / op eerliche conditsen / en daer mede wert het Kasteel overgegeven aen den Hertoch , in Sept. Anno 1522.

Den ballianten Commendant Twicklo , in 't overgeven geensins willende consenteren / wert in 't overgeven des Kasteels gebangen genomen / en zijn Huys-brout wert geplondert / en van alle haere klederen / Juweelen en kostelicheden berooft.

Den Hertoch nu meester van Covorden sijnde / heeft het Kasteel / dat bykans onder de voeten geschoten was / eeniger maten wederomme laten repareren / en zijn wapen laten stellen in de muur van 't Gemeyne-Landts-Huys / dat men als noch aldaer siet : Doch het Huys en heeft noyt wederom bekomen zijnen ouden luster / grootheyt of starckheyt. En daer mede heeft sich den Gelderschen soldaat verspreydt dooz de gantsche Drenth , tot merchelike schade des Biffchops , der Burgundische troupen / en der Landtsaten.

Hier op heeft den Hertoch een Duydts Edelman / Jonckheer Johan van Selbach , een verstandigh man / en in de wapenen wel geoeffent / gestelt tot Drost tot Covorden , en ober de Landtschap Drenth , en tot Commendant ober 't garnisoen tot Covorden.

Heer Johan van Selbach , in zijn ampt bevesticht zijnde / heeft de Riddereschap / Geestelicheydt en Egen-Geerfden / verscreven en beroepen / volgens oude gewoonte / in 't Groller-hout , en heeft den selvigen aldaer boozgehouden / 't gene hy booz desen oock begeert hadde / maer dat zy hadden geweygert / naemlick : dat haer gelieven mochte / zijnen Heere den Hertoch van Gelderen te hulddigen booz haeren

haeren Landts-Heer / en zulcks met gemeynen eede besweeren. Doch niet tegensstaende de menighbuldighe inductien en persuasien des Heeren Selbachs, en hebben de Stenden niet kunnen resolveeren/ om den Hertoch te huldigen/ als siende de sake wat dieper in.

Terwijl den Hertoch in Gelderlandt was/ krijght hy tijdinge/ dat zijne saken niet wel en stonden in Vrieslant, en dat de Burgundische hem aldaer te starck en machtigh wierden/ alsoo dat zijne persoonliche teghentwoordigheyt aldaer bereyscht wierde. Waer op den Hertoch hem in der haest begeven heeft naer Covorden, alwaer hy hem gekomen zijn twee Borgermeesters van Groningen, naemlick de Heeren Ludolph Coenders, en Niclaes Schaffer, en twee van de Gemeynte / naemlick de Heeren Christiaen Kramer, en Hendrick Honerick; welke t'samen / met een goetd getal te paerde en te voete geconboijeert zijnde/ geresst zijn naer Groningen.

In 't Jaer 1522, in Novemb. is den Hertoch gekomen tot Assen, en heeft van daer/ tegen den vijftienden deses/ doen vergaderen de Stenden der Landtschap Drenth in 't Groller-houdt, alwaer hy zijn versoek en begeren heeft vooz gestelt/ naemlick/ dat hy begeerde als Landts-Heer aengenomen/ gehuldicht/ en met een eedt van getrouwigheyt versekert te zijn/ 't welck zy vooz desen zijnen Wost Selbach gelveggert hadden. Die Stenden en waren hier toe niet seer willigh/ bermits sy vooz oogen sagen wat ontveder datter op handen was / en met wat machtigen bypandt den Hertoch van Gelderen ingescheept was / &c. Maer wat souden sy doen? Groningen was Gelders; d' Omlanders Gelders; Een groot gedeelte van Vrielandt Gelders; Covorden Gelders; De Landtschap is verheert; Den Bisschop en kanse niet beschermen. Werden derhalven genootsaecht met den Hertoch te accorderen/ dien zy huldigen/aennemen en besweeren vooz haeren Landts-Heer/ mit's confirmerende de Privilegien/ bysheden en Gerechtigheiden deser Landtschap.

Alsoo is de Landtschap Drenth, die nu omtrent vijf-hondert jaren gestaen hadde onder de Bisschopliche regeeringe / dooz het recht des Oozlogs gekomen onder de heerschappije des Hertochs van Gelderlandt, die sich in die tijdt schreef en inticuleerde: Carolus van Egmont, door Godts genade, Hertoch van Gelderen: Graef van Sutphen: Heer van Groningen, d' Omlanden, en der Landtschap Drenth.

Amiddels is den Hertoch van Gelderen eenen bries ter handt gekomen van Roomen, van Adriano den VI. Paus tot Roomen, dese was gebooren tot Utrecht, en wierde in zijne students jaren genaemt Adriaen Florisson, en geraechte tot sulcken geleertheyt/ bergeselschapt met

met sonderlinge liefstallighepdt en saftinnighepdt/ dat hy verkosen wierde tot een Heer-meester Caroli V. des Roomschen Keisers/ Koninghs van Hispanien, &c. En eyndelick tot den twee-hondert en drie-en-twintigsten Paus tot Roomen, welke Hoorhepdt hy nochtans niet langer als 8. maenden en 6. dagen bekleet heeft/ werdende subijtelick wegh gerucht/ niet konnende de Italiaensche Vygen verdragen/ vermits hy een Nederlander was. In desen sijnen brief bestrafte hy den Hertoch van Gelderen, met seer beleefde woorzen/wegen zijne menigbuldige oberlasten en schaden/ die hy den Bisschoplicken stoel tot Utrecht was aendoende/ als berobende den selven van Landen/ Nieden en Goederen/ &c. En obermits hy/ Adrianus, een bysonder geneygt herte was dragende tot den Hertoch, als zijnde een Prins naest aen zijn Vaderlandt geseten/ dat hy/ Adrianus, volgens zijn ampt/ niet naerlaten koste den Hertoch, als sijnen lieben soon/ te vermanen/ om in volgende tijdt van sulcke oberlast en geweldt/ tegen den Bisschop, te desisteren/ &c.

In het Jaer 1529. is tot Covorden aengesteld eene aensienliche Comparitie/ alwaer verschenen sijn Heer Caspar van Marvick, Drost tot Groningen, met eenige Heeren Burger-Meesteren en Raedts-Heeren van Groningen, en eenige Gedeputeerden der Omlanden: Desgelijcks eenige Commissarisen van den Hertoch van Gelderen, en den Bisschop van Munster, om wegh te nemen eenige verschillen/ die geresen waren tusschen eenige Omlanden, en den Bisschop van Munster, wegen sekere Kercklike jurisdictien.

Te deser tijdt heeft men in dese Landtschap beginnen te gevoelen de veranderinge in 't stuck der Religie/ alsoo seer vele Ingesetenen/ soo Geestlike als Wereltlike/ de Reformatie aennamen/ en wilden niet meer ter Misse gaen/ en betoonden met woorzen en wercken/ datse eene walge hadden aen de Pauslike leere en Ceremonien/ die tot noch toe gedreven waren geweest.

Den Hertoch van Gelderen nu/ bevindende/ dat tot Groningen, in d' Omlanden, en in dese Landtschap Drenth, de Gereformeerde Evangelische Religie/ van dagh tot dagh/ hoe langhs hoe meer toenam: soo heeft hy aen Clementem VII. Paus te Roomen, die een Successeur was van Adriano van Utrecht, een brief geschreven/ en hem geraden/ dat den Paus/ volgens zijn Apostolische Ampt/ en autoriteyt/ alle blydt wilde aentwenden/ om dit byer te dempen/ op dat den Pauslicken Stoel hier dooz genen krack mochte krijgen/ &c.

Dit waren wel des Hertochs woorzen/ maer dattet zijne meninghe niet

niet getweest en sy / heeft hy met woorden en wercken openbaerlick genoegh betoont: Want hy was in zijn herte een bypandt van de Geestlickheyt/ en heeft 'et den Bisschoppen so suur gemaeckt/ dat den eenen het Bisdom heeft moeten resigneren/en eenen anderen/dat hy 't heeft moeten aen eenen wereltlicken Potentaet transporteren: Geelijck hy oock geen swarigheyt daer van gemaeckt heeft/ Geestelicke goederen te verbrœemden/en tot een prophæen gebruik te imploeren. Doch op dat hy schijnen soude een gehoozsaem soon der Kerke te zijn; en om te behouden het sabel van den Coningh van Vranckrijck, die hem stijfde met volck en geldt / op dat hy de Burgundischen hier te Lande wat werck soude geben; en oock / om eenigh contentement te geben aen den Pauslicken stoel/ wegen den Bries van den Paus Adriano; soo moet eene soodanige Missijf naer Roomen afgevaerdicht werden.

Den Hertoch nu in de possessie zijnde van Groningen, Omlanden en Drenth, hebbende zijnen Bastart-soon/ Pieter van Gelderen, (die de Evangelische Religie toe-gedaen was) tot Groningen berodineert als Stadt-houder; en zijnde van eenen ongerustigen en Oorloogsen geest/ geduurich swanger gaende met groote / dangereuse en breeemde concepten; so heeft hy met den Coninck Christiaan van Denemarcken eene heymelicke allianzi gemaeckt/ om met deses Conings Krijghs-volck / ondersteunt van 't volck dat hy self daer by soude doen / die van Groningen onversiens te oberballen / en t'enemaal te subigeeren/ en onder de Deensche slavernije te brengen: En sulckx onder 't beleydt van Meynhart van den Ham, een dapper Krijghs-man/ die alrede met dit exployt besigh was/ als hebbende den Dam al ingenomen / dien hy fortificeerde / en alwaer men de Deensche Daendels sagh waijen.

Men steecht somtijdts een stuckjen broodt aen de punt van een mes / en men houd 'et eenen Hondt toe; doch wanneer hy daer nae hapt/ staet men hem mettet heft ober zijn snuyp: Alsoo doen sommige Potentaten met Landen / Luyden / en somtijdts met haer eygene Onderdanen / belobende den selven groote dingen/ maer op 't laetste slaense de selbige ober de neuse.

De Staten van Groningen en d' Omlanden, het desseyn des Hertoghs van Gelderen vernemende / en hebbende al booz-langh een quaedt oogh gehad op den Hertoch en desselfs actien / hebben aenstienlike Becommiteerden gesonden naer Brussel, aen de Gouvernante Maria, en hebben haer begeben onder de Burgundische protectie. Dese Gouvernante heeft datelick binnen Groningen gesonden

den Stadthouder Georg Schenck, om de selbige in de bescherminge Caroli V. aen te nemen: En dit is geschiedt in 't Jaer 1536.

Heer Georg Schenck nu/ de Geldersche gestut/ het Deensche Heryz verslagen/ en verschepdene besettingen geincorporeert hebbende/ is met zijnen Heryzleger gekomen booz Covorden, dooz dese Landschap: Maer bebindende dat den wegh seer diep en impassabel was/ heeft den selven met rijs/ hozen/ soden en sandt laten passabel maken/ alsoo dat hy met zijn Geschut/ Ammunitie/ en volck/ de Stadt en 't Kasteel heeft konnen naerderen.

Heer Johan van Selbach, Post en Commendant tot Covorden, liet den Hertoch weten/ dat de Stadt en Kasteel Covorden belegerd/ en aen drie plaetsen vast bezet en beschansd was: Maer hy aldien den Hertoch drie dupsent man hadde/ en oock wat Ruyterpe/ met noch eenigh ander volck daer hy/ dat men upt verschepdene besettingen soude lichten/ dat Covorden wel t'ontsetten waer; doch dat hy van alles wel hoorzien was. Dit is geschiedt Anno 1536.

Immiddels heeft den Heer Stadthouder Schenck, soo wel de Stadt/ als 't Casteel te Covorden seer hart aengetast: den Heer Selbach met sijne Gelderschen hebben oock betoont datse Krijghslieden waren: En dit heeft geduurt omtrent twee maenden. Hier nae boelde men gebreck van alles/ soo wel in de Stadt/ als op 't Kasteel/ en eventuel en waasser geen gebreck van couragie en tegenstandt hy den Soldaten: Maer alsoo zy geen tydingen of beloften ontfingen van ontfet/ zijn zy dooz gebreck genootsaecht geweest/ Stadt en Casteel ober te geben aen den Heer Stadthouder; eventuel op redelicke conditien. Des Hertochs Ammunitie en geschut heeft op 't Casteel moeten blijven/ waer van noch eenige te sien sijn tot Covorden. Dit is geschiedt in de winter/ des Jaers 1536.

Den Hertoch eben-wel hadde eenen schoonen hoopen volcks op de benen/ van mensinge om Covorden t'ontsetten/ maer 't was te laet: En oock zoo wierdt dit nieuw-ghewozben volck van den Stadthouder Schenck verslagen en verjaecht.

En hier mede heeft den Hertoch van Gelderen, Groningen, d' Omlanden en Drenth, desgelijcks de Heerlijckheit Covorden, verloren/ naer dat hy omtrent veertighen jaren daer van meester geweest was. Hadde hy dese Landen getrouwslick gemeent/ wat hadde hy konnen een machtrigh Potentaet sijn! Doch 't zijn starcke beenen/ die tweeldige dagen verdragen konnen.

Karel de V. dan/ Roomsche Keeser/ Coninck van Hispanien, &c. in qualiteydt als Hertoch van Burgundien en Brabandt, &c. Is gewozben

worden Heer ober de Landtschap Drenth, en Heerlickheyt Covorden. De oberdzacht van dese Landtschap aen Carolum V. was al ten deele/ of by probisie/ gedaen of beraemt in 't jaer 28. tot Gorkum, tuschen de Volmachten Caroli V. en des Hertochs van Gelderen, booz soo bele den Hertoch meende in dese oberdzacht te seggen te hebben: Maer de absolupte oberdzacht is besloten in de Graef, in 't jaer 1536, naer dat den Hertoch dese Landtschap al verlooren hadde/ met conditie/ dat den Hertoch booz zijne pretensie genieten soude/ een reys/ een summa van vijf-en-dertigh duysent Goudt-guldens/ en boozs alle jaren/ soo lange den Hertoch leven soude/ vijf-en-twintich duysent Goudt-guldens.

Kortz daer nae is Carel de V. dooz Heer Georg Schenck, Dyp-Heer tot Toutenburgh, van de Stenden der Landtschap Drenth aengenomen en gehuldicht/ mits bestweerende der selviger Privilegien/ Gerechtigheiden en Dypheiden. En daer op is ober dese Landtschap tot Stadt-houder gestelt Heer Johan van Ligne, Graef tot Arenbergh, Dyp-heer tot Barbantzon, &c. Die mede Stadt-houder was van Vrieslant, Over-Yffel, Groningen en Omlanden.

Te deser tijdt woop sich eenen luzzigen Snyder op tot Coninck van Munster, genaemt Jan van Leyden, die sich eenen grooten aenhanck maecte van eenen hoop uptsinnige Wederdoopers of Tibben, die met de Nijmstange liepen/ en vergaderden t'samen in dese Landen/ van voognemen/ om een Nieuw Zion, en een Coninckrijk der Gerechtigheidt/ binnen Munster, te sondeeren; doch het viel heel anders uyt/ alsoo desen Boeck-wepeten Coninck/ met t'samen zijne Broodt-eetende Propheten/ met gloeyende tangen berscheurt/ en in pferre korben/ aen S. Lamberts Cooren/ naer den Hemel verheben wierden.

Anno 1540. den 5. Febr. is oberleden den dapperen en vermaerden Heldt/ Heer Georg Schenck, Dyp-Heer tot Toutenburgh, geboren uyt dat oude geslacht der Dyp-Heeren van Toutenburgh in Thuringen, van welcken Heer Wilhelm van Toutenburgh Anno 1042, onder den Keyser Henrico II. geweest is op het Duytsche Ridderlicke Turnop-spel/ tot Hall in Saxen. Desen Heer Georg Schenck heeft sinen Heer den Keyser Carel seer getrouvolick gedient/ en heeft bekleedt de ampten van Stadt-houderschap/ ober Vrieslandt, Over-Yffel, Stadt en Landen, en Drenth. Is mede geweest Drost en Gentmeester der Domeynen in dese Landtschap/ welke Chergien nochtans hy dooz zijne Substituyten heeft laten administreren. Hy is getrouwtot geweest aen Vrouwtolijn Johanna van Egmont, dochter van

Graef Ian van Egmont, &c. En is geweest een halve Broeder van Heer Frederich Schenck van Toutenburgh, Bisschop tot Utrecht, naer welkers overlijden deser Erffenisse gebedolbeert is op dat vermaerde Hups der Boitzelaren, als sijnde volle Moeyen hinderen van gemelte Bisschop.

Anno 1541, in dato den 4 Decemb. heeft den Keyser Carolus V. by openen briebe bevestight de Privilegien/ gerechtigheyden en costuymen des Landts van Drenth.

In 't jaer 1550. in dato den 14. Febr. heeft den Stadt-houder **Graef** Iohan van Ligne, een Missijf afgebaerdicht aen de Ridder-schap en Eygen-geërden deser Landtschap / daer in verhaelende : Vermits de Stenden bewillight hadden, naer aflijvigheydt Caroli V, sijnen Soon Philippum II, als een Erf-Heer deser Landtschap t'ontfangen, hul-digen en sweeren; Dat hy oock uyt den name van sijne Majesteyt swoer, op het H. Evangelium, dat die selvige de H. Kerck soude voorstaen, Weduwen en Vveesen beschermen, en alle Privilegien des Landts conferveren, &c.

Anno 1552. in 't laetste van Febr. sijn op den ordinarisen Landtsdagh deser Landtschap/ uyt den name van Keyser Carel, verschenen den Stadt-houder en andere Heeren Afgesanten / verzoekende van dese Landtschap/ een bywillige Gifte/ te implojeren aen de bescherminge der gemeyne Landen / &c.

Maer dat nu Keyser Carel dese Landtschap ongebaer den tijdt van negentien jaren/ als Landts-Heer / getrouwlich hadde geregeert / en nu des sijn en willens was / alle dese Nederlandtse Pro-vintien aen zijnen soon Philippum II. te transpozteren / en hadde tot den tijdt van soodanige overdzacht beraemt den October des Jaers 1555, tegen welcken die samentliche Stenden van alle Pro-vintien tot Brussel verschreven en beroepen waren: Soo heeft oock den Keyser een expresse Missijf af gebaerdicht aen de Ridder-schap en Eygen Geërden deser Landtschap/ als een Bysondere Provincie, omme haere Gecommitteerden mede derwaerts te senden/ en deselbige met behoorzliche commissie af te baerdigen. Dit is oock alsoo geschiet/ en in dese solemneele en seer magnifische Vergaderinge/ op den 25 Octob. binnen Brussel, met meer als Coninckliche Statie volbzacht.

Hoe wel nu die Gecommitteerden deser Landtschap den Coninck Philippum, uyt den name deser Pro-vintie/ op de algemeyne Vergaderinge tot Brussel tot een Landts-Heer hadden aengenomen en gesworen / en hadden oock wederom den eedt van getrouwigheydt en Conser-

Conservatie der Landts-privilegien/ ontfangen: soo is evenwel de binnen-landts Huldinge/ en onderlinge be-edinge/ dooz den Graef van Ligne als Stadthouder/ en de Stenden des Landts/ geschiedt binnen dese Landtschap/ den 3. Septemb. Anno 1556, sijnde nu gele- den omtrent hondert en drie jaer.

Anno 1562. is een seer droevigh en onbzychtaer jaer geweest in dese Landtschap/ in boegen dat bykans al het Dee is wegh gestor- ven/ alsoo dat de Ingesetenen genootsaecht zijn geweest ander Dee van buyten te halen/ om aen te focken. En hoe wel in dit quade Jaer eene Bede gedaen wierde booz den Coninck van 20000. gul- dens/ soo hebben evenwel de Landtsaten soo veel gedaen als haer mooghlick was/ op brengende twaelf duysent guldens/ waer mede den Coninck is gecontenteert geweest/ upt consideratie van den te- gentwoordigen steyten staet der Landtschap.

In 't Jaer 1566. heeft men in de Landtschap Drenth eerst begin- nen de Evangelische Religie te predicken/ met groot genoeg en toeloop der menschen. Hier op is kortz daer nae gevolght de instel- linge der Spaense Inquisitie, die alle Nederlanden in rep en roer heeft gestelt/ en is eene van de principaelste oorzaken geweest die de Landen van den Coninck verbyeemt hebben.

In het selfde Jaer hebben omtrent vier hondert Edelen upt de Nederlanden/ aen de Gouvernante Margareta de Parma een gemeyn Requiest ober-gelebert/ waerin versocht wierde/ moderatie der Plac- caten des Conings in 't stuck der Religie/ en de schorsfinge der In- quisitie. Hier werden dese Edelen/ van den Heer van Barlamont, eerst genaemt Geuzen, dat sijn Fielten of Bedelaers/ bermidts onder dese Edelen eenige waeren van geringe staet en rijckdom. Kortz daer nae wierden in Vlaenderen de Weelden bestozmt/ en met eene wonderliche furie van 't canalje t'eenemael verplettert/ welke Beelt- storminge, gelijk een loopende vier/ sich verspreydt heeft bykans dooz alle Nederlandtse Provincien/ en in diverse plaetsen/ op eenen en den selven tijdt/ sonder dat eenigh persoon van qualiteyt sich daer mede bemoept/ of raedt en daet daer toe gegeven heeft.

Den Coninck ondertusschen werft eene machtighe Armepe in sp- ne Landen en Coninckrijcken/ en stelt ober deselbige tot een Gene- rael Duc d'Alba, die met desen grooten en verschricklichen heyrleger tot Brussel is gearriveert den 22 Aug. 1567. Van dien tijdt af be- goften principaelich eerst de Nederlandtse Troublen/ want men hooz- de niet als vangen/ spannen/ ophangen/ onthoofden/ confisgueren/ bannen/ belegeren/ stozmen en bloedtbergieten: In summa/ alle

Nederlandtse Provintien stonden in de lichte Vlamme des Oorloghs.

Heer Iohan van Ligne, Stadt-houder deser Landtschap / van Duc d'Alba met seker Krijgsvolck gesonden sijnde in Vranckrijk tegen die van de Religie / en nu wederom t'huyjs gekomen sijnde in sijn Gubernement / en bebindende dattet hier alles in roeren was / en dat Graef Ludwich van Nassauw sich seer starck maecte in Groningerlant; is daer nae toe gemarcheert met eenen hoopen volcks / tot by het Clooster Heyligerlee. Aldaer is een heftich gebecht voorgeballen / also datter ober de 1800. van des Conincks volck sijn ter neder-gelegh. Den Graef van Arenbergh, Stadt-houder / een wonde in sijn hooft gekregen hebbende / en van sijn paerdt ter nederstotende / is van een gemeyn soldaet / hoewel andere seggen van Mr. Haultijn, doozsteken. Graef Adolph van Nassauw is mede aldaer om-gekomen; desgelijchs den Lieutenant van Arenbergh, en verschedene andere Spaense Capiteynen. Graef Adolph en Arenbergh zijn beyde aldaer begraven.

Hier op is Graef Ludwich van Nassauw met sijne Krijghs-macht gerucht vooz Groningen, de Stadt eenighsins belegerende / maer heeft de selvige alsoo niet konnen tot debotie brengen / alsoo hy soo starck van volck niet en was / en vermits doock de Drenthers de Stadt Groningen mercklick secondeerden met alles wat in de Landtschap te bekomen was.

Inmiddels sachmen dooz de Drenth marcheren Chiappijn Vitelli, Marquis de Cetone, Hertoch Henrick van Brunswijck, den Graef van Oversteen, met een machtigh volck te paerde en te voete / afgesonden van Duc d'Alba naer Groningen, om de Stadt te beschermen tegen Graef Ludwich. Dit volck heeft soo schandelick gehuyft in dese Landtschap / als wanneer se in openbaer bypandts landt waren geweest / alsoo datter niet en is ober gebleven / daer sy van daen gescheden sijn.

Anno 1568. is Heer Iohan Knijf, geboren van Utrecht, en eenige jaeren te boren / met ratificatie des Paus Pauli IV, van den Cardinael Granvelle tot Mechelen geconsacreert zijnde / tot Groningen in S. Martens Kerck geintroduceert als Bisschop ober Groningen, d' Omlanden en de Landtschap Drenth.

In het selfde jaer is Duc d'Alba in persoon gekomen binnen Coorden. Hy sat in een rogbaer / bergheselschap met veele hooghe standts-persoonen / Graven / Edelen en Officieren / hebbende by hem een hoopen volck te voet en te paerde. Hy besagh het Kasteel en de Stadt /

Stadt/ en gaf op alles seer naeuwe regard. Van Covorden sondt hy booz uyt sebentien baendelen Spanjaerden naer Groningen, en hy volgde in persoon/ vervolgende Gzaef Ludwich van Nassauw, dien hy by Iemmingen oock heeft verslagen.

Anno 1570, heeft Duc d' Alba, uyt den name van den Coningh/ geschreven aen de Staten der Landtschap Drenth, en van die selbige geepscht den hondertsten penning, van alle Roerende en Onroerende Goederen/ eens; en den Tienden penning van alle Roerende/ en den Twintigsten penning van alle Onroerende Goederen/ soo dickmaels als die selbige souden verkocht werden/ tot last van de Verkoopers.

De Staten deser Landtschap/ ober dit sware en onmooglicke werck verscheydene Landts- daghen gehouden/ en den Hertoch geremonstreert hebbende haer onbermogen/groote lasten en kosten/ alrede by haer ten dienste des Conings gedaen/ en booz al/ den inestimabelen schaden/ die de Ingesetenen soo lange jaren geleden hadden van de doortreckende en ingelegerde Krijghs-troupen: Sijn eindelick met den Hertoch veraccoordeert booz een somma van bieren-twintigh duysent guldens. Hier mede is den Hertoch gepapt/ en heeft de Staten der Landtschap booz haere goetwillighepdt bedanckt. Actum den 6. Febr. Anno 1570.

In het selfde jaer is geweest die verschriklicke pernicieuse waterbloedt/ genaemt de Aller-Heyligen-Vloet, die sulcken onwaerdeerlicken schade gedaen heeft aen menschen en Dee/ Landen en Hupsen: Gelyck oock mede in 't selbe jaer gesien is geweest een schriklicke Comete, een Prediker en boozbode van meer toekomende tempeesten en Landt-plagen.

Te deser tijdt isser nieuwe questie geresen tusschen de Staten deser Landtschap/ en Heer Iohan Knyf, Bisschop ober dese Landtschap. Den goeden Broeder Knyf wilde sich wat groot maken/ ja grooter als booz desen gedaen hadden de machtige Bisschoppen van Utrecht self/ of den Hertoch van Gelderen, of Kepsen Carel, en wilde de Ingesetenen van Drenth, buypen de Provincie/ beroepen en citeren booz sijn Bisschoplicke Gerichte/ 't welck was strjdbende teghen de oude Privilegie deser Landtschap/ waerom oock de Stenden daer in niet hebben willen bertwilligen. Doch dit verschil is eindelick ter neder geleght/ met approbatie des Coninghs.

Maer dat dan den wyeden Duc d' Alba, het trouble water deser Nederlanden noch veel trouweler hadde gemaect/ alsoe in 't hier gegoten/ als een razende hondt gewoedt/ en de Provincien der Nederlanden van den Coninck seer verbrzeemt hadde; is hy eindelick met eenen

eenen stanch gerupmt / en in Decemb. des Jaers 1572, als een Banquerottier / van Amsterdam te schepe upt 'et landt naer Spanjen gegaen / latende de Landen vol onrust: Beroemende sich onder weegh/ dat hy binnen vijft jaren omtrent Achtien-duysent menschen/ soo Ketters als Rebellen/ dooz Welcs handen hadde doen sterben.

Anno 1578. den 2 Sept. heeft Don Louys de Requesens, Successeur van Duc d'Alba, Stadt-houder Generael des Conings/ upt Antwerpen aen de Staten deser Landtschap geschreven/ en deselvige bedanckt booz eene byp-willige Gifte en vereeringe/ van vijftien-duyssent/ acht-hondert guldens/ by de Landtschap opgebracht/ en geimploijeert aen het opmaken des Casteels tot Groningen: Belobende boozs de Landtschap by hare Privilegien te mainteneren/ en van alle overlast van Guyteren en knechten te verschonen.

Anno 1578, in dato den 26 Sept. heeft den Ertshertoch Mathias van Oostenrijck, nu sijnde Gouverneur Generael der Nederlanden/ met toestemminge der Staten Generael van alle Nederlandtse Provincien/ van de Provincie van Drenth versocht een subsidie van drieduyssent guldens/ tot onderstandt van de gemeyne Oorlogen. Geslijck dan mede den Graef van Rennebergh, Stadt-houder/ misbruyckende den name des Conings/ een ernstlick Placcaet in de Landtschap heeft doen publiceren/ om op te brengen sekere generale middelen van Imposten/ten profijte des Conings.

In het jaer 1579. in Novemb. zijn tot Utrecht beschreven en beroepen getweest/ enige Gecommitteerden van de Staten deser Landtschap/ om beneffens de Gecommitteerden der Staten van de andere Provincien/ eendrachtelick te beramen een naerdere Unie of verbintenisse eeniger Provincien/ tegen de Spanjaerden en haere adherenten. Dese verbintenisse wierde ghenamt de UNIE VAN UTRECHT: En in dese zijn getreden Gelderlandt, Surphen, Hollandt, Zeelandt, Utrecht, Vrieslandt, Over-Yffel, Groningen en Omlanden, en Drenth.

Wegen dese Landtschap zijn aldaer verschenen Jonckheer Johan van Echten tot Echten: Jonckheer Henrick de Vos van Steenwijck. Dese Heeren Gecommitteerden/ zijn in boozs. solemnele Vergaderinge verschenen/ geadmitteert/ hebben daer in gehadt haere bijseffien en stemmen/ en zijn van alle Gecommitteerden der andere Provincien/ als Bondt-genoten deser Unie, en als Gedeputeerden van eene bysondere en Wyje Provincie/ erkent/ aengenomen/ en gehouden. Dit blijkt upt de schryften en acten/ in die tijdt tot Utrecht gemaect.

Doch dese Unie en heeft doen ter tijdt noch foodanige gelvenste byzichten niet boozt-gebracht / als men wel berhoopt hadde / obernits sommige geboedt wierden met een ydele hope van eenen algemeynen verzeckerden en bondigen Wyde/ die binnen Ceulen (Scilicet) soude gemaakt werden.

Daer op is dooz authoriteyt Rudolphi II. Roomschen Keyser / en dooz yberigh aendryben sommigher geaffectioneerde Cheur- ende Posten des Roomschen Rijcks / (die een medelijden hadden met de noodt lijdende Nederlanders) eene Wyde-handelinge aengestelt tot Ceulen , werwaerts verschreven zijn de Gecommitteerden der Staten van alle Nederlantse Provintien.

Tot den selven einde heeft den Hertog-Mathias, als Stadhouder Generael des Conings / van dato den 11 Aug. Anno 79, uyt Antwerpen, aen de Staten der Landtschap Drenth geschreven/ten eynde die selvighe ghelieven mocht haere Gecommitteerden mede derwaerts te senden. Op 't welcke eerste aenschrijven van hoogh-gemelte Hertog-Mathias/ noch een ander aenschrijven gevolght is/ van dato den 22 Sept. des selven jaers/ waer in hy versochte/ dat doch de Landtschap niet supmachtigh wilde zijn in 't oversenden van Gecommitteerden/en dat die met volkomene Instructien mochten versien werden. Is mede een gelijk schrybens/van gelijcken inhoudt/aen de Stenden deser Landtschap af-gebaerdicht / van de Staten Generael van alle Nederlantse Provintien/ in dato den 25 Sept. des selven jaers.

Doch dese gepretendeerde Wyde-handelinge was niet als een appel om daer mede te spelen/en een soet sluytjen/om daer mede de Vogeltyes in 't slag-garen te locken : Den Spanjaert en hadde niet anders als Oorzloggs-windt in 't hooft / en socht anders niet / als de Provintien soo lange in den slaep te wiegghen / tot dat hy baerdigh was. Hierom hebben oock sommige Provintien sich daer tegen in postuur gestelt.

Obernits nu Covorden was een Poozte van Drenth , Vrieslant, Groningen , Omlanden , en oock ten deele van Over-Yffel, soo heeft Prins Wilhelm van Orangien , in 't Jaer 1580, met eenige Gedeputeerden der Staten/ last en commissie gegeven aen den Poozdt-Hollandtsen Oberste / Fr. Diederick van Sonoy , en aen Capiteyn Cornput, desgelijcks aen eenen vermaerden Ingenieur / om Covorden te forzificeren : Doch dit forzificeren ginck seer staetwelick boozt ; ten deele dooz ontrillighydt sommigher / in welcker herten den Spanjaert , tot haer eygen verderf/ diep ingelwoztelt was : Ten deele

ooch dooz de extreme gierighepdt en haedtsoekentheydt deses Obersten Sonoy. Waerom oock dit versuyt eyndelick gestreect heeft tot extreme groote schade en naedeel der Geconfedereerden.

Maer siet eenen onbertwachten slaggh / die het compass rechtschapen heeft verset. Groningen valt af van de Vereenighde Proviintien / en sulcks dooz de snoode practijcken van den Gzaef van Renneberg, Stadt-houder / die seer trouwlooslick handelde / verleydt en ontgepraet zijnde van een wijf / zijn Suster Cornelia de Lalain, die hy oock van hem striedt / vooz zijnen doot / beklagende tot in 't upterste zijn schandelicke bedzebene seyt: Doch die Stadt is daer nae dooz den Obersten Barthold Entes wederom belegert / den welcke tot hulpe toe-ghesonden zijn Gzaef Philips van Hohenlo, en Gzaef Wilhelm Ludwich van Nassouw, met meer Volcks; en in dese belegeringe is Barthold Entes dooz sijn hooft geschoten.

Geduurende dese belegeringe van Groningen, was den Prinz van Orangien binnen Campen, die als een wijs en ver-siende Heer / wel soordeelen kost datter ontfet soude komen van den Coninck / om Groningen van de belegeringe te bezyen / in welke Stadt den afvalligen Gzaef van Rennebergh belegert was; beveelt derhalben Covorden te verstercken / ten eynde Groningen dooz Covorden niet en soude ontfet werden. Daer wierdt wel wat gedaen / maer 't hadde geen kleem noch voortganck / wegen onderschepdelicke incidenten.

Terwijlen nu de saken met de belegeringe van Groningen alsoo geschapen waren / dat men gewisse kondtschap hadde / dat zy 't niet langer kosten houden: soo komter tijdinge dat Heer Marten Schenck omtrent met drie-duyzent en ses-hondert man / te voet en te paerde / van den Rhijn komt / omme Groningen te gaen ontfetten. Den Gzaef van Hohenlo dit verstaende / onthloot de belegeringe van ruyt dyp duysent te voet en te paerde / en wil den aankomenden byandt een slaggh leveren: Hy wierdt getwaerschout tot wel toe te sien / wat hy dede: Dat hy dooz sulcke maniere van doen / den gemeynen Staet / die noch seer teer was / koste in perijckel stellen: Dat sulcks oock onnodigh was / alsoo den byandt met minder perijckel in zijn desseyn kost gestut werden. Doch dit alles was te vergeefs / dit dolle Hohenloische hooft moest zijnen wille hebben / en wil zijne couragie en onbertzagghtheit betonen.

Hy treckt dan met zijne krijghs-macht op Covorden, en van daer den byandt te gemoet. Sijn Volck was moede / afgeslooft / hongerrigh en doozsigh. Des Byandts volck ter contrary hadde eenige uren gerust / en sich rechtschapen wat te goede gedaen / 't welck deshalben

halben lustigh en vrolick was. Dese twee Spandtsche troupen/ ontmoeten malkanderen in 't Supdt-oosten van Hardenbergh, op den Staelbrinck, aen de frontieren der Graeffschap Benthem. Daer gaet 'er aen een treffen. Hohenlo was te stout en vermeten / daerom verliest hy den slach/ en zijn Volck wert in de blucht geslagen/ en verliest byf stukken geschuts en al de Bagagie. En dese slach wert genaemt de Hardenberger Slach, welckers verlies in sich self aleyn was / maer was groot en swaer ten aensien den teeren en wanckelbaren staet der Geconfedereerde Landen.

Cornput nu alleen met bystrijc mannen te Covorden gebleven zijnde / krijght de tijdinge van dese nederlage. Hy en wil de gevluchte niet in laten / of moeten hem sweeren by schelm/ schelm/ te sullen by hem blijven en standt houden: Maer sy komen soo haest niet booz in/ of sy wandelen achter wederom upt: Soo groot was de vrees en bangheyt. En hoewel den rest der Vluchtelingen daer op aen quam/ wel tot seben-hondert in getal / soo wilden sy ebenwel tot Covorden niet blijven/ maer liepen alle naer Oldenfeel by den Graef van Hohenlo, seggende/ dat die fortificatien tot Covorden niet op-gemaect/ noch gesloten/ noch met ammunitie / noch met probiande versien waren. Siet daer / Covorden loopt ledigh/ en niemant blijft daer binnen.

Heer M. Schenck, hebbende Hohenlo geslagen/ en dozste niet wel hoger aen marcheren naer Covorden, bebbeest zijnde booz hinder-lagen/ bekomt eyndelick bericht/ dat Covorden hem verwacht/ en open staet om hem t'ontfangen. Hy abontuurt het/ marcheert booz/ treckt binnen/ verneemt noch Burgers noch Soldaten; en hier mede breekt der Staten legher op booz Groningen, hoe wel de Stadt in groote noot was/ sonder dat men 't Volck aldaer langer kost ophouden/ als verbaest zijnde booz het overgaen van Covorden, Anno 1580.

Heer Eberhart van Enze, inmiddels / Drost tot Covorden en der Landtschap/ en Commendant over eenige Spaense troupen/ is met twee groote Compagnijen te voet/ en een groot getal Drenthers, getrocken naer Meppel, dat selbige beschanssende / en te gelyck de oude bestinge Kinckhorst, liggende naer by Meppel, opmakende/ de welck in 't Jaer 1536, van Magere Heyn opgegeven zijnde/ nedergetwozpen was. Doch die Heeren van Campen hier van verwtittige zijnde/ sonden eenich volck derwaerts/ die dese 2 Compagnijen met de Hups-lieden oberbielen en verdzeven/ en Meppel met de Kinckhorst wederom booz de Staten innamen.

Den Graef van Hohenloo nu zijn verstroyde volckjen wederom

t'samen vergadert hebbende / is daer mede geruckt vooz de starcke Schans by Punterbrugge, waer in den Graef van Rennebergh lagh met veel volcks / die hy daer upt verdreven heeft / stellende sich in Slach-ordre / om den Renneberger een slach te leveren. Doch Rennebergh en luste daer niet aen / maer weeck naer Groningen, en liet vooz Hohenloos Volck een goede buyt after. Hohenlo nu de Punterbrugh en Weerdenbras opgemaect hebbende / is met zijn Volck getrocken naer Supdt- en Poozt-Laren.

Heeft voorders van daer / vooz upt / naer Covorden gesonden Ielsteen met ses Compagnijen / die de Stadt / die noch open lag / innamen; en naer der Sonnen onderganck zijn noch vooz Covorden gekomen / den Graef van Hohenlo self / en Graef Wilhelm Ludwich van Nassauw, zijnde een Heer van twintigh jaren / maer van ongewoonlike wijsheyt en voozsichtigheyt. Terwijlzen zijn Gn. besich is in't recognosceren van 't Kasteel / wert die selbige van 't Kasteel met een kleyn stuckjen periculoussick gequetst in zijn sijncker been / dicht aen de knipe. Dit stuckjen staet als noch op 't Kasteel / en wert tot een gedachtenisse van dese scheut / van de Soldaten genaemt Graef Willemtjen. Zijn Gn. is in een roghbaer gedragen naer Swol, om sich aldaer te laten genesen; doch 's anderen-daeghs heeft sich 't Kasteel aen den Graef van Hohenlo overgegeven / en 't guarnisoen heeft be- looft in dyp maenden te gen de Staten niet te dienen.

Den Graef van Hohenlo nu Covorden gewonnen hebbende / behoorde van daer niet geschepden te zijn / sonder daer op beter ordre gestelt te hebben; want daer was te veel aen Covorden gelegen. Het is al soo groote deught / te bewaren dat men gewonnen heeft / als te winnen dat men noch niet gewonnen heeft. Hohenlo kan wel winnen / maer Hohenlo en weet sijne victorien niet te gebuytchen. Daer 't beroveren van Covorden, verdeelt hy zijn vliegend' Regher in twee delen / om Linge en Wedde teffens te belegeren: En op desen onbedochten en vermeten tocht / krijght hy sulcke binnige suffletten / dat hem sien en hooren vergaet / alsoo dat hy / die 't alles te gelijk wilde hebben / alles te gelijk verloren heeft. Linge mist hem: VVedde kan hy oock niet krijgen: By Wedde wert hy met sijn Volck van Arenbergh geslagghen; en Covorden gaet daer mede weder ober aen den Coningh. Want Rennebergh komt vooz Covorden, eystet op / en gaet'er mede dooz / want de plaets niet opgemaect / noch met nood: d'ust versien is.

Anno 1581. den 6 April, isser eene Aerdt-hebinge gevoelt in dese Landtschap / als mede in d'omliggende Landen: Jae self de Zeebarende

barende Nieden hebben die oock merckelijck gheboelt in de Zee.

In dit selfde jaer wierde by Dieveren van der Staten volck eene gantsche Compagnie Conings Ruyters t'eenemael geslagen en ge-ruineert/ die aldaer geleght was van Rombert Friesma, Gzietman van Stellingwerf, die dan oock aldaer doodlick geguetst/ naer Groningen gebracht/ en aldaer ober-leden is.

Te deser tijdt is oberleden den Graef van Rennebergh, binnen Groningen, boelende in sijnen dood den knagenden worm sijner Conscientie/ wegen zijnen lichtbaerdigen afbal van de H. Staten. In sijn Stadthouderschap is banden Coninck ghesteldt Francois Verdugo.

Anno 1583. Francois Verdugo, van der H. Staten Volck verdrzen zijnde upt Vrieslant, is met zijnen gantschen Heytrocht komen logeren in de Drenth, van boornemen om die selbige te gebzupcken booz zijne jacht-wepde / en daer upt t'elcke repse inballen te doen in Vrie-landt, om dat selbige met Bzandt-schatten te macteren/ en ge-
duurigh op den tabbert te sitten. Sijn volck heeft seer Barbaris in de Landtschap gehupst/en alles verteert en verheert waer het quam. Van daer is hy met sijn Krijghs-Heyz upt de Landtschap vertrocken naer Lochum.

Anno 1584. den 10 Julij / wert Prins Wilhelm van Orangien, den trouwen Vader des Vaderlands/ van eenen Moordenaer Balthazar Gerhards, binnen Delft jammerlick vermoordt. Desen bedroefden bal berweckte een on-uptspreekelicke routv dooz alle de Vereenighde Nederlanden. Den Prins van Parma triumphheert en Victorieert waer hy komt. De Provincien zijn berooft van haere rechterhandt : Sy konnen haere saken self niet reddden : Daer en is geen Potentaet van buypen / die sijne vleugelen ober haer derft uptheyden : De Coninginne Elisabeth van Engelant, doet eenigh bystandt van volck en geldt / en sendt den Graef van Lycester ober/ om als Gouverneur alhier te regeren : Maer hy doet seer quade diensten/en meent de Nederlanden niet / en wert deshalben t'hups ontboden. Dooz Godts bestieringe dan/ wert van de H. H. Staten Generael tot een Gouverneur-Generael verkoren de Edele Spruyt van den Edfelen Boom/ Prins Maurits van Orangien, jonck van jaren/ maer dapper van geest : Die slater de handt aen : De Geest Gods is ober hem : En siet / Tandem fit furculus arbor.

In t'jaer 1585. Verdugo sich met sijn Krijghs-Heyz wederom begeben hebbende naer de Drenth, heeft sich ter neder-geslagen tot Meppel, en aldaer alles verteert en kael gemaectt hebbende/ heeft

sich begeben naer de Veluwe. In dit vertreck heeft sich de gantsche Landtschap wonderlick verblijdt/maer ten heeft niet lange geduurt/aengesien hy kortz daer nae met grooter macht van volck weder gekomen is/nemende sijnen march naer Covorden, van booznemen/om eenen inval te doen in Vrieslant. En alsoo en is dese ongeluckige Landtschap nimmer ontlast van moedtwilligh krijghsvolck.

In het Jaer 1589, heeft Verdugo twee Spanjaerts uyt - gemaeckt/naemlick Juliano Sancio de la Rotta, en Pedro de Morales de Cordua, om zijn Gn. Graef Wilhelm van Nassauw te vermoorden: Doch den aenslaggh is ontdeckt/zijn beyde gebangen/onthalst en gevierendeekt.

Anno 1591, hebben des Conincks volck verlaten het Huys Ruynen, dat Verdugo hadde laten besetten / verbaest gemaeckt door de tijdinge die daer quam/ als dat Prins Maurits met macht van volck zoude komen in de Drenth; En dit gherucht en heeft oock niet geseyt.

Want kortz daer nae is zijn Excell. met eenen schoonen hoop volcks te paerde en te voet gekomen in de Drenth, van booznemen om Groningen te belegeren. Verdugo inmiddels met vijftien hondert man te Covorden liggende / om dat booz belegeringe te bewaren/maer verstaende nu dattet den Prins op Groningen gemunt hadde/ is in aller haest op-gebroken/ begebende sich met zijn Volck naer Groningen, verteerende onderweeghs in de Landtschap al watter te krijgen was/ en hem legerende in de boorzstadij/ belectende daer door den Prins het belegeren van Groningen.

Siet daer nu twee Legers te gelijck in dese Landtschap/naemlick der H. Staten en des Conings: Wat den eenen ontsnapt / dat loopt den anderen in den mondt; en den eenen en maect 'et niet veel beter als den anderen.

Den Prince nu lagheen dagh en nacht stille te Meppel. Daer sach men de Soldaten te werck gaen. Die Landersien aldaer gingen vol Ossen/koeyen en Paerden/overmits van Meppel, en d'omliggende Hupslieden / aen beyde sijden contributie gaven/en Salvgarde by haer hadden. Die Soldaten dan/aldaer gelijck als in de volhepdt komende / hebben sich aen-gestelt / als offe slachters en Vleysshoutwers waren. Ten was niet genoegh/dat drie/bier/ of vijf Soldaten/ in een Compagnie/ een beest t'samen hadden/maer elck bykans wilde een beest alleen hebben. Sloegen de beesten doodt/sieden de beste stucken daer uyt/ latende den rest boozde Eygenaers of boozde honden; alsoo datter beesten waren die noch leefden/ en waren

waren doch niet afgetrocken / en waren ebenwel al een quartier quijdt. Maer boozt marcherende / en niet kommende al den hutspot mede sopen / wierden genootsaecht den selven onder weeghs af te werpen / alsoo dat de wegen en passagien met Meppeler Rundt-vleys besapt waren. Sijn Excell. dit schandelicke leven siende en versoefjende / dede al zijn devoirs om sulcks te beletten / maer overmits de Soldaten / dooz de seer slappe en quade discipline der boriger Obersten en Officieren / t'eenmael verwildert en verbastert waren / soo en was het niet mooglick soo subptelick alles te refozmeren / en dit ingetwoztelde quaedt te remedieren.

Verdugo nu hadde de meeste Kercken en Edellieden-huyzen in de Drenth met volck beset / op dat den Prins ober al soude werck binden en daer dooz gedistraheert werden : Doch den Prince logeerde sijn Leger tot Helpen ; waer gaerne eerst geweest naer Covorden , om dat in te nemen / maer kost niet geschieden / vermits al het geschut ober de Warten, buyten om / gebzacht wierdt / om booz Groningen gebzuyckt te werden.

De geruchten ondertusschen loopende / dat Parma op komende wegh was / om Groningen t'ontsetten / soo heeft der H. Staten leger booz eerst verschepdene Schanssen en Forten in-genomen/gelegen in d' Omlanden , om daer dooz eenen bequamen wegh te banen tot eene formele belegeringe van Groningen. Daer nae hebben den Prins en sijn G. Graef Wilhelm L. van Nassauw, Stadt-houder van Vrieslandt, de belegeringe gequitteert / en sijn mettet Heerz-leger dooz de Drenth gemarcheert / haer legerende tot Dieveren.

Op desen march gebeurde een bzeemde sake : Want een van des Prins Soldaten/een upclander/en noyt aldaer verkeert hebbende / boozby sekere homen passerende met den legheer/loopt van den trouw / en klimt op eenen Boom / en bindt daer een gat in / steecht sijn handt daer in / en haelter eenen schonen pungel geldts uyt / en komt daer mede wederom by sijn Volck. Dit geldt hadde sonder twijffel den eenen of anderen Huyzman in de seer troublige tijden daer in bezorgen en wegh-geftoyp / om booz de Soldaten bezydt te sijn/en ebenwel wertet tot een roof van een Soldaet. Maer ongeluckigh zijns / die in soodanige konstjes gedrecheert sijn.

Den Prins nu sijn gantsche Heerz-leger in slach-ordze gestelt hebbende by Havelte op den Bisschops-Bergh (daer voortijts de Bisschoppen plachten gehuldicht te werden) van booznemen zijnde om Steenwijk te belegeren / dat sijn Excell. al besichtigt hadde : soo komender bzieben van de H. Staten van Gelderlandt, dat Parma sijnen Heerz-

Hepz-leger ober-scheepte in de Betuwe, en hadde de Schanse Knodzenburgh al beleghert. Daerom is den Prins met zijn legher derwaerts getrocken/maer zijn G. Graef Wilhelm is by der handt gebleven/om Verdugo op te wachten.

Den Prins nu Parma gestut / Hult, Sutphen, Deventer en Nimwegen gewonnen hebbende/is Anno 92. in den Mey, met zijn G. Graef Wilhelm L. van Nassauw, gekomen booz Steenwijck, 't welck sich naer een Belegeringhe van 38. daghen aen de Staten heeft ober-gegeven.

Van daer is der Heeren Staten Legher / onder 't Commando van zijn G. Graef VWilhelm, Stadt-houder van Vrieslandt, gemarceert op Ommen in Sallandt, en van daer op Hardenbergh, en is den 15. Julij gerucht booz Covorden. En dit geschiede dooz groote instantie en aenhouden van den Heer Stadt-houder / om hier dooz Vrielandt van den Spanjaert te supberen / overmits de H. Staten van Gelderlandt en Over-Yffel liever gesien hadden / dat men Grol en Oldensel aengetast hadde.

Covorden was te dier tijdt van alles oberbloedigh versien. Daer laghen in guarisoen Graef Frederich van den Bergh, Gouverneur: Jonckheer Eberhardt van Enze, Drost / en Commandant ober eenige Compagnijen : Fr. Harman van Enze : Vasquel een Spanjaert : Chalon, een soon van Pafamedes, Bastaert van Rene de Chalon, Prince van Orangien, en in alles rupm dupsent man/benessens noch eenige andere booznaeme Officieren. Het kasteel was dooz de Spanjaerden tresselick gefortificeert/en Verdugo haddet versien met vijf Wolwercken / enighins geforticeert naer het patroon des kasteels van Antwerpen, zijnde op 't kasteel opgetwozen twee hooge katten. Het kasteel was oock wel boozsien van Ammunition en Proviande / alsoo zy van des Princen komste versiekt en verwitticht waren. De Stadt was oock wel begraven en beschanst.

In 't beginsel der belegeringe / was sijn G. Graef VWilhelm allee ne booz Covorden, en den Prins was op een ander tocht / en hadde Oedmarschen ingenomen.

De Loop-Schanssen waren ghemaecht aen de West-sijde der Stadt / dicht onder de Oude Kerck / die buyten de Stadt stondr. Aen de Noordt-zijde wierde een Schans geleght / omme alle toevoer upt de Drenth te beletten / waerin gelogeert wierde twee Compagnijen ; doch het groote Heger lag by en om 't Huys ten Clooster, toebehorende Jonckheer Herman van den Camp, in 't westen van Covorden. Sijn Excell. hielt zijn residentie op 't Huys ter Schere, toebehorende Jonckheer

heer Johan van Steenwijck. En geduurende dese belegeringe/ vierde dat schone Eyken-houdt/ dat by en omme dese twee Adelicke huysen stont/ eenemael vernielt/ alsoo dat alle die Plantagie/ die men nu siet/ sedert aldaer van nieuws geplant is.

De Spanjaerden nu / die binnen Covorden in guarnisoen lagen/ gingen heen/ en staken de Stadt in den brandt/ alsoo dattet alles in byer en tranen stont/ wat daer binnen was.

Verdugo hadde by sich een Regiment Spanjaerden : Twee Regimenten Duytschen , van Arenbergh en Barlaymont : Een Regiment Yren. En Graef Harman van den Berghe hadde by sich ses-hondert man. Desgelijcks waren daer 1800. Paerden/ die upt verschepdene Guarnisoenen gelicht waren. Woben dit volck heeft hem/op zijn instantelick aenhouden/ Pieter Ernst van Mansveldt, Krijgs-Overste-Generael des Conings/ noch toe-gesonden dupsent man te voet en seven hondert paerden: noch sijn hier by gekomen onder den Spaenssen Overste Emmanuel de la Vega, drie dupsent te voet en acht hondert Ruyters/ die den 23 Aug. tot Ulsen in de Graeffschap Benthem gelegen hebbende / des volgenden daeghs gekomen sijn tot Emmelinckhem, en soo voortg by Verdugo.

Des Conincks volck lagh seer in de weegh de Schans van den Prins geleght aen de Noordt-zijde van Covorden, waer op gedaen is eenen binnigen storm / en hoewel sy groote schade deden/ soo moeffense ebenwel met schade retireren.

Alle weken vierden twee Conbojen gedaen van Swol in 't Staten Leger/ om alle noodtsakelicheden daer in te brengen.

Den Prins nu ondertusschen hoorende/hoe seer starck dat Verdugo was/ en dat die noch daeghlicks meer secours kreegh/ en sich eenemael verskert hield van 't ontfet van Covorden; heeft verschepdene Schansjes geleght tusschen Covorden en 't Huys ten Clooster, en die selbige aen malkanderen geheft en bestreken.

Den 20 Aug. sijn van Swol noch in der H. Staten Leger gekomen twintigh stukken geschuts : Desgelijcks den Heer Efferen van Stolberghen, met een Regiment van twaelf hondert man: Desgelijcks verschepdene andere Compagnijen/ gelicht upt diverse Guarnisoenen/ welke Guarnisoenen wederom beset wierden met dat volck/ dat met Graef Philips van Nassauw gekomen was upt Vranckrijck, upt-gesonden tot assistentie des Conings.

Hier was nu eene groote macht by malkanderen/ soo van de zijde der H. M. Heeren Staten / als des Conings/ daerom settede een jegelicke partije by/ wat zy koste. Ten was niet breemt. Verdugo,

als een verstandigh Krijghsman / en die de gelegentheyt deser con-
trepen/ beter als iemandt anders van de hooge Spaense Officieren/
bekent was / sepd rondt upt : Aen Covorden is soo veele gelegen , dat
Groningen verlooren, en Vrieslandt overwonnen is, indien Covorden over-
gaet.

Den 24 Aug. A^o. 92. Niet zijn Excell. Covorden dooz eenen Trom-
petter (naer dat hy dyp reysen geblasen hadde) op-epschen. Gzaef
Frederich van den Berghe quam op den wal/ en gaf hem ter antwoor-
de : Seght den Prins dat hy de wal eerst soo plat schiet als de gracht , en
dan noch vijffofses stormen aenbrengh , daer nae sal ick my bedencken, of
ick een Trommlager sal uytstenden.

De oorzaak/ waerom hy soo trotzigh sprack/ was dese/ dat zy de
borige nacht enige bieren hadden sien opgaen in't leger van Verdugo,
liggende in 't supden van Covorden, op den Benthemsen bodem / en
daer upt warense gewaer gewoorden/ datter ontset booz handen was.
Doch naer die tijdt wierde sulcke ordze gestelt / datter nae die tijdt
geen mensche meer kost upt of in komen.

Daer op is noch een Regiment / desgelijcks Gzaef Philips van
Nassauw, met noch eenigh ander volck in 't leger gekomen/ dat seer
wel te passe quam / vermits des Conings leger daeglijcks vermeer-
derde.

Den 27. Aug. in de nacht wert 'er een Commando gegeven van
Verdugo, dat een groot gedeelte zijns Krijghs-volcks witte hemden
souden aen trecken boven hare andere klederen/ op dat zy malkande-
ren daer hy in de duystere nacht kosten kennen. Daer op vallen des
Conings Regimenten/ met een groutvolcke furie/ op der Staten
wercken/ slaende de Schildwachten doodt/ beklimmende de wallen/
en roepende / victoria, victoria. Doch dat was noch wat te vroegh.
Daer op raecht booz eerst sijn G. Gzaef Wilhelm van Nassauw op de
been/ met eenige Ruyters / en die volghet datelick sijn Excell. Daer
ontstaet een heftigh gevecht. Gzaef Wilhelm wert geschoten met een
kogel onder de ribben/ die hem omtrent den nabel wederom upt-
ginck ; zijnde nu den tweeden scheut die desen treffelicken Heldt booz
Covorden gekregen heeft. De Staetse Ruyters werden verdeelt in
twee partijen/en vallen op twee plaetsen in den byandt ; en hier dooz
wert de Spaense macht gebroken. Alle die haer binnen der Staten
wercken begeben hadden/wierden kapot gemaeckt ; en die witte slic-
kerende hemden moesten in de duystere nacht de meeste spitzen afbyt-
ten/ alsoo dat dat witte hemt aentrecken / een magere Stratagema
was van Verdugo.

Verdugo ebenwel een baljant Krijgs-man / den moedt daer mede niet verlooren gebende/ ruckt alle zijne macht t' samen/ en doet daer mede eenen furieuſen aenbal op der Staten Negher/ op hoope van die plaets dooz te breken : Maer 't was metter hooft tegen de muur gelopen. Het Staten volck was nu in de wapenen : Sy bochten als Leeuwen / want die eerste Victorie courageerde haer. Des Conings volck bocht seer fel / maer te vergeefs/ en wierde al te samen te rugge gedreven en in de blucht geslagen/ alsoo datter over de bijhondert man verſlagen wierden. Der Staten volck hier mede noch niet gecontenteert zijnde/waren so verhit op den bypandt/ en verbolgden die met sulcken furie/ dat sijn Excell. die selve qualick kost doet retireren.

Terwijle nu boorders zijn Excell. groote naerstighepdt dede/ om metter sapperen en afgraven eenes Boltwercks / de Belegerden tot over-geven te dwingen/die seer starck daer tegen arbejden ; soo ver- toonde sich Verdugo noch een reys met sijnen gantschen Hefleger in volle slag-ordze. Doch hy doost niet aenbijten : Die drupven waren te zuur/ en hy schepde daer upt.

Gzaef Frederich van den Berghe, Gouverneur binnen Covorden, verstaende nu wat munte byten Covorden geslagen wierdt/ heeft zijnen moedt dock vallen laten/ en beginnen te gedencken op midde- len van een eerlick accoordt. Daer op is een Commelſlager upt ge- komen/ en het Accoordt is gemaecht / dat honorabel geacht worde. Endit overgeven quam hooz het Staten Negher seer wel te passe : Want 't Kasteel was noch wel hoozſien van volck / ammunitie/ en bibzes. Den Bypandt wasser noch nae hy met eenen geweldigen Negger. De Probiande en andere noodtsakelichheyden hooz het Sta- ten Negher/ en kosten nu niet meer van Swol, recht toe/ recht aen/ in 't Negher gebzacht werden / maer moesten over Meppel dooz de Drenth, welcke toegen dooz den continuelen regen diep en onbrupck- lick waren.

Anno 1592, den 2 Sept. is Gzaef Frederich van den Berghe met sijn quarnisoen getrocken upt Covorden, oberleberende dat selve aen den Prins van Orangien. Hy liet op 't Kasteel negen stucken Geschuts: Hier hondert molder Rogh; en een groote quantitepdt van aller- hande Ammunitie.

Verdugo nu was over 't onberwachte verlies van Covorden seer ontstelt. Hadde dickwijls gesepdt seer verwondert te sijn dat Prins Maurits soo stout was/ dat hy sulcken starcken plaets belegeren/ en den Coninckliken Spaensen Hefleger verwachten doost. En als

Covorden **vermeestert was / hadde hy gesept** : Nu Covorden niet en houdt, nu weet ick niet wat voortaeu houden sal.

N O T A. **Op desen tijdt/ op dese plaets/ door dit Victorieuſe gevecht/ en overwinninge van Covorden , heeft ſich eerst hertoont den dageraedt van den volgenden luster en glans der wapenen van de Ver-eeuighde Nederlanden. Hoe ſoo? Daer liep een algemeyn geruchte/ binnen en buyten 's Landts/ 't welck geboedt wierde door de Gespannioliseerde tongen/naemlick :** Prins Maurits hadde wel Breda met verrasschinge in-gekregen : Hadde oock wel eenighe andere binnen-landtſe Steden gewonnen, daer hy altijd in tijden van noot hadde konnen met sijn volck retireren en ontvluchten : maer dat de Staten 't hert niet en hadden, in openen velde , verde van haere Steden en Fortresſen, met alle haere Krijghsmacht, eenen Conincklicken Spaensen Heyrleger onder ooghen te komen, of zy zouden daer van verſlonden werden als broodt.

Hier is nu eenen trotſigen en machtigen Conincklicken Vezleggher/ bestaende upt dappere en erbarene Regimenten / die het immers overal gewonnen hebben : Der Staten Veger heeft voorszich de Stadt en Kasteel Covorden, gepropt vol menschen/ ammunitie en Proviande : Rondt-om haer heenen hebbense de swarmen der Spaense/ Hooch-duydtſche / Irsche Regimenten : Sp zijn een grote somersche daghrepse afgeschepden van haere naeste Geconfede-reerde Stadt Swol : Ebenwel slaen yz dit seer machtige Vezgher in de vlucht / winnen Covorden , behouden het Veldt / en marcheren met Triumph wederom een jegelick naer sijn Guarnisoen. Soo heeft dan Covorden de eere, dat men aldaer de Gespannioliseerde Snorckers geleert heeft, dat die Spanjaerts niet on-overwinlick waren.

Als nu Covorden aen der Staten sijde gebzacht was/ zijn daer binnen geleght dyy Vriezſche Compagnijen/ als naemlick van Jr. Caspar van Eufum, Pieter van Leewarden, en Assuerus. En sijn Gn. Graef Wilhelm, Stadt-houder / heeft ordze gestelt / dat van de H. Staten van Vrieslandt, dyy-hondert wagens met allerhande bizzes daer binnen gebzacht zijn.

Maer de overwinninghe van Covorden schreef de Coninginne Elifabeth van Engellant aen de H. M. Heeren Staten Generael/ omtrent van desen naerbolgenden inhoudt : Dat een machtigh Potentaet sich niet behoefde te schaemen, te voeren sulcken schonen Legher, gefchut en Ammunitie, als de H. H. Staten voerden. Maer datſe haer verwonderde, dat zy sulcken Konincklicken macht gebruykten, voor een slecht Kasteel en Aerden hoop, en niet een mercklicke Hoofst-Stadt aentasteden , &c.

Doch

Doch die goede Koninginne was qualick geïnformeeert / niet wetende van wat groote importantie dat Covorden was: En sulcke guade rappozten deden aen de Coninginne den Graef van Licester, en zijnen aenhangh/ de welke het hier van eperen gemaecht hebben: de / jaloers waren over den geluckigen voortgaanch der wapenen van desen Staet/ onder 't wijsse beleydt des Huys van Nassauw.

Anno 1593. in Julio, heeft zijn G. Graef Wilhelm van Nassauw, dooz een fraij stratagemma / Covorden geprobiandeert / en te gelijk Vrieslandt beschermt tegen den inval van Verdugo, hoe wel den selven met zijnen Leghet in de Drenthe lagh/ van voornemen om eenen inval in Vrieslandt te doen.

Verdugo hadde tegen zijn handt en segel het Huys te Ruynen ingenomen: Hadde oock 't Huys Gramsberghe met volck beset/ en een Schans by de Venne-brugh geleydt: Hadde insgelijcks het Huys ter Schere geincorporeert / en met volck versien/ en oock eenige troupen geleydt tot Emmelinckhem en Dalen: altesamen daer toe streckende/ om Covorden van verde te blockeren. Doch dit meeste volck is kortz daer nae/ dooz Graef Wilhelm van Nassauw, verjaegt/ verslagen en verdoeben. En obermits Verdugo, upt de Graeffchap Benthem, dooz 't Moer/ eenen wegh hadde doen maken/ om over den selven op Schonebeke, en boorders in Drenth te komen/ en laten Covorden liggen: soo heeft sich J^r. Caspar van Eufum derwaerts begeben/ en heeft den brandt gesteken in de Materialen/ waer dooz selfs oock den Dijk/ als van lichte Turf/ of Deen-grondt/ gantschelick verbrandt is.

Als nu daer nae zijn G. Graef Wilhelm wederom op 't nieuwt/ van Ammunitie en Probiande / Covorden versien hadde/ bermits men gewisse adbertentie hadde / dat de Spaensen Covorden wederom wilden Belegeren/ soo wasser een gebreck van binnen/ dat Covorden in groote noot soude gebrecht/ en alles verbrodt hebben/ indien 't niet en waere geremedieert gelwozden/ en waer op niemandt gedacht hadde. Eenem slechten Huys-man komt by zijn G. Graef Wilhelm, en seyde: Heere ghy bemoeyt u seer om Covorden te provianderen; Maer hebt ghy de Molen-steenen wel gesien? Men ondersocht die/ en men bevondt datse soodanigh geschapen waren/dattet Guarnisoen daer dooz in groot linden soude geraecht hebben/daerom wierden de steenen metter haest vernieut.

Obermits nu der H. M. H. Staten Gen. en des Princen en Stadt-houders voornemen was om Groningen te belegeren/ waer toe van langhsamer-handt veel preparaten ghemaecht waren: En

men bevondt / dat uyt de Landtschap Drenth , seer veel Rogh / en andere behoeften naer Groningen ghebracht wierden : Soo zijn dooz de gantsche Landtschap Placcaten gepubliceert / waer in allen Ingesetenen scherplick verboden wierd / eenigen toe-boer van Rogh of andere waren naer Groningen te doen. En op dat sulcks niet en zoude ober-treden werden / wierde seer stricktelick oock verboden / eenigen Winter-Rogh te sajjen.

Dit heeft den Ingesetenen bykants den doodt-steeck gegeven. Want wegen de ontalliche inlegeringen / dooztochten / berobingen / verhandinghen / dobbelde contributien / en meer andere swarigheden / soo lagh de Drenth in eenen doodelicken stroom : En nu wert verboden geen Winter-rogh te sajjen / waer dooz de menschen van haer Broodt / de Landt-Heeren van haere pachten / het Wee van sijne boeragie / en 't Landt van zijne cultuyre berooft werden.

Verdugo ondertusschen bevindende dat hem Covorden eenen doorn in sijnen boedt was / die hem belette de alle sijne concepten op Vrieslandt , heeft alle mogeliche diligentie aengewendt / om dat selve wederomme te belegeren / en aen des Conings sijde te brengen. Schrijft derhalven aen den Erts-Hertoch Ernestum naer Brussel , die hem belooft van alles onderstandt te doen. Daer op gaet men te werck. Dooz eerst neemt hy in de Schansse by de Vennebrugghe in Sallandt : Daer nae het Adelicke Hups te Gramsberghe , en meer andere plaetsen / rondtom Covorden gelegen / om Covorden te bloc-keren.

In October van des jaers 93. komt Verdugo met groote macht booz Covorden , hem legerende tot Escherbrugghe , in 't zupden van Covorden , behorende onder de Graeffschap Benthem , en leggende eenen dijck ofte wegh / van daer / dooz de laghe en waterighe Hop- en Weydt-Landen / naer 't Huys ten Clooster , gelegen in 't westen van Covorden , en boozs van daer eenen anderen dijck dooz het Moer / dat genaemt wert Holwert , naer de Hooge Loo , of tot op de vastte Haer , welcken wegh noch heeden ten daghe genaemt wert den Spanjaerts-dijck. Hier mede sloot hy alle passagien op Covorden.

Doch in der waerhepdt / soo was dese belegeringhe een doller / onboozsichtige en periculouse raserije / en een barbarische wyethepdt tegen zyn eygen ongeluckige Soldaten. Die de gelegentheyt van Covorden bekent is / weten wel / dat self in 't midden van de Somer / wanneer het Hop in sijne operes stact / dooz twee of dry daghen starck regenen / al dat landt kan onderloopen / alsoo dattet Hop op 't water drijft / en dat men met Schepen over 't Hop-landt kan baren. Wat heeft

heeft men dan des winters te verwachten/ wanneer het rontom Covorden geschapen is/ als of Covorden midden in de Zee gelegen ware? Alsoo dat men dichtwijls niet weet hoe men daer sal in of uyt komen.

Dit is Verdugo in dese Herfst-en Winter-belegeringe wel getwaer gelowden / maer boornaemlich sijne arme Soldaten. In water/ modder/ dreck/ hagel/ sneeuw en reghen/ moestense gaen/ staen en liggen: Hunger / koude en nattighepdt / en ander ongemack moestense liyden / alsoo datse versmolten als sneeuw vooz de Sonne. Compagnijen van vyf hondert koppen waren gekomen op hondert. Gantsche Compagnijen te paerde en te voet verliepen. Van twee duysent Loreynoisen waren maer twee-hondert ober-gebleven. Over de twee duysent zijn in 't Negher van louter ongemack gestorven.

Onderrusschen liepen vyf schelmen wegh van Covorden. Dese spelden Verdugo een groote leugen op zijn mouto / op dat sy soudent mogen eschapperen. Sy vertoonden hem eenighe muftige en verschimmelde Biscupdt / seggende/ dat sich het Guarnisoen met soodanigh broodt onderhouden moest. Dit geloofde hy / maer 't was vals: Want daer was wel een partije verschimmelde Biscupdt/ maer die en wierde den Soldaten niet vooz broot aengerekent/ maer geschoncken / hebbende boben dat broodt en andere spijse in oberbloedt.

Doch kortz daer nae wierde Verdugo anders getwaer. Want alsoo een seker Covords Soldaet/ staende te visschen/ gebangen en vooz Verdugo gebzacht wierde / soo verklaerde den selven datter sulcken abundantie binnen Covorden van alle lijfs-nooddruft was / dat de Soldaten alle daghen Rijzen-by aten. En dit was waer/ want eenen jehgelicken Soldaet ter tweecke twee pondt Rijz gheschoncken wierdt.

En alsoo Verdugo den Commendant/ Jr. Caspar van Eusum, verschepdene ropfen tot opgeven te vergeefs vermaent had/ soo socht hy den selven met schoone woorden en groote beloften te cozzumperen. Doch den dapperen Eusum en was nergens minder gelogeert. En inmiddels gingen hier vreemde practijcken om/ met Tijfferbziefjes/ die tusschen zijn Gn. Graef Wilhelm en den Commendant Eusum getwiffelt werden/ waer vooz Verdugo bedrogen wierdt/ die nochtanz anders niet en wist/ of hy bedroogh de twee anderen.

Hoe wel nu Verdugo noch acht versche Compagnijen Ruyters tot assistentie bekomen hadde vut Zabandt/ soo was het doch alles tegen de doodt aen gearbejdt. De duure tijdt / gebreck van alles/ bozst

voest en regen / dzongh de naeckte Soldaten tot roben en stelen. Escherbrugge, Laerwoldt, Emmelinckhem, en d'omliggende plaetsen wierden van haer Dece / Koozn / en andere goederen / oock van haer schoone Houdt berooft / als het welcke verbrandt / of aen Schanssen en Dijken geimployeert wierdt. De meeste omliggende Hupslieden waren van alles berooft / en waren geblucht. De swevende en bedelende Soldaten verspreyden die Negher-sieckte in alle omleggende Dorpen en Boerschappen / alsoo dat heele hupsen upt-storben. Doch alleene het Guarnisoen binnen Covorden was Couragheus / fris en gesondt / en at alle daghen Rijzen-by.

Niet tegenstaende nu dat Verdugo een Heere was die noyt ontbrack couragie tegen zynen vyandt / en beleefde woorden tegen zyn eppen Krijghs-bolck / soo ontbraken hem nochtans op dese tijdt allebede : Want hy soo mistroostigh wierdt / dat hy niet en wist wat hy beginnen soude. Was het vzeemt ? Hy siet zyn bolck versmelten als sneeuw / en zynen vyandt triumpheren. Het Podagra pijnigt hem dagh en nacht : Hy bekoomt een missijf van den Ertz-Verroch Ernesto, in welcke hy te Hoobe geciteert / en boozde Roode-deur geropen wert / om rehschap te geven van sijne hups-houdinge ober 't stuck van alle Contributien en Brandtschattingen / die hy upt dese om-liggende Provincien boozden Coninck ontfangen hadde : Hy krijgt tijdinge / dat Graef Frederich van den Berghe in dese quartieren in zyn plaets sal Commanderen / en hy in een andere chergie geimployeert werden. Stofs ghenoech om Verdugo 't hooft te doen om-loopen : Eventvel neemt hy boozden winter ober / buyten Covorden te logeren.

Als nu de Lente in 't Landt quam / rusteden sich beyde partijen / Statistische en Coninckse / om Covorden of t'ontfetten / of t'overwinnen. Verdugo quamen te hulp verscheyden groote Spaense Heeren / met haere Regimenten en Compagnijen / te voet en te paerde / alsoo dat hy by hem kreeg twee duysent Cruyters / schoon upgelesen bolck / en hy hadde noch vijf duysent te voet. Paer de aenkomst van het nieuwe secours / hadde Verdugo geseydt / boozgeene 15000. man te willen wijcken : Doch by aldien Prins Maurits quam / met twintig duysent man / datter hem gheen schande soude zyn op te brenken. Waer op Graef Harman van den Berghe geseydt hadde : Al hebbense meer voedvolck als wy, wy willense nochtans met de voeten van onse paerden vertreden, soo wyse maer in 't opene veldt konnen krijgen.

Den 25 April marcheerde zyn Excell. Prins Maurits met der H. M. H. Staten Negher ober de Berckemer-brugh by Swol, en soo boozts

hoorts dooz Dalfsen naer Ommen, stellende zijn volck in volle slach-
ordze/ en alsoo recht toe/ recht aen/dooz Hardenbergh, op den bypand.
By den Prins waren / des Princen rechter-handt Graef Wilhelm
Ludwich van Nassauw, Stadt-houder : Desgelycks Graef Eberhart
van Solms, Graef Philips van Nassauw, Graef Jan van Nassauw, Graef
Philips van Hohenlo, Francoys Veer, de Baron Kindtsky, de Heer van
Duyvenvorde, de Heere van Locres, en den Heer Drost Warmelo van
Sallandt.

Verdugo, Graef Herman van den Berghe, en andere hooge Spaense
Officieren / hadden eerst / volghens den aerdt der groot-sprekende
Spanjaerden, gespot mettet desseyn des Princen en sijner byhebbende
Heeren : Maer dooz verspieder's gewaer werdende / met wat resolu-
tie en ordze den Prins quam marcheren ; soo hadden zy 't herte niet
om den Prins te durven in-wachten / maer braken op in de nacht/
bersendende een partje volcks in aller haest naer Groningen, en hy
self / sonder Trommel of Trompet / marcheerde in alle stilhepdt naer
Degeninckhem in Twent, en naer Oldenzeel, om aldaer alles kael
en beropt te maken / gelyck hy in dese gewesten gedaen hadde : Ver-
dugo hadde doen ter tydt by sich de oude Regimenten van Chimay,
Arenbergh, Herman van den Berghe, Frederich van den Berghe, en an-
dere.

Anno 1594. dan / in 't eynde van April, is Covorden, naer eene
Belegeringhe van een-en-dertigh weeken / sonder slach of stoot / of
eenige bloed-stoztinge / dooz Godts genadige beschickinghe / ontset.
Het beleghe was op eenen Saterdagh aenghebanghen / en is oock op
eenen Saterdagh ge-eyndicht en ontset. Daer waren noch op 't
kasteel acht last Rogh / ses last Moudt / vijf tonnen Butter / en alles
naer advenant.

Sijn Excell. in tegenwoordighepdt des Heeren Stadt-houder's /
en der andere Zaben en Heeren / liet booz sich komen den Commen-
dant Ewsum, met de andere Capiteynen en Officieren / bedanckte en
prees die selbige ten hoogsten / wegen haere dapperhepdt / couragie /
wysse belepdt en naerstighepdt / die zy bewesen hadden / gedurende dese
belegeringe : Gaf haer vorder's in de wille en byse keur / of zy be-
geerden te Covorden in Guarnisoen te blijven / of in een ander ver-
leght te werden. Maer sy verkoosen alle te Covorden te blijven : En
daer op wierd Covorden, dooz sozghbuldighepdt des H. Stadt-hou-
der's / van de H. Staten van Vriesslant, booz een jaer van alles versien.

Dese belegeringhe nu is geweest de laetste belegeringe die Covor-
den heeft uyt-gestaen. Covorden heeft zijn poose rechtshapen aen 't

roer gestaen. Wat Stadt/ wat Fortresse heeft meer geleden/geduurende dese langhdurige troublen/ als Covorden? Immerſ ſoo meriteerde Covorden wel een reys adem te scheppen/ &c.

Naer 't ontſet van Covorden, is ſijn Excell. metter Negher/ en de boorzſ. Heeren/ in 't beginsel van de Mey, geruckt booz Groningen, en naer groote forſe daer op gedaen is Groningen aen der H. M. H. Staten ſyde ober-gegaen/ den 23. July, Anno 1594. Het Spaenſe garniſoen van Groningen, wierde dooz de Drenth naer Twent geconbojeert / en daer ober hadde binnen de Stadt het Commando gehadt Heer Georg van Liauekuma, oberſte Luptenant des Conings.

Te deſer tijdt is in den Haegh geexecuteert Michiel Reynchon, Prieſter van den Graef van Barlamont, met wille en wete des Ertz-Hertoge Ernelti gehuurt / om den Prins van Orangien te vermoorden. Gelijck oock kortſ daer nae eenen Pierre du Four, tot Bergen op Zoom, met een Strop getwozgt/en daer nae gebierendeelt is/die oock gehuurt was om den Prince te vermoorden. Soo ſuſpect waren de Spanjaerden de geluckige ſucceſſen van Prins Maurits.

Alſoo nu dooz de onderſchepdelicke victorien der H. M. H. Staten/ en dooz 't innemen van de Bourtang, Steenwick, Covorden en Groningen, de Provincien van Vrielandt en Omlanden mercklicke verſichtinge bonden in de excuſſien/ brantschattingen en ſtropingen/ſo hebben ebenwel dese boorzſ. victorien/ dese vbandlicke inbaſien niet ten volten konnen heſetten. Hierom hebben die H. Staten op middelen beginnen te gedencken/ om booz eerſt de Sevenwolden te bezijjen. Doch obermits den vbandt gemeynlick ſijne inbaſien was doende/ oft upt de Drenth, ofte dat hy quam dooz de Drenth, hebben haere Ed. Mog. beraedtslaegt/ of niet de gantsche Drenth van dese inbaſien soude konnen bezijt werden.

Daer zijn getweeft die zijn Gn. Graef Wilhelm geraden hebben/ dat men 't huys Batinge tot Dwinglo, toebehorende den Heer van den Boytzelaer tot Toutenburgh, &c. deſgelucks het Huys te Ruynen, als mede de Kerck tot Dieveren, met krijghsvolck soude beſetten/ en alſoo ten minſten den hoeck/ ſoo van Vrielandt, als mede van de Drenth, bezijjen: Doch zijn Genade en heeft ſulcks niet booz geraedtsaem gebonden / bermits boorzſ. Adelicke Huysen geen en pas ſloten / en datmen oock ober alle Moraffen te voet koſt komen/ by tijden van bozft of droogte.

Anno 1596, den 24 Aug. hebben de Hoog-Mog. Heeren Staten Generael/aen zijn Gn. Graef Wilhelm Ludwich van Nassauw, Stadthouder van Vrielandt, Groningen en Omlanden, by proviſie/ en mitſ edt

eedt doende aen de Staten der Landtschap Drenth, opgedragen en gegeven het Gubernement of Stadt-houderfchap der Landtschap Drenth.

Men 't Hof van Vrieslandt zijn wederom op 't nieuws verschepdene veraedt / agingen booz-geballen / om de Sevenwolden van de stropen- de Spaense partijen te bezijien. Genige hadden gaerne gesien / dat men eenigh Krijghsvolck geleght hadde in de Drenth, op de frontie- ren van de Sevenwolden. Waerom zijn Gn. Graef Wilhelm, in da- to den 17. Decemb. Anno 96, uyt Groningen aen de H. Gedeputeer- den van Vrieslandt geschreben heeft: Datter geen Doyp in Drenth beguaem was / om soo veel volck te boet en te paerde te logeren / we- gen de discommoditeyt der boeragie en der viydes: Dattet oock niet wel schickten soude / de naebuurrige Ingesetenen der Landtschap Drenth, te beswaren met dat Krijghsvolck / dat tot bescherminge der Sevenwolden soude ghedestineert werden / en alsoo de Drenthers ruineren.

Hier op is eyndelick dit ghevolght / dat te Ruynen gheleght zijn hondert man: Tot Dwinglo tachtentigh: Te Blyensteen tseftigh: Ter Holve dertigh: Te Wierft veertigh: En boozts in andere meer / op de frontieren van de Sevenwolden.

Immiddels dede zijn Gn. Graef Wilhelm Ludwich, extreme groote diligentie / by de H. Staten van Vrieslandt, Groningen, Om- landen en Drenth, om Covorden roijalick te fortificeren / alsoo dese by Prouintien sonderlinge veel aen Covorden gelegen is. Hier toe waren de respective Prouintien sonderlinghe genegen: Maer wat obstaculen zijn daer in booz-geballen! Wat questien en dispuypen wierden daer over gemobeert! Des disputerens was soo veel / dat men seggen soude / dattet werck soude moeten gestaerct werden. Zijn Gn. Graef Wilhelm heeft wonderlike wijsheyt en discretie betoont om dese onderlinge vershillen wegh te nemen / ten eynde dit loflicke en hooghnodighe werck / streckende tot securiteyt van by naebuurrighe Prouintien / zijn gheuewensten booztgancck soude moghen heb- ben.

In 't Jaer 1597. dan / wierde dit werck der fortificatie van Covor- den, soo wel der Stadt als des Kasteels / met groten pber en kosten / by der handt ghenomen / en voltrocken: Welcke dan is de roijalste en starckste Fortresse / die men elders in een Landt soude mogen vin- den: Waer van daer nae byreder.

Hoe wel nu in de Landtschap Drenth, en op de Frontieren van Vrieslandt en Groningerlandt, hier en daer / op Edelheden Hupsen / op

Geduypten/ en Kercken/ eenigh Krijghsvolck geleydt was/ om dat stropen en Brand-schatten te beletten; soo heeft men ebenwel bebonden/ dat dese dangereuse onheplen door desen middel niet en kosten volkomen geremedieert werden. Hierom hebben de Heeren Staten deser Provintien aen gehouden/ dat men doch de Groof-nesten en gefortificeerde Steden des bylandes/ gelegen aen dese zijde des Rhijns, die dese Provintien met haere geduurige excursien so moeyelick bielelen/ mocht soeken te verstooren en te dwingen.

In 't Jaer 1597. is Prins Maurits, in den Herfst/ met het legheer der H. M. V. Staten G. geset ober Rhijn, en heeft ingenomen Brevoordt, Grol, Oldenfeel, Oedtmarschen, Linge en Enschede; supberende alle die plaetsen van 't Spaense Guarvisoen/ en besettende die selve met Staten Krijghsvolck.

Dese lang-gelwensse victorien hebben ongelooflicke blijdschap en vzeughde verweckt in dese Provintien/ edoch vooznaemlick in de Drenth, die de meeste schade/ dooztochten/ inlegeringhen en berovingen was onderwoyzen geweest/ die nu hoopte dat haere Ingesetenen een reys wederom Epgenaers en Meesters door dit middel souden worden van haere epgene goederen/ waer van tot noch toe vzeemdelingen en Soldaten waren Meesters geweest. Doch dese vzeughde en vzyheyt hebben niet langh geduurt.

Anno 1598. in May, heeft Philippus II. Koninck van Hispanien, alle de Pederlandtse Provintien/ tot een Wyvdt-schat/ gegeven en ober-gedragen aen zijn Dochter Isabella Clara Eugenia, Infante van Hispanien, die daer op getrouwt is met den Ertz-Hartoch van Oostenrijck, Alberto, die te boren geweest was een Cardinael. En noch en wil den Haen den vzeede niet vertrouwen.

In parenthesi. Anno 1599. isser ordze gestelt om te tellen alle Kloosters die in de werelt zijn/ en 't is bevonden/ dat 'er te dier tijdt waren twintigh-mael-hondert-duysent, vijf-en-twintigh-duysent, en vier-en-veertigh.

Anno 1600. in 't GULDEN JAER, in den Somer/ hebben de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael/ haren Generalen-Krijghs-Oberste Prins Maurits, beneffens meer andere Heeren en Krijghs-Obersten/ met het meeste gedeelte der Militie van desen Staet/ afgebaerdicht in Vlaenderen, om den neutren Landts-Heer/ Albartum van Oostenrijck, welckom te heeten: Alwaer der H. M. V. Staten Leger en Militie soodar ige eere ingeleydt heeft/ dattet gheruchte daer van sich verspreydt heeft tot aen 't eynde der werelddt.

In 't

In 't Jaer 1601, is in de Landtschap Drenth opgherecht de COLLEGIE ofte Vergaderinge der Heeren Gedeputeerden / upt de Ridderfchap en Eynen-Geerfden deser Landtschap / representerende de Staten der selven. Die eerste Sessie is genomen tot Rolde, den 29 Decemb. Wegen de Ridderfchap hebben booz de eerste repse geseten jonckheer Steven Horenkes, en jonckheer Egbert de Mepfche. Wegen de Heeren Eynen-Geerfden hebben gheseten / die Heeren Henrick van Selbach en Herman Papinge.

In het Jaer 1604, is in de Spaense Nederlanden aengekomen den Marquys Ambrosius Spinola, van den Coninck af-ghesonden om de Spaense Nederlandtse Provincien te Gouverneren: En de Vereenigde Provincien met de wapenen wederom onder de Spaense gehoorzaamhede te brengen. Daer liep in die tyd een algheemyn gerucht / dat den Coning hem tot een Erf-Gouvernement soude gegeven hebben Vrieslandt (waer onder de Spanjaerden altyt mede begripen Stadt en Landen) op gelijken boedt / als dat selve booz desen was gegeven geweest aen den Hertoch van Saxon.

Dit Landt-gerucht heeft dooz de Vrieslanden geen geringe bekommernisse getauseert / heeft oock de Drentse Inwoonders seer perplex gemaecht / als bebreest sijnde / dat sy / die noch naeuwlicks begost hadden adem te scheppen / alle den last des Oorloghs souden op den hals krijgen / ten eynde Spinola tot sijne pretensie soude moghen komen.

Hier op is gevolgt / dat Spinola in den jaere 1605, upt Vlaenderen, met den Spaensen Heerleger gevallen is in Twent, naer dat hy booz upt ghesonden hadde den Graef van Bucquoi, en heeft inghenomen Linge en Oldenfeel, en andere plaetsen / die met wepnigh besettinghe versien waren. Hier dooz geraeckte Vrieslandt, Groningen, d'Omlanden en de Drenth in groote angst en hanghedt. Want by aldien den Marquys booz-gegaen hadde op Covorden, 't selve soude groot perijckel gheloopen hebben. Soude insgelijcks wepnigh resistentie ghebonden hebben in Vrieslant en d'Omlanden. Waerom oock zijn Excell. dese verlossinge Godt den Heere toe-schreef / seggende / dat Godt Spinola verblindt / en op eenen anderen wegh gheleydt hadde.

Den Prins nu / en Graef Wilhelm Stadt-houder / hebben sich daer op met de krijghs macht begheben naer Covorden, om den Marquys met gewapender-hardt te keeren / indien hy een inbal in dese quartieren hadde willen doen. Maer Spinola su'cks verstaende / is met sijnen Legher wederom aetireert naer den Rhijn-stroom.

Eventuel hebben de Ingesetenen van die tijdt af veele geleden van de stropers en buydt-gangers/ die sich van die tijdt af wederom seer vertoonden.

Dermits nu door dese seer sware Nederlandtse Oorlogen/des Conings Finantien soodanigh verswacht waren/ dattet hem onmoogh-lick was/ op dien boedt d'oorlogen langer te continueren/ so heeft hy belerhande middelen laten boozwenden/ om met de Vereenigde Nederlanden eenen Treves of Bestandt te maken/ om immiddels sijne saken wat te redresseren. Naer veele en menighbuldighe swarighe- den/ moeyte en arbeyd dan/ isser binnen Antwerpen eyndelick een onderlinghe Bestandt gemaect tusschen desen Staet en den Coninck/ door twaelf Jaren/ ingaende den 9 April, Anno 1609. Desen Treves heeft meenigen mensche van herten verblijdt/ en meenigen oock van herten bedroeft. Doch onder de Vereenigde Nederlanden/ en was niet eene Provincie of Landtschap/ die desen Treves beter te passe quam als de Landtschap Drenth, weghen haeren poberen staet/ waer in zy vervallen was door den langhduurigen Oorlogh.

Naer dat men nu de hostiliteit ter neder-gelegh hadde blytens Landts/ soo is het vier en den byandt van on-eenigheyt ontficken binnens Landts/ naemlick dat periculouse Schisma, of Kerckelicke scheuringhe, tusschen de Gereformeerden en Arminianen: Welcken pernicieusen twist/ den Staet deser Nederlanden meer ghekrenckt heeft/ als eenighe jaren de oorloghen des Conings van Hispanien. Doch in alle dese verschillen/ soo Kercklick als Werellick/ hebben sich soo wel de Edelen als Predikers/ en andere Ingesetenen deser Landtschap/ altydt bestandigh en onbeweeghlick gehouden/ aen de een reys aengenomene/ en van God gesegende Keere der Waerheyt/ als mede in 't stuck toucherende den Staet der Regeeringe.

Anno 1618, hebben de Ridderchap en Eyghen-Geerfden/ als Staten der Landtschap Drenth, aen de Hoog-Mog. H. S. Generael ober-gegeven eene Deductie, daer in met gefondeerde en ontwe-derleggelicke bewijs-redenen vertoonende :

Dat die Landtschap Drenth voor onverdenckelicke tijden en eeuwen, geweest sy eene Geformeerde, bysondere, Vrye Provincie, die haere bysondere Hoogheyden, Rechten en Gerechtigheyden, Hooghe en Laege Jurisdictionen, Magistraten, Acrarium of Cantoor, Name, Seghel, Wetten en Costuymen, altijt apart hebben gehadt, en als noch hebben :

Datse van haere respectieve Souveraynen tot allen tijden daer voor sijn gehouden en erkent :

Datse

Datse aen den selven noyt meer hebben gegeven, of gecontribueert, alst haer self heeft belieft en goedt gedocht, waer over zy dan oock alrijdt zijn bedanckt :

Datse in de overdraght deser Landen, van Carolo V. geschiedt op zijnen zoon Philippum, als eene bysondere Provincie zijn beschreven, en hebben aen den selven Eedt ghedaen, en van den selven wederom Eedt ontfanghen :

Datse mede als eene Bysondere vrye Provintie beschreven en geëvoceert zijn van den Erts-Hertoch Mathias, &c. En van de Staten Generael op de Unie tot Utrecht : Als mede op de Vredehandelingh tot Ceulen, met expresse aenschrijvinge,

Dat in dese aensienlicke Vergaderinghe niet en soude gedaen werden, ten ware dat de Afgesanten der Landtschap Drenth present waren :

Datse in desen Staet gecontinueert waren, tot datse van de Spaense macht waren overheert geweest, &c.

Verfoekende deshalven, dat dese Landtschap tot haere oude gerechtigheydt wederom geadmitteert, en in de Vergaderinge der Hoog-M. H. Staten Generael Sessie vergunt werden.

Anno 1618. hebben wy in dese Landen ghestien de verschriklike Comeet - Sterre, welkers bittere effecten of beduydinghen/ bykans gantsch Europa geboelt heeft.

Anno 1620. den laetsten Mey, is binnen Leeuwarden seer Christelick en heyligh in den Heere gerust / den Hooch- G: Graef en Heer/ Heer Wilhelm Ludwich, Graef tot Nassauw, &c. Stadt-houder van Vrielandt, Groningen, Omlanden, en der Landtschap Drenth, &c. Een Heer die dese Landen/in de droevige tijden haerer noodt/ onbergeldelike diensten gedaen heeft: Een Heere/ wiens woorden en adbypen niet anders waren als Oraculen, en wiens qualiteten met weynigh woorden niet konnen beschreven werden. Het doode lichaem is met groote statie den 13 July tot Leeuwarden in de Iacobyner Kercke begraven.

In het selve jaer 1620, naer het overlijden van sijn Gn. Graef Wilhelm, is van de Ed. Mog. Heeren Staten van Vrielandt, tot Stadt houder aengenomen en verkoren/ Heer Ernst Casimir, Graef tot Nassauw, &c. Broeder van hoog-gemelte Graef Wilhelm. Doch die Heeren Staten van Stadt en Landen, desgelijcks van de Landtschap Drenth, hebben tot haeren Stadt-houder verkoren sijn Excell. Prins Maurits.

In het selfde jaer heeft'er den 15 Decemb. soo starck begost te vriesen/

fen/ dattet sich liet aensien/ als of Menschen en Dee van koude sou- den moeten vergaen/ alsoo datmen twaelf-dupsent treden van Har- lingen Zee-waerts in kost gaen op 't Ijs/ dat noopt ghehoort is ge- weest: En hoewel al de werelt in de opinie was/ dat op dien seer fel- len Winter/ eenen heeten huchtbaren Somer soude volgen/ soo is men doch het tegendeel met smerte gewaer geworden/ aengesien op dien kouden Winter gebolght is eenen seer kouden/ stuuren en nat- ten Somer/ alsoo dat op ontallicke plaetsen het Ijs is wegh ghedze- ben/ of uyt 'et water gebischt. Den volgenden Winter is mede ghe- weest eenen seer bitteren kouden Winter/ op welcken oock eenen seer natten en schzalen Somer is gebolght/ alsoo dat de menschen groot gebreck moesten lyden aen brandt/ en het Dee aen voeragie.

Anno 1621. in April, is geerspireert den twaelf-jarigen Treves. Van dien tijdt af heeft men sich wederom beginnen te schicken tot den Landt verderbenden Oorlogh/ 't welck menigh bedzoeft herte gemaeckt heeft in dese Landtschap/ obermits die selbige den laegsten Cupn was / daer een jehelick wilde ober klimmen. Tot den laet- sten Juny toe en vernam men noch geen onruste in dese Landtschap/ maer daer nae gingh het Landt bederven / het schenden en villen weder aen.

In den Sept. deses jaers/ waasser groote verslagentheydt in de Wester-Drenth, vermits de tijdinghe quam/ dat den byandt met een seer groote macht in aentocht was/ om eenen inval te doen in Vries- landt, onder 't Commando van den Gouverneur van Oldenfeel. De Spaense troupen quamen aen/ doch zy wierden gestut/ te rugge ge- dzeben/ en in de Kercke tot Ommen gebangen genomen/ en die Offi- ciers wierden soo langhe tot Swol ghebanghen ghehouden/ als het Kantsoen betaelt wierde.

Anno 1623. wierde tot Rolde in dese Landtschap gebangen geno- men Henricus Slatius, gewesen Arminiaens Predikant uyt Hollandt, een van die fameuse Drinte-Moordeners / sich self door een onno- dige blucht verradende en suspect makende / zijn Bier ontloopende/ en sich alsoo door het woegen zijner Conscientie self in 't lyden bren- gende. Hy wierdt gebanghen naer Covorden gebracht/ alwaer hy een tijdt langh ghebanghen sat/ legghende somtijds een ber- keertjen / en leerende zijne mede-speelders goede smyp-Toback be- repden/ sonder te willen weten dat hy Slatius was: Tot dat hy ghe- bracht wierdt naer den Haegh, alwaer hy ontfinck loon naer zijne wercken.

Anno 1624. den 23 April is in den Daeg seer Godtsaligh en Christ- lick

lick in den Heere ontflapen den dapperen Heidt / Maurits van Nassauw, Prins van Orangien, Stadt houder en Gouverneur-Generael / Et. en Stadt-houder deser Landtschap/ naer dat hy omtrent dertich jaren zijne Chergien seer getrouwlick en hoorspoedigh/ met groote lof hadde bekleedt. Hy is doot/ maer sijne prijsens-waerdige renome sal nimmer sterben.

In het selve jaer heeft den vbandt eenen grooten inval ghedaen in Welterwoldinger-Landt, en 't Oldeampt, onder 't belepdt van Lucas Cayro, Gouverneur tot Linge, die daer toe een hoopen volcks gelichte heeft upt Linge, Grol, Oldenseel, &c. By dese Spaensen hebben sich verhoegt eenige Keyserlichen/ upt de Strichten Munster en Osenbrugh. Sy staken in vbandt Winchoten, Heyligerlee, Noordtbroeck, Scheemte, en Slochteren : Sonden in alle omliggende quartieren vbandt-S harringh-Vrieten / alsoo datter van alle kanten quamen om den vbandt af te kooplen. Doch op 't gheruchte van d'aenkomst van Stakenbroeck, zijns geretiveert / een groote buyt met haer sleepende

Om nu soodanighe onheylen in volgende tijden te weeren / en om de goede Ingese enen/ die op de frontieren woonen/ den Spanjaerden niet ten prop te gheven/ hebben die Hoog-Mog. H. Staten Generael geresolveert/ desen gantschen hoeck Landts/ soo veel mooglick/ van de Spanjaerden te supberen.

Anno 1626. in Julio, heeft zijn Gn. Graef Ernst Casimir van Nassauw, Oldenseel ingenomen/ en dat selve dooz ordze van haere Hoog-Mog. gedemanteleert/en de besten geslecht. Ten manckeerde te dier tijdt niet aen wijse en ver-siende lieden/ het welbaren der Vereenighde Nederlanden beminrende / die sustineerden/ dat dit demanteleren van Oldenseel soude konnen seer schadelick zijn/ vooz de Vereenigde Nederlanden / en vooznaemlick vooz de vobintie van Over-Yssel, en Landtschap Twent, als die hier dooz eene van haere poozten open-den / om den vbanden eenen pas te banen / tot in en uptgauch der vobintie van Over-Yssel.

Van Oldenseel heeft zijn Gn. Graef Ernst Casimir, den Heere Caspar van Eufum, Heere van Nyenoort, Drost tot Covorden en der Landtschap Drenth, Oberste/ met een partze volcks en gheschut gevonden naer het Huys te Laghe, geleghen in de Graeffschap Benthem, waer op Spaens guarnisoen lagh/ onder 't Commando van den Heere van den Keteler, en waer upt seer groote en gedurige excursien geschieden in de naebuorige Nederlandse vobintien : Welck Huys dan den Heere van Nyenoort heeft inghenomen/ en met eenighe

Commen Buskrupdt/ geleydt onder in de Kelders / laten in de lucht bliegen.

Hier dooz van is wel dese Landtschap eenen scharpen doozn upe den voer ghebrocken / maer daer bleben noch twee dooznen in sitten / namelijk Linge en Grol, die dese Landtschap den vyzien ganck beletteden. Den eenen doozn heeft Prins Henrick Frederick daer uyt getrocken / als die selve Grol, in 't Jaer 1627, den 19. Aug. gewoonen heeft. Den laetsten doozn isser van sich self uytgeballen in 't jaer 1630, als den Spanjaert Linge self verliet en guiteerde / en quansups aen de Keyserschen transporteerde.

En dooz dese onderschepdelicke Victorien / is den vbandt gedrongen zijne spillen t'samen te packen / en over Rhijn te retireren / waer dooz dan / beneffens de andere naeburighe Provintien / oock in 't bysonder dese Landtschap / van groote en ondraeglijke lasten is bevrijdt en ontlast geworden / alsoo dat de Ingesetenen / van die tijdt af / Meesters en Egenaers geworden zijn van haere goederen / waer nae meenigh bedrukt herte hertgrondelick heeft verlanght.

Ich en kan niet besinnen / datter eene van alle de Vereenighde Nederlantse Provintien is / die meer gheleden en uytgestaen heeft / eenen gheruppen tijdt herwaerts / als de Drenth. 't Is waer / den Spanjaert heeft in eenighe Steden deser Provintien grouwsaemlick gewoedt en seer Barbaris gehuyft ; doch dat en heeft soo lange niet geduurt / en 't is met een furie en korten stoot gedaen geweest. Maer de Drenth heeft over de hondert en twintigh jaer op de Pijnbank gelegen / sonder opt rechtschapen te konnen adem scheppen. Wat heeft de Drenth gheleden van den Hertoch van Saxon ! Van den Graef van Oost - Vrieslant ! Van de Gelderschen ! Van de Burgundichen ! Van de Spanjaerden ! Van de Neghers der Staten Generael ! Van Vrieslant ! Van Stadt en Landen ! Want om des vbandts stropen in Vrieslant te beletten / moet de Drenth vol Soldaten gestopt werden : En om Groninghen en d'Omlanden wederom aen de Generaliteyt te hechten / moeten alle Drenthers haere ploegen aen de wandt hangen.

Al hadde de Landtschap gehad de Seeuwse Navigatie, de Hollandse Commercie, en de Groningerlantse kley-landen, soo hadde zy doch moeten tot eenen poveren staet gebracht werden. Getuygen hier van zijn de ontallicke Landen en Ackers in dese Landtschap / die ru woest liggen / met dozre Heyde betwassen / die booztijdes zijn vzychtbare kroozn-landen geweest. Getuygen zijn de menichte der Hupssteden / op welcke booztijts hupsen gestaen hebben / die of af-gebrant of

of afgebroken zijn. Getupgen zijn duysenden en duysenden van onderaerdse Wozelen en stobben van groote Eycken/ en Eycken boschen/ die in die trouble tijden wegh-gehoutwen zijn: Getupgen zijn de meenigte der Drentse geslachten/ die/ van haer verheerde Vaderlandt gelijk als upt-gespogen zijnde/ haer begeben hebben in andere Provintien/ om haer forstun te soecken.

Doch dit en kan niet versaeckt werden: De meeste schade die de Landtschap geleden heeft/ gedurende dese langhdurige troubles/ die en heeft zy niet geleden om haer selfs wille; maer ten deele vooz het welbaren der al-gemeyner Confederatie; ten deele vooz haere naeburige Susteren/ de Provintien van Vrieslandt, Groningen en Omlanden. Drenthia en was de Wyrdt niet/ om welke men danste/ maer Frisia, Gruninga, Omlandia. Drenthia ebentwel moeste den aenstoot van alle dese Wyers uptstaen/ en lijden somtijds van haere eygene Susters: Nu zijn alle haere seben Susters Coninginnen/ en sitten op seben Thronen in een Conincklich Dalles/ maer Suster Drenthina wert buyten gestoten/ en al klopt zy somtijds aen/ sy krijghe ebentwel geen gehoor. Pergo.

In den Julio des Jaers 1629. is Graef Hendrick van den Berghe, Opper-Krijghs Oberste des Coninghs van Hispanien, met een machigh Spaens Legher gheballen in de Veluwe, terwijlen den Prins van Orangien, met der Hoogh-Mog. Heeren Staten legher lagh vooz 's Hertogenbosch. Dit heeft dese Landtschap groote breefe aengejaeght/ en meenighen mensche bedroeft/ breefende dat hier door het stropen en brandtschatten wederom beginnen soude: Doch door het winnen van Wesel, is het Spaense Legher gedrongen gelwoerden te retireren/ en alles wederom te verlaten.

't Jaer 1630. en 31. zijn seer schandere en onbruchtbaere jaeren geweest/ en groot ghebreck aen kroon/ alsoo dattet schepel Rogge verkocht wierdt vooz vier gulden tien stupbers; en dit heeft seer veel onheyl en ellende gecauseert by den gemeynen man/ en onder de armoede/ alsoo dat veel gedrongen wierden met den krof aen den arm langhs de deuren te lopen.

Omtrent dese tijdt hebben tot Dalen in dese Landtschap geleeft twee oude wijben/ Janne-Moey, en Geese Gerrits, Moeder en Dochter: Als de Moeder stof was zy oudt hondert en twintich jaren / sonder eenige maenden te rekenen / en de Dochter hondert en twee Jaeren. De Dochter hadde in 't eynde hares levens noch sulcken scherpheit gesicht/ dat zy kost sitten wieden in de Gaerden/ onderschepden: de het goede krupt van 't onkrupt: Gelyck dan meer breehdig-

heden van dit soete Daer verhaelt werden / van die selbige die met haer verkeert hebben.

In geen Landt elders omtrent sal men vinden ouder menschen als in de Drenth. En gelyck ick van verscheydene oude grijsse hoofden verstaen hebbe/ soo zijn in oude tijden de luyden noch veel ouder geweest als nu sijn die booz ouden gehouden werden. Men heeft booz eenige jaren eenighe gekent/ die tachtentigh jaren oudt waren/ en gingen noch after den Bloeg. Daer zijnder geweest van hondert jaer/ en hebben den heelen mond vol tanden gehad / die also wel kostten byten als jonghe lieden. En wie sou dese altesamen konnen noemen/ heden ten daghe / die noch leven / die omtrent hondert jaeren oudt sijn ! Maer wat magh doch hier van zijn de natuurlike oorsake ? Vermits de Drenthers van oorspronck Noormannen zijn/ en men boozeker weet/ dat de Noormannen seer oude Lieden geboorden zijn/ also dattet by de aller-hoogste Drentse ouderdom niet te passe komt : En dattet oock seker is / dat de oude Lieden in dese Landtschap noch ouder zijn geweest als d'Ouden nu zijn / soo soude men presumeren/ dat desen Ouderdom eenen Erf-ouderdom was/ gelyck men den selven somtijds wel vindt in eenige bysondere geslachten ; Maer daer en liggen de Mosselen niet : Menschen die den Hemel veranderen/ der selbiger natuure wert oock verandert.

Den hoogen ouderdom en robuste gesonde natuure der Drenthse natie, en moet niet soo seer toe-geschreven werden dat Climaet des Hemels / waer onder zy woonen / noch oock den hoogen en droogen sand-gront waer op zy wonen/ maer principalick de spijs en dranch die sy nuttigen. Daer en is geen Patie die ick kenne/ die minder spijsse gebuycht/ waer ynt corruptie en verrottinge van daen komt/ als de Drentse. Veel Melck en By / Wap / opruytsel / dick Bier / Cugn-bruchten/en andere diergelycke bochte en corruptibele spijssen/ sullen het Lichaem wel doen swellen en coypulent maken/maer ebenwel sullen geen starchhepdt of vastighepdt gheven / maer veel corruptien en verrotteden causeeren. Daer teghen het gebuyck van heel Rogghen-broodt / supber Scharbier / Sandt-moeg of Kool/ en andere spijssen/ die solijde / en de corruptie niet soo seer onderwoorpen zijn/ en sullen de Lichamen niet coypulent noch dick buyckigh/maer solijde/ gedrongen / en vast maken : En dien volgens durabeler en ouder. En sodanig is de ordinarise spijsse der Drentse Natie. Ergo/die is d'oorsake van den ouderdom. Als de menschen in oude tijden simpele/ slechte/ en onbermengde spijssen gebuychten/ en hadden haere lichaemen qualick half bekleedt/ en liepen bloots voets dooz hagel/ sneeuw/

sneecto / en ys / doen leefden de menschen eenige hondert jaren : Maer sedert dat die Olypodygen en onspadelicke bermenginge der spysen zijn op de baen geraeckt / en dat men onse lichaemen al te der- tel heeft beginnen te hoesteren / sijn onse lichaemen gecorumpceert geworden / veel sieckte / swackhepdt en den doot onderwoopen.

Anno 1632, den 4 Juny, als de Stadt Venlo in 't parlementeren stonde met zijn Excell. Prins Henrick van Orangien, is zijn Gn. Graef Ernst Casimir van Nassauw, Stadt-houder van Vriesslant, hooz Rurmonde, met een kogel uyt een Pier-roer / dooz 't hoeft geschoten / waer aen zijn Gn. eenige woeyuigh wuren daer nae gestorben is. Dit was eenen beklagelicken dood booz de Vereenighde Nederlan- den/aengesten zijn Graef. Gn. nu de oudste en erbarentste Krijgs- Overste was in de Vereenighde Nederlanden; Vigilant en onber- dzietfaem in alle expeditien en Krijghs-tochten: pberich en bestan- digh in 't stuck der Religie / alsoo dat alle getrouwe Patriotten der Religie en des Vaderlands het oogh op hem hadden.

In het jaer 1639, den 26 May, is overleden den Hoog-Edel-ge- boren Gestrengen Jonckheer Caspar van Eusum, Heere tot Nyenoort, Colonel / Drost tot Covorden en der Landtschap Drenth; die in qualstept als Overste / booz het gemeyne Landt / en als Landt-drost / booz de Landtschap Drenthe, groote en getrouwe diensten gedaen heeft / en seer bemindt was van eenen jegelicken.

Maer het overlyden van zijn Gn. Graef Ernst Casimir van Nassauw, &c. hebben die Ed. Mog. Heeren Staten der respectie Probin- tien van Vriesslant, Stad Groningen en Omlanden, en van Drenth, tot haeren Stadt-houder aengenomen en verhozen zijn Excell. Graef Henrick van Nassauw, oudste soon van zijn Gn. Graef Ernst, hoogh- lost. memorie.

Anno 1639, den 21 Octob. heeft de bloote der Hoogh-Mog. Hee- ren Staten Gen. onder den Luptenant Admirael Tromp, onder Engelandt, verflaghen en geruineert de machtighe Bloote des Co- nings van Hispanien, onder Don d'Oquendo, op welke wel twint- rich dupsent sielen gearcht wierden geweest te zijn / sonder de Bootg- gesellen.

Anno 1640, den 4 April, naer den nieuwen-stijl / heeft men in dese Landtschap / in de morgenstondt / geboelt een Aerdt-bevinge / die men oock meest geboelt heeft in alle Vereenigde/en Spaense Neder- landen/jae oock in 't Stift van Ceulen. In sommige plaetsen waren groote onderaerdtse Regen-backen van malkanderen gescheurt / Dupsen gebozsten / Schilderijen / Aerdt-werck / en ander Dups- taedt /

raedt / dooz den ghewelbighen dreun/ van boben neder gheballen.

Den 4 Iuly desselven jaers/ in de nacht/ is zijn Excell. Graef Henrick van Nassauw , Stadt-houder van Vrieslandt , Stadt en Landen/ en der Landtschap Drenth, by Hulst, in een sel gevecht/ongewapent zijnde/ met een kogel achter in zijn rugge geschoten/ en dodelick gequetst/ aen welke quetsuur zijn Hoogh-gemelte Excell. in 't fozt S. Anna, seer Godsaligh is gestorven. Ten is niet te seggen hoe bitterlick desen jongen Heldt beschreydt/ en zinnen onbertwachten doodt van al de werelt beklae ght wiert. Sijn Hoogheydt wandelde allengskens naer 't Graf: Den Jonghen Prins was seer jonck: Alle wijsse lieden hielden zijn Excell. tot groote saken geboren te zijn: Van Politijcke / Militaire en Ecclesiastijke persoonen / wierde die selbige op handen gedragen en bemint: Jae zijn eygen byanden en beynders spraken met groote reputatie van die selbige: Doch alle dese hoope wierdt dooz desen onbertwachten slag af-gesneden.

Naer den doodt van zijn Excell. hebben de Staten der Landtschap Drenth, tot haeren Stadt-houder verkosen en aengenomen/ zijn Hoogheydt den Prins van Orangien, die oock in de Drenth gekomen / en van de Stenden der Landtschap geseestojgeert is/ Aëum in Sept. desselven jaers.

Anno 1643, in Iunio, hebben die Ed. Mog. Heeren Staten der Landtschap Drenth, dooz sekere haere Gecommitteerden/ ter vergaderinghe van de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael/ gedoleert/ dat die selbige niet mede waren verscheben / tot de deliberationen en besoignen van die doen boozstaende Vrede-handeling tot Munster, aengesien sulcks / volgens de Unie van Utrecht, noodtwendigh hadde behoren te geschieden: Deducerende dies aengaende/als mede de sessie in de Generaliteyt Collegie/ haer ontwedersprekelicke recht en gerechticheydt / waer van die Propositie, met daer toe dienende bewijs-stucken/ mitsgaders verschepdene Resolutien, op dit stuck booz desen genomen / in den jaere 1651. binnen Groningen, dooz den Druck zijn gemeyn gemaeckt / en in de hoog-aensienliche extraordinarise Vergaderinge van haere Hoogh-Mog. neffens een andere Propositie, overgelevert zijn.

Anno 1643. den 20 Novemb. is op 't Hups Echten, Chyristlick en Godtsaligh in den Heere gerust den Hoogh-Ed. Geboren en Gestr. Heer Rudolph van Echten, Heere tot Echten, Drost tot Covorden en der Landtschap Drenth, Capiteyn/ &c. Een Heer van groote wijsheyt en groote aenslagen / hebbende oock niet alleen in onderscheydelicke

Heer RUTGER van den BOITZELAER,
Heere tot Touthenburgh, Batinge, Entinge, Landt-Droft
tot Covorden en der Landtschap Drenth; Capiteyn
over een Compagnie Infanterije. P. Hoffzeijn sculp.
Knaresberg Excudit.

delicke Faculteten treflick gestudeert / maer zijnde oock een groot liefhebber en bebozderaer der Geleerden. Zijn doode lichaem / met een seer groot gebolgh / is gebzacht naer Ruynen, en aldaer by sijne Dooz-ouderen begraven.

In 't selve jaer / op den 19 Decemb. is van de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael geëligeert en gestelt tot Dooft tot Covorden en der Landtschap Drenth, Heer Rutger van den Boitzelaer, Heer tot Toutenburgh, Batinge, Entinge, Gedeputeerde uyt de Ridderschap deser Landtschap. Zijn Gestr. heeft zijn intrede gedaen / en heeft sessie genomen / en is van de Staten des Landts gecongratuleert en aengenomen op den algemeynen Landts-dagh tot Allen, den 19. Jan. Anno 1644.

Anno 1646. den 6 Jan. is in de Landtschap Drenth met eene seer pzachtige en statige Suite gekomen Louisa Maria de Gonsage, Hertoginne van Mantua en Nevers, ondertoutode Bzandt van Uladislao IV. Coninck van Polen. In haer Suite waren Madamoifelle de Guebriaen: Christophoro van Brun Opalensky, Palatijn van Pasnaw: Wencelao Graef van Lesno, Erts-Bisschop van Warmia: Desgelijcks den Bisschop van Orangien, beneffens noch veele andere Potentaten en Heeren. Sy wierdt gedragen in een Rosbaer van upnemende schoone mysl-Ofels / bernachtende des nachts tot Rolde, en nam haeren wegh ober Embden naer Polen.

Zijn Doozluchtige Hooghepdt Fr. Hendrick, Prins van Orangien, &c. hebbende dese Vereenighde Nederlanden / dooz middel der victorieuse en gesegende wapenen deses Staets / ontwaerdeerliche diensten gedaen / en den bzandt / dooz zijne groote menigbuldige victorien / tortet verfoecken van eenen eeuwigen Vrede, en quiteringe aller zijner pzetensie op dese Landen / gedwoongen: En zijnen laetsten afschepdt genomen hebbende van de Hoogh-Mog. H. Staten Gen. en andere Collegien en Heeren / in zijn Doodt-bedde / is seer Christlick en gerusligh in den Heere zijnen Godt gerust / den 14. Marty, Anno 1647.

Alsoo nu dooz het overliden van zijn Hooghepdt / het Stadt-houderschap deser Landtschap vacant was / so hebben in 't jaer 1647, de Ridderschap en Epgen Gestrden uyt het midden van haer / eene aensienliche Negatie afgebaerdicht / aen zyn H. Prins Wilhelm van Orangien, en aen de selve gedefereert 't boozsz. Stadt-houderschap. Gelijck dan de Stenden dit Stadt-houderschap / naer de doodt van zinn Gn. Graef Wilhelm L. gedefereert hadden aen Prins Maurits: Daer nae aen zinn Gn. Graef Ernst Casimir: En naer desselvs doodt
aen

aen zijn Excell. Graef Henrick: En daer nae aen zijn Hooghepdt/ en eyndelick aen desselvs Zoon. In dese Negatie zijn geweest zijn Hoogh-Edele Gestr. van den Boitzelaer tot Toutenburgh, Landt-Drost; Jonckheer Iohan van Echten, Heere tot Echten; den Heere Iohan Huyfinge, Erfgeseten tot Wachtum; den Heere Tymon Adeken tot Rolde, en den Heere Iohan Struyck I. G. Raedt en Secretaris deser Landtschap.

Anno 1648, den 30 Ian. is tot Munster in Westphalen, tusschen de Plenipotentiarisen deser Vereenighde Nederlanden/ en des Conings van Hispanien, gesloten den langh-gewensten eeuwigen VREDE. Waer ober in alle Kercken der Vereenighde Nederlanden/ opentlicke en pberige Danchseggingen zijn gedaen/ bregude-bieren aengesteken/ en het Canon op de Wallen/ Vesten en Schepen/ geloft.

In Augusto desselven jaers/ is zijn Hooghepdt/ Prinz Wilhelm, met een aensienlicke Suite/ gereyst dooz de Drenth, des nachts logerende tot Assen, ten huyse van den Heere Iohan Struyck, en boozts op Groningen, om by te leggen de Differenten/ geresen tusschen Stadt en Landen.

Geen mensche die leeft/ heeft gesien in dese Landtschap soodanige jammerlicke drie after-malkanderen-bolgende jaeren/ als geweest zijn de jaeren van acht-en-beertich/ negen-en-beertich/ en vyftigh. Het heeft dese drie Somers en Hersten continuelick geregent/ met sulcke stort-regens/ dattet water in sommige plaetsen soo hoogh gestraen heeft/ als in de Aller-Heyligen-vloet. Hier dooz is het meeste Gras verdozben/ het Hooch verdozben/ het Kooch op 't veldt verrot/ Koeijen/ Paerden/ Schapen/ met menighe wegh-gestozben/ den brandt verdurben/ waer dooz groot gebreck geweest is van Wloodt/ Butter/ Kraeg/ Speck/ Bier/ Brandt/ en andere levens-middelen.

Anno 1650. in den Herst/ is in den Haegh overleden zijn Hooghepdt/ Prinz Wilhelm van Orangien, &c. Stadt-houder deser Landtschap. De Ridderchap nu/ en Heeren Eppen-ge-erfden/ hebben een aensienlicke Besendinge gedaen aen 't Hof van Vriellant, en hebben het Stadt houderchap der Landtschap Drenth gedefereert aen zijn Excell. Graef Wilhelm Frederich van Nassauw, Zoon van zijn Gn. Graef Ernst Casimir, en Broeders-soon van den ouden Heldt Graef Wilhelm, &c. welke zijne Excell. booz dese opdraght was Stadt-houder van Vrielandt, Groningen en Omlanden. De Heeren Afgesanten deser Landtschap aen zijn Excell. zijn geweest zijn Hoogh-Ed. Gestr. van den Boitzelaer, Landt-Drost; de Heeren Iacob Schickhardt, Joh. Struyck, en G. Sichterman.

Als in den jare 1651. de Grootte Vergaderinge gehouden werde in 's Gravenhage van de Generaliff. Staten/ zijn van dese Landtschap derwaerts gecommiteert/ enighe Heeren deser Landtschap/ om te versoeken hare Sessie in dese Vergaderinge, die dese Landtschap soo rechtbeerdigh competeert: Waer toe gecommiteert zijn/ zijn Hoog-Ed. Gestr. van den Boitzelaer: Den Heer J. van Echten: Den Heer J. van Welvelde: En voozts de Heeren Sluyter, Landtschypber Schickhart, en Secretariffen Struyck en Sichterman.

In het jaer 1652, in de Mey, is zijn Excell. Graef Wilhelm Frederich, Stadt-houder/ &c. op het keurbozstelicke Cleesse Hof met solemneele statie getrouwt met de Doozluchtige Bozstinne/ Albertina Agnes, Dochter van zijn Hoogheydt Fr. Hendrick, Prins van Orangien, en Suster van de Doozluchtighe keur-bozstinne van Brandenburg, &c.

Anno 1654. den 3 Jan. is by de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generael gedeceideert de questie en vershil/ tusschen dese Landtschap ter eener/ en zijn Hoogh-Ed. Gestr. Heer Henrick Munster Wilhelm van Bernsauw, Heere tot Ruynen, ter ander zijden/ en gesentencieert/ Dat die Heerlichheydt Ruynen, met zijn gebolgh/ een gedeelte zy van de Landtschap Drenth, en daer onder in Politie/ Justitie/ Lasten/ en in allen deelen desselfs Landtschaps Regeeringe te resozteren.

Anno 1655. is zijn Excell. Graef Wilhelm Frederich van Nassauw, een Keyserlick Diploma van Wenen toegesonden/ waer in zijn Excell. van de Kroonse Keyserliche Majesteit met eenen VORSTELICKEN TYTEL, Eere/ waerdigheydt en preëminentie is verciert en begenadicht geworden.

Anno 1656. in Decemb. is den Doozluchtigen Bozst Wilhelm Frederich van Nassauw, Stadt-houder/ eenen jongen Soon geboren/ genaemt Casimir, waer ober de kloeken geluydt/ openlicke Dankseggingen en Gebeden in de Kercken/ en ontallicke toewenschingen zyn gedaen/ ten eynde desen Jongen Prins, als een spruyte uyt het dobbelde Nassauwse bloet geprocreert/ tot dienst des gemeynen vaderlandts mocht opwassen/ en de loslicke boedtskappen zyner van God gezegende Dooz-Vaderen naebolgen.

In den Somer des Jaers 1657. is groote commotie getweest in het Sticht van Munster, wegen sekere oneenigheden en misverstanten/ geresen tusschen den Hoogh-geboren Bozst/ Heer Christoph Bernhardt, Bisschop tot Munster, en Bozst des Rijcks/ ter eener/ en de Stadt Munster ter andere zijde. En dese zijn soo hoogh geloopen/

dat den Vorst de Stadt vast belegert/ en groot geweldt op de selbige gedaen heeft. Sittende inmiddels de belegerde Stadt oock niet ledigh/ maer doende met haere eendrachtige Borgerpe en Guarnisoen machtige tegenstant. Ondertusschen wierden eenige Patenten van haere Hoogh-Mog. gesonden aen verscheydene Compag. te paerde en te voet/ om haer op 't spoedigste te verboegen naer Grol, omtrent de frontieren des Stifts Munster: Doch het Bisschopliche Legher brack op/ en alsoo wierdt de Stadt van de belegeringe bezijdt. Hoorts naer de Belegeringhe der boorsz Stadt verboeghde sich derwaerts naer toe zijn Vorstl. Gen. Prinz Wilhelm Frederich, Stadthouder van Vrielandt, met een klepne suite/ onbekent/ besichtigende de Stadt/ en alle binnen- en buyten-wercken.

N O T A. Ick en kan my niet besinnen dat in veele hondert jaren/ binnen den korten tijdt van omtrent achtiën jaren/ grooter veranderingen zijn vooz-gevallen in Coninckrijcken en Republijcken/ meestendeels binnen en ten deele oock buyten Europa, als in dese gepasseerde achtiën jaeren.

Portugael valt af van den Coninck van Hispanien, soo plotzelick en onbersiens als een Dlixem upt de Nucht/ en verkiest zijnen eegenen Coninck.

Sicilien staet mede op de gijp/ en daer sepl't niet veel aen/ of het gaet den selben ganck.

Napels rebelleert tegen Hispanien: Een Sacke-drager werpt sich op tot een Hoofst/ en regeert absoluyter als een Monarch/ raecht onder de voet/ wert begraven als een Vorst/ en het Rijck begeeft sich wederom onder de gehoozsaemhepdt zijnes Conings.

Een groot gedeelte van Vranckrijck valt af van den Coninck. Den Cardinael blijft den Coninck getrontw/ en den Coninck en wil hem oock niet verlaten: Ewentwel triumpheert den Coninck ober alle zijne byanden.

Den Prins van Orangien, een van de bermaerdste Helden en Krijghs-Obersten van gantsch Christenrijck/ wert de Vereenigde Nederlanden ontrucht dooz een natuurlicke doot.

De Vereenigde Nederlanden/ en Coninck van Hispanien, maken een eynde van den langhdurigen bloedigen Nederlandtsen Oorlogh, maken eenen Eeuwigen Vrede, en den Coninck quiteert alle zijne pretensie op dese Landen.

Het Kroonse Rijck/ en de Sweeden/ maket oock dooz eene Vrede-handelinghe van den langhdurighen Oorlogh/ die gantsch Duidts:

Duidslandt in Wyer en Bloedt ghestelt hadde / een eynde.

Coninck Carel van Engelandt wert van zijne troutvloose **Ondersaten** booz het **Gericht** gestelt/ gecondemneert/ en met een **Wyl** ont-halft.

De Vereenigde Nederlanden en **Engelschen**, naebuuren/ oude **Geconfedereerden** en **Geloofs-berwanten**/ geraken met malkanderen in eenen seer binnigen en bloedigen **Oorlogh**.

Het Coninckrijk van China, dat geacht wert het grootste/ mach-
tighste en rijkste **Coninckrijk** te zijn van de gantsche bekende **We-
relt**/ wert afgeloopen en overwonnen van eenige **Tartaren**, en in vier
en bloet geset van eenen hoop **Roovers** en **Woorzenaers**/ alsoo dat
aldaer groutlicker bloedstoztingen en menschen-slachten zijn
booz-geballen/ als men opt gehoozt heeft van 't beginsel der **Schep-
pinge** der **Wereldt**.

De Vereenighde Nederlanden verliesen **Brasil**, met alle zijne an-
neren.

Den Hertoch van Savoyen tiranniseert seer **barbaris** over zijne ge-
troutve en ghehoosame **ondersaten** in **Piemondt**, vermits zy **Pro-
fessie** doen van de **Gereformeerde Religie**.

De Coninginne Christina van **Sweedens** neemt haere **Kroone** van
haer **hoof**/ en setse op 't **hoof** van haer **Neef**/ den **Pals-Graef** van
Birkenyeldt: Verlaet te gelijk met haer **Rijk** de **Evangelische**
Religie/ reys naer **Roomen**, en submitteert haer onder den **Pauslic-
ken Stoel**.

Den nieuwen Coninck van **Sweedens** valt plotslick met eenen
machrigen **Wey-legher** in **Poolen**, verjaeght den **Coninck** opt zijn
Rijk: krijght tot assistentie den **Dorst** van **Sevenberghen**: **Con-
jungeert** sich oock met zijn **Keurvorst**. **Dorst** van **Brandenburgh**.

Immiddels komt den **Groot-Vorst** van **Muscovien**, overweldicht
Provintien/ **Landen** en **Steden**/ maer stoot zijn **hoof** booz **Riga**.

De nieuwe Republijck van **Engelandt**, onder den **Protecteur**
Cromwel, verklaert haer openbaer **band** van den **Coninck** van
Hispanien: **En** alsoo is **Hispanien** verwert in d'oorslogen met **Vranck-
rijk**, **Portugal** en **Engelandt**.

Den Turxen Keyser eenige jaren aster malkanderen alle zijn de-
boz doende om een **Eylant**/ **Candia**, booztijds genaemt **Creta**, te
overweldigen/ en kan tot zijn booznemen niet komen: Alsoo dat den
Turck booztijds met veel minder moepten en kosten heele **Coninck-
rijcken** en **machtige Provintien** gesubjugeert heeft/ als nu ter tijdt een
Candia. Synde een manifest teycken en bewijs/ dat dat **Ottomanni-
sche**

sche Rijk zijne grootste sprongen al ghedaen heeft / en dattet sich / volgens d'oude Prophetijen / begint te neyghen naer den ondergangh.

Den Coninck van Deenemarcken, siende den Coninck van Sweeden de handen vol wercks hebben in 't Coninckrijck van Polen, en van langhsamer-handt eene redelicke Armade in de wapenen gebracht hebbende / valt met zijn krijghs-heyz onberwacht in 't Stift of Bistendom Bremen, en incoorporeert Bremervurde.

Den Coninck van Sweeden quiteert meestendeels Polen, komt met een gedeelte van zijne Armeey in Holsteyn, valt in eenige Deense Eylanden, gelegen in de Baltische ofte Oost-Zee, wandelt met een gedeelte van zijn macht / in den sellen houden winter / Anno 1658, oer 't Ws / komt in 't Eplandt Zeelandt, presenteert sich voor Coppenhaven, steekt den Coninck van Deenemarcken naer 't herte / en scheurt gantsche Provincien en Landen van het Deense Rijk, en passeert daer mede wederom naer Holsteyn, beladen met eenen swaren byt. En niet tegenstaende tusschen dese twee Coningen eenen bondigen Vrede gemaect was / soo valt eventwel den Coninck van Sweeden met zijnen Heyleger in Zeelandt, wint Cronenburgh, belegert Coppenhaven: Doch zijne Scheeps-bloote wert van de Nederlandtse Vloot geslagen. En inmiddels valt zijn Keurvorstelicke Doozl. van Brandenburgh, geassisteert met eenighe Keyserlicke en Poolse troupen / in Holsteyn en Iutlandt, tot assistentie des Coninghs van Deenemarcken.

Den Roomsē Keyser gestorven zijnde / en den Keysericke Zoon eenen gerupmen tijdt ledigh gesaen hebbende / wegen soo meenighbuldige swarigheden des Rijcks / wert eyndelick van de Cheurvorsten des Rijcks / in Julio des Jaers 1658, tot Keysers verkoren Leopoldus, Ertz-Hertoch van Oostenrijk, Coninck van Ungeren en Bohemen, &c. Soon des overledenen Keysers.

Wat nu dese groote en ongetwoonlicke beranderingen / in soo korten tijdt voor gevallen / beduyden / sulcks en is niemant / als Eeneu, bekendt. Stuurman let op u roer, daer is een Tempeest op handen.

R E G I S T E R,

Van eenighe Greven , of Graven deser
Landtschap : desgelijcx van eenige Burgh-Gra-
ven tot Covorden en Marschalken van Drenth, die
daer nae genaemt zijn geworden Ampt-
mans en Casteleynen.

Dat vooz de Heerschappije der Romeynen, de Princen of
Dorsten van Vrielandt, het opperste gesagh gehad heb-
ben ober het Landt van Drenth, als ober een Provintie/
onder de Vrielsche Zeelanden behoorende / en het eerste en
oudste gedeelte van Vrielandt zijnde / sulckx vermeen ick overvloes-
digh in de IV. Dist. aengewesen te hebben.

Hi hadden de Romeynen dese maniere van doen / dat zy ober de
Provintien en Landen / die zy met den swaerde Conquesteerden/
altijdt Roomse Gouverneurs stelden / die op de Roomse Militie lette-
de / den Tribut ontfingen / en der Ingesetenen complottetijen be-
letteden. Doch de Coningen en Dorsten der respectie geconque-
steerde Landen lieten sy gemeynlick in hare waerdigheden blijven/
en somtijds gebuykten zy die selbige oock wel in haeren dienst / ten
waere dat zy 't seer verkerfden.

Ergo / al ist sake dat in die tijden dese Landtschap gestaen heeft
onder de Heerschappije der Princen van Vrielandt, soo heeft zy eben-
wel moeten ontfangen en erkennen de Roomse Stadt-houders en
Gouverneurs. Doch overmits in die tijdt veel groote Provintien
onder Vrielandt resozteerden / en dat sich dat selve seer wijdt en verde
uytbreyde / en die Landtsaten dat Roomse jock niet wel kosten ber-
dragen / maer sochten alle middelen om 't selve van den hals af te
werpen : Soo is het seer geloof-waerdigh / dat die Vrielsche Provintien
meer als een Stadt-houder gehad hebben. Olenius is Gou-
verneur geweest ober Vrielandt, wonende in Noort-Hollandt, als
noch genaemt West-Vrielandt, doch of hy oock Gouverneur ober de-
se Landtschap geweest zy / is qualick te weten. Domitius Corbulo,
Didius Avitus, en Seyanus, dappere Roomse Kirghs-Obersten / zijn
geweest Vrielsche, ergo oock Drentse Stadt-houders. Ich houde het
daer vooz / dat de Woerschap Seyen, gelegen in 't kerspel Vries, zij-

nen name ontfangen en behouden heeft van desen Seyano : Desge-
lijchs Havelte van Avito ; alsoo dat Havelte soo veel gesepdt zy als
Avijt-velte : Want men heeft verscheidene namen in dese Landschap
die eyndigen op Feldt, of Velte , maer hebben een boornaem / als
Ellers-veldt, Orvelde, Hesselte, dat is / Hefsenvelte.

Paer het verjagen en uytroijen der Romeynen upt dese Landen/
soo hebben de Coningen der Francken ober-al ingestelt Stadt-hou-
ders en Gouverneurs/ die op de onderhoudinge der Salijcke Wet, op
den ontfanck der Tributen / en andere gemeyne saken moesten ach-
tinge geven. Want al hadden wel te dier tijdt de Vriesen Coningen
die ober de Vriesche Provintien heerscheden/ eventwel waren die Co-
ningen Vassallen van de Coningen der Francken, en moesten oock
ontfangen soodanige Franckse Gouverneurs/als van de Coningen
der Francken haer toe-gesonden wierden. Gelijk dan deshalven
altijdt misverstanden en Oorlogen in swang gegaen hebben tusschen
de Franckse en Vriesche Coningen. Doch hier van heeft men goede
naerichtinge/dat den Franckischen Officieren altijdt bygeboegt zijn
eenighe Inlandtse en Ingeboorne Officiers/ op dat die op het doen
der Francken souden letten / en de Landtsaten booz alle tyrannije en
onrecht beschermen.

Wat Franckse Gouverneurs nu in dese Landschap/ gedurende
de Heerschappije der Francken, gehuyft hebben/is onbekent. Doch
daer zijn pregnante redenen/ om te vermoeden dat sommige der sel-
viger haere residentie gehouden hebben op den seer ouden Burgh tot
Covorden (die oock buyten allen twijffel een Residents-plaets ge-
weest is der Roomse Stadt-houders) en andere op den Sael-hof tot
Emmen : Haelwel ongetwijffelt noch meer Reliquien van oude Bur-
gen onder de aerde in dese Landschap te vinden zijn/ van grooten
ouderdom/ gelijk ick bericht werde.

Covorden en den Emmer Sael-hof hebben beyde behouden manife-
ste reliquien van de Franckse Antiquiteten. Want tot Covorden gaen
als noch in swangh de namen van Solt of Salt-steeden, dat zijn Sael-
steeden , of oude byse Gerechtigheden/ &c. die alleene van de Fran-
cken haeren oorspronck en naem hebben. Den naeme van Sael-hof,
en de Reliquien/ die als noch te sien zijn/ geven te kennen/ dat aldaer
een Sael en Dalley van een Franckis Heer geweest zy : Alsoo dat
desen Sael-hof, alsoo wel zijnen naem van de Francken heeft als Ol-
den-Sael, en Sallick , &c.

Maer sedert dat dese Landschap wederom gereduceert is onder
de Roomse Keyseren / soo hebben die selve de Drenth laten regeeren
dooz

door Greven, nu genaemt Graven: En dese zijn in die tijden geweest van slechte conditiën / in comparatie van de heedendaeghsse Erf-Graven: Want Ghoer in Twente heeft voortijds gehad eenen eygenen Graef: De Caynder een Graef / en meer andere plaetsen / die noch geringer waren: Want in die tijdt wierde den naem en titel van Greve den genen gegeven / die men nu ter tijdt noemt Droften, Balliouwen, Grietmannen, Richteren, &c. door welcken Landen en Wieden in breedte wierden gehouden / en de Justitie geadministreert. Haere chergie oock en duurde niet langer als haer leben / en hierom en haddense den tijdt of gelegentheid niet om rechtschapen in te wozeien in de plaetsen / ober welcke sy als Greven gestelt waren. En dit heeft geduurt ter tijdt dat geregeert hebben de Keysers / genaemt de Ottones, door welcker ordze de meeste Graven gemaeckt sijn tot Erf-Graven, alsoo dat haere kinderen haer in haere digniteten zijn gesuccedeert.

Door dit loflicke werck is het Roomse Rijk mercklick gestijft: Die respectibe Hooges-standts-persoonen zijn ten hooghsten aen de respectibe Keyseren verobligeert geworden: Die Graven hebben haere onderdanen vierighlicker bemindt / en manlicker beschermt / en trouwlicker booz-gestaen.

Wat Greven nu / geduurende de Keysersliche Heerschappije in dese Landtschap / geheerscht hebben / daer van en heeft men geen kennisse of bericht / aengaende den grootsten deel der selver / om redenen / hier te prolix om te verhalen.

Gelyk nu de Landtschap Drenth van outs in ses onderschepdelicke Dingspils, Dooghdijen / Richte-ampten of Territorien is verdeelt geweest; soo isset oock seer gelooslick / dat voortijds een jegelick Dingspil gehad hebbe zijnen eygenen Greve, naer de gelegentheid / als in die tijden dese hierlandtse Greven waren. En oock soo ben ick in de opinie dat een Greve in een Dingspil, te dier tijdt / wel soo veel te doen en te schaffen ghehadt heeft met zijne Onderfaren / om die in den toom te houden / als heeden ten daghe onsen Landt-Orost te doen heeft met al de ses Dingspils. Redenen. 1. Die menschen waren in die tijden veel wilder / wyeder en moedtwilliger als nu / en onlanghs upt 'er Heydendom gekomen zijnde / en hadden den ouden Adam noch nergens nae half uptgetrocken. 2. In saken den Godtsdienst betreffende / hinciken zy noch op beyde zijden / en koosten de Heydensche Superstitien niet abandoneren / waer upt onepndelicke twisten en byandelske proceduren boozt-guaemen. 3. In die tijden zijn ongelijck meer menschen geweest in dese Landtschap / als nu ter

ter tijdt. 4. En daer en boben soo was haere gewoonte/ met haer swaerdt/ boge/ pijl en kodde haer recht self te verdedigen/ &c. En dese en andere saken gaben de respectibe Greven gedurighlick wat te doen/ dat zy altijd de handen vol wercks hadden.

Hoewel nu het meeste getal der Greven verloren is/ die gedurende de Heerschappije der Keyseren in de respectibe Dinghspiels deser Landtschap geregeert hebben; soo heeft men evenwel de memorie van dese weynighe behouden.

Anno 943. heeft geleest Gzeef Baldrich, anders oock genaemt Waldrich.

Desgelijcks Gzeef Temmo.

Anno 944. Gzeef Eberhardt.

Anno 1028. Gzæf Bertolph of Bertholdt.

Anno 1040. Gzæf Uffo.

Desgelijcks Gzæf Rudolph.

Anno 1045, Gzæf Gofelijn, Hertoch van Lotharingen, die so in dese Landtschap/ als in Hollandt, groot gesagh gehad heeft.

En overmits dese/ en andere meer Græven in dese Landtschap gewoont en geregeert hebben/ soo en isset niet mooghlick dat zy soo gantschelick zijn upt-gestorven/ of zy hebben eenig saedt alhier naer-gelaten/ al ist wel sake dat men de selvige nu ter tijdt niet en kent: Want zy konnen schuylen onder de oude hierlandtse Edelen; of onder oude Epgen-Geerfden; jae oock wel onder Meyers-lieden: Want niemandt is soo hoogh/ of hy kan dalen/ en tot extremiteten verhallen.

Maer dat nu de Landtschap door der Roomse Keyseren donatie gekomen is aen de Bisschoppen van Utrecht, soo hebben die alle hecken alhier verhangen/ en hebben in plaets der onderscheydelicke Graven, over dese Landtschap gestelt een aensienlick Heer/ die upt den name des Bisschops de Landtschap Drenth, en Heerlickheyt Covorden, soude regeren/ onder den tijtel van Burgh-Graef tot Covorden en Marschalck van Drenth.

En dese zijn Hoges-standes-persoonen geweest/ en in de oorlogen wel geoeffent/ vermits zy het Marschalcks-ampt moesten bekleden/ en de uiterste Provintie des Bisdoms/ die 't meeste pericul van buyten onderwoopen was/ met de wapenen beschermen: Waer toe dan dienende was dat oude/ vermaerde en starcke Frontier-huyjs van Covorden, op 't welcke altijd/ van dese tijdt af/ dese Bisschoplicke Officianten haere residentie gehouden hebben.

De namen deser Burgh-Graven en Marschalcken, van welken men
noch

noch eenighe Schrifrelike gedachtenisse behouden heeft/ en die met verloop van tijd genaemt zijn geworden Ampt-mans of Casteleyns van Covorden, en Drolten van Drenth, zijn dese:

Anno 1050. heeft geleest Heer Ludolph van Gronenbergh, Burghe-Gzaef tot Covorden, Marschalck van Drenth, Dye Keen-man des Biffchops.

Daer nae Heer Ludolph van Bierom.

Anno 1164. Heer Liffrydt, of Lyphart.

Anno 1196. Heer Florents.

Anno 1199. Heer Gysbrecht van Poskijn.

Anno 1200. Heer Otto, Gzaef tot Benthem, &c.

Anno 1206. Heer Volckart.

Anno 1225. Heer Rudolph van Covorden.

Anno 1270. Heer Henrick van Borckloo, &c.

Anno 1390. Heer Reynoldt van Covorden en Borckloo.

Anno 1461. Heer Wouter van Stellinghwerf.

Anno 1470. Heer Jan van Stellinghwerf.

Anno 1480. Heer N. van den Clooster.

Anno 1510. Heer Rudolph van Munster, Heere tot Ruynen.

Anno 1519. Heer Frederich van Twicklo. Dese is geweest Burgundisch: Maer die voorgeaende/ Biffchoplike Officianten.

Anno 1522. Heer Johan van Selbach, Gelders.

Anno 1530. Heer Georg Schenck, Dyfheer tot Toutenburgh, &c. Dese is geweest Burgundisch / en heeft het Drost-ampt door een Derwalter laeten verrichten.

Anno 1541. Heer Reynoldt van Burmannia, Ridder. Burgundisch.

Anno 1555. Heer Engelbrecht van Enze, Burgundisch; onder de regeringe des Keysers en Coninghs Caroli V.

Anno 1579. Heer Jarich van Bothnia, hebbende zijne Commissie ontfangen van Brussel, als de Landen in groote verkweringe stonden.

Anno 1591. Heer Eberhart van Enze, Spaens: Want desen een tijt lanck in Hispanien den Coninck opgewacht hebbende als Edel-man / heeft van den selvigen / tegen zijne diensten / bekomen het Drost-ampt van Drenthe, en Casteleynschap van Covorden. Komende nu wederom in dese Landtschap / en siende met dese Chergie versien Heer Jarich van Bothnia, en hebbende onder zijn Commando vijf-hondert Coninghs Soldaten / is met eenigh volck gerepst naer Rolde, alwaer Lottingh gehouden werde / en heeft upt kragt van

zijne Commissie/ den Drost Bothnia, die een seer oudt man was/ uyt den St-stoel/ op zijnen Stoel sittende / uyt de Kerck/ op den Kerckhof laten dragen/ en de plaets self bekleedt : Behoudende inmiddels den gedelogeerden Drost een seker jaerlichs Tractement.

Anno 1592. Heer Henrick de Vos van Steenwijck. Dese is geweest den eersten Drost onder de Staetsche Regeeringe.

Anno 1593. Heer Coenraedt de Vos van Steenwijck, Soon van voorsz. Heer Henrick.

Anno 1594. Heer Caspar van Ewsum, Heere tot Nyenoort, &c. Oberste ober een Regiment Infanterije.

Anno 1640. Heer Rudolph van Echten, Heer tot Echten, &c. Capiteyn.

Anno 1643. Heer Rutger van den Boitzelaer, Heere tot Toutenburgh, Batinge, Entinge, &c. Capiteyn/ &c.

Hier op volgen de namen der Hoofden van de tegenwoordighe Regeeringe deser Landschap/ die nu Gedeputeerden zijn van de Ed. Mog. Heeren Staten deser Landtschap/ of die af-getreden zijn: Gestelt naer haeren ouderdom.

Uyt de Ridderfchap,

Heer Rutger van den Boitzelaer, Heere tot Toutenburgh, Batinge, Entinge : Landt-Drost tot Covorden en der Landtschap Drenth : Capiteyn.

Heer Rudolph van den Clooster, Heere tot Reebrugge.

Heer Johan van VVelvelde, Heere tot Oosterbroeck.

Heer Johan van Echten, Heere tot Echten.

Heer Henrick Munster VVilhelm van Bernfauw, Heere tot Ruynen.

Heer Johan van Zygers, Heere ter Borch.

Uyt de Heeren Eygen-Geërfdén, de Heeren

Johan Huyfinge, Erf-geseten tot VVachtum.

Johan Sluyter, I. C. Erf-geseten tot Borger.

Burchardt Struyck, Gent-meester der Heeren van S. Pieter tot Utrecht.

Huybert Struyck, Erf-geseten tot Bonne.

Den Heere Rudolph van Selbach, Erf-geseten tot Suydt-Laren.

Carel Hiddinge, Erf-geseten tot Emmen. M.

Den Heere N. Buytingh, Erf-geseten tot Buayne. M.

En vorders de Heeren

Jacob Schickhart, I. C. Raedt en Landt-schryjber.

Iohan Struyck, I. C. Raedt en Secretarius.

Gwalther Sichterman, mede-Secretarius en Advocaet.

Op de Repartitie deser Landtschap staan vijf Compagnijen; twee te paerde/ en dyp te voer.

De Compag. van Heer Iooft van Welvelde, Heere tot Lenfrinck, Rit-mees-ter; guarnisoen houdende tot Sutphen.

De Compag. van Henrick van Echten, Rit-mees-ter; guarnisoen houdende tot Covorden.

De Compag. van zijn Hoogh-Ed. Gestr. van den Boitzelaer, Landt-Drost; guarnisoen houdende tot Embden.

De Compag. van den Heere Antony Polman, in guarnisoen liggende te Covorden.

De Compag. van den Heere Allart Polman, in guarnisoen liggende te Rhijnberck.

Over de Finantien deser Landtschap, in dese tijdt,
zijn gestelt

Den Heere Ontfanger Generael.

Jr. I. de Vos, tot Nansum, Kent-mees-ter der Domeynen.

Monfr. Iohan Struyck, Kent-mees-ter des Adelicken Stichtsg Dicklingen.

Monfr. Lucas Tymans, Kent-mees-ter des Conventsg Assen.

Van den tegenwoordigen Kercklicken staet deser Landtschap.

De Ingesetenen deser Landtschap zijn altesamen toe-gedaen de Gereformeerde Religie, alsoo dat men seer wepnige bindt die contrary gesindt zijn. En hier toe helpt merckelick/ dat in dese Landtschap geene andere vergaderingen of conventiculen/zy zijn publijcke of heymelicke/ getolereert werden: Alsoo dat een jegelick/ die Gods Woor- te begeert te hooren/ en de heylige Sacramen-

ten te gebuycken/ sich heeft te verboegen tot den publijken Tempel des Heeren; sonder dat nochtans pntant in zijne conscientie beswaert wert. Dooz welcke manieren van doen dan / seer veele onheplen/ verbitteringen / en heymelicke vbandtschappen te gemoet gegaan werden. De gesegende bychten van dese goede oorde/ heeft men gespeurt in de jaren 1617, 18, 19, &c. Als veele gesegende Kercken in verscheyden Prouintien in lichte blamme stonden/ wegen dat perniciousse Kerckelike Scisma, te welcker tijdt/ soo wel de Hooge-Lants-Oberheydt/ als Predikers en Gemeente/ eendzachtelick en bestandigh bleven/ by de een reys aangenomene/ en van Godt/ met soo veel manifeste teyckenen sijnes welbehagens/ bevestigde Keere der waerheydt.

Alle Kercken zijn verdeelt in dzy Classen; als daer zijn/ het Classis van Suyderveldt, dat nu ter tijdt gehouden wert tot Sleen: Het Classis van VVesterveldt, dat gehouden wert tot Dieverden: En het Classis van Noorde-veldt en 't Ooster-Moor, dat gehouden wert tot Rolde.

Alle Kerckelike saken / die in de voorsz. respectibe Classen niet en konnen af-gehandelt werden / die werden gerenbojeert aen den Synodum deser Landtschap / de welcke alle jaeren / ofte om 't andere jaer/ gehouden wert/ten oberstaen van een Commissarius des Heeren Stadt-houders/ desgelijcks des Heeren Landt-Drosts en Heeren Gedeputeerden: Tot welcken Synodum, uyt elcken Classe/ gecommiteert werden vier Predikers.

In dese Synoden wert uyt eenen jegelicken Classe verkosen een Visitator, tot dzy in 't getal/ welcker ampt is / alle jaeren ter bestemde tijdt alle Kercken deser Landtschap te visiteren: de Predikers/ Ouderlingen/ Diaconen/ Kerck-meesters / Costers en Schoolmeesters te bergaderen/ en naar het compositement van eenen jegelicken/ in zijn respectibe Ampt / te inquireren / en alle defecten/ abuspsen en misberstanden te helpen remedieren / of deselbige aen den Synodum te remitteren.

Die Certw. Visitatores der resp. Classen/ te deser tijdt/ zijn dese:

D. Iohannes à Knyphuysen, uyt het Classis van 't Noorde-veldt en Ooster-moor.

D. Gerwinus ab Asschebergh, uyt het Classis van 't Suyderveldt.

D. Gerhardus Sichterman, uyt het Classis van 't VVesterveldt.

De naemen der respectibe Kercken/ en der selbiger Predikers/ zijn dese naerbolgende:

In 't Classis van Suyder-veldt,

- D. Johan Picardt, } **Predikers der Stadt**
 D. Fredericus Staverden, } **Covorden.**
 D. Rudolphus Pot, **Pz. tot Odoren.**
 D. Samuel Telekingh, **Pz. tot Borger.**
 D. Gerwinus ab Affchebergh, **Pz. tot Ooster-Heffelte.**
 D. Jacobus Francke, **Pz. tot Roswinckel.**
 D. Bernhardus Rufius, **Pz. tot Sleen.**
 D. Johannes Janffonius, **Pz. tot Sweel.**
 D. Harmannus Bollingius, **Pz. tot Dalen.**
 D. Lambertus Schainck, **Pz. tot Westerbergh.**
 D. Jodocus Welveldt, **Pz. tot Emmen.**
 D. Howingius, **Pz. tot Schonebeke.**

In 't Classis van Westerveldt,

- D. Hermannus Tebbetman, **Pz. tot Havelte.**
 D. Johannes Boekenbergh, **Pz. tot Suydt-wolde.**
 D. Johannes Beeldtsnyder, **Pz. tot Beylen.**
 D. Michael Voskuyl, **Pz. tot Nyeveen.**
 D. David Francius, **Pz. tot Echten en't Hooge-Veen.**
 D. Iohannes Munckerus, **Pz. tot Meppel.**
 D. Mathias Cornely, **Pz. tot Dieveren.**
 D. Gerhardus Sichterman, **Pz. tot Colderveen, &c.**
 D. Henricus Pot, **Pz. tot Wapfterveen.**
 D. Iohannes ab Apeldoorn, **Pz. tot Meppel.**
 D. Iohannes Deutgerius, **Pz. tot Blyensteen.**
 D. Gerhardus Benthem, **Pz. tot Dwingloo.**
 D. Henricus Camerlinck, **Pz. tot Ruynen.**
 D. Antonius Schuckingh, **Pz. tot Cockange.**
 D. Gerhardus Vledderus, **Pz. tot Vledderen.**

In 't Classis van Noorde-veldt en t'Ooster-moor,

- D. Datho Balthafarus, **Pz. tot Roderwolde.**
 D. Iohannes à Knyphuyfen, **Pz. tot Gieten.**
 D. Bernhardus Fabritius, **Pz. tot Gasselte.**
 D. Iohannes Hoppenbrouwer, **Pz. tot Eelde.**

- D. Iohannes Sneetlage , **Dz. tot** Peysfe.
 D. Martinus Stephani , **Dz. tot** Norch.
 D. Erneftus Vledderus , **Dz. tot** Rolde.
 D. Deodatus Carolus Neander , **Dz. tot** Roden.
 D. Antonius Stegnerus , **Dz. tot** Vries.
 D. Timannus ter VValle , **Dz. tot** Affen.
 D. Ludolphus Huyfinge , **Dz. tot** Suytlaeren.
 D. Iohannes Iantfonius , **Dz. tot** Anloo.

Doozts is de Landtschap Drenth verdeelt in zes onderscheydelicke Territorien , die hier te Lande genaemt werden Dingspils , dat is in de oude **Doozts**-sprake soo veel gesecht / als Gerichts-palen , of Richt-Ampten , welcker **Administrateurs** in sommige Landen genaemt werden Richters , maar hier te Lande Schulden . Welcke alle / volgens de costume deser Landtschap / van den Landt-Drost werden booz-gesteld / en van den Stadt-houder geconfirmieert .

Deser Dingspils , en daer toe behorende **Dorpen** en Schulden naemen zijn dese naerfolgende :

1. In't Dingspil van Suyderveldt.

- Rudolph Camerlinck , **Schult tot** Covorden en Schoonebeecke.
 VVerneerus Emmen , **Schult tot** Emmen , Odoorn , en Rooswinc-
 kel.
 Hermannus Schyrbeke , **Schult tot** Sleen en **Vander-schult** van
 Suyderveldt.
 Eylardus Crul , **Schult tot** Dalen en Ooster-Heffelen.
 Laurens Lepel , **Schult tot** Sweel.

2. In't Dingspil van Dieveren.

- Philips Herman Schickhardt , **Schult tot** Meppel , Colder en Nije-
 Veen.
 Iohannes Struyck , van Steenbergem , **Schult tot** Havelte en Vled-
 deren.
 Richardus Ketel , **Schult tot** Dieveren , en **Vaender-schult** in't
Dieberder Dingspil.
 Harman VVolters , **Schult tot** Dwingloo.
 Lucas Steenbergem , **Schult tot** Suydtwolde.
 Albertus van Kuyck , **Schult in de** VVijck , Cockange , en **dry Dor-**
pen /

pen / als Pesse, Echten en Ansen, resozterende ten aensien van den
Godts-dienst in de heerlickheyt Ruynen.

3. In 't Dingspil van Beylen.

Herman Mews, **Schult tot** Beylen.

Albert Nifinck, **Schult tot** Westerborgh.

4. In 't Dingspil van Rolde.

Allart Tymans, **Schult tot** Rolde, en **Baender-schult in 't Rolder**
Dingspil.

5. In 't Dingspil van Noorde-veldt.

Ian Egberts, **Schult tot** Vries, en **Baender-schult in 't Noorde-vel-**
der Dingspil.

Wynoldt Henricks, **Schult tot** Norch, en Veen-huysen.

Diederick Mezeroy, **Schult tot** Roden en Roderwolde.

Luytjen Altingh, **Schult tot** Eelde.

Allart Wolters, **Schult tot** Peyffe.

6. In 't Dingspil van 't Ooster-Moor.

Henrick Ketel, **Schult tot** Anloo, Gieten en Suydt-laeren, **Baen-**
der-schult in 't Ooster-Moor.

Ian Lawrens, **Schult tot** Borger en Gaffelte.

In de Heerlickheydt Ruynen.

VWilbrandt Olphen, **Schult tot** Ruynen.

Mathias Olphen, **Schult op** Ruynervoldt, cum annex.

Summa en Recapitulatie deser Historie.

De Landtschap Drenth is oorspronckelick ingenomen en bewoont van de Descendenten Iaphets, gekomen uyt Asia, en alskens uyt den Oosten naer herwaerts toe-gesackt.

Is beheerscht en bewoont geweest van de grouwtsaeme en barba-rische Reufen.

Is dooz de rechtveerdige gramschap Godts met eene pernicieuse Sundt-vloet, bedeckt en onder-gespoelt.

Is van de Firæfen, en Dronthen, als Noormannen, gekomen uyt Scandia, oberballen/ingenomen en bewoont.

Is van de Sweven, als van een hagelbun/afgelopen/en verheert. De Romeynen hebben in dese Landtschap gedomineert rupm vier-hondert jaeren.

De Franckle Heerschappije heeft hier de oberhandt gehad om-trent vijf-hondert jaeren.

Het Duydtse Keyserlicke gebiedt heeft hier geduurt ten naesten by hondert twee jaeren.

De Bisschoplicke Heerschappije, vijf-hondert jaren.

De Hertoghlicke Geldersche Dominie, veertien jaren.

De Burgundische Hoogheydt, seben-en-bijstich jaren.

De nieuwe Franckse, of Vrije Staten Regeringe, seben-en tsestigh jaeren.

Hoe menighbuldighe inballen van andere en vreemde Natien/en uytballen van dese inlandtse Natie/ zijn nu en dan booz-geballen/van welcken hier geen gewarck gemaectt wert! Soo variabel/ber-anderlick en onbast is den staet van alle Coninckrijcken/ Dozstendommen en Landen deser werelt.

Ten is boozwaer sonder de oogenschijnlicke en tastelicke boozsienigheydt Godts niet geschiedt/ dat men in dese Landtschap Drenth, ouder/meerder en grooter vreemde Antiquiteten overich heeft / als in alle andere omlyggende Provincien en Landen: welke Antiquiteten immers manifeste tepckenen/bevijfredenen en getuygen zijn van de oude bastigheyt/vuchtbaerheyt/populeus heyt en andere gelvensch- te qualiteten deses Landts/ om welcker willen sulcke machtighe vreemde Natien/ soo nu soo dan / naer dese Landtschap toe-gesackt zijn / en hebben haere Tabernakelen alhier opgherecht / en haere ghedachtenissen de posteriteydt in dese Antiquiteten naer-ghelae-ten.

Geen vroom Christen kan my onrecht geven / dat ick segge / dat die al-besluerende Doorzienigheyt Godes / dese menigerhande Antiquiteten (hoewel zy van de meeste menschen / door onnosselheyt / niet geëstimeert werden) tot dien eynde heeft laeten overblyven / op datse getuygen soude zyn van de ydelheyt en vergaencklichheyt der heerlichheyt deser werelt. Maer in wat voegen? Gelyck dat Landt van Drenth, dat voortijds wegen zijne velerhande gesegende qualiteten en Commoditeten geweest is het desiderabelste Landt van alle ommeliggende Landen: Maer is nu ter tijdt de geringhste / de onvermoogenste en slechtste van alle haere Susteren de Vereenighde Nederlandsche Prouintien: Alsoo konnen oock de Prouintien / die nu boven op 't gesepde Stad van Abonturen sitten / ober-bloeyende van Rijckdom / Ingefetenen / Peringe en prosperiteyt / en gefrequent teerdende van allerhande uytlandsche Patien / in decadentie geraken / en werden Drenths gelyck / alsoo dat men aldaar oock niet veel anders en kome te sien als de Reliquien en teykenen van de oude prosperiteyt en heerlichheyt: Gelyck Godt voortijds sulcks gedreyghet en uyt-geboert heeft aen die van Ninive, Nahum, 3. vers 16, 17, &c.

Den machtigen Coninck te Babel / Nebucadnezar, lagh op eenen sekeren tijdt in zyn bedde / en bekommerde sich in zijne gedachten met den Staet zijnes machtigen Coninckrijcks / nemelick: Hoe datter doch daer mede in volgende tijden gaen soude mogen. Dit heeft hem Godt geopenbaert door een vzeemt visioen / 't welck hem den wijsen Daniel, door Goddelicke openbaringe / uytgelept en beduydt heeft / Dan. 2.

Alsoo bindt men menichte van oprechte lieffhebbers des gemeynen Vaderlandts / die in haere gedachten sich dickmaels bekommeren met den Staet des ghemeynen Vaderlandts deser Vereenighde Nederlanden; nemelick / hoe datter met den selbigen in volgende tijden wel soude mogen gaen? Maer waer bindt men Daniels, die den Geest der heyliger Goden hebben / die ons toekomende verborzene saken konnen openbaeren?

Men vint vermetene en onbesonne menschen / die haer laten voozstaen / vermits wy dat Spaense Yock van onsen hals hebben afgetwozpen / en hebben door Gods genadige hulp en bystand / en onse eygene victorieuse wapenen / de Gouden Vryheydt bevochten; dat wy nu onse schaepjes op 't droogh hebben / dat wy vieden mogen laten sorgen / als zijnde nu buyten alle perijckel. Maer o schandelicke en eer-vergetene vermetelheyt!

Hoe subijtelick vielen die tien Stammen der kinderen Israels af van Iuda, ter tijdt des Conings Rehabeams, en verkosen haer eenen eeggenen Coninck! 1 Reg. 12.

Hoe plotselick/ hoe schielick is onlanghs dat Coninckrijck Portugael afgeballen van den Coninck van Hispanien!

Wie soude opt gedocht of gedroomt hebben / dat in Engelandt sulcke bzeemde en ongewoonlike veranderingen souden zijn boozgeballen: en dat wy met haer in sulcken binnigen en bloedigen oorlogh souden geraken!

Wie soude sich hebben konnen inbeelden de schielicke veranderingen in Polen, Pruyssen, Deenemarcken, en in de Spaense Nederlanden!

Soo subijtelick als een tempeest en storm wyt de Lucht ontstaet/ kan Godt/ met krijtende sonden geterght zijnde/ eene schielicke veranderinge van buyten of van binnen verwecken/ waer dooz die Vereenigde Nederlanden in lichten brandt geraken/ alsoo dat Vereenigte Nederlandt in een On-eenigh ver-Nederlandt getransformeert werde.

Soo lange als den Waren/ Supberen en Onbedleckten Godtsdienst/ waer op desen Staet gefondeert is/ met eenen Hepligen pber/ sonder hupchelerpe en gevepnissheddt/ van de Hooge-Landts-Oberheddt wert gemainteneert/ en van alle Predikers wert geoeffent:

Soo lange als de onderlinge Eendracht / liefde en getrouwe correspondentie der respectieve Vereenighde Provincien / religieuselick wert onderhouden:

Soo lange de Justitie ongebioleert wert geoeffent:

Soo langhe het Gemeyne best wert gesocht / en de Eegen-bartsoeckentheddt en private winst serieuselick gestraft:

Soo lange/ segg ick/ en hebben wy geen noodt. Lae self de Doozen der Helle en sullen ons niet overveldigen.

Maer/ begint de Francker en de Pest hier in te komen/ boozwaer wy mogen ons versekeren / datter VINGEREN in den Hemel haer sullen openbaeren/ die tegen ons sullen schrijven: MENE, MENE, TEKEL, UPHARSIM: Wat is dat?

Godt heeft u Rijck getelt en ge-eyndight.

Ghy zijt in weeg-schalen gewogen, en zijt te licht gevonden.

U Coninckrijck is verdeykt, en is den Meden en Persea gegeven.

E Y N D E.

C H R O N Y X K & N
 V A N
C O V O R D E N .

Dat is:

Een korte Beschryvinge, van de Oudt-
 heydt, menighvuldige Destru&ien, Herbou-
 wingen, en tegenwoordigen staet der ver-
 maerde Frontier-Stadt, ende des
 ouden Burghs

C O V O R D E N .

t' Samen vergadert, en aen't licht gebracht

D O O R

Dr. J O H A N P I C A R D T .

D E D I C A T I E.

*Den Hoogh Edel-gebooren, Gestrengen, Man-
baften Heere, Heer RUTGER VAN DEN
BOITZELAER, Heere tot Toutenburgh,
Batinge, Entinge: Landt-Drost tot Covorden en der
Landtschap Drenth: Capiteyn.*

D E S G E L Y C K S,

*Den Wel-Edel-gebooren, Gestrengen, Manbaften, Mijn Heer
WIGBOLDT VAN BROERSEMA,
Overste Licutenant over een Regiment Infanterye: Capiteyn,
en Gouverneur der Stadt, des Casteels, en angehoorige Forten
van Covorden.*

A L S M E D E,

*Den Erentvesten, Achtbaren, en Wel-wijsen Heeren Burger-
Meesteren der Stadt Covorden, soo afgetredene, als tegen-
woordigh Regeerende: namelick,*

ARNOLD van LOO.
GERHARD WILLEMS
GHIETEN.
WALRICK DOES.

JOHAN LUYTJES.
BERNHARD ONIAS.
GERHARD WILRICK.
NICLAES van 't HOF,

En BERNHARD BERTELINCK.

M Y N H E E R E N ,

Dat de vermaerde Frontier-Stadt Covorden van
eenen mercklicken ouderdom zy, en voor eenige hon-
dert jaren, van vermaerde Scribenten, voor een Stadt erkent zy;
maer dat den Burgh of Kasteel een seer oudt-frencks Fort zy:

M m 3

Des-

Desgelijcks, wat sware en bloedighe aenstoten, belegeringen, verwoestingen, verbrandingen en plonderingen, soo wel de Stadt als den Burgh eenighe hondert jaren uyt-gestaen hebben: En hoe veele bloedt om de possessie der selver vergoten zy, voorenaleer zy gereduceert zijn onder den gezegenden Staet der Unie; sulcks verhael ick in dit Schrift in 't korte, hoewel ick van sommighe deser saken breder gewach gemaect hebbe in den voorgaenden *Annalibus Drenthia*.

Overmits nu de meeste en oudtste geschiedenissen, die ten tijden der Roomsche en Franxe Opper-heerschappije in dese quartieren wegen Covorden, omtrent, en in Covorden voorgevallen zijn, door gebreck van Scribenten, in de aerde der vergetenheydt geschreven, en uyt de boeken der menschenmemorien uytgewischt zijn; alsoo dattet te bevresen stondt, dat eenen goeden rest van die saken, van welcken men noch eenighe notitie heeft, oock allenskens met de wegh-stervende menschen fouden wegh sterven, en in 't vergeten-boeck geraken: Soo heb ick, als een Lief-hebber der Historien, en een Ondersoeker der verborgene Antiquiteten, niet konnen naerlaeten, uyt goede affectie tegen dese loflicke Stadt, eenige geschiedenissen, voortijds alhier gepasseert, uyt verscheydene Scribenten, Aenteyckeningen, en mondelingh verhael van geloofwaerdige oude graawe hoofden, t'samen te vergaderen, en daer van te formeeren dit **C O V O R T S C H E C H R O N Y C K E N**.

Dit presenteer ick voor eerst U. Hoogh-Ed. Gestr. v a n d e n B o i t z e l a e r, als onsen Hoogh-gheëerden Heere Landt-Droft, en Hooft der Politie en Justitie, alhier bekleddende ten deele de aensienlicke Chergie, die in ouden tijden bekleet hebben de hoges-stands Marschalcken van Drenth, en Burgh-Graven van Covorden: Des te meer, overmits U. Hoogh-Ed. Gestr. zijn van den Bloede des dapperen Helds G E O R G S C H E N C K, Vry-heeren tot Toutenburgh, &c. die omtrent voor hondert en twintich jaeren soo glorieus in dese quartieren geregeert heeft.

Dit

Dit presenteer ick oock aen U. Wel-Ed. Gestr. mijn Heer W. VAN BROERSEMA, als Gouverneur over de Soldatesca deser Städt en aengehorige Forten, als zijnde van haere Hoogh-Mog. ons toe-gefonden als een Hooft deser Militie, en een Bewaerder van het Slot en den Sleutel van drie onderscheydelicke Provintien, naemlick van Vrieflandt, Groningen en Omlanden, en de Landtschap Drenth: In welcke honora-bele Chergie, ick U. Gestr. den Geest der dapperheydt en redelickheydt, vergefelschapt met alle heyl en voorspoedt, hier mede ben toe-wenshende.

Ick presentere dit oock aen U. Erentv. Achtb. als Regeerders over de loslicke Burgerije deser Stadt: Op dat U. Achtb. niet alleene in mijn leven, maer oock naer mijnen doot, souden mogen behouden een Gedachtenisse en Kenteycken van mijne innerlicke geneygentheydt die ick draghe tot dese Stadt, en desselfs Regeerders en Inwoonders, overmits de selve haer mijnen Dienst, in 't stuck van mijn heyligh Predick-Ampt, laeten waerdt en aengenaem zijn, tot bevorderinghe haerer eeuwiger Saligheydt.

Mijn Heeren, de Alderhooghste Godt begenadige ons allerzijds met den Geest der Godtsaligheydt, der Wijsheydt, Dapperheydt, Redelickheydt en Rechtvaerdigheydt.

Dat ick in mijn waerdige Predick-Ampt:

Dat U. Hoogh-Ed. Gestr. in zijn Politijcke Regiment:

Dat U. Wel-Ed. Gestr. in sijn Militaire Gouvernement:

En U. Achtb. in de Burgerlicke Regeeringe:

Onse respectieve consciencien voor Godt, en alle de selvige over welcke wy gestelt zijn, alsoo mogen quyten:

Dat dat bloeyende Rijk J E S U C H R I S T I alhier daeghlicks noch meer mach waffen en toe-nemen:

Dat onse loslicke Burgerije, in Gerechtigheydt en Billigheydt geregeert werdende, in prosperiteyt en welvaren magh groejen en aenwaffen.

Dat

Dat die schoone Militie in goede ordre, tot dienst des gemeenen Landts, en tot bescherminghe deser importante Frontier-Stadt, mach gehouden werden:

Op dat een jegelick van ons, op den grooten en doorluchtigen Dagh des Heeren, de vrolicke stemme J E S U C H R I S T I magh hooren klincken in zijn ooren: *Wel goede en getrouwe Dienstknecht, ghy hebt over weynigh getrouw geweest, over veele salick u setten: Gaet in de vreuchde u wes Heeren.*

Covorden, den 19. April,
Anno 1659.

U. respect. Hoogh en Wel-Ed: Gestr.
en Erentv. Achtb.

Eerbiedige Dienaer,

J O H. P I C A R D T.

Korte

Korte Beschryvinge

Der Stadt, des Casteels en der Heer-
lickheydt

C O V O R D E N :

Met 'et verhael eniger gedenckwaerdige saken,
die nu en dan aldaer zijn gepasseert.

CO V O R D E N is een seer oudt Gestichte / by in-
en uplandse History-Schrybers seer bekeent en ver-
maerdt / en sulcks van wegen de meensguldige Oor-
logen / die booz en naer wegen Covorden en omtrent
Covorden zijn booz-gevallen.

Daer en is geen Stadt / geen Pleck / geen Casteel /
binnen den krepts van alle Vereenighde Nederlanden / die meer
Belegeringen / uytplonderingen / in-nemingen / verhandingen / en
verwoestingen uyt-gestaen heeft / als Covorden.

En dese onheylen en hebben niet eerst begost ten tijden der Neder-
landse Troublen / maer hebben al eenige hondert jaren te voren ge-
duurt / onder de Bisschoppen van Utrecht, als alle onliggende Lan-
den in brede saten.

De oorzaeck van dese pernicieuse krackelen was dese: De Heeren
en Burgh-Graven van Covorden waren Vrije-Leenmannen des Bis-
schopliken Stoels / waer booz zy groote sommen geldts gegeven
hadden. Soo wanneer nu nieuwe Bisschoppen verkoosen wierden / of
dat die Burg-Graven gestorben waren / soo vielder doorgaens krac-
keel tusschen de Bisschoppen en Burgh-Graven: Want de Bisschoppen
wilden de Burgh-Graven verstoffen / of zy wilden meer van haar heb-
ben als zy verstonden gehouden te zijn: En hier uyt reesen Oorlogen/
bermits de Burg-Graven Heeren waren van groot vermogen / aen-
sien / aenhanghen afkomst / alsoo dat zy sich van de Bisschoppen niet
en wilden laten onder de neus kittelen.

Covorden is een poorte van de Landtschap Drenth, een Sleutel
van

van Groningen en Omlanden: Een deur van Vrieflandt; en oock eeniger maten een pas naer Over-Yffel. Dit hebben voortijds wel geweten die selbige/ die het harnas om Covorden hebben aengetrocken/ en om 't selve suicke smaere oozlogen geboert.

Dat den Name Covorden zijne afkomst en denominatie soude hebben van Coo, of Coyen, sulcks en neem ick nimmer aen. Want daer men Coyen upt en in drijft daer moeten immers menschen woenen. Waer ter plaets nu dat een buurte en geselschap van hupsen en menschen is / die heeft altijd eenen eygenen naem / al soude die oock genomen werden van den eersten Bewooner.

Belachelick isset/ soo wanneer Wilhelmus Heda, een Canonick tot Utrecht, geleest hebbende Anno 1496. en daer nae / Covorden noemt Vaccæforum, 't welck soo wanneer 't een School-jongen gedaen hadde/ soo hadde hy een handt-plack verdient: Want soo wanneer men de Nomina propria, of bysondere namen van Landen/ Steden en Geslachten / in andere spraken soude willen oversetten / soo souder een grooter confusie en verwerringe ontstaen / alser tot Babel in de verwerringe der spraken ontstaen is/ en een jegelicke Stadt/ Landt en Doorp / soude soo meenighe verschedene namen ontfangen/ als 'er verscheden spraken zijn: En men soude Hollandt moeten noemen Cayam terram in Latijn / en Zeelandt Maris terram: Wie soude die se woorden kunnen verstaen? en soo wanneer desen Auteurs den naem van Covorden in Latijn hadde willen stellen / soo hadde hy 't niet behoren te noemen Vaccæforum, want dat is soo veel geseydt als een Coo-marckt, maer Vaccæ-Trajectum, dat is een Coo-vaert.

Doch / obermits de oudste en eerste Burgh van Covorden een frontier-hups geweest is der Romeynen, ter tijt als de Drenth kriede van Romeynen, soo ben ick in dat geboelen/ dat de Burgh Covorden (voorz en al eer daer noch een Pleck of Stadt was) zijnen oorzprongk en name ontfanghen hebbe van de Romeynen, of van eenen hierlandtsen Heere / dien de Romeynen in haere Historien besaemt ghemaect hebben.

Mijns bedunckens en soudet niet byzemt zijn te gelooben/ dat dit Covorden die vermaerde oudtfrenckse Villa Cruporicis zy/ waer van den Roomsen Scribent Tacitus schrijft/ Libr. 5. Annalium, in welke hier hondert Romeynen van de Vriefen wierden doodt geslagen/ ter tijt als zy wierden gaende gemaect en bergzamt dooz de Romeynen, en wilden de Romeynen afleeren dat eyfchen en inbozderen van wilde Offen-huyden: Want dit byack den Romeynen soo bitter op dat ter noch negen hondert van haer / dooz de Vriefen, kapot gemaect wierden/

wierden/ omtrent het **Woeck** Baduhenna. En dese plaets acht ick te zijn Wanneperveen, want de Romeynen en gebuyckten geen w, maer in plaets van een w, de b, en wat is Wanneperveen anders als Baduhenna, Badduvenna? En desen Heerschap/ omtrent welkers Hofstede die 400. Romeynen ter neder gelejdt wierden/ hebben de kromtongende Romeynen, die de hierlandtse namen alsoo niet en kosten uytsprecken / gelijk hier de maniere was / genoemt den Cruptor of Cruptorich : En onder desen name van Cruptor meen ick te schuylen den hierlandtsen name van Coverder ; des te meer / vermits men in oude tijden / volgens sommige Historien / Covorden genaemt heeft Kuffort ; settet nu een r voor de u, soo hebt ghy Cruffort. Alsoo dat die Villa Cruptoricis anders niet en zy/ als de Hofstede van den Coverder.

En al was het schoon / dat men niet en wiste dat Covorden een seer oudt gestichte was / soo soude men ebentwel sulcks met een gesondt oordeel daer uyt alleene wel konnen afnemen / datter in alle de omlyggende Provintien en Landen/ geen plaets en is/ die gehouden magh werden voor een Sleutel van drie onderschepdelicke Provintien/ als Covorden. En op sodanige plaetsen/geoccupeert zijnde van de Romeynen, hebben zy altydt Castelen en Burgen gelejdt/ tot bescherminge der Frontieren en securiteyt van haer : Iae zy hebben 't altydt gehouden voor een maxime haerer Heerschappije/ en sulcks nimmer versuymt. En vermits de Romeynen ruim vier-hondert jaeren in de Drenth gedomineert hebben/ wie soude gelooben dat zy soo sozghloos souden geweest zijn / om den in- en uytganck van dese Provintien wel te versikeren met een vaste Burgh?

Het gemeyne Landts hups / dat men heden ten daghe als noch op 't Casteel siet/ is maer omtrent hondert vijf en dertich jaren oudt. Anno 1364. is een ouder Casteel van Heer Johan van Arckel afgebroken/ en de oude steen daer van naer den Hardenbergh gebracht/tot opbouwinge van een Casteel en Dwingelandt tegen Covorden en de Drenth. En wie weet hoe oudt dat dat oude af-gebrokene Casteel wel geweest zy? Ick wil geswijgen / dat de heele onderste grondt/ waer op dit tegenwoordige Casteel gebouwt is/seer diep in de gront/ anders niet en is als loutere steen-hoopen van de menigerhande Casteelen/ die voor en naer zijn verdestruuert / en wederom op-ghehout.

En voorby-gaende de veelerhande Kariteten en Antiquiteten/ die men in de Casteels Grachten iteratibelicly gebonden heeft / als die verdiept of verhoijdert wierden/ zijnde deselbige seer oudt/ breekt/ en

hooz de tegenwoozdige reuwe t'eenemael onbekent; soo heeft men een Antiquiteyt aldaer gebonden / die de aller-oudste en vzeemste herre te boben gaet. In het jaer 1607. heeft men seer diep in den gront van des Casteels Gzacht gebonden een seker ront Glaesjen / seer doozluchtrigh / waer in eenige bettighedydt was / zijnde seer dick en tap / &c. En naer dat my dit Glaesjen omstandelick is beschzeven van een verstandigh Man / soo heb ick 't daer hooz gehouden / dat daer in getweest zy een vzandent Lichtjen / hoedanige men gebonden heeft in berse heydene plaetsen / in seer oude Heydensche Begraefnis- sen van machtige Potentaten / en welcke Lichtjes veele hondert ja- ren gebzandt / en eenigh licht van sich gegeven hebben; zijnde eene van de oudste en raerste wonderen die men op de werelt bindt. Dit Glaesjen is gesonden getwozden aen den seer vermaerden Antiqua- rium Paludanum, t'Enckhuyssen / die het altydt hooz een van zijne hooznaemste en precieuseste Antiquiteten en Cariteten ghehouden heeft.

Doozts soo geeft den naeme van Covordt, Cofordt, of Covaerdt te kennen dat van oudts aldaer eene Vaert getweest zy / op 't Natijn genaemt Trajectum, welcke men heeft moeten passeeren / eer men bin- nen Covorden heeft konnen komen: Gelyck daer van alle Steden haere namen hebben / die op voort of vaert uptgaen / als Franckvoort, Amersvoort, Steynvoort, Brevoordt.

En gelyck de Bisschoplicke Burg-Graven, omtrent van het Jaer dupsent af / op dit Kasteel haere residentie gehouden hebben; soo is het oock seer geloofswaerdigh / dat hooz die selvige de Franckse Stadt- houders / en hooz dese de Roomse Stadthouders / met eenigh Guar- nisoen / aldaer haere residentie gehouden hebben.

Dese Burgh is hooztijds met eene hooghe Muer omsingelt / en met hooge en dicke Torens versien getweest / die groote forse hebben konnen uptstaen / welcke eerst van de Bisschoppen zyn afgezeken en gedemolieert / en daer nae van anderen. Dupten 't Kasteel / naer de Stadts-zijde / heeft gelegen een Doozburgh / in welcke het gemeyne ghesinde der Burgh-Graven en Marschalcken, desgelycks Daerden / Kroetjen en Wagens / gelogeert waren: Soo is alles aldaer veran- dert dooz verloop van tijden.

Wengaende de Stadt Covorden, die wert by redelicke oude Scri- benten somtijts genaemt een Stadt / somtijts een Pleck. Hoe komt dat? Obermits dat zy wel van ouds een Stadt getweest is / en Stadts pzevilegien gehadt heeft / maer is dan berdestruuert / dan wederom opgeboutwt / en nae dat op-boutwen is zy wederom berdestruuert / ver-

berhandt en verheert. Den vermaerden Utrechtsen Scrijvent Hortensius, die al lange voor hondert jaren geleest heeft / noemt Covorden een Stadt. Hamelmannus, Superintendent van Oldenburgh, noemt Covorden een oude Stadt. De Historie-Schrijvers / die voor vijf hondert jaeren geschreven hebben / vermelden dat Covorden, ten tijden des Bisschops Herberti, Anno 1125. gheweest is een Stadt. Gerhardus Noviomagus seght / dat Covorden Anno 1206. al geweest is een Stadt onder den Keyser Ottho II. De groote en oudste Chronijck van Hollandt, seydt alsoo: De Bisschop Herbertus hadde twee Broeders / die hy begeerde groot te maken / tot groote schade en achterdeel des Bisdoms; den eenen Broeder Liffrydt, gaf hy te leen te houden van het Bisdom/het Burg-Graeffschap van Groningen: Maer den anderen / dat Kasteel IN S C H A P van der S T A D T en Burgh tot Covorden: Want daer te voren pleghen de Bisschoppen, of haere Marschalcken, de HEERLICKHEYT selver te berechten/dat hen niemant hindernisse of moeyte en dede. Soo verde de Chronijck.

Maer upt dan klaerlick blijktt / dat omtrent voor sesse-half-hondert jaeren / Covorden geweest is een Burgh / en een Stadt / met hare geprivilegieerde Burgerije/Reggeringe/ Ingeseten/ en aenkliven van dien.

Boven dat is de Stadt Covorden al met een Wal en Gracht omringelt gheweest / langh van te voren eer den Hertoch van Gelderen, of Coninck van Hispanien; of de H. M. Heeren Staten Generael eene schoppe aldaer in de aerde geset hebben/om de Stadt te forificeren: Alsoo dat de Burgerije aldaer dickwijls eenen hoopen volcks heeft buyten gekeert: Want soo wanneer eenige trouble tijden waren/ soo hielden de Burgers altydt de wacht/by daegh en by nacht.

De oudthepdt der Stadt is oock te erkennen upt de drie onderschepdelicke/ boven malkanderen liggende Straten. Want dese hedendaeghse straten en zijn niet oudt / maer naer de laetste Forificatie gelydt van blinten / gehaelt van de Hunso en elders: Maer onder dese Strate light noch een tweede / en onder die een derde / waer van de oorsaecke is / de menigvuldige verhandinge en destructie der Stadt.

Voorts heeft Covorden voorts gehadt twee Kercken / van welke de eene gestaen heeft buyten het tegenwoordige Contreschep in 't westen der Stadt / die doen ter tijdt genemt werde de Oude Kerck, rondtom met schoone hooge Epcken bomen beplant / en op welcker Kerck-hof oock de dooden van oudts zijn begraven. De andere is

genaemt geweest de Nieuwe Kerck, en heeft gestaen ter plaets daer Anno 1641, dat schoone gebouwt deser tegenwoordiger Kerck ghebouwt is. En dese Kerck acht ick te sijn de selbige/ die omtrent booz hondert acht en veertich jaeren van de Af-laten des Paus Iulij II. verbouwt en gerepareert is geworden/ en heeft van die tijdt af behouden den name van de Nieuwe Kerck. Dese twee Kercken hebben booztijds binnen de Stadt gestaen/ en sijn noch booz 94. jaeren redelick in esse geweest/ alsoo datter noch in beyde dienst is gedaen: Maer sijn in de trouble tijden verwoest en verbrandt.

Den Burgh-Graef in dier tijdt van Covorden, was de beertiende Wyje Leenman des Bisschops, 't welck in die tijdt eene groote waerdighepd was/ vermits onder de Wyje Leenmannen Bozselicke en Graeflicke Potentaten waeren; alsoo dat men daer upt afnemen kan/ dat die Heeren van Covorden in de oude tijden gheweest sijn van groote macht en authoriteit/ waerom dan oock eenige Bisschoppen haere epgene Broeders en naeste Verwanten tot dese waerdighepd bevozdert hebben: Gelijck zp dan oock hier en daer groote en seer treflicke goederen gehad hebben/alsoo dat zp eenen Graeflicken Staet hebben konnen houden: doch dese heerlicke goederen sijn dooz de menigbuldige veranderingen/die alle wereltlicke saken onderwozpen sijn/ onder andere Proovintien/ Potentaten en Geslachten geraecht/ alsoo dat de Descendenten der Heeren van Covorden wepnigh daer van sijn verberert.

Oock bebindt ick dit/ soo wanneer de Bisschoppen eenighe Heeren van Covorden, weghen eenighe pretenzien gedepossideert/ en andere wederom met dese Heerlichhepd beleent hebben: dat die altijt haere Geslacht-naemen hebben herlaeten/ en hebben den naeme van Covorden aengenomen/ al waren zp upt een ander hoogh-Adelick hups en geslacht geboren.

Doch het booznaemste merck- en kentepcken der oudthepdt van Covorden, mettet geene dat daer aen dependeert/ blyckt upt den name van SAEL-STEDEN, die nu genaemt werden Soltsteden, of Saltsteden, die tot Covorden booz onberdencklicke tijden alsoo sijn genaemt en in gebzupt geweest; sijn oock als noch alsoo genaemt/ maer sijn van soodanigh vermogen niet als in oude tijden.

Als de Franxe heerfchappije eerst sijnen oozspronck nam in Sallant, en naest-gelegene Landschappen (waer van getwach gemaect is in de 17. Dist. deses Boecks) doen wierden de Burgen en Edelluyden Hupsen der Geconfedereerde Edelen genaemt Salen, Saelhoven, Saelsteden. Nu is Sallant niet verder van Covorden gelegen/ als om:

ontrent drie hierendeel uur gaens: En den naeme van Sael-steden duurt als noch tot Covorden, &c. En tot Covorden is van seer oude tijden af een oude Burgh geweest/ bewoont en beheerscht van oude Heeren en machtige Edelen: Wie soude dan kunnen versaken/ of de Covordse Burgh zo in oude tijden een Sael-stede van eenen deser Geronfedereerde Franxe Heeren geweest/ die sich tegen de Romeynen gekant/ en de Franxe heerschappije heeft helpen bevoorden?

Hierom is mijn gevoelen/ gelijk in oude tijden alle Landerijen/ gelegen rondtom oude Princen/ Graven en Heeren Burgen/ altijd in eygendom behoort hebben tot de Burgen en haere Erf-Heeren/ al zijns wel meenigh-reyse/ door heterhande middelen/ daer van veralierieert; Dat oock alsoo alle Landerijen/ gelegen rondtom Covorden, in seer oude tijden in eygendom behoort hebben aen eenen Heere van Covorden, en dat dese Covordse Burgh, met alle zijn toebehorende Landerijen/ in eene massa genomen/ genaemt zo geweest de Sael-stede of Saelhof tot Covorden.

Doch gelijk men bevinden sal/ waer ter plaetsen eenighe oude machtige Burgen zijn/ dat sich metter tijdt eenige Lieden by de selvighe sullen ter neder setten/ en vermeerderen/ alsoo dat een Buurte verandert in een Dorp/ in een Vleck/ en eyndelick in een Stadt: Alsoo is het gegaen met Covorden: Den Burgh is van oudts geweest 't eerste en oudtste van Covorden: By de selvige hebben sich eenighe gemeyne lieden ter neder geset/ die metter tijdt zijn vermeerdert: En dese aldaer wonende/ en sich moетende naer dese Landts-wijse generen/ hebben van de respective Heeren van Covorden verkregen het Recht/ ofte gelijk als men 't alhier noemt/ de Gerechtigheydt: Waer onder booztids onderschepdelicke Privilegien zijn begrepen geweest/ die de oude wettelicke Bozgers van Covorden, met de Eysgen-Geerfden der Landtschap Drenth hebben gemeyn gehad: En dese onderschepdelicke Gerechtigheden zijn ghenaemt gheworden SAEL-STEDEN, die men hedens-daeghs noemt Solt-steden, zijnde altesamen jonghen/ wyt-geboedt van een oude/ welke altesamen/ in eene massa begrepen/ evenwel niet meer als eene oudfrenckse Sael-stede hebben kunnen wyt-maken/ als gelegen binnen een district der Heerlickheydt Covorden.

Anno 730. naer de geboorte Christi, heeft Marcellinus, booz en alcer S. Wilbordus Bisschop tot Utrecht wierdt/ tot Covorden het Evangelium/ of de leere van den Eenigen waerachtigen Godt/ en zijnes Soons Iesu Christi, gepredickt. Te deser tijdt waeren alle Covorders noch godtloose Heydens/ en dienden den Duyvel/ en den

den zijne wercken. S. Marcellinus heeft alle zijne blijdt aengelevent/ om de Af-goderije upt te roeijen / en de kennisse des waeren Godts te doen triumpheren.

Desen S. Marcellinum zijn gebolghyt de twee Ewaldi, beyde Engelsman/ maer van hierlandtse ouders in Engelant gebozen/ welke beyde gekomen zijn tot Covorden, en hebben aldaer Iesum Christum gepredickt/ en de Heydensche Superstitien upt-geroept. Den eenen is geweest een blanck man/ maer den anderen swart; daerom hebben dese Ingesetenen den eenen genoemt den Witten Ewoudt, en den anderen den Swarten Ewoudt. Dese/ gepasseert zijnde dooz Covorden, en gekomen in 't Laer, zijn aldaer alsoo niet bejegend als tot Covorden, maer van de Ingesetenen aengetast/ mis handelt/ doodt geslagen/ en wegen de bestraffinge harer Heydenscher Superstitien jammerlick gemarteliseert.

Anno 780, 90, &c. heeft Carolus Magnus, in qualiteydt als Coninck der Francken, of van Vranckrijck, en niet als Roomse Keeser/ alle Heydensche Superstitien alhier laeten verbieden / Predikers bevolen aen te nemen/ en tegen het Christen geloof niet te attenteren; en sulcks onder hooghe straffe.

Anno 808. heeft Godefridus, Coninck van Deenemarcken, zijnen Zoon Olaum ober Zee/ met eene extraordinarise groote Scheeps-armade/ hertwaerts ober gesonden/die gantsch Vriesslant heeft verheert/ de Drenth verwoest/ Groningen verbrandt/ de Hunso verdesireert/ en alles wijdt en sijdt in de asche gelejdt: 't Is seer geloofwaardigh dat te dier tijdt Covorden mede zijn beurte gehadt heeft / overmits dat selvighe in die tijdt eene van de vermaertste plaetsen was deses gantschen Landts.

Alsoo nu naer desen tijdt de gantsche Landtschap Drenth van de Coningen van Vranckrijck gedeboelbeert was op de Roomse Keeseren/ en de Keesers de selvige/ stucke-wijse/ geschoncken hadden aen de Bisschoppen van Utrecht, onder welke Landtschap Drenth mede was resorterende de Heerlichheydt Covorden; soo hebben haer altijd de Bisschoppen tot Havelte, in de Wester-Drenth, van de Stenden der Landtschap laten huldighen als Heeren van Drenth; en in de Capelle tot Huls-voort, (gelegen in die tijdt onder de Heerlichheydt van Covorden, gelegen tusschen Covorden en Dalen, by Boorden van de verballene Geldersche Schans/) als Heeren van Covorden.

Anno 1050. heeft geleest/ en binnen Covorden zijn Hof gehouden/ Heer Ludolph, Burgh- Graef tot Covorden, en Marschalck van Drenth:

Drenth : Doch dese is van den Bisschop gedepoortert/en in zijn plaets ghestelt des Bisschops Herberts Broeder / Heer Ludolph van Bierom.

In de jaren 1130, 40, 50, 60, &c. is Covorden geweest eene seer neringh-rijcke plaets. Den Handel en Commercie op Hollandt en ginck te dier tijdt noch niet in swangh. Alle den Handel upt het Sticht Munster en Graeffschap Benthem, en andere Landen / was op Groningen : En de Groningers handelden starck in de boorsz. Landen. En dit geschiede al met Wagens en Karren / getrocken werdende meer van Ossen als Paerden : Want men in die tijdt van de Scheep-baerdt weynigh wist te segghen. En dese passagie moeste noodtsakelick dooz Covorden, alwaer van alle doozgaende Waaren sekere Tol/ aen den Burgh-Graef/ moest gegeven werden / welke Tol soo seer gesteygert is dooz Heer Floris van Covorden, dat Graef Otto van Benthem sich eyndelick teghen hem ghekant heeft tot boozstandt zijner Onderdanen : Waer dooz dan Heer Floris van zijn Keen is ontfet/ waer upt bittere Oozloghen zijn ontfstaen/ waer van in den boozgaenden Annalibus is gewach gemaect.

De eerste Belegeringhe/ waer van men enigh berichte heeft / die Covorden heeft upt-gestaen / is boozgeballen omtrent het jaer 1197. Te welcker tijdt den Bisschop Balduwyn, Broeder van de Graven van Hollandt en Benthem, Covorden vbandelick heeft aen-ghestast/ bestoymt en ingenomen / alsoo dat Heer Floris den Burgh-Graef/ en zijn Soon Volckardt, hebben moeten de vlucht nemen.

Kortz daer nae is Heer Volckardt, geassisteert en onder steunt van de Groningers en Drenthers, gevallen op Covorden, en heeft aldaer verheert en verbandt alles wat den Bisschop toe-behoorde. En daer mede noch niet te vreden zijnde / heeft met enigh volck het Kasteel met verrassinghe ingenomen / gebangen nemende de Gvabinne van Benthem, als Gemalinne van Heer Otto, Graef van Benthem, Marschalck van Drenth, en Burgh-Graef van Covorden.

Alsoo nu het byer dese Oozloghs hoe langher hoe meer ontstact tusschen den Bisschop ter eener/ en den Burgh-Graef van Covorden, desgelijckz de Drenthers en Groningers ter andere zijde/ zijn tot Deventer verschenen de Ertz-Bisschoppen van Ceulen en Meints, om vrede te maken tusschen dese Oozloggende partijen : Doch alle moeyte is te vergeefs geweest.

Kortz hier nae wert den Bisschop, met zijn gantsche Heer/ omtrent Covorden, van den Burgh-Graef van Covorden en de Drenthers, in de route geslagen : Daer werden hondert Edellieden van

des Biffchops volck gebanghen ghenomen/ en daer bleben dertigh doodt. Doch den Biffchop valt met zijn refterende volck in de Veluwe, bertwoeft en verbzandt alles waer hy komt/obermits den Graef van Gelderen des Biffchops bzanden tegen den Biffchop oprockende. Immiddels belooft den Keyfer den Biffchop hulp tegen zijne bzanden/ en sendt een fcharp dreygement-Schzift aen de Stenden van Drenth: Maer den Biffchop sterft tot Meints.

Anno 1218. isser wederom eenen nieuwen binningen Oozlogh ontfaen tuffchen den Biffchop Otto van der Lippe, en Heer Rudolph van Covorden, geaffisteert met de Drenthers. Den Biffchop eenen machtrighen Hezyleger hebbende / en bergefelchapt zijnde van beele en machtrighe Potentaten/ soo Geesteliche als Werelliche/ en ghekomen zijnde by Gramsbergen, geraeckt met zijn volck in de tweeke en morassighe Landen/ welcker natuur haer onbekendt is/ en wert daer ober van Heer Rudolph van Covorden, en de Drenthers, in rou-te geflagen. Daer blijft den Biffchop doodt met vijf-hondert man: En den verloren Biffchop wert wederom gebonden / in een moras/ doodt / seer mismaeckt / zijnde zijn hooft met flach-swaerden gelijk als gebilt. Den Graef van Gelderen, met beele andere Potentaten/ werden aldaer gebanghen / en naer Covorden gebzacht: En de Overwinners bekomen eenen treflicken bzupt.

Heer Wolbrandt, Graef van Oldenburgh, Biffchop tot Utrecht, groote onderftant bekommende van den Keyfer/ Paus / en alle onliggende Potentaten/ komt met eenen Conincklichen Furienfen Heer in Drenth, niet tegenftaende groote regentweer / en gaet aldaer onbarmherrigh te werck: Doch Heer Rudolph van Covorden moet dezifiteeren van alle zijne Digniteren/ en Covorden wert den Biffchop ingerupmt; en den Biffchop licentieert zijn volck.

Kortz daer nae komt Heer Rudolph, en krijght met practijck het Kasteel van Covorden wederom in zijn macht/ en slaet doodt al wat hy daer in bindt: Dit ontfelt den Biffchop seer / die in groote schulden stack wegen dese sware Oozlogen.

Anno 1228, den Biffchop Wolbrandt van den Paus en onliggende Potentaten wederom met eene nieuwe Armade op de been gheholpen zijnde / komt op de Dorst (om niet wederom in 't Moras te versinken) dicht onder Covorden, om dat selvighe met stormender-handt in te nemen: Doch daer ontfact een schzickelich onweder / met een swaeren stozt-reegen en doop / alsoo dat den Biffchop bluchten of berdzyncken moet. Daer gaet het aen 't loopen; En hier blijft alle des Biffchops Bagagie. Den dapperen

ren Heer Rudolph, en zijne Victorieuse Drenthers bekomen wederom seer grooten buyt.

Den Bisschop wederom een Armeije op de been gebracht hebbende/ en op 't Kasteel ten Hardenbergh zijnde/ om Covorden te bestozmen/ resolveert Heer Rudolf, in persoon selfsich voor den Bisschop te presenteren/ en met den selven in alle minne te accorderen. Hy komt by den Bisschop, en den Bisschop laet hem met zijnen Raedtsman/ Heer Henrick van Graestorp, grouwelick pijnigen/ en daer nae beyde lebendigh op Raden leggen. Den dapperen Cavallier hadde wel verdient beter en eerlicker getracteert te werden: Doch dese daet is daer nae den Bisschop oock bitter op-gezoken.

Anno 1231, als de Drenthers de Stadt Groningen belegerd hadden/ komt den Bisschop Wolbrandt met zijnen Heer-legher voor Covorden, waer op hy seer verbittert was. Hy neemt in de Stadt en het Dooz-burgh/ maer de Burgh en kost hy niet doen. Daer nae laet hy doot slaen man en wijf/ jongh en oudt/ self de jonghe kinderen en supgelingen/ in de wiegen liggende/ niet verschonende; en daer mede geeft hy de Stadt en het Dooz-burgh zijne Soldaten tot prijs/ met al datter in is: Hoe die te werck gegaen hebben/ kan men ghedencken. Alles upt-ghelondert zijnde/ wert door 't bevel des Bisschops het buur gheworpen in de Stadt/ en in het Doozburgh/ welke beyde tot de grondt toe werden afgebrandt/ alsoo datter niet en is over-gebleven als alleen het Kasteel/ 't welck hy weghen zijne vastigheydt niet en heeft konnen overweldigden en verbranden. Etenwel zijnder Scribenten die verhalen/datter buur oock geraecht soude zijn in het hout-werck des Kasteels/ 't welck mede verbrandt soude zijn/ blijvende de Muren en Coorens staende. Het 3p hoe 't 3p/ het Casteel is gerafert en verdestrueert/ of op die/ of op een ander tijdt.

Anno 1354. heeft Heer Johan van Arckel, Bisschop/ een swaer Casteel laten bouwen ten Hardenbergh, en heeft groote menichte van Steen laten afbreken en halen van dat Casteel van Covorden, dat Heer Wolbrandt hadde laten destrueren/ om te gebruycken aen dit nieuwe Casteel ten Hardenbergh.

Anno 1395. is Covorden belegerd van den Bisschop Heer Frederich van Blanckenhem, wegen sekere on-eenigheydt gerefen tusschen den Bisschop, en Heer Reynoldt van Covorden: Doch den Burgh-Graef Reynoldt heeft afstandt gedaen/ Covorden gequiteert/ mits ontfangende van den Bisschop, aen contanten/ twaelf-duyzent oude Schilden/ en gedurende zijn leven/ ses-hondert Schilden. Hadde

dat oude starcke Casteel noch in wesen geweest / Heer Reynoldt en soude Covorden soo licht niet gequiteert hebben / en daer soude wederom een hopen bloedt vergoten en veele arme menschen gemaectt zijn geworden.

Wat hebben de Ingesetenen van Covorden niet gheleden en uyt-gestaen wegen dit Casteel? Maer ten is hier mede noch niet gedaen.

Anno 1414. 15. Et. hebben haer tot Covorden opgehouden onder-scheydelicke voornaeme Vetkopers van Groningen, en uyt de Ommelanden, die van hare Weder-partije / de Schieringers, verdruben waren / die met haere Cammeraden / oock Vetkopers zijnde / haer in de Drenth ophoudende / met malkanderen beraetslaeght hebben / om Groningen te ober-rompelen / 't welck haer oock wel geluct is.

Omtrent tot desen tijdt toe is al dat Landt / dat nu tegenwoordigh Hop- en Weydlandt is / komende van Schonebeke, en lopende ront-om Covorden, en alsoo voozts naer Gramsberge, geweest een dick / dupster en quabbigh kreupel-bos van Bercken / Elst en Duchten / krielende van wilde Gansen / Keygers / Eyndt-bogels / Kranen en Koer-hoenderen. Doch van dese tijdt af is dit kreupel-bos verhouwen / en van de om-geserene Inwoonders wegh-gehaelt en tot brand-hout ghebruyckt. En sedert dit wegh-houwen deser Strutwellen en ander geboomte / is dit Landt alleenlick in Groen en Hoplandt berandert / overmits de Sonne / windt en regen / door het vernielen van dit onprijfelick kreupel-bosch / hare operatie beter hebben konnen doen op de Landertjen als te boren.

Anno 1460, 70. Et. is in zijn principale fleur geweest de Covordse Capelle tot Hulsvoordt, gelegen tusschen Covorden en Dalen: In welcken de Bisschoppen van Utrecht plachten gehuldicht te werden / als Opper-Landts-Heeren van de Heerlichheydt Covorden, en zijne annexen. Doch metter ophouden der Bisschoplicke Regeringe / en door den volgenden Gelderschen Oorlogh / is dese Capelle verwoest / en de materialen daer van zijn herwaerts en derwaerts verslept.

Anno 1508. is de principaelste Kerck tot Covorden, die in de vorige destructie van Covorden gestaen hadde daer nu de Kerck staet / en verbzandt was / wederom opgehoubt en vernieuwt / en sulcks met eenige Af-laten / daer toe vergunt van den Paus Julio II, waer toe eenighe Cardinalen en Bisschoppen / in faueur des Bisschops van Utrecht, zijn behulplick geweest: En dit is een schoone Kerck geweest / met steen gewelst / hebbende twee regels
ppla:

pylaren/ en eenen hogen Coorn. Doch op dese plaets is daer nae wederom een andere kercke gefondeert/ waer toe de Landtschap Drenth hout/ steen/ en andere materialen verschaft heeft/ gelijk dan meer andere daer toe bytwillighe gaben gegeven hebben/ alsoo dat de Covorders daer aen geen onkosten gedaen hebben. En dese kerck heeft gehadt een Cooren van redelicke hooghte/ en met klocken versien: Doch dese Nieuwe kerck is onder Heer Eberhart van Enze, Drost en Gouverneur tot Covorden, gerafeert/ die een gedeelte daer van met aerde ghebult/ en gheschut daer op gheplant heeft/ tot defencie der Stadt en des kasteels. En op dese plaets is Anno 1641. dese tegenwoordighe kerck gebouwt.

In dese tijdt was Covorden seer op de beenen geraeckt/ en hadde verwonnen de menighbuldighe destructien en verheeringen/ en de Ingeserenen saten in seer goeden doen/ en daer was groote doortocht van Passagiers en Coopliden. De Stadt lagh seer playstereich midden onder zijn Saplanden en Hoben. Daer nu de sware Boltwercken/ Dwengers/ Kabelyns/ Contrescherpen en wijde Gzachten liggen/ waren te dier tijdt/ of byzuchtbare Bogaerden en Hoben/ of kroon-rijcke Saplanden/ rondt-omme met Ooft- of Epckenboomen dicht beplant en verclert/ alsoo dat men op sommige plaetsen de Stadt niet sien en kost: Doch dooz dat iteratibe fortificeren der Stadt en des Casteels/ is bykans niet in zijn vorighe wesen gebleven/ maer alles af-gekapt/ neder-gehoutven/ om-gewzoet en verandert/ 't welck meenigen wel-gestelden Borger rechtschapyen gesmert heeft: Alsoo dat hier dooz sommige oude ingeborene Covortse geslachten seer in decadentie sijn geraeckt/ van welcken de meesten sijn vertrocken en verstroyt/ als geruineert dooz soo meenighbuldighe verbrandingen/ plonderingen en verheeringen. Hierom en sal men heden ten daghe binnen Covorden niet veele binden van de oudste Ingeboorne Covortse Geslachten/ maer de meeste en boornaemste Borgers en Ingeserenen sijn sedert de volkommene fortificatie binnen Covorden gekomen/ en sijn aldaer/ dooz hare neeringhe en handel/ ingetwoxt/ sittende nu baster als die oude Borgers gedaen hebben: Doch hoe licht kan 't veranderen! Wat isser doch gestadigh/ bestandigh en onberanderlick in dese veranderlicke werelt?

Als in den jare 1522. binnen Covorden (uyt den name Caroli V, van den Wyphcer Georg Schenck) den Heere Frederich van Twicklo gestelt was als Commendant/ komt Carel, Hertoch van Gelderen, berendt/ belegert en bestoymt Covorden, in absentie des Commendants.

dants. Doch den selben in aller haest t'huys/ en op 't Kasteel komende/ sendt heymelick eenige waegh-halsen in de Stadt/ die van de Gelderschen al ingenomen was / en dooz des Dosten bebel wert de Stadt in den brandt gesteken / en in kolen geset / alsoo datter maer ses huysen staen blijven. Ebenwel bestozmen en winnen de Gelderschen het Casteel/ en den Commendant Twicklo wert gebangen genomen.

De Bolders nu/ booz ooghen siende haere Stadt en huysen in de affche gelepdt/ en sulchs van haere epgene Soldaten / zijn seer op de selbige verbittert geworden / en hebbense gescholden booz eenen luyfigen hoop. De Gelderse Soldaten dit hoorende / hebben de wegh-treckende Burgundische Soldaten / volgens gebuyck der Soldaten / nae-geroepen / Luyfigen hoop, wegh Luyfigen hoop. En hier komt het van daen/ dat men sepd/ dat Covorden van eenen luyfigen hoop verbrandt zy.

Den Hertoch van Gelderen nu Heer en Meester van Covorden zijnde/ heeft het Casteel mercklick wederomme versterckt/ de grachten laten dieper en wyder / en de wallen hooger maken: Heeft oock op de Fondamenten en oude muer agie van dit oude verdestruerde Casteel/ een quartier laten opmaken / tot een vertreck booz zijn persoon en Officieren / en heeft boven de deur het Gelderse wapen laten setten/welk Gebouw noch op desen hebdigen dagh genaemt wert het Ampt-huys, of Dosten-huys.

De Burgerpe van Covorden blijde zijnde dat zy nu een reys van de jurisdictie des Bisschops, als eenes geestelicken Heere / ontslagen/ en onder de Heerschappije van een wereltlick Potentaet gereduceert waren / die van groote macht was/ als zijnde Hertoch van Gelderen, Graef van Sutphen, Heere van Groningen, Omlanden en Drenth, en vertzouwende dat zy van den selbigen soodanighe gedurighe overlaf niet en souden lijden / als zy van de Bisschoppen geleden hadden; hebben met grooten pber de Stadt / die gantschelick verdestruert was/ wederom op-gebouwt / nieuwe Huysen getimmerd / en een heel Nieuw Covorden opgerecht / verhopende in volgende tijden in vrede en ruste te leven: Doch dit is contrari afge-loopen.

Anno 1529. is binnen Covorden gehouden eene vermaerde Comparitie / en bpsamen-komst van aensienlicke Gecommitteerden van den Hertoch van Gelderen, Stadt Groningen en Omlanden, en den Bisschop van Munster, om weg te nemen eenige vershillen/ geresen tusschen den Bisschop en Omlanden, wegen sekere Kercklicke jurisdictien.

Anno 1536. heeft den Vyp-heer Georg Schenck, Stadt-houder van Vrieslandt, upt den name Caroli V, Covorden belegerd / als daer binnen Commandeerde Heer Johan van Selbach, Geldersche Wost tot Covorden en der Landtschap Drenth, en Oberste ober sekere Geldersche Troupen. En hoewel den Commendant en 't Guarnisoen sich manlick verweerden / soo zijn sy nochtans / dooz gebreck van verschepdene saken / ghenootsaecht Covorden in den Winter op te geben: En in dese belegeringe is de Stadt Covorden wederom seer geschent en schadeloos gemaecht.

En hier mede krijght Covorden wederom eenen anderen Nieuwen Heer / zijnde de machtrichste Potentaet van gantsch Christenrijk.

De deser tijdt hebben tot Covorden gestaen vijf Geestlike personen / ter tijdt des Paus-doms / naemlick een Pastoor, en vier Vicarissen, of Capellanen.

Anno 1541. den 4. Aug. heeft Keyser Carolus.V. tot Brussel, by openen versegelden Brieve verklaert: Vermits de Schepenen / gemeyne Burgeren en Inwoonderen der Stadt Covorden, belofte ontfanghen hadden van den Heere Georg Schenck, Keyserlike Stadt-houder / als die selvighe in des Keyser's name gehuldight wierde / dat de Stadt Covorden blijven soude by haere oude Privilegien / &c. Dat hoogh-gemelte zijne Keyserlike en Conincklike Majestejt / oberdenkende / dat die van Covorden in korte jaren drie reysen waren verbrant / der Covorders Privilegien / Wpheyden / STADS-RECHTEN, Handt-besten / gebuycken en usantien / niet alleene hebbe willen confirmeren en ratificeren; Maer daerenboven / upt meerder gratie der Stadt / te vergunnen en te Octrojeren / datse alle jaren mochte publiceren / houden en hebben Drie Vrye Iaermarkten, elck hier daghen langh: De eerste Maendagh hooz Pincxsteren: De tweede op Odulphi naer Pincxsteren: De derde op Aegidy, &c. Dese Originele Brief berust als noch tot Covorden onder de Stadts-schrijsen.

Anno 1568. in Julio, is Duc d'Alba gekomen binnen Covorden, en alles aldaer besichticht en op alles ordze gestelt hebbende / is van daer berreyft naer d'Omlanden, vervolgende Graef Ludwich van Nassauw.

Alfoo nu eenen tijdt lanck hier nae / naemlick in 't jaer 1579. eene Generale Unie tot Utrecht, onder eenighe Provintien aengebangen was / en bebozert wierdt / soo is Covorden gereduceert onder 't gebiedt der H. M. H. Staten Generael. Waerom Prins Wilhelm

van Nassauw aen den Oberste Diderick Sonoy, en Capiteyn Cornput, last en Commissie gegeven heeft om Covorden te forzificeren; doch dit is slaentwelick af gegaen/ en al willens versumpit 't Werck is daer nae herbat/ en ebentwel steken blijven.

Den Graef van Hohenlo nu op den Hardenberger Heyde van Marten Schenck geslagen zijnde/ en geene andere Krijghs-macht binnen Covorden zijnde/ als eenighe Soldaten onder Capiteyn Cornput, soo begeest sich Schenck met zijne Krijghs-macht naer Covorden: Doch al wat binnen Covorden is loopt daer upt. Daer op komt Schenck en neemt Covorden in booz den Coninck/sonder slach of stoot.

In dese tijdt wierden seer veele acten van hostilitiept gepleegt tuschen de Stadt Swolle, die Staets was/ en Covorden dat Spaens was: Die van Swolle quamen somtijds onder Covorden, en haelden gebangenen/ en dzeven wegh Paerden en Beeften; en dit deden die van Covorden wederom onder Swolle. En dit geschiede als Heer Eberhart van Enze Drost en Commandant tot Covorden was: Doch alsoo het eenighe Cobordtse Soldaten daer nae onder Swolle al te grof gemaect hadden/ en zy daer ober gebangen en opgehangen wierden/ soo cesserden dese excursien.

Korts daer nae wert Covorden wederom belegerd en ingenomen van den Graef van Hohenlo, en wederom gebracht aen der Staten zijde. In dese belegeringhe wierdt Graef Wilhelm L. van Nassauw in zyn been geschoten.

Doch alsoo den Graef van Hohenlo Covorden niet wel versozght en hadde/ wert Covorden wederom verlozen/ en van den Graef van Rennebergh booz den Coninck ingenomen. In summa/ Covorden gaet ober en weder-ober/ gelijk een Raets-bal/ welke wandelt van de eene handt in d'ander.

In dese tijdt heeft Rennebergh een beginsel gemaect om de Stadt Covorden te forzificeren/ die te dier tijdt meest open lagh als een Vleck: Maer ten hadde geen booztganch.

Anno 1585. komt Verdugo met zijnen Spaensen Vezgher logeren dicht onder Covorden, op de Hooge Loo, en maect sich gereedt om een inval te doen in Vrieslandt.

Anno 1592. is Covorden belegerd van zyn Excell. Prins Maurits van Orangien: Daer binnen Commandeerde Graef Frederich van den Berge. De Stadt en 't Casteel waren van alles wel versien. Het Spaense Guarnisoen stack de Stadt in den brandt/ die booz tseventich jaer van nieuws weder op-gebouwt/ en immiddels sulcke sware

sware stormen upt-gestaen hadde : En hoewel Verdugo groote moeyte dede om Covorden t'ontsetten/ soo was het doch alles te bergeefs ; want den 2 Sept. Anno 92. gaf het sich over aen den Prins ; en is noyt sedert dien tijdt aen de Spaense zyde wederomme ghevaecht.

Anno 1593. in Octob. heeft den Spaensen Generael Verdugo, tot verwonderinge aller menschen/ Covorden met eene groote krijgsmacht belegerd. Hy heeft den gantschen Winter om Covorden met de belegeringe upt-gehardt / alsoo dat zijn meeste volck/ door regen/ koude en ongemack/ aldaer als sneeuw versmolten is. Doch Anno 94, in 't eynde van April, is Covorden door der Staten Vlegher onder Prins Maurits ontfet/ en Verdugo voor den Prins geblucht.

Anno 1597. is dat groote en heerlijke werck van de Fortificatie der Stadt en des Casteels tot Covorden, met eene groote pber en onkosten aengebangen en opgemaecht ; en 't gene daer aen noch mancuerde / is Anno 1607. volkomen voltrocken. En dit werck heeft niemant meer beybert/ als zijn G. Graef Wilhelm Ludwich van Nassauw, en sulcks tot bevydinge der Landtschap Drenth, desgelijcks van Vriellandt, Groningen en Omlanden.

Door dese fortificatie waren tot Covorden dvy poozten/ naemlick de Twentsche poozte in 't Zuiden der Stadt ; De Swolsche in 't Westen ; En de Drentsche in 't Noorden : Doch dese zijn in twee poozten gereduceert/ en de Stadt is vergroot en upt-gelegh.

Anno 1605, als Spinola Oldenseel en andere plaetsen ingenomen hadde/ is Prins Maurits, met zijn Gn. Graef Wilhelm, en eene merckelijke krijgsmacht gekomen binnen Covorden, om Spinola op te wachten : En in dese tijden zijn in de twintich Compagnien geleght binnen Covorden, 't welck groote neeringhe aldaer veroorzaecht heeft. Eenige jaren hier na is het gebeurt/ dat eenig Spaens volck eenen inval dede in de Cobortische Wersche of Weydt-Landen/ gelegen dicht onder Covorden, als daer binnen Commandeerde Quirijn de Blauw, en haelden daer upt een goede partij koeijen en Paerden/ en dzeven daer mede wegh/ 't welck te dier tijdt doenlick/ en qualick te beletten was / vermits dese voorsz Landen noch niet ghebozen/ noch met Sloten/ Wallen en Heyningen versien waren.

Anno 1637. is eene seer felle Pest geweest binnen Covorden, die lange geduurt/ en veele menschen wegh-geruckt heeft / oermits de Antwoonders soo nae aen malkanderen woonen / en de Stadt doorgaens vol volcks gestopt is.

Anno 1640. in 't beginsel van de Mey, is zijn Hooch-Ed. Excell. Henrick van Nassauw, Stadthouder/ Et. gekomen binnen Covorden, en heeft alles aldaer besichtigt.

Anno 1641. is dat fondament geleght van dat heerlike gebouwt en schone structuer der tegenwoordiger Kerck tot Covorden. De Directeurs of Belwint-hebbers/ die de directie ober dit werck gehad hebben/ zijn geweest/ den H. Burgermeester Arnoldt van Loo, Werner ten Broeke, Jan Onias, Bernhard Bertelinck, Reynert Dirckson Brumpt, en Herman Mesmaker, welke gene geringe moepte/ arbeidt en sozge upt-gestaen hebben/ tot dat dit lofslike werck voltoeken is: En dese tegenwoordighe Kerck is nu de vierde Kerck die op die selvige plaets gestaen heeft/ daer men memorie en bericht van heeft/ hoewel daer groote pregnante redenen zijn te geloben/ dat op de selvige plaets/ booz dese vier Kercken/ noch een vijfde geweest sy/ alle dooz den Oorlogh verdestruuert.

Anno 1649. den 21 May, is op het groote Sael des Casteels tot Covorden, (dooz het wijse beleydt van den Hooch-Ed. Gestr. Heer Rutger vanden Boitzelaer, als Landt-Drost/ en dooz naerstigen arbeidt van den Heer Jacob Schickhart, J. C. Raedt en Land-scheyber deser Landtschap) ter neder geleght dat langh-duurighe Proces/ dat tusschen de Stadt Covorden, en de Marck-Genoten van Dalen, omtrent hondert en dertich jaren geduurt hadde/ aengaende haerer beyder Marck-Scheydinge: In hoegen dat beyde partpen daer in geacquiesceert hebben.

Anno 1650. in Julio, is my binnen Covorden vertoont eenen Olifants-Tandt, zijnde van mijne twaelf spannen langh/ ghebonden in de aerde en sandt/ tusschen Covorden en den Hardenbergh, zijnde van binnen noch gantsch gaef en vast/ maer swart-achtigh; zijnde een teyken dat hy veele honderden van jaeren aldaer in de aerde gelegen heeft; jae honderden van jaren/ booz en alter men hier van Olifants-tanden getewen/of de selvige upt verre Landen hertwaerts gebzacht heeft. Alsoo weet ick oock/ dat omtrent de jaren 1615. of 16, niet verre van Burg-Steinvordt, in eene diepe Mergel- of Kleykupt/ gebonden is eenen oprechten genaemden Eenhoorn, waer van het grootste gedeelte geraect is naer Munster, maer de rest in stukjes gesaeght/ is onder verschepdene verdeelt.

Hier upt soude men presumeren/ dat in seer oude tijden/ eer dese Landen met Inwoondersen zijn gepouweert geweest/ sulcke Dieren haer in dese Wildernissen/ en onepdelicke dicke en dypstere Wouden/ oock onthouden hebben/ en sulcks booz de algemeyne Dittubie
Noachs,

Noachs, aengesien ick weet dat op beele plaetsen / seer diep uyt de aerde en kley / groote en kleyne Hertshoornen zijn gegraben / zijnde een bewijs-reden / dat die Dieren / met aerde en sandt / gedreben door de ongestupme baren des Waters / zijn bedeckt en oberstolpt geworben / beneffens andere Creaturen / welker reliquien lichtelicker hebben kunnen vergaen. En dit wert verstaen van sodanige Dieren die op 't Lant wonen : maer aengaende eenige reliquien van Zee-monsters / die in de Oslubie op 't Landt gedreben zijn / daer van bint men over-al reliquien in abundantie / gelijk icks oock gesien hebbe alhier tot Covorden , gegraben uyt diepe Sloten / zijnde rechte tanden van Zee-Monsters : Doch vermits den gemeynen man van dese Antiquiteten geen kennisse heeft / soo werden van hen sodanige saken niet geacht / en daerom komen beele waerdighe dingen niet ten voorschijn.

Covorden dan / is tegenwoordigh eene van de aller-starckste Fortressen / die men elders in een Landt soude mogen binden / soo wel van wegen zijne sware / hooghe en vaste Dwingers / Bollwercken / Kabelijns / Contrescherpen / wijde en diepe Grachten (die een uur gaens in 't ronde begripen) als oock wegen de natuur der plaets / waer in dese machtige Fortresse gelegen is. Want Covorden is wel gebout op eenen Sandt-grondt / maer nochtans rondtom met Moerassen omzingelt / en daer mede gelijk als uyt de natuur gefortificeert / die haer van Covorden Oostwaert uyt-strecken tot aen den Dollart, en West-waerts diep in Over-Yssel : En eenighe van dese Moeren zijn wel van buyten met eenighe groente bewassen / maer zijn onder weeck / bedrieghlick / los / en voer Menschen en Paerden impassabel.

Oock moeten de Landerijen / gelegen om Covorden , altijd ontfangen diverse Wateren en Rivieren / die uyt 'et Sticht Munster , uyt de Graeffchap Benthem , en uyt de Drenth naer Covorden vloejen / en aldaer ghelijck als in een Blase bergaderen / en Covorden wonderlick verstercken / sonder dat dit door eenigh middel kan belet werden. En alsoo gebeurt 'et dickmaels / dat door eenen middelmatighen regen / 't zy dat hy geballen zy omtrent Covorden , ofte in 't Sticht Munster , of elders / Covorden rondtom in 't water staet / niet anders als een Eplandt : Gelijk oock dit de oorsake is / dat de groote doortocht / passagie / en Commercie / die voortijts uytet Sticht Munster , Graeffchap Benthem , &c. door Covorden naer Groningen placht in swangh te gaen / nu cesseert / en op Swol ghediberteert is.

Voorts bestaet Covorden upt een Stadt/ en Casteel/ of Burgh.

De Stadt is gefortificeert met seben sware Dwengers, genaemt Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Utrecht, Over-Yffel, Vrieslandt en Groningen. Heeft een seer groot Probiantd-hups/ waer in alle boozraedt van Probiantde bewaert wert/ onder de opzicht van een Speciaal Probiantd-meeester/ Waldrijck Does, Oudt Burgermeeester. Is mede boozsien met een machtigh Ammonitie-hups/ bestaende upt verschedene Gebouwen/ gestopt en gepropt vol allerhande Wapenen/ Ammunitionen en Materialen/ Suffisant om eene langhdurige Belegeringe upt te staen; waer ober de opzicht heeft / als Commissaris/ Nicolaes van 't Hof, tegenwoordigh oock Burgermeeester.

Het Casteel is nytermaten starch/ en naer aller menschen oordeel ontwinnelick/ gebouwt op de oude Rudera en verballene Ruinen des seer ouden Burghs / die daer veel honderden van jaren gestaen heeft. Is seer hoogh/ en Commandeert ober de gantsche Stadt: is versien met vijf sware en hooghe Bolwercken/ welcker eerste fundamenten geleght heeft den vermaerden Spaensen Krijghs-Oberste Verdugo. Heeft mede zyn eygen Probiantd-hups/ onder de opzicht van den Probiantd-meeester Johannes Wijchers; als oock nette quartieren en Logementen booz eenighe Compagnien Soldaten. Is mede versien met een bequaem Hups/ van de Generaliteydt gebouwt tot een woonplaets der Gouverneurs/ die het Commando hebben ober de gantsche Militie/ soo wel binnen Covorden, als de buyten-gelegene Schanffen.

Doch boven dit alles heeft de Landschap Drenth, op dit Casteel haer Landschaps Hups/ zijnde een oude woonplaets der Burgh-Graven van Covorden en Landt-Drosten van Drenth, op 't welke de Heeren der Landschap / by gelegentheydt/ hare vergaderingen en t'samen komsten houden.

Volgen de namen der Commandanten, die sedert de Burgundische Regeeringe, als Gouverneurs over de Militie, binnen Covorden het commando ghehadt hebben.

DEN Heer Frederick van Twicklo, een Edelman upt het Stift Munster, Drost tot Covorden en der Landschap Drenth, is te gelijk geweest Gouverneur ober sekere Burgundische troupen/ gedestineert tot tegenstandt van den Hertoch van Gelderen.

Den

*Heer BALTHASAR van BYMA, in syn
Leven Overste over een Regiment Infan-
terye, Commandant der Stadt des Casteels
en annexe forten van Covorden ec.*

P. Halsteyn sculp.

G. Goedesberch Excult.

Den Heer Johan van Selbach, een Hoogh-Duyts Edelman/ beyde in Geleertheydt en de Wapenen wel geoeffent/ is onder de heerschappij des Hertogen van Gelderen geweest Drost tot Covorden en der Landschap Drenth; en Gouverneur ober een goede partij Gelders Krijghs-bolck.

Heer Eberhart van Enze, &c. Drost tot Covorden en der Landschap Drenth, en Gouverneur des Spaensen Krijghs-bolcks/ liggende in Guarnisoen tot Covorden.

Johan van Cornput, Capiteyn/ en een seer expert Ingeneur.

Graef Frederick van den Bergh, een dapper en baillandt Krijghsman/ Gouverneur ober de Militie tot Covorden, onder den Coninck van Hispanien.

Den Heere Caspar van Ewsum, Heere tot Nyen-oort, &c. Is eerst geweest Capiteyn; daer nae vooz een tijdt lanck Gouverneur tot Covorden; en eyndelick Oberste ober een Regiment Infanterpe/ en Landt-Drost.

Den Heer Quirijn de Blauw, geboren upt Over-Yffel, geweest zijnde in de Slach van Vlaenderen, en in 't Beleggh van Oostende, en in verscheydene andere sware expeditien/ is weghen zijne byome en loslike seften gestelt tot Gouverneur ober de Militie tot Covorden.

Den Heere Johan van Renesse, een Edelman upt het Stift van Utrecht, is verordineert Gouverneur tot Covorden.

Den Heer Aepke T. van Starckenburgh, een Edelman upt de Omlanden, in de Nederlandtse en Duytse Oorlogen wel versocht/ is daer nae getwozden Gouverneur tot Covorden.

Desen is gebolght den Heere Balthazar van Byma, een Edelman geboren upt d'Omlanden: Desen sich eenigen tijdt in de Wapenen hebbende geoeffent/ heeft van den jare 1629, tot in den jare 34, de hoogste Militaire Chergien in Brasil bedient/ en veele loslike exploitien/ tot sonderlinghe profijt en contentement der West-Indische Compagnie, aldaer verricht: Is daer nae hier te Lande van zijn Hoogheydt in verscheydene occasien en qualiteten geïmplojeert/ en in

den jare 46. geworden Colonel en Gouverneur tot Covorden. *Desen is overleden tot Groningen, Anno 1658. den 16. July.*

Den Heere Wigbolt van Broerfema, een Edelman uyt de Omlanden/ hebbende een tijdt lanck zijn Hooghepdt Prinz Fr. Henrick gediend als Edelman van de Camer; en daer nae een tijdt lanck het Kant gediend hebbende als Capiteyn/ en bozder als Oberste Luptenant / is eyndelick / in den jare 1659. gestelt tot Gouverneur van Covorden.

Tot Covorden liggen nu ter tijdt in Guarnisoen/ een Compagnie te Paerde/ en ses te voet/ waer ober het Commando hebben dese naerbolgende Heeren /

Cap. VV. van Broerfema, Oberste Luptenant en Gouverneur.

Den Heer Tarquinius van Solckama, Capiteyn Majoor/ en Commandeur.

Rit-Mr. Henrick van Echten.

Cap. Antony Polman.

Cap. Diederick van Albarda.

Cap. Johan van Burum.

Cap. Tjaert van Eeck.

De Heere Zebaoth breyde zijne vleugelen uyt over de Stadt Covorden, en alle desselfs goede Ingesetenen.

E Y N D E.

Door afwefen des Auctheurs zyn dese Fauten ingefloopen

- Pag. 11. reg. 24. leeft, July Cæfaris.
pag. 13. reg. 34. leeft, Efai. 11, 6. 7.
pag. 23. reg. 34. leeft, naer Tecklenburg, en Linghe.
pag. 44. reg. 19. leeft, fijn gehouden.
pag. 58. reg. 23. leeft, fochten fy.
pag. 68. reg. 28. leeft, Lararium.
pag. 69. reg. 36. leeft, Pes ein fus.
pag. 99. reg. 25. leeft, Vandalus.
pag. 100. reg. 9. leeft, Bandilen.
pag. 108. reg. 38. leeft, van Seyano.
pag. 108. reg. 39. leeft, feyen.
pag. 143. reg. 30. leeft, Lucus.
pag. 148. reg. 5. leeft, Dibbaldt.
pag. 153. reg. 18. leeft, inquireren.
pag. 156. reg. 24. naer genade, leeft Coninek.
pag. 164. reg. 25. leeft, Augurien.
pag. 194. reg. 40. leeft, cruwelheyt.
pag. 246. reg. 36. leeft, Aerarium.

---

t' A M S T E R D A M,

Ter Drukkerye van TYMON HOUTHAAK, op de Nieuwe-
zijds-Kolk, in de Vogel Struis. 1660.

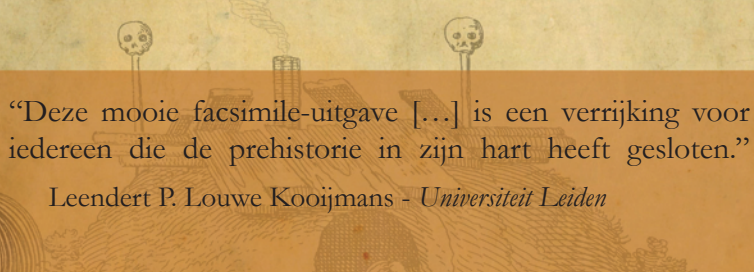

Over Reuzen en Witte Wijven

In 1660 verscheen één van de eerste overzichtswerken over de (voor)geschiedenis van Noord-Nederland, Johan Picardts *'Korte Beschryvinge Van eenige Vergetene en Verborgene Antiquiteten'*. De auteur behandelt in zijn driedelige studie tal van onderwerpen, zoals de komst van de eerste mensen, het ontstaan van de venen, de aanwezigheid van Romeinse militairen, de ondergang van de mythische stad Hunso, het verloop van de Tachtigjarige Oorlog en de ontwikkeling van de vestingstad Coevorden.

Picardt is de eerste die de prehistorische monumenten probeert te verklaren. Zo zouden de hunebedden gebouwd zijn door reuzen, woonden er witte wijven in holle grafheuvels en zijn de Celtic fields nederzettingen van nomaden afkomstig uit oostelijke streken. Uit zijn beschrijvingen wordt duidelijk dat Picardt niet alleen in zijn studeerkamer zat, maar ook aan 'veldwerk' deed.

Het boek is geïllustreerd met een groot aantal prenten en geeft een unieke kijk op het wetenschappelijk denken in de 17de eeuw. Om het werk in een breder historisch kader te plaatsen is deze facsimile-uitgave voorzien van een uitgebreide inleiding van de hand van dr. Wijnand van der Sanden, provinciaal archeoloog van Drenthe.

“Deze mooie facsimile-uitgave [...] is een verrijking voor iedereen die de prehistorie in zijn hart heeft gesloten.”

Leendert P. Louwe Kooijmans - *Universiteit Leiden*

Sidestone Press

ISBN: 978-90-8890-005-1

9 789088 900051 >

Bestelnummer: SSP2750001

69331129